

VIRGIL MATEI

GRAMATICA LIMBII LATINE

Cu exerciții aplicative și cheia acestora

SCRIPTA

Prof. **VIRGIL MATEI** s-a născut la 1.VI.1927, în orașul Constanța. Studii: Liceul „Mircea cel Bătrân" (Constanța); Universitatea București, specialitatea limbi clasice. Licențe: limbi clasice, istorie (specialitatea istorie universală veche), limba și literatura română și limba și literatura franceză. Activitate didactică de 25 de ani. Din 1983 profesor cu gradul didactic I în specialitatea limba și literatura latină. În prezent, deși pensionar, continuă activitatea la catedră, în specialitate, cu neobosită pasiune.

„Nu învățăm limba latina pentru a scrie sau vorbi latinește. N-o învățăm nici chiar pentru foloasele unei stricte discipline mentale; matematica sau alte limbi moderne ne-ar pune la îndemână un exercițiu egal al facultăților noastre intelectuale.

Învățăm limba latină pentru nevoile noastre spirituale: mai întâi pentru stăpânirea cât mai sigură a limbii materne, în izvoarele, realitățile și posibilitățile ei, ceea ce ar reprezenta cadrul formal al expresiei unui suflet; și în al doilea rând, pentru lărgirea, îmbogățirea acestui suflet însuși, prin conștiința de sine ce valorifică și prin absorbțiunea unui spirit identic ce hrănește...

Nevoia lingvistică se satisface prin gramatică..."

Eugen Lovinescu

ISBN 973-9161-03-9

CUPRINS

Prefață 13
Introducere 15
Noțiuni generale. Fonetică. Accentuare. Pronunțare. 21

PARTEA I

MORFOLOGIA

Părțile de vorbire 25
Genul 25
Numărul 26
Cazurile 26
Declinările 27
Rădăcină. Temă. Desinență. Terminație 27
DECLINAREA I 29
Exemple de declinat 30
Exerciții 1 – 5 30
ADJECTIVE 31
Exerciții 6-12 32
DECLINAREA a II-a 33
Exemple de declinat 36
ADJECTIVE DIN GRUPA (CLASA) I 38
Exemple de declinat 38
Exerciții 13 – 19 39
DECLINAREA a III-a 41
Exemple de declinat 44
ADJECTIVE DIN GRUPA (CLASA) a II-a 46
Exemple de declinat 47
ADJECTIVE DIN GRUPA (CLASA) a III-a 47
Exemple de declinat 48
Exerciții 20 – 37 49
COMPARAȚIA ADJECTIVELOR 54
Exerciții 37 bis – 42 57
DECLINAREA a IV-a 58
Exerciții 43 – 46 59

DECLINAREA a V-a 60
Exerciții 47 – 51 61

NUMERALUL 63
Numeralele cardinale 63
Numeralele ordinale 64
Numeralele distributive 65
Numeralele adverbiale 67
Alte adjective și substantive numerale 68
Exerciții 52 – 57 68

PRONUMELE 71
Pronumele personal 71
Pronumele reflexiv 71
Exerciții 58 – 60 72
Pronumele posesiv 73
Pronumele demonstrativ 73
Exerciții 61 – 65 bis 75
Pronumele relativ 76
Exerciții 66 – 68 bis 77
Pronumele interogativ 79
Pronumele nedefinite sau nehotărâte 79
Exerciții 69 – 70 80

VERBUL 82
Conjugarea verbului esse 82
Conjugarea verbului possum 85
Conjugarea verbului prosum 86
Exerciții 71 – 73 88
Conjugarea 89
Tabel al timpurilor formate pe baza celor trei teme – Diateza activă 91
Tabel al timpurilor formate pe baza celor trei teme – Diateza pasivă 92
Formarea timpurilor 93
Diateza activă 93
Diateza pasivă 102
Exemple de conjugat la alegere 104
Exerciții 74 – 105 106
Verbe deponente 113
Verbe semideponente 113
Exemple de conjugat la alegere 113
Exerciții 106 – 112 114
Tabel conjugarea I activă 116

Tabel conjugarea a II-a activă 118
Tabel conjugarea a III-a activă (varianta I) 120
Tabel conjugarea a III-a activă (varianta a II-a) 122
Tabel conjugarea a IV-a activă 124
Tabel conjugarea I pasivă 126
Tabel conjugarea a II-a pasivă 128
Tabel conjugarea a III-a pasivă (varianta I) 130
Tabel conjugarea a III-a pasivă (varianta a II-a) 132
Tabel conjugarea a IV-a pasivă 134
Tabel conjugarea I deponentă 136
Tabel conjugarea a II-a deponentă 138
Tabel conjugarea a III-a deponentă 140
Tabel conjugarea a IV-a deponentă 142
Verbe neregulate 144
Conjugarea verbelor volo, nolo, malo 144
Exerciții 113 – 115 147
Conjugarea verbului eo 147
Exerciții 116 – 118 149
Conjugarea verbului fero 149
Exerciții 119 – 120 154
Conjugarea verbului fio 155
Exerciții 121 – 122 157
Verbe defective 157
Conjugarea verbului memini 158
Conjugarea verbului odi 158
Conjugarea verbului novi 159
Conjugarea verbului coepi 159
Alte verbe defective 160
Verbe nepersonale (impersonale) 161
Exerciții 123 162
Conjugarea perifrastică 162

ADVERBUL 166
Comparația adverbelor 168
Exerciții 124 – 129 168

PREPOZIȚIA 170
Prepoziții cu acuzativul 170
Prepoziții cu ablativul 173
Prepoziții cu acuzativul și ablativul 176
Exerciții 130-134 178

CONJUNCȚIA 180
Exerciții 135 – 138 181

INTERJECȚIA 182

SINTAXA

SINTAXA PROPOZIȚIEI 183
Funcțiile cazurilor 183

NOMINATIVUL 183

GENITIVUL – atribut 184
A. Atributul substantival 184
a) Genitivul posesiv 185
b) Genitivul subiectiv 185
c) Genitivul obiectiv 185
d) Genitivul partitiv 186
e) Genitivul autorului 187
f) Genitivul materiei 187
g) Genitivul calității 187
h) Genitivul explicativ 188
B. Atribut substantival exprimat prin gerunziu 188
C. Complemente în genitiv 188
– cerut de verba memoriae 188
– cerut de verba iudicialia 189
– genitivul prețului 190
– genitivul verbelor impersonale 191
– genitivul cerut de adjective 191
Exerciții 139 – 142 192

DATIVUL 193
1-2 Complement indirect 193
Exerciții 143 – 144 194
3 Cerut de verbe compuse cu prepoziții 194
Exerciții 145 195
4 Dativul posesiv (dativul cu esse) 195
Exerciții 146 – 147 195
5 Dativul final 196
Exerciții 148 197
6 Dativul interesului sau pagubei 197
7 Dativul etic 197

8 Dativul de agent sau al autorului 197
Exerciţii 149 198
9 Dativul direcţiei 198
10 Dativ-complement cerut de adjective 198
Exerciţii 150 – 151 199
11 Dativul punctului de vedere 200

ACUZATIVUL 200
1 Complement direct 200
Exerciţii 152 – 153 200
2 Acuzativ cerut de verbe tranzitive 201
Exerciţii 154-155 201
3 Acuzativ după verbele impersonale care exprimă un sentiment ... 202
4 Acuzativ după verbele impersonale decet, iuvat, latet etc. 202
5 Acuzativ după verbele intranzitive care exprimă o stare sufletească 203
Exerciţii 156 204
6 Acuzativul cerut de verbe compuse cu prepoziţii 204
7 Acuzativul dublu 204
Exerciţii 157 – 158 205
8 Acuzativul intern 206
9 Acuzativul de relaţie 206
10 Acuzativul exclamativ 207

ABLATIVUL 207
A. Ablativul separaţiei 208
Exerciţii 159 209
B. Ablativul comparativului 209
C. Ablativul originii 209
D. Ablativul cauzei 210
Exerciţii 160 – 161 211
E. Ablativul autorului 211
Exerciţii 162 212
F. Ablativul instrumental propriu-zis 212
Exerciţii 163 213
G. Ablativul belşugului sau lipsei 214
Exerciţii 164 – 165 215
H. Ablativul de mod 216
Exerciţii 166 – 167 218
I. Ablativul preţului 218
J. Ablativul de relaţie (referinţă) 219
K. Ablativul calităţii 220
L. Ablativul măsurii 221

Complementul comparativului 223
Complementul superlativului 224
Exerciții 168 – 172 225
Complementul circumstanțial de loc 226
Exerciții 173 – 175 231
Complementul circumstanțial de timp 232
Exerciții 176 – 177 235

PROPOZIȚIA INDEPENDENTĂ (PRINCIPALĂ) 237
INDICATIVUL 237
Indicativul în scrisori (stilul epistolar) 239

CONJUNCTIVUL 239
Conjunctivul optativ 239
Conjunctivul hortativ 241
Conjunctivul concesiv 242
Conjunctivul potențial 242
Conjunctivul dubitativ 243

IMPERATIVUL 243

INFINITIVUL 244
Infinitivul folosit ca subiect sau complement direct 244
Infinitivul folosit ca predicat 245
Exerciții 178 245

SINTAXA FRAZEI 246
Fraza formată prin iuxtapunere 246
Fraza formată prin coordonare 246
Conjuncții coordonatoare copulative 247
Conjuncții coordonatoare disjunctive 247
Conjuncții coordonatoare adversative 247
Conjuncții coordonatoare cauzale 248
Conjuncții coordonatoare conclusive 248
Fraza formată prin subordonare 248
Propoziția relativă-atributivă 249
Propoziția relativă circumstanțială 250
Propoziții completive 250
Propoziția completivă infinitivală (acuzativ cu infinitiv) 251
Verbe care cer acuzativul cu infinitiv 252
Propoziția completivă infinitivală (nominativ cu infinitiv) 256
Exerciții 179 – 182 257

Propoziția completivă conjunctivală 258
Exerciții 183 – 185 261
Propoziția completivă introdusă prin „quod" 262
Propozițiile interogative 263
Propoziția interogativă indirectă dublă 266
Răspunsul la întrebări: DA și NU 267
Exerciții 186 268
Propozițiile circumstanțiale 269
Subordonata temporală 269
Exerciții 187 – 188 270
Subordonata cauzală 271
Exerciții 189 – 190 272
Subordonata concesivă 273
Exerciții 191 – 192 274
Subordonata condițională 275
Exerciții 193 – 194 277
Subordonata finală 278
Exerciții 195 – 196 280
Subordonata consecutivă 281
Exerciții 197 – 199 282
Subordonata comparativă 283
Exerciții 200 – 201 285
Propoziții subordonate care încep cu pronumele relativ 285

CONSECUTIO TEMPORUM (Concordanța timpurilor) 289
Exerciții 202 291

CONSTRUCȚIILE PARTICIPIALE 292
Participiala relativă (participium coniunctum) 292
Participiala absolută (ablativul absolut) 293
Exerciții 203 – 206 295

STILUL DIRECT și STILUL INDIRECT 297

ORDINEA CUVINTELOR ÎN PROPOZIȚIE (Topica) 299
Stilul figurat 302

FORMAREA CUVINTELOR 308
Derivarea 308
Compunerea 309
Familii de cuvinte 310

VERSIFICAȚIA LATINĂ 311
Reguli prosodice 311
Metrica 314
Istoricul hexametrului 316
Pentametrul 319

VERSIFICAȚIA ÎN OPERELE LUI HORATIUS 320
Versuri logaedice 320
Versuri nelogaedice 321
Gruparea versurilor (strofe lirice) 323

PARTEA a II-a

Calendarul roman 329
Formule de exprimare a datei moderne în date romane și invers 332
Numele la romani 334
Unități de măsură romane (greutăți, monede, măsuri) 336
Abrevieri folosite la romani 340
Abrevieri folosite astăzi 341
Formule uzuale generale 341
Formule în administrație și justiție 342
Formule în bibliografie 343
Pater Noster (Tatăl Nostru) 344
Gaudeamus igitur 344
Originea gamei muzicale 345
Cum procedăm pentru traducerea unui text latin 346
Latinisme 349
Să ne destindem puțin 352

HARTA lumii romane 357

CHEIA EXERCIȚIILOR 359

Bibliografie 395

PREFAȚĂ

S-a scurs aproape un sfert de veac de la ultima apariție a unei gramatici latine (I.I. Bujor și Fr. Chiriac, GRAMATICA LIMBII LATINE, *Ed. Științifică, București, 1971), carte care s-a epuizat foarte repede, astfel încât atât elevii de liceu, dar mai ales studenții de la facultățile de filologie i-au simțit mult lipsa.*

Astăzi, în urma schimbărilor intervenite în învățământul nostru, printre care și revenirea la liceele teoretice cu clase reale și umaniste, nevoia unei gramatici a limbii latine se resimte tot mai acut.

Ar fi de prisos să mai insist asupra contribuției limbii latine la îmbogățirea limbii noastre cu cuvinte noi, știut fiind că întreaga terminologie științifică are la bază cuvinte latine și grecești. Astăzi sunt de neconceput filologi, juriști, scriitori, medici, biologi, profesori de limba română și de limbi străine, de istorie, critici de artă, ziariști și în general orice intelectual, care să nu aibă cunoștințe de limba latină.

GRAMATICA LIMBII LATINE *înmănunchează regulile gramaticale absolut necesare, ilustrate prin numeroase exemple, unele extrase din diferiți scriitori latini, altele fiind create de autor. Explicațiile cu caracter istoric și problemele care constituie controverse sau abateri rare de la regulile gramaticale, au fost lăsate la o parte.*

Lucrarea de față are în primul rând un caracter practic fiind întocmită pe baza experienței dobândite prin predarea la clasă; am avut deci în vedere posibilitățile elevilor de însușire a gramaticii latine, dificultățile întâmpinate de ei și de aici ideea întocmirii unei lucrări care să-i ajute efectiv pe cei ce studiază limba latină.

Cuvintele, se știe, alcătuiesc materialul brut al unei limbi; gramatica arată deci cum se formează și se dezvoltă gândirea cu acest material, ea este arhitectura limbii. Temelia acestui edificiu gramatical o formează flexiunea: declinarea și conjugarea. Acest lucru este valabil în toate limbile flexionare, dar în mod cu totul deosebit în limba latină. De aceea prima grijă a celui ce învață limba latină este cunoașterea perfectă a declinărilor și conjugărilor. Fără ele nu se poate traduce nimic, iar studiul sintaxei devine zadarnic.

Așadar, prezenta lucrare cuprinde în prima parte noțiuni generale de fonetică, morfologia și sintaxa. După fiecare categorie gramaticală urmează o serie de exemple, toate traduse în limba română, pentru a înlătura greutățile de limbă și stil și a oferi cititorului posibilitatea de înțelegere corectă a textului.

Noutatea cărții constă în faptul că, în continuarea acestor exemple, urmează exerciții, totalizând un număr de peste 2.000 de propoziții și fraze – teme și versiuni care servesc asimilării și punerii în practică a regulilor învățate.

De asemenea, la temele date (traducerea unor propoziții și fraze din limba română în limba latină) am avut în vedere faptul că nu există dicționar român-latin, de aceea am suplinit această lipsă, oferind cititorului, la aceste exerciții, un vocabular care să-l ajute în traducerea lor. (Există un dicționar român-latin alcătuit de prof. M. Stăureanu, apărut în Editura „Scrisul Românesc" din Craiova în anul 1924, care n-a mai fost reeditat).

Pentru a veni în ajutorul celui ce studiază limba latină, am oferit, de asemenea, la declinări și conjugări, o serie de paradigme, având menționate toate formele de bază necesare, astfel încât cititorul să nu mai apeleze la dicționar.

În sfârșit, CHEIA EXERCIȚIILOR, din partea a doua a cărții, oferă rezolvarea tuturor exercițiilor, exceptând câteva care nu prezintă probleme deosebite.

În partea a doua a cărții am adăugat suplimente care, cu siguranță, vor interesa pe cititor: calendarul roman, formule de exprimare a datei moderne în date romane și invers, numele la romani, măsuri, monede și greutăți, abrevieri folosite la romani și alte abrevieri folosire azi, formule uzuale generale, imnul studențesc Gaudeamus, originea gamei muzicale, procedee pentru traducerea unui text latin, latinisme, jocuri și anecdote.

În această formă, noua carte de gramatică latină devine un instrument util pentru elevi, studenți și un ghid și o sursă de exemple pentru profesorii de latină în activitatea la clasă.

Îmi exprim, în încheiere, gratitudinea și mulțumirile mele Editurii SCRIPTA care a înțeles necesitatea momentului publicării acestei cărți, precum și truditorilor, redactori, tehnoredactori și tipografi, care au contribuit la realizarea ei. Dar, trecând dincolo de orice mulțumire exprimată, îmi îngădui să închin aceste pagini, în semn de omagiu, primului meu dascăl de limba latină, profesoarei Penelopa Pandicopol.

AUTORUL

INTRODUCERE

Latinii ca și grecii aparțin unei familii indo-europene. Prin denumirea de „familie indo-europeană" se înțelege popoare, care cu două mii de ani a.Chr. erau deja răspândite în Europa și Asia; acestea sunt indo-iranienii, balto-slavii, germanii, celții, grecii, și italioții.

Originea lor comună a fost demonstrată de specialiști în fonetică, lingvistică etc., dar nu s-a putut afla locul originii lor comune, precum și modul lor de răspândire.

Italioții, la un moment dat, s-au împărțit în două: umbro-sabelinii (samniți, sabini și umbrii), și latinii.

Latinii, locuitori de câmpie fără puncte naturale de apărare, au construit curând cetăți de apărare contra vecinilor. Roma, la origine, n-a fost decât o astfel de cetățuie (Roma quadrata). Incursiunile sabinilor și etruscilor au amestecat cu elemente străine populația autohtonă a Romei. Din această fuziune de elemente (latin, sabin și etrusc) au ieșit romanii care, ajutați de situația deosebită a Romei, de spiritul lor politic și de patriotism, și-au impus autoritatea în Latium.

Limba latină este deci o limbă indo-europeană, care face parte din grupa limbilor italice. În această grupă erau cuprinse, pe lângă latină, limbile oscă și umbrică.

Osca era vorbită în sud (Samnium, Campania). Este cunoscută din numeroase inscripții.

Umbriana era vorbită în nord-estul Latium-ului; este cunoscută mai ales prin Tablele Eugubine.

În Italia se mai vorbea: în sud-est, mesapica pe care greaca a început s-o înlocuiască spre finele sec. VIII a.Chr., după colonizarea Siciliei și Italiei meridionale, la nord de Roma, între Tibru și Pad, se vorbea etrusca peste care s-a plantat încă de prin sec. IV a. Chr. limba celtică.

În Italia, latina a câștigat teren târziu; umbriana a dispărut după anul 90 a.Chr., iar osca și celtica la începutul erei noastre; în sudul peninsulei și în Sicilia se vorbea intens grecește.

În ținuturile cucerite latina s-a răspândit repede în nordul Africei, în Spania, sudul Galliei, sudul Dunării, mai încet în restul Galliei, slab în Britannia; în Grecia și Asia Mică n-a avut succes în fața unei civilizații superioare romanilor.

Simplu dialect la început, latina își datorează dezvoltarea circumstanțelor politice: expansiunea progresivă a Romei îi asigură întâietatea în Italia și apoi răspândirea în toată lumea.

Vocabularul latin este compus:

a) dintr-un mic număr de cuvinte etrusce, mai ales termeni religioși: haruspex = prezicător după măruntaiele jertfelor.

b) dintr-un fond italic, conținând pe lângă cuvinte latine, forme dialectale sau elemente osco-umbriene (asinus, bos, lupus, popina = han, cârciumă).

c) dintr-un mare număr de cuvinte grecești, datorită relațiilor stabilite între cele două popoare: schola, thesaurus, piper, philosophia, theatrum, hydraulus = orgă hidraulică, etc.

d) din termeni împrumutați din limbile barbare: limba galică (solum, cucullus = glugă, basiare = a săruta, alauda = ciocârlie etc.), germană; punică (mappae = jocuri de circ, tunica = tunică).

După destrămarea unității politice și administrative din teritoriile romanizate, limba latină a continuat să fie scrisă și vorbită, evoluând în condiții specifice fiecărei populații. Astfel au luat naștere limbile neolatine (romanice), forme evoluate ale limbii latine populare, răspândite în Europa, dar și în cele două Americi: italiana, franceza, spaniola, portugheza, româna, sarda, provensala.

Limba română, deși este situată în răsăritul Europei, înconjurată de popoare de limbă slavă îndeosebi, are întreaga structură gramaticală, sistemul fonetic și o mare parte din lexic de origine latină. Pentru noi, deci, limba latină nu este o limbă „moartă", nici străină, ea este mama limbii noastre, este calea firească de studiere a evoluției limbii române, întărind conștiința latinității noastre și a continuității elementului daco-roman pe meleagurile în care a trăit și trăiește astăzi poporul nostru.

Studiul limbii latine este deosebit de important și pentru faptul că, fie că unii o recunosc sau nu, adevărata cultură ne vine de la clasicii latini și greci. De fapt astăzi, după schimbările intervenite în țara noastră, limba latină și-a reluat locul cuvenit – cu pași timizi încă – printre obiectele de învățământ, prin reformele adoptate: revenirea la liceele teoretice cu profil umanist al unor clase.

Nu se concepe (astăzi și nici în viitor) un filolog fără cunoștințe de limbă latină.

Se știe că sub fostul regim latina a fost neglijată, chiar eliminată din învățământul românesc în perioada 1948-1956.

Totuși mulți oameni de cultură și chiar de științe exacte s-au pronunțat ulterior, scriind articole despre necesitatea studierii limbii latine.

Iată ce declară acad. *Gheorghe Mihoc* în revista „Flacăra" din 11 iunie 1981, în pagina intitulată *LIMBA LATINĂ*:

„...Asupra utilității predării limbii latine în licee nu este cazul să insistăm. Ea rezultă dintr-o practică pedagogică multiseculară. Nu numai că îmbogățește cunoștințele lingvistice, istorice și literare ale elevilor, că servește ca bază pentru cunoașterea culturii și civilizației romane, dar limba latină contribuie la formarea raționamentului, având din acest punct de vedere un important rol educativ. În plus, în orice țară, învățământul trebuie să răspundă și la unele imperative de

ordin raţional. Tineretul nostru nu poate fi convins mai bine despre originea noastră daco-romană, decât învăţând limba latină. Nu trebuie să pară curios că mulţi reprezentanţi ai ştiinţelor impropriu numite exacte (ingineri, matematicieni, fizicieni ş.a.) sunt partizanii predării limbii latine în şcoala medie şi licee. *Ei sunt aceia care au simţit cel mai mult lipsa culturii clasice în pregătirea lor intelectuală".*

Lect. dr. *Emil Molcuţ*, în revista „Flacăra" din 11 iunie 1981:

„...în lumea antică romanii au fost aceia care au creat un limbaj destinat în exclusivitate exprimării ideologiei juridice, au creat o terminologie distinctă de cea comună menită să dea identitate proprie sistemului de concepte şi instituţii juridice într-o formă abstractă şi simetrică, ce a rămas un model pentru toate sistemele de drept ce s-au succedat în lunga cronică a omenirii".

„...exprimarea ideilor juridice, gândirea juridică în genere cu raţionamentele şi silogismele sale, sunt de neconceput fără cunoaşterea exactă a conceptelor şi principiilor moştenite de la romani. Constatăm nu o dată că în procesul instructiv al studenţilor de la factultăţile de drept apar dificultăţi generate de necunoaşterea unor elemente de limbă latină. Aceste dificultăţi se manifestă nu numai în privinţa asimilării instituţiilor dreptului roman, ci şi a celor de drept civil, drept penal, procedură penală şi civilă, drept internaţional şi altele; *fapt este că un minimum de cunoştinţe de limbă latină constituie una din premizele esenţiale ale pregătirii juridice".*

Prof. *Ioan Coman*, în aceeaşi revistă:

„Studiile clasice te duc la izvorul culturii şi ştiinţei europene de azi. Europa derivă din Europa clasică a Greciei şi a Romei. Clasicismul latin a creat cultul raţiunii, a pus bazele ştiinţei şi ale artei, a statornicit echilibrul în om, a elaborat frumosul, a plămădit umanismul şi democraţia, a domolit şi civilizat pe barbari, care astfel au devenit europeni."

„...Ţările civilizate ale Europei cultivă din plin clasicismul, atât pentru că acesta este casa părintească, cât şi pentru că toate ştiinţele exacte, moderne, operează cu termeni care vin din limbile greacă şi latină. În ce ne priveşte pe noi, pe români, pe lângă motivele enunţate mai sus, intervine unul de forţă majoră: cea mai mare parte a izvoarelor vechii istorii româneşti sunt scrise în limbile greacă şi latină, pe care trebuie să le citim şi să le interpretăm. Noi, locuitorii acestui pământ, nu să ne rugăm de străini să o facă ei. *Căci ei o fac în felul lor..."*

Cu prilejul Congresului internaţional pentru promovarea limbii latine, despre „Valoarea formativă a studiilor clasice în societatea actuală", câţiva dintre participanţi au răspuns unor întrebări, care au fost publicate în „Gazeta Învăţământului" din 25 septembrie 1970, din care spicuim:

„Se subliniază adeseori utilitatea limbii latine, îndeosebi ca bază pentru înţelegerea limbilor romanice. Dar nu aceasta mi se pare a fi prima ei valoare. Studiul limbii latine conferă în primul rând o anume disciplină spirituală. A fost

specifică romanilor claritatea exprimării și a gândirii. Dreptul roman, de exemplu, a lăsat moștenire lumii cele mai clare definiții. Este foarte greu să fii obscur în limba latină. Pe de altă parte, numai studiile clasice ne oferă cheia cu care putem ajunge cu adevărat la sursele civilizației europene, fiindcă traducerile oricât de bune ar fi, vor rămâne totdeauna deficitare." (*Harry C. Shnurr* – Stanford, Connecticut, SUA)

„Pe plan mondial se discută astăzi amplu problema culturii generale în învățământul secundar... Ne întrebăm ce este mai util pentru tineri: să le oferim o cultură practică, mijloace care să le asigure reușita în existență, să-i învățăm să lucreze cu mașinile și să scrie scrisori de afaceri sau să-i învățăm filozofia, arta și literatura? Evident aceasta este o falsă dilemă. Nu putem forma un om întreg renunțând cu totul la cultura umanistă, pentru că însăși calitatea culturii tehnice – sau practice, cum doriți – este condiționată de calitatea culturii umaniste iar izvoarele acestei culturi le găsim la marii gânditori latini și greci." (*Alain Michel* – Sorbona, Franța)

„Oricât de tumultoasă ar fi existența culturii moderne, oricât de rapide ar fi transformările ei, nu trebuie să uităm niciodată că rădăcinile sale se află în cultura clasică. Există acolo elemente esențiale, adevărate nuclee spirituale pe care s-a clădit de-a lungul timpului eșafodajul culturii contemporane. Am moștenit din antichitate tradiții foarte puternice care sunt mereu vii în limbile și literaturile moderne, în disciplinele științifice contemporane, în întrega cultură de astăzi a lumii și mai ales a poparelor europene." (*Kazimierz Kumaniecki* – Varșovia)

„Desigur, nu este obligatoriu și nici posibil ca toți oamenii să facă studii clasice. Dar oamenii de cultură trebuie să le facă, fiindcă în primul rând ei trebuie să aibă ochii deschiși asupra tuturor manifestărilor vieții. Studiile clasice oferă, după părerea mea, o modalitate de apropiere între popoare și între oameni." (*Vergilio Paladini* – Roma)

„Eu cred că latina – ca și greaca de altfel – este foarte utilă pentru formarea spiritului. Este utilă nu numai pentru că permite o mai bună cunoaștere a cuvintelor din limba română sau franceză, de exemplu, dar și pentru studenții facultăților cu caracter științific, cum sunt cele ce pregătesc ingineri, medici, biologi, fiindcă – așa cum mi-au declarat foștii mei elevi – cei care au făcut studii clasice înțeleg mai bine cursurile decât cei care nu au făcut astfel de studii întrucât le sunt cunoscute rădăcinile termenilor științifici." (*Raoul Verdier* – Bruxelles)

„N-am să încetez să afirm valoarea exclusivă a învățământului umanistic pentru o formație în adevărat spirit european. Umanismul are o istorie și o semnificație clară. Această nobilă filosofie despre om l-a făcut european raționalist prin excelență, cu mijloacele studiului limbilor, literaturilor, istoriei și a filozofiilor clasice. Și acest studiu nu poate fi lăsat să dispară pentru că vremea cunoaște o uriașă explozie tehnico-științifică. ... Oricâtă matematică ar trebui să

învețe tinerii de azi (și trebuie să învețe fiindcă și cei mai buni dintre vechii filozofi și scriitori au fost și matematicieni, ca Pitagora, Descartes, Pascal, Leibnitz etc.); acest lucru nu se cade să aibă nici o consecință negativă asupra studiului umanistic, asupra culturii. Imperativul epocii noastre cere să facem buni tehnicieni și pricepuți oameni de știință. Suntem absolut de acord. Dar trebuie să înțelegem că ei nu vor fi buni în meserie, buni cetățeni și patrioți, buni în familie, decât dacă se exprimă bine și scrie corect, semn că gândesc bine.

De aici se începe, de la așezarea minții într-un anumit fel, în armonie cu evoluția firească a lucrurilor timp de milenii. Și evoluția firească stă pe temeliile umanismului." (*Zoe Dumitrescu-Bușulenga* în articolul „Tineretul și cultura")

Închei această introducere prin aprecierile a două mari personalități ale culturii noastre, Mihai Eminescu și Titu Maiorescu:

„Cultura clasică are calitatea de a crește, ea este în esență educativă. Precum gimnastica dezvoltă toate puterile musculare și dă corpului o atitudine de putere și tinerețe, tot astfel pururea tânăra și senina antichitate dă o atitudine analogă spiritului și caracterului omenesc." (*Mihai Eminescu*)

„Ceea ce este propriu limbii latine și o înalță deasupra altora este simplitatea și regularitatea gramaticii. Gramatica latină parcă ar fi granit turnat, este unică între gramatici și va rămâne, prin urmare, cel mai bun fundament și cea mai bună disciplină pentru orice parte a gândirii noastre." (*Titu Maiorescu*)

NOȚIUNI GENERALE

FONETICĂ. ACCENTUARE. PRONUNȚARE

Alfabetul latin cuprinde 23 de litere: **A, B, C, D, E, F, G, H , I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z.**

Acest alfabet a fost împrumutat de la etrusci, popor din regiunea centrală a Italiei, care l-au împrumutat și ei de la grecii din sudul Italiei.

Literele **Y** și **Z**, introduse mai târziu, erau folosite în cuvinte străine: Zephirus, Zopyrion (general macedonean, 325 a.Chr.), Zama, Aegyptus.

Litera **K** se întâlnește numai în cuvântul Kalendae (ziua 1 a lunilor).

Litera **C** a redat la început sunetele **c** și **g**. Se scria deci Caius, Cnaeus dar se pronunța Gaius, Gnaeus. Ulterior, prin introducerea literii **g**, sunetul **c** a redat pe **g** numai în aceste două nume: Caius și Cnaeus (pronunțat Gaius și Gnaeus). Deci Cicero se citea ca și Cato, Germanus ca și Gallus. Litera **V** desemna sunteul **u** vocală și **u** consoană, adică **v**. Pentru a reda aceste sunete, romanii foloseau numai litera **V** pentru majuscule și **u** pentru minuscule. Se scria deci uentus pentru ventus, ueneo pentru veneo, dar Vespasianus, Verres, Vogesus, Vrbs (Roma).

Litera **I** reda atât vocala **i** cât și consoana **i** (iste = acesta; iuventus = tinerime). Unele dicționare redau consoana **i** prin litera **j** (se poate scrie juventus în loc de iuventus)

Așa se poate explica trecerea consoanei **i** la **j** în limbile romanice: lat. iurare, rom. a jura, it. giurare.

La început romanii scriau numai cu majuscule. Scrierea cu minuscule a apărut mai târziu.

Sunetele **a, e, i, o, u** sunt vocale. Ele se deosebeau între ele prin cantitate, adică timpul necesar pentru rostirea lor. Deci în funcție de cantitate, vocalele sunt lungi și scurte, notate de noi prin semnele „ ¯ “ lungi și „ ˘ “ scurte. Cantitatea vocalelor este deosebit de importantă pentru că ea determină sensul cuvântului sau funcția lui în propoziție. De ex. populus cu **o** lung înseamnă plop, cu **o** scurt înseamnă popor; venĭt = vine. venit = a venit; lĭber = carte, liber = liber etc.

Orice silabă conține cel puțin o vocală, a cărei prezență permite pronunțarea. În funcție de cantitatea vocalelor, și silabele pot fi lungi sau scurte.

Silabele care au o vocală lungă sau un diftong, sunt lungi **prin natură**: āu-dio, mā-ter, ma-nē-re, ti-mē-re etc.

Silabele a căror vocală este urmată de două consoane, sunt lungi **prin poziție**: făc-tus, Mār-tis, ma-gīs-tra.

Silabele care au o vocală scurtă, sunt scurte **prin natură**: cre-dĕ-re, pro-xĭ-ma, ho-mĭ-nem.

Silabele a căror vocală este urmată de altă vocală, sunt scurte (Vocalis ante vocalem brevis est) **prin poziție**: facĭo, capĭo, propr̆ius.

Accentuarea corectă a cuvintelor este strâns legată de cunoașterea cantității silabelor.

În privința accentuării trebuie reținute următoarele:

1. Cuvintele monosilabice poartă accentul pe acea silabă: híc = acesta; pró = pentru; dé = despre.

2. Cuvintele formate din două silabe, poartă accentul pe **prima** silabă, indiferent de cantitatea ei, **niciodată pe ultima**: déa = zeiță; úmbra = umbră; víta = viață.

3. Cuvintele din trei sau mai multe silabe au accentul:

a) pe penultimă, dacă este lungă: amícus = prieten; periculósus = periculos; Románus.

b) pe antepenultima, dacă penultima este scurtă: ínsula = insulă; modéstia = modestie.

Cuvintele la care se adaugă encliticele: –que = și; –ve = ori; – ne = oare?, trec accentul pe ultima silabă: fa-císne – faci oare?; rideo cantóque = râd și cânt; dominus domináve – stăpânul ori stăpâna.

În general **pronunțarea** nu prezintă dificultăți ca în limbile moderne. Romanii pronunțau literele, respectiv cuvintele așa cum pronunțăm și noi cuvintele românești.

Trebuie totuși menționate unele deosebiri:

Diftongii **ae** și **oe** au valoarea unui singur sunet: **e**; de ex. caelum (cit. celum = cer), amoenus (cit. amenus = plăcut). Romanii epocii clasice pronunțau acești diftongi, separând vocalele a+e și o+e, formând o singură silabă. De aceea numele Caesar a trecut la greci sub forma Καισαρ și la germani sub forma Kaiser.

Totuși în cazurile în care aceste vocale se citesc separat, se pune trema (¨) pe vocala **e**, ca în cuvintele aër, poëta (cit. aer, poeta).

Ceilalți diftongi: **au, eu, ei, ui** sau **ia, ie, io, iu** se pronunță separat: aurum = aur; neu = și să nu; hei = vai, ah!; huic = acestuia; ianua = ușă; maior = mai mare, etc.

Celelalte sunete sunt consoane care se pronunță în general ca în limba română. De notat însă:

c, g urmate de **e, i**, se pronunță ce, gi: Cicero, gemo=gem, gigno = nasc, genus = neam, civis = cetățean.

ch este un h gutural și se pronunță ca h din paroh: pulcher (cit. pulher = frumos); schola (cit. shola = școală)

ph se pronunță f: philosophus (cit. filosofus)

rh și **th** se pronunță r, t, urmat de un h foarte ușor, o aspirație: Rhenus (cit. Rhenus = Rinul); Athenae (cit. Athene = Atena);

s intervocalic se pronunță tot s: rosa, causa. Totuși în mod practic este admisă pronunțarea z, în aceste cazuri.

ti urmat de i se pronunță ți: natio (cit. nație = națiune); lectio (cit. lecție = lecție); Excepție fac cuvintele străine: Militiades, Aegyptius = egiptean; la fel și totius (gen, sg. de la adj. totus = întreg, vocala i fiind lungă). Dacă înaintea grupului ti se află s, x, sau t, atunci ti se pronunță ti: bestia, Sextius, Bruttii.

qu se pronunță cv: quattuor (cit. cvatuor = patru); qui (cit. cvi = care).

ngu se pronunță ngv : lingua (cit. lingva = limbă)

i final formează totdeauna silabă: amici (cit. a-mi-ci) se pronunță ca în rom. amicii, cu doi i.

Consoanele duble se pronunță ca simple: Brittania (cit. Britania); collocare (cit. colocare = a așeza); felicissimus (cit. felicisimus = foarte fericit).

PARTEA I

MORFOLOGIA

PĂRȚILE DE VORBIRE

Limba latină are următoarele categorii de cuvinte numite părți de vorbire (partes orationis):

1. Substantivul (substantivum) 2. Adjectivul (adiectivum) 3. Pronumele (pronomen) 4. Numeralul (numerale) 5. Verbul (verbum)	nume (nomina) se declină se conjugă	flexibile
6. Adverbul (adverbium) 7. Prepoziția (praepositio) 8. Conjuncția (coniunctio) 9. Interjecția (interiectio)	particule (particulae) neflexibile	

Definițiile acestor părți de vorbire, pe care de altfel le-am moștenit, sunt aceleași ca în limba română, de aceea nu insistăm asupra lor.

Trebuie remarcată absența articolului, ceea ce face ca d.e. substantivul **lupus** să însemne lup, un lup, lupul; la plural **lupi** înseamnă lupi, niște lupi, lupii.

GENUL (genus)

Limba latină are trei genuri: masculin, feminin și neutru. În mod normal, sunt de gen masculin nume de ființe bărbătești; **vir** = bărbat; **filius** = fiu; **pater** = tată; etc., precum și nume de lucruri cărora, în mod logic, li s-au atribuit însușiri bărbătești: **ventus** = vânt; **Rhenus** = fluviul Rin; **ignis** = foc; **ensis** = sabie; **potus** = băutură etc.

De asemenea, de gen feminin sunt numele de ființe femeiești: **mater** = mamă; **filia** = fiică; **mulier** = femeie; precum și unele nume de lucruri cu însușiri femeiești: nume de plante, arbori (care dau roade), nume de orașe, țări: **malus** = măr; **arbor** = arbore; **Roma, Aegyptus**, etc.

De genul neutru sunt numai nume de lucruri, cărora, practic, nu li se poate atribui nici genul masculin, nici genul feminin. Semnificația cuvântului neutru este: nici unul nici altul.

Totuși, nu toate numele de lucruri sunt de gen neutru.

Genul care corespunde situației din natură, se numește gen natural, iar pentru numele de lucruri care, practic, nu au sex, s-a stabilit genul gramatical. Deci orice substantiv are un gen cu care figurează în dicționare. Trebuie subliniat însă, că, de multe ori, același substantiv apare de genuri diferite, în limbi diferite: rom. carte(f), fr. livre(m), germ. Buch(n). Din acest motiv, în exerciții și traduceri, folosirea dicționarului este obligatorie.

Referindu-ne la limba latină, în cadrul fiecărei declinări există reguli pentru cunoașterea genului, excepție făcând declinarea a III-a, la care nu există astfel de reguli, singurul ajutor fiind dicționarul.

NUMĂRUL

În limba latină există două numere: singular și plural: **puer** = copilul; **pueri** = copiii; **civis** = cetățean; **cives** = cetățenii.

Se mai păstrează și unele urme de dual, forme care se referă numai la două ființe sau lucruri; **duo** = doi, **ambo** = amândoi.

CAZURILE

Limba latină are șase cazuri:

1. **Nominativul**, răspunzând la întrebare cine? este cazul subiectului, atributului adjectival și al numelui predicativ acordate cu subiectul în nominativ.

2. **Genitivul**, răspunzând la întrebările al, a, ai, ale cui? este cazul atributului substantival.

3. **Dativul**, răspunzând la întrebările cui? pentru cine? este cazul complementului indirect.

4. **Acuzativul**, răspunzând la întrebările pe cine? ce? este cazul complementului direct sau cerut de prepoziții.

5. **Vocativul** este cazul chemării, neavând nici o funcție în propoziție.

6. **Ablativul**, răspunzând la mai multe întrebări ca: cu cine? cu ce? prin cine? prin ce? de la cine? de la ce? cum? când? etc. este cazul complemetului circumstanțial sau este cerut de prepoziții. Acest caz este specific limbii latine și nu se mai găsește în nici o altă limbă.

În epoca străveche limba latină avea și cazurile locativ și instrumental care, mai târziu, s-au contopit cu alte cazuri existente în limbile actuale.

Urme de locativ s-au mai păstrat în limba latină în unele forme și expresii legate de locul unde se petrece acțiunea: **domi** = acasă; **Romae** = la Roma; **ruri** = la țară.

DECLINĂRILE

Toate părțile de vorbire flexibile își schimbă forma după funcția pe care o îndeplinesc în propoziție, respectiv după caz și după număr, iar la adjective, pronume și unele numerale se are în vedere și genul.

Trecerea acestora prin toate cele șase cazuri se numește **declinare**. Cazurile se deosebesc între ele prin **terminații**, dar nu fiecare caz are o anumită terminație, ci sunt unele cazuri care au aceeași terminație. De ex. forma **silvae** o găsim la G.D. sing. și la N. pl. (în acest exemplu n-am menționat vocativul plural care este la fel cu N. pl.); deci **silvae** înseamnă: a pădurii, pădurii (pentru pădure) și păduri(le).

În asemenea situații contextul ne ajută să aflăm cazul exact în care se găsește substantivul.

În limba latină există cinci declinări. Pentru că N. are terminații diferite chiar în cadrul aceleiași declinări, gramaticii au stabilit cele cinci tipuri de declinare, după terminația G. sg. Deci, dacă știm forma G. sg., respectiv terminația acestuia, putem spune cu precizie cărei declinări îi aparține un substantiv oarecare.

Urmarea a fost că substantivele au apărut în dicționare obligatoriu cu două forme: N. și G. sg., arătând astfel fără nici un dubiu, declinarea substantivului respectiv. **Tot așa trebuie să fie învățate și de elevi.**

Deci întrebare: Cum se spune în limba latină „om"?

Răspuns: **homo, hominis.**

În dicționar și de regulă în scris, apare sub forma: homo,-inis, adică pentru G. sg. fiind scrisă numai partea din cuvânt ce se schimbă, inclusiv terminația –is care indică, în exemplul dat, declinarea a III-a.

Iată deci, terminațiile G. sg. ale celor cinci declinări:

Decl. I ..... **ae**	ex.	silva,-ae = pădure
Decl. a II-a ..... **i**		hortus,-i = grădină
Decl. a III-a ..... **is**		homo,-inis = om
Decl. a IV- ..... **us**		senatus,-us = senat
Decl. a V-a ..... **ei**		dies,-ei = zi

RĂDĂCINĂ. TEMĂ. DESINENȚĂ. TERMINAȚIE

Observând cuvintele următoare constatăm că, deși sunt părți de vorbire diferite, au o parte comună pe care o numim **rădăcină.** Ex: declar.

– substantiv:	declaratio,-onis
	declarator,-oris
– adjectiv:	declarativus,-a,-um
– verb:	declaro,-are

Partea neschimbată pe care o întâlnim atât în declinarea lor sau în conjugarea verbului, se numește **temă**. Tema cuprinde rădăcina+sufixe și o vocală tematică la verb.

De exemplu verbul **declarare** are rădăcina: **declar** iar tema este **declara**; această temă o vom găsi la toate timpurile în cuprinsul conjugării: **declarat** = el, ea arată; **declarabunt** = ei, ele vor arăta; **declarabam** = eu arătam; **declarares** – tu ai arăta etc.

Trebuie subliniat însă că la verbe intervin unele modificări ale temei, caracteristice unor moduri și timpuri: **declarem** = eu să arăt.

Substantivele și adjectivele au o temă fixă care apare la toate cazurile, **temă care se obține foarte ușor, înlăturând terminația G. sg.**

Exemple:

N. lupus	G. lupi	Tema:	lup = lup
N. homo	G. hominis	„	homin = om
N. iter	G. intineris	„	itiner = drum
N. tempus	G. temporis	„	tempor = timp
N. caput	G. capitis	„	capit = cap

Desinența este un grup format dintr-un sunet sau mai multe care se adaugă la tema unui cuvânt; la declinare desinența exprimă cazul, numărul și genul, iar la conjugarea verbelor, numărul, persoana și diateza.

Unele substantive și verbe cu teme vocalice, au contopit aceste teme cu o desinență tot vocalică, de ex. tema lupo + desinența i a dat forma **lupoi** care s-a contras în **lupi**. Acest **i** deci nu mai poate fi numit desinență, ci în mod convențional o numim **terminație**. Așadar, prin terminație înțelegem grupul fonetic de la sfârșitul cuvintelor declinabile, format din contopirea desinenței cazuale cu vocala finală a temei.

DECLINAREA I

Nom. sing.	Gen. sing.
a	**ae**

	Exemplu	
	Singular	
N.	stella	steaua, stea, o stea
G.	stellae	a stelei, a unei stele
D.	stellae	stelei, unei stele, pentru o stea
A.	stellam	(pe) steaua, (pe) o stea
Ab.	stella	în, cu, la etc. stea
V.	stella	o, stea!
	Plural	
N.	stellae	stelele, stele, niște stele
G.	stellarum	a stelelor, a unor stele
D.	stellis	stelelor, unor stele, pentru stele
A.	stellas	(pe) stelele, (pe) niște stele
Ab.	stellis	în, cu, la etc stele
V.	stellae	o, stelelor!

OBS. Dativul se poate traduce și **pentru stea** ca răspuns la întrebarea pentru cine?

Ablativul se traduce, în general, cu ajutorul unei prepoziții (în, cu, prin, de la, de etc.) în funcție de context.

Toate substantivele de declinarea I sunt de gen **feminin**, cu unele excepții:

Sunt **masculine**:

a) Nume de bărbați: Cinna, Catilina, Porsenna, Sylla, Numa, Seneca.

b) Nume de fluvii și râuri: Matrona (Marna), Garumna (Garonne), Sequana (Sena), Trebia (afluent al Padului)

c) Nume de ocupațiuni bărbătești: **agricola** (agricultor), **nauta** (marinar, cărăbier), **poeta** (poet), **scriba** (scrib-secretar), **athleta** (atlet), **auriga** (vizitiu) precum și: **collega** (coleg), **incola** (locuitor), **conviva** (oaspete), **scurra** (măscărici) etc.

1. Terminația veche a genitivului singular **–as** s-a păstrat în cuvântul **familias** în locuțiuni ca **pater familias, mater familias** (tată de familie, mamă de familie), pe lângă **pater familiae, mater familiae**.

2. **Dea** (zeiță) și **filia** (fiică), au la dativ și ablativ plural terminația mai veche **–abus**, numai când e necesar să distingem forma feminină de cea masculină, d.e. **dis et deabus** (zeilor și zeițelor), **filiis et filiabus** (fiilor și fiicelor). În alte situații au forme regulate: **deis și filiis.**

Exemple – Declinați la alegere

vita,-ae	viață	lingua,-ae	limbă
coma,-ae	păr	barba,-ae	barbă
vigilia,-ae	veghe	statua,-ae	statuie
fortuna,-ae	soartă, noroc	sententia,-ae	părere
prudentia,-ae	prudență	sapientia,-ae	înțelepciune
amicitia,-ae	prietenie	epistula,-ae	scrisoare
schola,-ae	școală	via,-ae	cale, drum
aula,-ae	curte	culpa,-ae	vină, greșeală
aqua,-ae	apă	rana,-ae	broască
natura,-ae	natură	ira,-ae	mânie
invidia,-ae	ură	modestia,-ae	modestie
fiducia,-ae	încredere	superbia,-ae	orgoliu, trufie
laetitia,-ae	bucurie	memoria,-ae	memorie
concordia,-ae	unire	fama,-ae	faimă, zvon
copia,-ae	belșug	mensa,-ae	masă
columna,-ae	coloană	flamma,-ae	flacără
disciplina,-ae	învățătură	ara,-ae	altar
pluvia,ae	ploaie	femina,-ae	femeie
puella,-ae	copilă	stultitia,-ae	prostie
impudentia,-ae	nerușinare	pueritia,-ae	copilărie
discordia,-ae	neînțelegere	sella,-ae	scaun
amphora,-ae	amforă	tabula,-ae	tablou, masă
pila,-ae	minge	alea,-ae	zar
silva,-ae	pădure	epulae,-arum	ospăț
nuptiae,-arum	nuntă	insidiae,-arum	cursă, capcană
pecunia,-ae	bani	columba,-ae	porumbel
gallina,-ae	găină	cicada,-ae	greiere
formica,-ae	furnică	pugna,-ae	luptă
terra,-ae	pământ	gloria,-ae	glorie
ancilla,-ae	slujnică	procella,-ae	furtună

1 Exerciții: analizați cuvintele următoare. Ziceți: patriam este acuz. sg. al cuvântului patria-ae, substantiv de gen feminin

patriam silvas agricolas

culpa	vitae	statuam
concordiae	procellarum	mensis
terrarum	nautis	aquae

2 Puneți la G. pl., la Ac. sg. și la Abl. pl. următoarele substantive:

laetitia	barba	pugna
fama	copia	natura
poeta	columba	modestia
columna	silva	concordia
via	gallina	fiducia
fortuna	gloria	sella

3 Determinați cazul fiecărui cuvânt și traduceți:

ancilla	incolis	columbas
Catilinam	divitiis	procellis
bestiae	silvae	amicitiae
fiduciarum	pugnam	ranarum

4 Traduce-ți în latină:

a luptelor	a naturii	modestie!
pentru agricultori	greierii	(pe) porumbei
(pe) păduri	(pe) bucurie	pentru unire
poeților!	ploilor	despre locuitori

5 Traduceți în latină:

niște ape	a unor ape	(pe) niște ape
unor furnici	pt. o furnică	a unei furnici
unei naturi	unor naturi	despre niște naturi
prin porumbei	porumbeii	prin porumbel
slujnicei	slujnicelor	prin slujnice
atletul	atletului	(pe) atleți
gloriei	a gloriilor	prin glorii
pădurilor	prin păduri	(pe) pădure
agricultorii	a agricultorilor	pentru agricultor

ADJECTIVE

M. F. N.	M. F. N.
magnus,-a,-um = mare	bonus,-a,-um = bun
certus,-a,-um = sigur	iustus,-a,-um = drept
modestus,-a,-um= modest	antiquus,-a,-um= vechi
fecundus,-a,-um= roditor	providus,-a,-um= prevăzător
caecus,-a,-um = orb	clarus,-a,-um = strălucit

Genul **feminin** se declină după declinarea I.

N.B. Adjectivele se acordă **totdeauna** cu substantivul determinat, în GEN, NUMĂR și CAZ.

6 Declinați împreună făcând acordul:

victoria certa	– victorie sigură
puella modesta	– copilă modestă
silva pulchra	– pădure frumoasă
procella magna	– furtună mare
gloria clara	– glorie strălucită
causa iusta	– cauză dreaptă
cicada parva	– greiere mic

7 Traduceți următoarele propoziții:

terra est magna	fortuna caeca est
Italia est fecunda	formica est provida
amicitia est vera	rana est parva
barba est longa	divitiae sunt caducae

8 Traduceți următoarele propoziții:

1. Campania est amoena – 2. Saepe deliciae sunt perniciosae – 3. Alae aquilarum sunt rapidae – 4. Graecia est magna paeninsula – 5. Varia est fortuna – 6. Africa est torrida – 7. Insula est patria nautarum – 8. Uva est matura – 9. Nymphae erant formosae – 10. Galliae terra est fecunda – 11. Rosa est purpurea.

9 Traduceți în latină următoarele propoziții respectând acordul adjectivelor:

1. Africa este vastă – 2. Coloanele sunt înalte – 3. Muzele erau pricepute – 4. Musca este supărătoare – 5. Zeițele erau frumoase – 6. Lenea este dăunătoare – 7. Cleopatra a fost o regină trufașă – 8. Pădurile sunt plăcute.

10 Traduceți în latină următoarele propoziții. Atenție la stabilirea corectă a cazurilor.

1. Iubim patria noastră – 2. Locuitorii patriei iubesc umbrele pădurilor – 3. Umbra pădurilor este deasă – 4. Am scris o scrisoare lungă – 5. Poeții sunt gloria țării noastre – 6. Fetele tinere iubesc trandafirii – 7. Lupoaica rănită a fugit în pădure – 8. În Italia am văzut vile (case) bogate.

11 Traduceți următoarele propoziții recunoscând cazurile, respectiv funcția acestora:

1. Timidae columbae aquilam fugiunt – 2. Violae ornant terram – 3. Incolae Italiae agriculturam amabant – 4. Audacia nautarum fuit causa victoriae – 5. Silvae

magnam copiam plantarum habent – 6. Insula est patria nautarum – 7. Scytae sagittis pugnant – 8. Statuae dearum vias Romae ornabant – 9. Puellae rosas et violas amant – 10. Pugnae deabus gratae erant – 11. Divitiae saepe causa molestiarum sunt.

12 Greierele și furnica

O furnică era vecina unui greiere. Furnica spunea greierului în timpul verii (aestate): Ești neprevăzător (improvidus-a-um) și leneș (piger-gra-grum). Acum (nunc) natura este bună; dar în curând (propediem) ea va fi mai puțin favorabilă (minus prosper-a-um). După (post) puține (paucus-a-um) luni (menses) ea va fi tristă (maestus-a- um). Acum tu cânți (cantas), dar când (cum) frigul (frigus) va acoperi (operiet) pământul, vei deplânge (ingemisces) neglijența ta (dativ). Vei acuza (incusabis) pe nedrept (immerito) soarta. Plânsetele (fletus) tale vor fi zadarnice (vanus-a-um). Greierele n-a ascultat (non audivit) pe vecina sa. Câtva timp după aceea (aliquanto post), el a murit (interiit) de foame (fame). Neglijența va fi totdeauna (semper) dăunătoare (noxius-s-um).

DECLINAREA a II-a

Nom. sing.	Gen. sing.
us, er, ir, um	**i**

Exemplu

Singular

N.	discipulus	elevul, elev, un elev
G.	discipuli	a elevului, a unui elev
D.	discipulo	elevului, unui elev, pentru un elev
A.	discipulum	(pe) elevul, (pe) un elev
Ab.	discipulo	cu, la, prin, despre elev
V.	discipule	elevule!

Plural

N.	discipuli	elevii, elevi, niște elevi
G.	discipulorum	a elevilor, a unor elevi
D.	discipulis	elevilor, unor elevi, pentru elevi
A.	discipulos	(pe) elevii, (pe) niște elevi
Ab.	discipulis	cu, la, prin, despre elevi
V.	discipuli	elevi!

OBS. Dativul se poate traduce și „**pentru elev(i)**" ca răspuns la întrebarea **pentru cine?**

Substantivele terminate la Nom. sing. în **us** sunt **masculine** cu următoarele excepții de gen **feminin**:

a) nume de țări, orașe și insule: Aegyptus, Tyrus, Ephesus, Rhodus, Corinthus;

b) nume de plante și arbori: populus-i (plop), malus-i (măr), platanus-i (platan), cerasus-i (cireș), prunus-i (prun), pirus-i (păr);

c) cuvintele: alvus-i (pântece), colus-i (furcă de tors), humus-i (pământ) și vannus-i (lopată sau coș de vânturat).

Masculinele și femininele terminate la Nom. sing. în **–us** se declină la fel.

Exemple

	S i n g u l a r	
N.	puer	copilul, copil, un copil
G.	pueri	a copilului, a unui copil
D.	puero	copilului, unui copil, pentru copil
A.	puerum	(pe) copilul, (pe) un copil
Ab.	puero	(cu, la, în, prin etc) copil
V.	puer	copile! (copilule!)
	P l u r a l	
N.	pueri	copiii, copii, niște copii
G.	puerorum	a copiilor, a unor copii
D.	pueris	copiilor, unor copii, pentru copii
A.	pueros	(pe) copiii, (pe) niște copii
Ab.	pueris	(cu, la, în, prin, etc) copii
V.	pueri	copii!
	S i n g u l a r	
N.	magister	profesorul, profesor, un profesor
G.	magistri	a profesorului, a unui profesor
D.	magistro	profesorului, unui profesor, pt. profesor
A.	magistrum	(pe) profesorul, (pe) un profesor
Ab.	magistro	(cu, la, prin, etc.) profesor
V.	magister	profesore!
	P l u r a l	
N.	magistri	profesorii, profesori, niște profesori
G.	magistrorum	a profesorilor, a unor profesori
D.	magistris	profesorilor, unor profesori, pt. profesori
A.	magistros	(pe) profesorii, (pe) niște profesori
Ab.	magistris	(cu, la, prin, etc) profesori
V.	magistri	profesori!

OBS. Această grupă terminată la Nom. sing. în -er este în totalitate de gen **masculin**. Din cele două exemple se observă că unele substantive păstrează pe **e** în declinare, altele îl pierd.

Exemplu:

Singular

N.	vir	bărbat, bărbatul, un bărbat
G.	viri	a bărbatului, a unui bărbat
D.	viro	bărbatului, unui bărbat, pentru (un) bărbat
A.	virum	(pe) bărbatul, (pe) un bărbat
Ab.	viro	(cu, în, la, despre, etc.) bărbat
V.	vir	bărbate! (bărbatule!)

Plural

N.	viri	bărbați, bărbații, niște bărbați
G.	virorum	a bărbaților, a unor bărbați
D.	viris	bărbaților, unor bărbați, pentru (niște) bărbați
A.	viros	(pe) bărbații, (pe) niște bărbați
Ab.	viris	(cu, în, la, despre, etc) bărbați
V.	viri	bărbați! (bărbaților!)

OBS. Substantivul vir este de gen **masculin** și este singurul cu terminația **–ir** la Nom sg. (inclusiv compușii: triumvir, decemvir, centumvir și levir = cumnat).

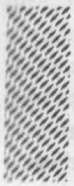
Exemplu:

Singular

N.	verbum	vorbă, vorba, o vorbă
G.	verbi	a vorbei, a unei vorbe
D.	verbo	vorbei, unei vorbe, pentru (o) vorbă
A.	verbum	(pe) vorba, (pe) o vorbă
Ab.	verbo	(cu, în, din, prin, etc.) vorbă
V.	verbum	vorbă!

Plural

N.	verba	vorbele, vorbe, niște vorbe
G.	verborum	a vorbelor, a unor vorbe
D.	verbis	vorbelor, unor vorbe, pentru (niște) vorbe
A.	verba	(pe) vorbele, (pe) niște vorbe
Ab.	verbis	(cu, în, din, prin, etc.) vorbe
V.	verba	vorbelor!

OBS. Toate substantivele de declinarea a II-a terminate la Nom. sing. în **–um** sunt de gen **neutru.**

FOARTE IMPORTANT! Rețineți REGULA NEUTRELOR:

a) Orice substantiv de gen neutru, indiferent de declinarea căreia îi aparține, are la singular și plural trei cazuri la fel **N, A, V.**

b) La plural aceste trei cazuri se termină totdeauna în **–a** (câteva de declinarea a III-a au terminația **–ia** (v. neutrele de declinarea a III-a parisilabică).

SUBSTANTIVE DECLINAREA a II-a

Exemple de declinat la alegere

MASCULINE în – us

hortus,-i	grădină	cervus,-i	cerb
dominus,-i	stăpân	somnus,-i	somn
servus,-i	sclav	animus,-i	suflet
discipulus,-i	elev	amicus,-i	prieten
oculus,-i	ochi	avus,-i	bunic
humerus,-i	umăr	nuntius,-ii	vestitor
morbus,-i	boală	cibus,-i	hrană
digitus,-i	deget	medicus,-i	medicus
capillus,-i	fir de păr	calamus,-i	condei
cubitus,-i	cot	dolus,-i	viclenie
famulus,-i	supus, sclav	captivus,-i	prizonier
annus,-i	an	gallus,-i	cocoș
numerus,-i	număr	murus,-i	zid
ludus,-i	școală, joc	lectus,-i	pat
legatus,-i	sol	nidus,-i	cuib
gladius,-ii	sabie	asinus,-i	asin
ventus,-i	vânt	haedus,-i	ied
vicus,-i	sat	locus,-i	loc
campus,-i	câmp	libertus,-i	libert (sclav elib.)
rusticus,-i	țăran	focus,-i	foc
agnus,-i	miel	deus,-i	zeu
equus,-i	cal	vitulus,-i	vițel
taurus,-i	taur	camelus,-i	cămilă
lupus,-i	lup	autumnus,-i	toamnă

FEMININE în –us

Ephesus,-i	Efes	humus,-i	pământ
Corinthus,-i	Corint	alvus,-i	pântece
Tyrus,-i	Tyr	colus,-i	furcă de tors
Aegyptus,-i	Egipt	vannus,-i	coș de vânturat

fagus,-i	fag	ulmus,-i	ulm
cedrus,-i	cedru	cupressus,-i	chiparos
prunus,-i	prun	populus,-i	plop
cerasus,-i	cireș	platanus,-i	platan
pinus,-i	pin	malus,-i	măr

MASCULINE în **–er** și **–ir**

puer,-i	copil	magister,-tri	profesor
minister,-tri	servitor	faber,-bri	meșter
socer,-i	socru	gener,-i	giner
vesper,-i	seară	liber,-bri	carte
liberi,-orum	copii	culter,-tri	cuțit
ager,-gri	ogor	auster,-tri	vânt de sud
aper,-pri	porc mistreț	vir,-i	bărbat

NEUTRE în **–um**

templum,-i	templu	regnum,-i	domnie
aurum,-i	aur	oppidum,-i	oraș întărit
argentum,-i	argint	decretum,-i	decret, hotărâre
donum,-i	dar	festum,-i	sărbătoare
frumentum,-i	grâu	bellum,-i	război
astrum,-i	astru	proelium,-ii	luptă
collum,-i	gât	saxum,-i	stâncă
labrum,-bri	buză	aratrum,-i	plug
tergum,-i	spate	somnium,-ii	vis
tectum,-i	acoperiș	colloquium,-ii	convorbire
detrimentum,-i	pagubă	responsum,-i	răspuns
verbum,-i	vorbă, verb	gaudium,-ii	bucurie
sepulcrum,-i	mormânt	vitium,-ii	viciu
odium,-ii	ură	testamentum,-i	testament
ingenium,-ii	talent	ostium,-ii	intrare
matrimonium,-ii	căsătorie	poculum,-i	pahar
auxilium,-ii	ajutor	pretium,-ii	preț
miraculum,-i	miracol	monumentum,-i	monument
fatum,-i	destin	incendium,-ii	incendiu
officium,-ii	datorie	remedium,-ii	leac
vinum,-i	vin	vehiculum,-i	car, trăsură
instrumentum,-i	instrument	flagellum,-i	bici
signum,-i	statuie	forum,-i	for, piață
studium,-ii	studiu	oraculum,-i	oracol
curriculum,-i	curs, alergare	tormentum,-i	tortură

ADJECTIVE DIN GRUPA (CLASA) I

Adjectivele cu trei terminații la Nom. sg. **–us, –a, –um** sau **–er, –a, –um** fac parte din grupa (clasa) I de adjective: ex. bonus,-a,-um = bun; niger,-gra,-grum = negru.

Formele terminate în **–us** și **–um** se declină după declinarea a II- a, iar cele terminate în **–a** după declinarea I. (v. exemple la pag.30).

Iată declinarea adjectivului altus, alta, altum = înalt:

	Singular				Plural		
	M.	F.	N.		M.	F.	N.
N.	altus	alta	altum	N.	alti	altae	alta
G.	alti	altae	alti	G.	altorum	altarum	altorum
D.	alto	altae	alto	D.	altis	altis	altis
A.	altum	altam	altum	A.	altos	altas	alta
Ab.	alto	alta	alto	Ab.	altis	altis	altis
V.	alte	alta	altum	V.	alti	altae	alta

Adjective terminate în –us, –a, –um

Exemple de declinat la alegere

altus,-a,-um	înalt, adânc	magnus,-a,-um	mare
bonus,-a,-um	bun	parvus,-a,-um	mic
longus,-a,-um	lung	dignus,-a,-um	demn
caecus,-a,-um	orb	candidus,-a,-um	alb
calidus,-a,-um	cald	serenus,-a,-um	senin
plenus,-a,-um	plin	vacuus,-a,-um	gol
aptus,-a,-um	potrivit	opulentus,-a,-um	bogat
malus,-a,-um	rău	egregius,-a,-um	distins
multus,-a,um	mult	clarus,-a,-um	strălucit, clar
pallidus,-a,-um	palid	rarus,-a,-um	rar
benevolus,-a,-um	binevoitor	fecundus,-a,-um	roditor
probus,-a,-um	cinstit	amicus,-a,-um	prietenos
doctus,-a,-um	capabil	gnarus,-a,-um	priceput
peritus,-a,-um	priceput	paucus,-a,-um	puțin
humanus,-a,-um	omenesc	superbus,-a,-um	mândru, trufaș
avidus,-a,-um	lacom	gratus,-a,-um	plăcut
stultus,-a,-um	prost	carus,-a,-um	drag

verus,-a,-um	adevărat	tacitus,-a,-um	tăcut
idoneus,-a,-um	potrivit	purus,-a,-um	curat
flavus,-a,-um	blond	siccus,-a,-um	uscat
propinquus,-a,-um	apropiat	novus,-a,-um	nou
maturus,-a,-um	copt	cautus,-a,-um	prevăzător
certus,-a,-um	sigur	amoenus,-,-um	plăcut, fermecător
molestus,-a,-um	neplăcut	aridus,-a,-um	uscat

Adjective terminate în **–er, –a, –um**

sper,-a,-um	aspru, greu	pulcher,-chra,-chrum	frumos
tener,-a,-um	tânăr	ruber,-bra,-brum	roșu
niger,-gra,-grum	negru	macer,-cra,-crum	slab
piger,-gra,-grum	leneș	impiger,-gra,-grum	silitor

13 Declinați exemplele următoare, respectând acordul adjectivelor cu substantivele:

a)	N.	agricola sedulus	agricultor harnic
	G.	agricolae seduli	
b)	N.	vita clara	viață curată
	G.	vitae clarae	
c)	N.	ager fecundus	ogor roditor
	G.	agri fecundi	
d)	N.	vir bonus	bărbat bun
	G.	viri boni	
e)	N.	discipulus piger	elev leneș
	G.	discipuli prigri	
f)	N.	faber peritus	meșter priceput
	G.	fabri periti	
g)	N.	populus alta	plop înalt
	G.	populi altae	

14 Traduceți următoarele propoziții:

1. In Italia vidi villas oppulentas et hortos pulchros. – 2. Legati erant nuntii victoriae – 3. Deorum clementiam et sapientiam Graeci et barbari laudant – 4.

Populus Romanus multis victoriis clarus fuit – 5. Tuus hortus rivo finitimus est – 6. Agricola est laboriosus – 7. Ursi sunt villosi et saevi – 8. Agni sunt timidi – 9) Verum amicum habes – 10. Altae platani umbram gratam dant.

15 Traduceți următoarele propoziții:

1. Lignum durum est – 2. Aurum et argentum metalla pretiosa sunt – 3. Vinum terrae donum est – 4. Modestia signum sapiantiae est – 5. Spatium mundi est infinitum – 6. Pericula nautis nota sunt – 7. Corinthus opulenta multa deorum templa habet – 8. Praemia diligentiae discipulis sunt grata – 9. Scytae sagittas, gladios, scuta habent – 10. În Graecia erant viri docti.

16 Traduceți în latină (atenție la funcția cazurilor și la acorduri):

1. Profesorul laudă pe elevii săi – 2. Îndrăzneala este dăunătoare multor copii – 3. Poporul laudă calmul bărbatului curajos. – 4. Belșugul aurului nu pregătește prieteni adevărați – 5. Sclavii nu iubesc pe stăpânii trufași – 6. Sclafii muncesc câmpurile stăpânilor cruzi – 7. În școală este mare numărul copiilor silitori – 8. Profesorul laudă pe școlarul silitor – 9. Copiii ascultă pe profesori – 10. În grădina școlii sunt trandafiri frumoși.

Vocabular:

laudă	– laudat	îndrăzneală	– audacia,-ae
dăunător	– noxius,-a,-um	calmul	– constantia,-ae
curajos	– impavidus,-a,-um	belșug	– copia, -ae
pregătește	– parat	iubesc(ei)	– amant
muncesc(ei)	– laborant	crud	– saevus, -a, -um

17 Traduceți următoarele propoziții:

1. Rosae delectant puerorum oculos – 2. Nautae impavidi multas terras vident – 3. Morbi vitae nostrae nocent – 4. Adversa fortuna probat magnos viros – 5. Legimus pulchras fabulas et amicis narramus – 6. Ulmi altae ornant Italiae vias – 7. Poetae clari vitam industriorum agricolarum cantant – 8. In horto multae mali et cerasi sunt – 9. Solum patriae pueris carum est – 10. Magister de oppidis claris Campaniae narrat.

18 Traduceți; arătați cazurile cuvintelor subliniate și funcția lor:

1. Verae amicitiae **factis** non **verbis** probatae sunt – 2. **Cerasos** altas pulchri **horti** videmus – 3. Poetae **Aegypti** opulentae **terram** fecundam et **impigros incolas** cantant – 4. Magister **discipulis** ruinas **oppidorum** ostendit – 5. Romani **multos deos** honorabant – 6. Romani **magna cura pueros** educabant – 7. Meus liber antiquorum **oppidorum vestigia** ostendit – 8. Modestia est signum **sapientiae**.

19 Știți să răspundeți?

1. Care sunt funcțiile cazurilor? – 2. Cine ne ajută să recunoaștem cărei declinări aparține un substantiv? – 3. De ce gen este marea majoritate a substantivelor de declinarea I? – 4. De ce gen este majoritatea substantivelor de declinarea a II-a terminate în –us? Dar cele în –um? – 5. Care este regula neutrelor? – 6. Există substantive masculine la declinarea I? – 7. Există substantive feminine la declinarea a II-a în –us? – 8. Care este genul tuturor substantivelor terminate în –er și –ir de la declinarea a II-a? – 9. La care declinare vocativul diferă de nominativ? – 10. De ce declinări se leagă adjectivele din grupa (clasa) I?

DECLINAREA a III-a

Nom.sing. **variat** Gen. sing. **is**

Substantivele de declinarea a III-a sunt de toate genurile. Genul acestora nu se poate cunoaște decât folosind dicționarul. Cele masculine și feminine se declină la fel, iar la neutre se va ține cont de **regula neutrelor** (pag. 35-36.)

Toate substantivele se împart în două mari grupe:

1. Imparisilabice – substantive care au la G. sg. o silabă sau două în plus față de Nom. De ex.

N. miles G. militis – soldat
N. iter G. itineris – drum

2. Parisilabice – substantive care au la N. și G. sg. același număr de silabe. De ex.

N. civis G. civis – cetățean
N. feles G. felis – pisică

Declinarea acestor substantive este la fel, cu o singură deosebire: cele imparisilabice au la G. pl. terminația **–um** iar cele parisilabice au terminația **–ium**.

Exemple

SUBSTANTIVE IMPARISILABICE

homo,-inis (m)	–	om	Substantive masculine și feminine. Se declină la fel
orator,-oris (m)	–	orator	
miles,-itis (m)	–	soldat	
virtus, -utis(f)	–	virtute	
vox,-cis (f)	–	voce	
civitas,-atis (f)	–	stat	
corpus,-oris (n)	–	corp	Substantive neutre. Se declină conform *regulei neutrelor.*
nomen,-inis (n)	–	nume	
iter,-itineris (n)	–	drum	

MASCULINE

	Singular		Plural
N.	miles – soldatul	N.	milites – soldații
G.	militis	G.	militum
D.	militi	D.	militibus
A.	militem	A.	milites
Ab.	milite	Ab.	militibus
V.	miles	V.	milites

FEMININE

	Singular		Plural
N.	vox – vocea	N.	voces – vocile
G.	vocis	G.	vocum
D.	voci	D	vocibus
A.	vocem	A.	voces
Ab.	voce	Ab.	vocibus
V.	vox	V.	voces

NEUTRE

	Singular		Plural
N.	iter – drumul	N.	itinera – drumurile
G.	itineris	G.	itinerum
D.	itineri	D.	itineribus
A.	iter	A.	itinera
Ab.	itinere	Ab.	itineribus
V.	iter	V.	itinera

Exemple

SUBSTANTIVE PARISILABICE

testis,-is (m)	– martor	Substantive masculine și feminine. Se declină la fel.
civis,-is (m)	– cetățean	
hostis,-is (m)	– dușman	
avis,-is (f)	– pasăre	
navis,-is (f)	– corabie	
vulpes,-is (f)	– vulpe	
mare,-is (n)	– mare	Substantive neutre. Se declină conform *regulei neutrelor.*
animal,-is (n)	– animal	
nectar,-is (n)	– nectar	

MASCULINE

	Singular		Plural
N.	civis – cetățeanul	N.	cives – cetățenii
G.	civis	G.	civium
D.	civi	D.	civibus
A.	civem	A.	cives
Ab.	cive	Ab.	civibus
V.	civis	V.	cives

FEMININE

	Singular		Plural
N.	avis – pasărea	N.	aves – păsările
G.	avis	G.	avium
D.	avi	D.	avibus
A.	avem	A.	aves
Ab.	ave	Ab.	avibus
V.	avis	V.	aves

NEUTRE

	Singular		Plural
N.	mare – marea	N.	maria – mările
G.	maris	G.	marium
D.	mari	D.	maribus
A.	mare	A.	maria
Ab.	mari	Ab.	maribus
V.	mare	V.	maria

OBS. a) Declinarea substantivelor imparisilabice și parisilabice este deosebită numai la G. pl.: substantivele imparisilabice au terminația **–um**, iar cele parisilabice **–ium.**

b) Neutre parisilabice sunt numai substantivele terminate la N. sg. în **–e, –al** și **–ar**. Acestea au Ab. sg terminat în **–i**, iar la N. A. V. pl. terminația **–ia.**

FALSE IMPARISILABICE

(au G. pl. terminat în **–ium**)

fons,-tis	– izvor	trabs,-bis	– bârnă
frons,-tis	– frunte	strix,-gis	– bufniță
nox,-ctis	– noapte	lis, litis	– proces
urbs,-bis	– oraș	dos,dotis	– zestre
pars,-tis	– parte	mus,muris	– șoarece
nix,-vis	– zăpadă	glis,gliris	– șobolan
		fauces, -ium	– gâtlej

FALSE PARISILABICE

(au G. pl. terminat în **–um**)

pater,-tris	– tată	iuvenis,-is	– tânăr
mater,-tris	– mamă	canis,-is	– câine
frater,-tris	– frate	vates,-is	– profet
senex,senis	– bătrân	accipiter,-tris	– uliu

SUBSTANTIVE IMPARISILABICE MASCULINE

Exemple de declinat la alegere

miles,-itis	– soldat	latro,-onis	– tâlhar
obses,-idis	– ostatic	lapis,-idis	– piatră
leo,leonis	– leu	pugio,-onis	– pumnal
lepus,-oris	– iepure	dux,-cis	– comandant
sutor,-oris	– cismar	rex,-gis	– rege
textor,-oris	– țesător	venter,-tris	– abdomen
sculptor,-oris	– sculptor	sermo,-onis	– cuvântare
mercator,-oris	– negustor	pudor,-oris	– rușine
proditor,-oris	– trădător	pes,pedis	– picior
sopor,-oris	– somn	nepos,-otis	–nepot
timor,-oris	– teamă	heres,-idis	– moștenitor
amor,-oris	– iubire	hospes,-itis	– oaspete
furor,-oris	– nebunie	paries,-etis	– perete
homo,-inis	– om	gladiator,-oris	– gladiator
grex,gregis	– turmă	histrio,-onis	– actor
consul,-is	– consul	orator,-oris	– orator
artifex,-icis	– artist	labor,-oris	– muncă, efort

imber,-bris	– ploaie	tonsor,-oris	– bărbier
color,-oris	– culoare	sal,salis	– sare
cinis,-eris	– cenușă	iudex,-icis	– judecător

SUBSTANTIVE IMPARISILABICE FEMININE

Exemple de declinat la alegere

vox,-cis	– voce	rogatio,-onis	– cerere
lux,-cis	– lumină	admiratio,-onis	– admirație
nux,-cis	– nucă	lectio,-onis	– lecție
nex,-cis	– moarte	natio,-onis	–națiune
lex,-gis	– lege	obsidio,-onis	– atac
mors,mortis	– moarte	legio,-onis	– legiune
sors,sortis	– soartă	caro,carnis	– carne
cohors,-tis	– cohortă	valetudo,-inis	– sănătate
fortitudo,-inis	– vitejie	voluntas,-atis	– voință
imago,-inis	– imagine	voluptas,-atis	– plăcere
altitudo,-inis	– înălțime	cupiditas,-atis	– dorință
latitudo,-inis	– lățime	necessitas,-atis	– necesitate
gravedo,-inis	– guturai	calamitas,-atis	– nenorocire
virtus,-utis	– virtute	egestas,-atis	– lipsă, nevoie
aetas,-atis	– vârstă	auctoritas,-atis	– autoritate
palus,-udis	– baltă	civitas,-atis	– stat
mens, mentis	– minte	paupertas,-atis	– sărăcie
virgo,-inis	– fecioară	mulier,-eris	– femeie
linter,-tris	– barcă	coniunx,-gis	– soț
oratio,-onis	– cuvântare	uxor,-oris	– soție
suppellex,-ectilis	–mobilier	soror,-oris	– soră
potio,-onis	– băutură	mercedes,-edis	– piață, marfă
salus,-utis	– salvare	hiems,hiemis	– iarnă
tellus,-uris	– pământ	aestas,-atis	– vară

SUBSTANTIVE IMPARISILABICE NEUTRE

Exemple de declinat la alegere

pectus,-oris	– piept	nemus,-oris	– dumbravă
vulnus,-eris	– rană	scelus,-eris	– crimă
limen,-inis	– prag	cacumen,-inis	– vârf, creastă
poema,-atis	– poem	cor,cordis	– inimă
volumen,-inis	– volum	onus,-eris	– sarcină
iter,itineris	– drum	sidus,-eris	– astru, stea
corpus,-oris	– corp	ius,iuris	– drept
femur,-oris	– șold	rus,ruris	– țară, sat

frigus,-oris	– frig	ver,veris	– primăvară
tempus,-oris	– timp	papaver,-eris	– mac
pacus,-oris	– turmă	cadaver,-eris	– cadavru
flumen,-inis	– fluviu	carmen,-inis	– poezie cântec
caput,-itis	– cap	os,ossis	– os
mel,mellis	– miere		

SUBSTANTIVE PARISILABICE MASCULINE

Exemple de declinat la alegere

civis,-is	– cetățean	orbis,-is	– globul pământesc
hostis,-is	– dușman	mensis,-is	– lună
ensis,-is	– sabie	panis,-is	– pâine
ignis,-is	– foc	testis,-is	– martor
anguis,-is	– șarpe		

SUBSTANTIVE PARISILABICE FEMININE

Exemple de declinat la alegere

vestis,-is	– haină	auris,-is	– ureche
turris,-is	– turn	crinis,-is	– păr
vitis,-is	– viță de vie	fames,-is	– foame
avis,-is	– pasăre	navis,-is	– corabie
apis,-is	– albină	vallis,-is	– vale
feles,-is	– pisică	tussis,-is	– tuse
piscis,-is	– pește	nubes,-is	– nor
vulpes,-is	– vulpe	sitis,-is	– sete
sedes,-is	– așezare		

SUBSTANTIVE PARISILABICE NEUTRE

Exemple de declinat la alegere

cubile,-is	– pat	sedile,-is	– sediu
rete,-is	– plasă	monile,-is	– colier
mare,-is	– mare	animal,-is	– animal
conclave,-is	– cameră	tribunal,-is	– tribunal
bubile,-is	– staul, grajd	vectigal,-is	– impozit
nectar,-is	– nectar	calcar,-is	– pinten
exemplar,-is	– exemplar		

ADJECTIVE DIN GRUPA (CLASA) a II-a

Această grupă (clasă) cuprinde adjective cu două terminații la N. sg.: **–is** pentru masculin și feminin și **–e** pentru neutru.

Toate aceste adjective se declină după declinarea a III-a parisilabică, dar cu Ab. sg. terminat în **–i**. Neutrele primesc la N. A. V. plural terminația **–ia**. Știind deci că aceste adjective sunt de declinarea a III-a, putem stabili ușor că G. sg. trebuie să fie terminat în **–is**, deși acesta nu apare în dicționar.

Iată câteva exemple:

N. omnis,-e	– tot	N. facilis,-e	– ușor
N. brevis,-e	– scurt	N. utilis,-e	– folositor

Iată și declinarea completă a unui astfel de adjectiv:

	Singular				Plural		
	Masc.	Fem.	Neutru		Masc.	Fem.	Neutru
N.V.	brevis	brevis	breve	N.V.	breves	breves	brevia
G.	brevis	brevis	brevis	G.	brevium	brevium	brevium
D.	brevi	brevi	brevi	D.	brevibus	brevibus	brevibus
A.	brevem	brevem	breve	A.	breves	breves	brevia
Ab.	brevi	brevi	brevi	Ab.	brevibus	brevibus	brevibus

Exemple de declinat la alegere

omnis,-e	– tot	mollis,-e	– moale
tenuis,-e	– subțire	fidelis,-e	– credincios
turpis,-e	– rușinos	fortis,-e	– viteaz, curajos
humilis,-e	– umil	crudelis,-e	– crud
similis,-e	– asemănător	rudis,-e	– grosolan
utilis,-e	– folositor	stabilis,-e	– stabil
facilis,-e	– ușor	communis,-e	–comun
gracilis,-e	– grațios	nobilis,-e	–nobil
viridis,-e	– verde·	suavis,-e	– dulce, plăcut
dulcis,-e	– dulce	gravis,-e	– greu, apăsător
docilis,-e	– supus		

ADJECTIVE DIN GRUPA (CLASA) a III-a

Această grupă (clasă) cuprinde adjective cu o singură terminație la N. sg. pentru toate genurile, care este foarte variată. Pentru acest motiv, la aceste adjective este indicat în dicționar și terminația G. sg. care este **–is**. Prin urmare și aceste adjective se declină după declinarea a III-a parisilabică, dar cu Abl. sg. terminat în **–i** când sunt folosite ca adjective (**prudenti consilio** = printr-o hotărâre înțeleaptă); când sunt folosite ca substantive, au terminația **–e**: (**cum sapiente** = cu cel înțelept).

Au Abl. sg. terminat numai în **–e**:

hospes,-itis	– primitor	pauper,-is	– sărac
particeps,-ipis	– părtaș	princeps,-ipis	– fruntaș
		sospes,-itis	– teafăr

Au G. pl. terminat în **–ium** cele terminate la N. sg. în: **ns, rs, ax, ix, ox** și **plex** (afară de supplex,-icis = cel care se roagă, rugător) precum și **locuples,-etis** (bogat) și **par,-is** (egal). **Toate celelalte au G. pl. terminat în –um.**

Iată câteva exemple din această grupă (clasă) :

felix,-icis	– fericit	ferox,-cis	– sălbatec
audax,-cis	– îndrăzneț	dives,-itis	– bogat
pauper,-is	– sărac	vetus,-eris	– vechi
sapiens,-tis	– înțelept	memor,-oris	– care își amintește
nocens,-tis	– dăunător	minax,-acis	– amenințător

Iată declinarea completă a unui astfel de adjectiv:

	Singular				Plural		
	Masc.	Fem.	Neutru		Masc.	Fem.	Neutru
N.V.	felix	felix	felix	N.V.	felices	felices	felicia
G.	felicis	felicis	felicis	G.	felicium	felicium	felicium
D.	felici	felici	felici	D.	felicibus	felicibus	felicibus
A.	felicem	felicem	felix	A.	felices	felices	felicia
Ab.	felici	felici	felici	Ab.	felicibus	felicibus	felicibus

Exemple de declinat la alegere

par,-is	– egal	ferox,-cis	– sălbatic
impar,-is	– inegal	iners,-tis	– nemișcat
simplex,-icis	– simplu	vetus,-eris	– vechi
felix,-icis	– fericit	dives,-itis	– bogat
sollers,-tis	– harnic	pauper,-is	– sărac
audax,-cis	– îndrăzneț	recens,-tis	– recent
diligens,-tis	– silitor, grijuliu	particeps,-ipis	– părtaș
prudens,-tis	– prudent	supplex,-icis	– rugător
sapiens,-tis	– înțelept	loquax,-acis	– flecar
demens,-tis	– nebun	indulgens,-tis	– binevoitor
minax,-acis	– amenințător	nocens,-tis	– dăunător
fulgens,-tis	– luminos	patiens,-tis	– răbdător
frequens,-tis	– statornic	memor,-oris	– care își amintește
concors,-dis	– armonios		

20 Declinați grupurile de substantive și adjective, respectând acordurile și declinarea fiecăruia:

1.	N.	lapis durus	2.	N.	tellus arida
	G.	lapidis duri		G.	telluris aridae
3.	N.	iter longum	4.	N.	numerus impar
	G.	itineris longi		G.	numeri imparis
5.	N.	mare altum	6.	N.	nox serena
	G.	maris alti		G.	noctis serenae
7.	N.	factum turpe	8.	N.	corpus sanum
	G.	facti turpis		G.	corporis sani
9.	N.	nauta audax	10.	N.	bellum atrox
	G.	nautae audacis		G.	belli atrocis

21 Traduceți următoarele propoziții:

1. Boni cives patriam amant – 2. Finis vitae nostrae non est notus – 3. Rhodanus amnis est rapidus – 4. Feminae Germanorum crines flavos habebant – 5. Carmina pulchra hominibus grata sunt – 6. Pili animalium diversos colores habent – 7. Nautae multa maria et multas terras vident – 8. Labore magnas urbes aedificamus – 9. Concordia hominibus gaudium praebet – 10. Homines naturae leges aperiunt.

22 Traduceți în latină propozițiile:

1. Învățăturile profesorilor împodobesc mintea copiilor cu virtuți – 2. Un prieten adevărat, pasăre rară – 3. Natura nu dă nimic omului fără un mare efort – 4. Poeții desfată inimile oamenilor cu poezii frumoase – 5. Vedem cu ochii, auzim cu urechile – 6. Libertatea este salvată prin efortul cetățenilor – 7. Cuiburile sunt adăpostul păsărilor – 8. Războaiele sunt supărătoare pentru mame.

Vocabular:

învățătură	–	praeceptum,-i	împodobesc	–	ornant
mintea	–	mens,-tis	virtute	–	virtus,-utis
adevărat	–	verus,-a,-um	rar	–	rarus,-a,-um
vedem	–	videmus	auzim	–	audimus
libertate	–	libertas,-atis	cuib	–	nidus,-i
supărător	–	odiosus,-a,-um	dă	–	dat
nimic	–	nihil	fără	–	sine (prep, cu abl.)
efort	–	labor,-oris	desfată	–	delectant
inimă	–	animus,-i	ochi	–	oculus,-i
ureche	–	auris,-is	salvat	–	servatus,-a,-um
adăpost	–	cubilis,-e	mamă	–	mater,-tris

Ştiţi să răspundeţi?

1. Care este deosebirea dintre substantivele parisilabice şi cele imparisilabice?

2. În declinarea lor există vreo deosebire?

3. Care sunt neutrele parisilabice şi cum se declină ele?

4. Menţionaţi trei substantive neutre de declinarea a III-a al căror N. sg. este terminat în **–us.**

23 Traduceţi următoarele propoziţii:

1. Omnes terrae et omnia maria Romanis patebant – 2. Cervus incautus in retia decidit – 3. Periculum commune saepe causa amicitiae est – 4. Venti furentes sollertium nautarum audaciam probabant – 5. Apud Gallos deus Mercurius est dux viarum atque itinerum – 6. Nigrarum vulpium pelles sunt pretiosae – 7. Calcaria Antiochi aurea fuerunt – 8. Urbibus Asiae ingentes opes fuerunt – 9. Amicitia hominum malorum fallax est – 10. Oliva erat grata sapienti propter utiles baccas.

24 Traduceţi în latină propoziţiile:

1. Animalele pădurilor sunt iuţi – 2. Înţelepţii sunt mulţumiţi cu puţin – 3. Bătrânii, femeile, copiii cartaginezilor nu erau siguri în oraşele întărite – 4. Înţelegerea face pe oameni neînvinşi – 5. Sfaturile bătrânilor sunt folositoare – 6. Templul Dianei a fost un edificiu minunat într-un oraş bogat al Asiei – 7. Iarna spaţiul nopţilor este lung – 8. Eforturile sunt neplăcute oamenilor leneşi – 9. Lăcomia a fost cauza multor crime.

Vocabular:

iute	– velox,-cis	face	– facit
mulţumit	–contentus,-a,-um	neînvins	– invinctus,-a,-um
cu puţin	– parvo	sfat	– consilium,-ii
bătrân	– senex,senis	a fost	– fuit
sigur	– tutus,-a,-um	edificiu	– aedificium,-ii
întărit	– munitus,-a,-um	minunat	– mirabilis,-e
înţelegere	– concordia,-ae	bogat	– opulentus,-a,-um
iarnă	– hiems,-is	spaţiu	– spatium,-ii
noapte	– nox,-ctis	neplăcut	– molestus,-a,-um
leneş	– piger,-gra,-grum	lăcomia	– avaritia,-ae
crimă	– scelus,-eris		

25 Traduceţi următoarele propoziţii:

1. Lumina stellarum oculos delectant – 2. Multa sidera ab hominibus vel bestiis nomina habent – 3. Aquae marium et oceanorum profundae sunt – 4. Tempestates fortitudinem nautarum probant – 5. Cornelius Nepos de factis illustribus ducum narrat – 6. Camillus vincit feroces Gallos qui Romam obside-

bant et agros Romanorum vastabant – 7. Omne principium difficile est – 8. Lupus ieiunus insidias struit circum ovilia – 9. Nonnunquam agricola votis imbrem vocat – 10. Honor senum in populo Lacedaemoniorum est magnus.

26 Traduceți în latină propozițiile:

1. În cer sunt nori negri – 2. Focul strălucește în altare – 3. Devreme copiii sunt obișnuiți să suporte foamea – 4. Scrisorile tale au fost plăcute fratelui meu. – 5. Atena era sediul și domiciliul literaturii și artelor bune – 6. Regii și ciobanii sunt egali după moarte – 7. Legile sunt folositoare tuturor oamenilor – 8. Culorile și mirosurile florilor sunt variate – 9. Vorbirea latină este cunoscută bărbaților învățați – 10. Rănile soldaților erau grave.

Vocabular:

nor	– nubes,-is	scrisoare	– epistula,-ae
negru	– ater,-tra,-trum	plăcut	– gratus,-a,-um
foc	– ignis,-is	sediu	– sedes,-is
strălucește	– lucet	literatură	– litterae,-arum
altar	– altar,-is	artă	– ars,-tis (f)
devreme	– mature	rege	– rex,-gis
obișnuit	– assuetus,-a,-um	cioban	– pastor,-oris
a suporta	– tolerare	moarte	– mors,-tis
foame	– famis,-is	după	– post (prep. cu Ac.)
culoare	– color,-is	miros	– odor,-is
floare	– flos,-oris	variat	– varius,-a,-um
vorbire	– sermo,-onis	cuoscut	– notus,-a,-um
învățat	– doctus,-a,-um	rană	– vulnus,-eris (n)

27 Arătați care este G. sg. și plural al substantivelor menționate:

dolor, honor, labor, mulier – dux, rex, iudex – miles, eques, pedes, virtus – legio, oratio, sermo, homo – agmen, flumen, nomen – opus, scelus, genus, tempus, corpus – civis, hostis, navis, mare – iuvenis, pater, frater, senex.

28 Folosind vocabularul pe care îl cunoașteți, puneți în locul cuvintelor subliniate un alt cuvânt de declinarea a III-a la singular sau plural, astfel încât să se păstreze înțelesul logic al propoziției și faceți, eventual, acordurile care se impun:

Omnes **ducem** laudaverunt
(Nostri) **ducis** memoriam tenemus
Miles **duci** paret
Milites cum **duce** iter faciunt

29 Completați propozițiile următoare, punând în locul punctelor unul din cuvintele: orator, urbs, avis, mare, rex, opus, genus, Cicero (–onis); apoi traduceți:

1. Naves nostrae in... nostro navigant – 2. Philosophi scribere,... dicere, equi currere debent – 3. In Romanis... statuae multae in foris stabant – 4. ... consul rempublicam servavit – 5. Multae gentes olim... parebant – 6. ... in agris cibum quaerunt – 7. Sunt duo militum... equites et pedites – 8. Miseris discipulis... numquam deest.

30 Traduceți. (Adjectivul folosit ca substantiv)

Omnia dixi – Bonos laudate, malos fugite! – Iucunda dixisti – Verum semper vincit – Vera dixit – Nostri magno animo pugnant – Utilia scribis – Omnes se, suos, suaque defendunt – Multis imperavi, paucis parui.

31 Puneți la plural expresiile următoare:

cum milite	–	cum forti milite
in periculo	–	in gravi periculo
in nave	–	in levi nave
in villa	–	in omni villa
in oratione	–	in simili oratione
cum amico	–	cum vetere amico
in periculo	–	in tanto periculo

32 Din ce cuvinte latine s-au format cele din acest tabel, care aparțin limbilor romanice?

română	franceză	italiană	spaniolă
capilar	capillaire	capello	cabello
gen	genre	genere	genio
imperiu	empire	imperio	imperio
epistolă	épitre	epistolare	–
anunța	annoncer	annuntiare	annunciar
geniu	génie	genio	genio

33 Traduceți propozițiile următoare:

1. Graeci et Romani multas aras Iovi dicaverunt – 2. Lupus est avidus carnis – 3. Iuppiter patrem Saturnum ex regno expulit – 4. Apollo, filius Iovis, multas artes invenit – 5. Apud Gallos deus Mercurius est dux viarum atque itinerum – 6. Olim Britanni carne et lacte vivebant – 7. Longo itinere milites erant fessi – 8. Caro est cibus omnium ferarum et praesertim leonum – 9. Iuppiter est rex deorum atque hominum.

34 Traduceți propozițiile următoare:

1. Repetitio est mater studiorum – 2. Vercingetorix Romanos in pluribus proeliis vincit – 3. Amici hominis infelicis et pauperis rari sunt – 4. Apud Herodotum, patrem historiae, innumerabiles fabulae sunt – 5. In villa nullum discrimen inter dominum et servos, inter divitem et pauperem – 6. Vita rusticana est magistra excellens omnium virtutum imprimis oeconomiae, sollertiae et iustitiae – 7. Apud Romanos, antiquis temporibus, manus ducum plaustra inducebant – 8. Ipsi consules erant diligentes – 9. Tunc in tota Italia fruges abundantes erant, nemo erat inops necessariis – 10. Si valemus, omnia sunt facilia.

35 Traduceți propozițiile următoare:

1. Nulla salus bello est; pacem poscimus omnes – 2. Doces piscem natare – 3. Vir sapiens ventri non serviet – 4. Poeta Ovidius huius regionis incolarum vitam describit – 5. Non accipimus vitam brevem sed eam facimus – 6. Sine iustitia, nulla libertas – 7. Radix omnium malorum avaritia est – 8. Ignorantia legum exscusat neminem – 9. Vulpes non mutat mentem – 10. Mendacium breves pedes habet.

36 Traduceți în latină:

1. Memoria vechilor vremuri este și va fi totdeauna în inimile noastre – 2. Locuitorii harnici ai patriei noastre iubesc florile și umbrele pădurilor – 3. Soldații nu vor salva niciodată viețile printr- o fugă rușinoasă – 4. Mare parte a artei este imitația naturii – 5. Romanii au învins pe Spartacus, comandant priceput și viteaz al tuturor sclavilor – 6. Toți copiii și tinerii romani citeau poveștile bătrânului Homer – 7. Virtutea place omului cinstit – 8. Înțelegerea va da oamenilor pace și o mare bucurie.

Vocabular:

totdeauna	– semper	artă	– ars,-tis
harnic	– sedulus,-a,-um	imitație	– imitatio,-onis
vor salva	– servabunt	au învins	– vicerunt
niciodată	– numquam	priceput	– peritus,-a,-um
rușinos	– turpis,-e	sclav	– servus,-i
parte	– pars,-tis (f)	citeau	– legebant
poveste	– fabula,-ae	bătrân	– vetus,-eris
place	– placet	cinstit	– probus,-a,-um
înțelegere	– concordia,-ae	va da	– dabit
pace	– pax,-cis	bucurie	– gaudium,-ii

37 Traduceți: 1. Hostes de improviso itinere maximo advolant ad Ciceronis hibernam. Magno animo oppugnare legionem incipiunt. Nostri ad arma celeriter concurrunt et magno impetu ad valla conscendunt. Propter ignaviam nuntii intercepti sunt. –2. Boni cives et pauperes in corruptos divites magna

audacia pugnabant – 3. Iuvenes probi labore patriam firmant – 4. Homines sani semper dant aegrotis recta consilia – 5. Horatius, magnus poeta Romanorum, carmina callide componebat.

COMPARAȚIA ADJECTIVELOR

Gradul comparativ

Se formează adăugând la tema G. sg. a adjectivului, terminația **–ior** pentru masculin și feminin și **–ius** pentru neutru; obținem astfel N. sg. al comparativului: **Toate comparativele se declină după declinarea a III-a imparisilabică.**

Pozitiv		Tema G. sg.	Comparativ		
altus,-a,-um	– înalt	alt	altior (m.f.)	– altius (n)	– mai înalt
brevis,-e	– scurt	brev	brevior (m.f.)	– brevius (n)	– mai scurt
felix,-cis	– fericit	felic	felicior (m.f.)	– felicius (n)	– mai fericit
liber,-a.-um	– liber	liber	liberior (m.f.)	– liberius (n)	– mai liber

Iuvenis,-is = tânăr, are la comparativ forma **iunior** = mai tânăr (sincopat din **iuvenior**, formă foarte rară)

Gradul superlativ

1. Se formează adăugând la tema G. sg. **–issimus** (m) – **issima** (f) – **issimum** (n); obținem astfel N. sg. al superlativului. **Toate superlativele se declină după declinarea a II-a la masculin și neutru și după declinarea I la feminin.**

Pozitiv		Tema G. sg.	Superlativul	
altus,-a,-um	– înalt	alt	altissimus,-a,-um	– cel mai înalt, f. înalt
brevis,-e	– scurt	brev	brevissimus,-a,-um	– cel mai scurt, f. scurt
felix,-cis	– fericit	felic	felicissimus,-a,-um	– cel mai fericit, f. fericit

2. Adjectivele terminate în **–er** formează superlativul adăugând direct la această formă, terminațiile **–rimus** (m), **–rima** (f), **–rimum** (n).

Pozitiv		Superlativul	
pulcher, -chra, -chrum	– frumos	pulcherrimus, -a, -um	– cel mai frumos, f. frumos
niger, -gra, -grum	– negru	nigerrimus, -a, -um	– cel mai negru, f. negru

Vetus,-eris = vechi, bătrân, are la superlativ forma **veterrimus,- a,-um** = cel mai bătrân, foarte bătrân.

3) Șase adjective formează superlativul cu **–limus** (m), **–lima** (f), **–limum** (n):

Pozitiv		Comparativ	Superlatiiv
similis,-e	– asemănător	similior,-ius	simillimus,-a,-um
dissimilis,-e	– neasemănător	dissimilior,-ius	dissimillimus,-a,-um
facilis,-e	– ușor	facilior,-ius	facillimus,-a,-um
difficilis,-e	– greu	difficilior,-ius	difficillimus,-a,-um
humilis,-e	– umil	humilior,-ius	humillimus,-a,-um
gracilis,-e	– delicat	gracilior,-ius	gracillimus,-a,-um

Celelalte adjective terminate în **–ilis** formează superlativul după regula generală cu **–issimus,-a,-um**: d.e. **utilis,-e** = folositor, comp. **utilior,-ius** = mai folositor, superlat. **utilissimus,-a,-um** = cel mai folositor, foarte folositor.

4) Adjectivele terminate la N. sg. în **–ius, –eus** și **–uus** formează comparativul cu adverbul **magis** = mai, iar superlativul cu **maxime** = cel mai, foarte, puse înaintea pozitivului:

idoneus, -a, -m – potrivit	magis idoneus, -a, -um	maxime idoneus, -a, -um
egregius, -a, -um – distins	magis egregius, -a, -um	maxime egregius, -a, -um
vacuus, -a, -um – gol	magis vacuus, -a, -um	maxime vacuus, -a, -um

Se declină numai adjectivul, adverbul rămânând neschimbat.

5) Adjectivele terminate în **–dicus, –ficus** și **–volus** formează comparativul cu **–entior** (m.f.) **–entius** (n) și superlativul cu – **entissimus** (m), **–entissima** (f), **–entissimum** (n).

maledicus,-a,-um – vorbitor de rău	maledicentior, -ius	malendicentissimus,-a,-um
magnificus,-a,-um – măreț	magnificentior,-ius	magnificentissimus,-a,-um
benevolus,-a,-um – binevoitor	benevolentior,-ius	benevolentissimus,-a,-um

Comparația neregulată

1. Un număr de 5 adjective au comparație neregulată:

bonus-a-un – bun	melior, melius	optimus-a-um
malus-a-um – rău	peior, peius	pessimus-a-um
magnus-a-um – mare	maior, maius	maximus-a-um
parvus-a-um – mic	minor, minus	minimus-a-um
multus-a-um – mult	N. plus G. pluris	plurimus-a-um

2. Adjective folosite numai la comparativ și superlativ:

Comparativ	Superlativ
prior-ius = mai întâi	primus-a-um = cel dintâi din toți
propior-ius = mai aproape	proximus-a-um = cel mai apropiat

citerior-ius = de dincoace	citimus-a-um = cel de dincoace
ulterior-ius = de dincolo	ultimus-a-um = cel mai depărtat, ultimul
interior-ius = mai înăuntru	intimus-a-um = cel mai dinăuntru
ocior-ius = mai iute	ocissimus-a-um = cel mai iute
potior-ius = preferabil	potissimus-a-um = foarte preferabil
deterior-ius = mai rău	deterrimus-a-um = foarte rău

Unele dintre ele sunt formate din tema unor prepoziții: **prae, prope, citra, ultra, intra.**

Ca pozitiv pentru **propior** se întrebuințează **propinquus,-a,-um** = apropiat.

3) Adjective care au pozitiv folosit mai ales la plural cu sens substantival, derivate tot din prepoziții:

Pozitiv	**Comparativ**	**Superlativ**
exteri=străini	exterior,-ius	extremus,-a,-um, extimus,-a,-um =cel mai depărtat
inferi = zeii de jos	inferior-ius	infimus,-a,-um imus,-a,-um = cel mai de jos
superi = zeii de sus	superior,-ius	supremus,-a,-um, summus,-a,-um = cel mai de sus
posteri = urmaşi	posterior,-ius	postremus,-a,-um, postumus,-a,-um = cel mai din urmă

4) Adjective fără comparativ:

falsus,-a,-um	=	fals	meritus,-a,-um	=	meritat
novus,-a,-um	=	nou	sacer,-cra,-crum	=	sfânt
vetus-eris	=	bătrân			

5) Adjective fără superlativ:

adulescens,-tis	=	tânăr	senex,senis	=	bătrân
iuvenis,-is	=	tânăr	alacer,-cris,-cre	=	vioi, sprinten
admirabilis,-e	=	admirabil	insignis,-e	=	însemnnat, distins
salutaris,-e	=	sănătos	sinister,-tra,-trum	=	stâng

6) Adjective fără grade de comparație:

a) adjective al căror sens nu admite o comparație; d.e. **aureus,- a,-um** = de aur; **nocturnus,-a,-um** = de noapte; **vivus,-a,-um** = viu.

b) adjectivele compuse cu **per** și **prae** care capătă astfel sens de superlativ; d.e. **permagnus,-a,-um** = foarte mare; **praegravis,-e** = foarte greu (comp. rom. : prea mare, prea greu).

Numai **praeclarus,-a,-um** = foarte strălucit, vestit, limpede, are comparativ: **praeclarior,-ius** = mai strălucit, mai vestit și superlativul sub forma **praeclarissimus,-a,-um** = cel mai strălucit, cel mai vestit.

c) alte adjective: **ferus,-a,-um** = sălbatic; **inops,-pis** = sărac, lipsit; **mirus,-a,-um** = minunat, și toate compusele cu **–fer** și **–ger**. d.e. **frugifer,-a,-um** = roditor.

37 bis Traduceți propozițiile:

1. Ossa sunt dura, duriores sunt dentes – 2. Veloces sunt canes, lepores velociores – 3. Multi homines laudant tempora antiquiora – 4. Stultos homines laus stultiorum hominum delectat – 5. Aqua levis, aer levior est – 6. Morbi corporis funesti, morbi animi funestiores sunt – 7. Templa Graeciae alta, templa Aegypti altiora erant.

38 Traduceți propozițiile:

1. Viri prudentissimi fere ad omnia negotia sunt idonei – 2. Animorum morbi perniciosissimi sunt – 3. Castra Romana erant munitissima – 4.Canis est homini fidelissimus – 5. Ver est tempus gratissimum 6. Somnus est aegrotis gratissimus – 7. Aer in altis montibus purissimus est – 8. Agricultura ars utilissima, incundissima liberi hominis est.

39 Traduceți următoarele propoziții:

1. Nocte nigerrima Graeci Troianis perniciem parant – 2. Acerrimi sunt oculi multarum avium – 3. Flumen celere est, ventus celerior, lux celerrima – 4. Malus est error, peior defensio erroris, pessimum mendacium – 5. Colores papilionum pulcherrimi sunt – 6. Tempus vinum melius reddit – 7. Luna magna, sol maior est – 8. Maximi dolores saepe partes minimae corporis sunt – 9. Domus mea est foro proxima – 10. Nostri milites tenebant loca flumini propiora – 11. Mercurii sunt in Gallia plurima simulacra. – 12. Minimae arbores in montibus altissimis sunt – 13. Agricultura formabat milites robustos, facillimos et fortissimos. Tunc mores civium erant puri et respublica prosperrima – 14. Filiae matri sunt saepe simillimae, sed nonnunquam sunt similiores patri – 15. Facillimae res non semper iucundissimae sunt.

40 Puneți adjectivele la comparativ apoi la superlativ în expresiile:

Stulti sunt servi mei – Vehementem orationem habuit – Longas litteras accepi – Cum paucis equitibus dux venit – In gravi periculo sumus – Miseri sunt servi tui – Doctos magistros habemus – In altis montibus vivunt.

41 Înlocuiți comparativele din aceste grupuri prin adjectivele de la care provin:

Stultiores discipuli – Iucundiores epistulas – Miseriorum agricolarum – Vehementiores orationes – Fortiore milite – Doctiori magistro – Altioribus fluminibus – Peiores discipuli – Maiora pericula – Minorem arborem – Melioribus cibis.

42 Știți să răspundeți?

1. Cum se formează comparativul și superlativul în latină spre deosebire de limba română? – 2. Care sunt sufixele cu ajutorul cărora se formează gradele de

comparație? – 3. În latină forma superlativului relativ se deosebește de cea a superlativului absolut? – 4. De ce declinare sunt comparativele? Dar superlativele? – 5. Care este superlativul adjectivelor terminate în **–er**? – 6. Care este superlativul lui **vetus-eris**? – 7. Formați comparativul și superlativul adjectivelor **facilis, similis, gracilis** – 8. Formați comparativul și superlativul adjectivelor **multus, parvus, bonus, magnus, malus.**

DECLINAREA a IV-a

Nom. sing. **us, u** Gen. sing. **us**

Toate cuvintele de declinarea a IV-a sunt substantive; adjective nu există.
Substantivele terminate în **–us** sunt de gen **masculin.**
De gen **feminin** sunt următoarele:

anus, -us	=	bătrână	acus,-us	=	ac
socrus, -us	=	soacră	quercus, -us	=	stejar
domus,-us	=	casă	porticus,-us	=	portic, galerie
manus, -us	=	mână, ceată	ficus,-us	=	smochin
nurus, -us	=	noră	tribus,-us	=	trib
penus, -us	=	provizie	idus,-us	=	ide

Substantivele terminate în **-u** sunt de gen neutru.
Exemple:

MASCULINE

Singular			Plural		
N.V. exercitus	=	armata	N.V. exercitus	=	armatele
G. exercitus			G. exercituum		
D. exercitui			D. exercitibus		
A. exercitum			A .exercitus		
Ab. exercitu			Ab. exercitibus		

FEMININE

Singular			Plural		
N.V. manus	=	mână	N.V. manus	=	mâini
G. manus			G. manuum		
D. manui			D. manibus		
A. manum			A. manus		
Ab. manu			Ab. manibus		

NEUTRE

	Singular			Plural		
N.V.	cornu	=	corn	cornua	=	coarne
G.	cornus			cornuum		
D.	cornui sau cornu			cornibus		
A.	cornu			cornua		
Ab.	cornu			cornibus		

OBS. 1. Din aceste exemple rezultă că între masculine și feminine nu există nici o deosebire în privința declinării.

2. Au dativul și ablativul plural terminat în **–ubus** în loc de **–ibus** următoarele:

acus, -us	=	ac	specus,-us	=	peșteră
arcus, -us	=	arc	artus, -us	=	încheietură
lacus, -us	=	lac	partus, -us	=	naștere
quercus,-us	=	stejar	tribus, -us	=	trib

3. Substantivul domus,-us = casă are forme și după declinarea a II-a:

Singular		Plural	
N.V.	domus=casă	N.V.	domus = casele
G.	domus	G.	domuum și **domorum**
D.	domui	D.	domibus
A.	domum	A.	**domos** (rar: domus)
Ab.	**domo**	Ab.	domibus

Acest substantiv are și o formă de genitiv-locativ: **domi** = acasă (la întrebarea: unde se întâmplă sau se petrece ceva).

43 Completați frazele de mai jos cu unul din cuvintele următoare:

adventus,-us (m) – senatus,-us (m) – impetus,-us (m) – exercitus,-us (m) – manus,-us (f) – metus,-us (m).

1. Hostes in nostros ex oppido magnum... fecerunt – 2. In... Cicero adversus Catilinam claram habuit orationem – 3. Una manu salutem domus, duabus... pugnamus – 4. Antiochus... suum in campo Hannibali ostendit – 5. Hostium... viri magno animo, mulieres magno... exspectabant.

44 Traduceți în latină:

1. Cântecul păsărilor este plăcut – 2. Mâinile oamenilor sunt folositoare – 3. Mulți bătrâni erau în senatul roman – 4. Casele orașului Cartagina erau înalte – 5. Multe corăbii erau în portul nostru – 6. Comandanții armatei noastre sunt viteji – 7. Victoria a fost adesea ușoară pentru armata noastră – 8. Magistrații

statului roman erau drepți și experimentați – 9. Magistrații sunt slujitori ai legilor – 10. Stejarul place lui Iupiter, mirtul Venerei.

Vocabular:

cântec	=	cantus, -us	adesea	=	saepe
Cartagina	=	Carthago, -inis	magistrat	=	magistratus, -us
port	=	portus, -us	statul	=	civitas, -atis(f)
drept	=	iustus, -a, -um	experimentat	=	doctus, -a, -um
slujitor	=	minister, -tri	lege	=	lex, -gis
Iupiter	=	Iuppiter, Iovis	mirt	=	myrtus, -us

45 Traduceți propozițiile:

1. Caput sensuum nostrorum sedes est – 2. Apollo arcum et sagittas habet – 3. In domibus hominum pauperum pauca sunt vasa – 4. Reditus multarum avium agricolis signum veris est – 5. Cornua cervorum alta et ramosa sunt – 6. Brevis est cursus vitae nostrae – 7. Oculi sunt instrumenta visus – 8. Scytae arcubus et sagittis pugnabant – 9. Dolor artuum acutus est – 10. Pisces în pluribus lacubus abundant.

46 Traduceți propozițiile următoare:

1. Cornua tauri perniciosa sunt – 2. In lacubus Helvetiae est magna copia piscium – 3. Vercingetorix victus in castra Romanorum supplex venit et sua arma ante Caesaris genua proiecit – 4. Strepitum et tonitrus feminae et pueri timent – 5. Romani hostium exercitus vicerunt – 6. Pueri porticus ambulabant et columnas statuasque spectabant – 7. Magistratus saepe cum exercitibus contra hostes pugnabant – 8. Senatus populusque suprema lex sunt – 9. Exercitus servorum oppida cepit et ducis castra oppugnaverat.

DECLINAREA a V-a

Nom. sing. **es** Gen. sing. **ei**

Toate cuvintele de declinarea a V-a, puține la număr, sunt substantive; adjective nu există.

Au declinare completă numai următoarele două substantive:

Singular		Plural	
N.V.	dies = ziua	N.V.	dies = zilele
G.	diei	G.	dierum
D.	diei	D.	diebus
A.	diem	A.	dies
Ab.	die	Ab.	diebus

N.V.	res = lucru	N.V.	res = lucruri
G.	rei	G.	rerum
D.	rei	D.	rebus
A.	rem	A.	res
Ab.	re	Ab.	rebus

OBS. 1. Cu excepția acestora, restul substantivelor de declinarea a V-a nu se declină la plural, sau dacă este nevoie, se folosesc numai la N. și Ac. pl., adică formele terminate în **–es**; sunt folosite în acest fel substantivele: **acies** (linie de bătaie), **facies** (față), **effigies** (chip), **spes** (speranță), **species** (frumusețe, formă). Restul substantivelor **nu au plural.**

2. Toate substantivele sunt de gen feminin, afară de următoarele două care sunt masculine: **dies-ei** (zi) și **meridies-ei** (amiază)

3. **Dies** poate fi **feminin** când exprimă un termen: de ex. **die constituta** = în ziua stabilită

4. **–e** din terminația **–ei** este lung după **i** și scurt după o consoană; de ex. **faciēs** (față), **faciēi**(ca diēi), **fidēs** (credință), **fidēi** (ca rēi).

5. Substantivul **res** are numeroase sensuri, în funcție de cuvântul pe care îl însoțește:

res divina	– ceremonie religioasă	res militaris	– artă militară
res secundae	– împrejurări favorabile	res adversae	– împrejurări nefavorabile
res gestae	– fapte de arme	res urbanae	– probleme orășenești
ob rem	– cu folos	rem dicere	– a pleda un proces
ab re	– cu pagube	res Romana	– puterea romană
privatae res	– avere particulară	mea res est	– e treaba mea
ea res est	– tocmai asta este		

47 Traduceți propozițiile următoare:

1. Noster exrcitus magnam planitiem tenet – 2. Respublica Romana fortis fuit – 3. Segnities puerorum parentibus causa molestiae est – 4. Spes agricolarum est saepe vana – 5. Avaritia et luxus numerosis populis causae ruinae sunt – 6. Senatores Romani periti rebus publicis erant – 7. Numerus anni dierum est stabilis – 8. Magistratuum religio salus reipublicae est – 9. Magna est acies oculorum aquilarum – 10. In ampla planitie multae arbores erant.

48 Traduceți în latină propozițiile:

1. Zeul este stăpânul tuturor lucrurilor – 2. În republica romană credința sclavilor nu a fost rară – 3. Un sfat prost conduce adesea pe oameni în primejdie – 4. Vârfurile multor munți sunt acoperite de zăpadă veșnică și de ghiață – 5. În

împrejurări favorabile vei avea mulți amici, puțini în împrejurări nefavorabile – 6. Forma feței la oameni este cu totul diferită – 7. Multe animale întrec pe om prin ascuțimea simțurilor – 8. Zeița Venus era cu o față distinsă – 9. Mărimile zilelor și nopților sunt variate în diferite părți ale pământului – 10. În zi de sărbătoare romanii vedeau în circ gladiatori puternici – 11. Zilele de naștere sunt plăcute oamenilor – 12. Erau mari strigătelor romanilor la vederea luptei gladiatorilor – 13. Bunele moravuri întăresc statul locuitorilor – 14. Avem încredere în oamenii drepți.

Vocabular:

credință	–	fides, -ei	puțin	–	paucus, -a, -um
prost	–	stultus, -a, -um	formă	–	species, -ei
sfat	–	consilium, -ii	cu totul	–	admodum
conduce	–	devocat	diferit	–	diversus, -a, -um
primejdie	–	pernicies, -ei	întrec	–	superant
vârf(culme)	–	cacumen, -inis	ascuțime	–	acies, -ei
acoperit	–	tectus, -a, -um	simț	–	sensus, -us
zăpadă	–	nix, nivis	distins	–	egregius, -a, -um
veșnic	–	perennis, -e	mărime	–	spatium, -ii
ghiață	–	glacies, -ei	variat	–	varius, -a, -um
sărbătoare	–	festum, -i	vedeau	–	videbant
de naștere	–	natalis, -e	strigăt	–	clamor, -oris
vedere	–	species, -ei	moravuri	–	mores, -um (m)
întăresc	–	firmant	încredere	–	fides, -ei

49 Completați frazele cu unul din cuvintele următoare: dies,-ei – res,rei – fides,-ei – spes,-ei

1. Cicerō... publicam servavit – 2. Paucis ante... litteras a patre accepi – 3. Catilina sociis dixerat: „... magna in manibus vestris est. Vos laudo, vobis gratias ago quia vestram iam cognovi virtutem... que".

50 Ranae et mures (Broaștele și șoarecii)

Ranae cum muribus in prato ad lacum sito pugnabant. Pugnam grues esurientes spectant. Non ranae, non mures communium hostium adventum vident. Grues advolant et innumerabilem ranarum et murium multitudinem necant.

51 Culex et bos (Țânțarul și boul)

In cornu bovis culex evolavit. Levem culicem magnus bos non curat. Culex tamen bovem rogat: „Num tuo corpori meum corpus grave et nimium est? Corpori tuo nimis molestus sum: avolo".

NUMERALUL

Numeralele se împart, ca și în limba română, în patru grupe principale:

1. Numerale cardinale, răspunzând la întrebarea: câți? câte? (quot?).

2. Numerale ordinale, răspunzând la întrebarea: al câtelea? a câta? (quotus-a-um?).

3. Numerale distributive, răspunzând la întrebarea: câte câți? câte câte? (quoteni-ae-a?).

4. Numerale adverbiale, răspunzând la întrebarea: de câte ori? (quotiens?)

NUMERALELE CARDINALE

I	1	unus, una, unum	XXI	21	unus et viginti
II	2	duo, duae, duo	XXII	22	duo et viginti
III	3	tres, tres, tria	XXVIII	28	duo de triginta
IV	4	quttuor	XXIX	29	undetriginta
V	5	quinque	XXX	30	triginta
VI	6	sex	XL	40	quadraginta
VII	7	septem	L	50	quinquaginta
VIII	8	octo	LX	60	sexaginta
IX	9	novem	LXX	70	septuaginta
X	10	decem	LXXX	80	octoginta
XI	11	undecim	XC	90	nonaginta
XII	12	duodecim	XCVIII	98	octo et nonaginta
XIII	13	tredecim	XCIX	99	undecentum
XIV	14	quattuordecim	C	100	centum
XV	15	quindecim	CC	200	ducenti-ae-a
XVI	16	sedecim	CCC	300	trecenti-ae-a
XVII	17	septemdecim	CD	400	quadringenti-ae-a
XVIII	18	duodeviginti	D	500	quingenti-ae-a
XIX	19	undeviginti	DC	600	sexcenti-ae-a
XX	20	viginti	DCC	700	septingenti-ae-a

DCCC	800	octingenti-ae-a
DCCCC	900	nongenti-ae-a
M sau ↀ	1.000	mille
ↀ ↀsau MM	2.000	duo millia
ↁ	5.000	quinque milia
ↀↁ	10.000	decem milia
ↁↁ	50.000	quinquaginta milia
ↀↀↁ	100.000	centum milia
ↀↀↁↁ	1.000.000	decies

OBS. 1. Primele trei numerale cardinale sunt declinabile astfel:

	M.	F.	N.	M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.V.	unus	una	unum	duo	duae	duo	tres	tres	tria
G.	unius	unius	unius	duorum	duarum	duorum	trium	trium	trium
D.	uni	uni	uni	duobus	duabus	duobus	tribus	tribus	tribus
A.	unum	unam	unum	duos	duas	duo	tres	tres	tria
Ab.	uno	una	uno	duobus	duabus	duobus	tribus	tribus	tribus

Pluralul **uni,-ae,-a** se întrebuințează:

a) la pluralia tantum: una castra = o singură tabără

b) cu înțeles de: singuri, unici, numai: uni Suebi = Suebii singuri, numai Suebii;

c) cu înțeles de: aceiași, tot aceia: unae leges = aceleași legi;

Ca duo,-ae,-duo se declină ambo, ambae, ambo = amândoi

2. **Mille** este un adjectiv nedeclinabil: N. mille homines, G. mille homi-ńum etc.; milia este substantiv de declinarea a III-a și cere G. partitiv: duo milia **hominum** = două mii de oameni; D.: duobus milibus **hominum** = celor două mii de oameni, pentru cei două mii de oameni.

N.V.	milia = mii
G.	milium
D.	milibus
A.	milia
Ab.	milibus

NUMERALELE ORDINALE

Numeralele ordinale sunt adjective de clasa I terminate în **–us, – a, –um** și se declină ca altus-a-um, bonus-a-um etc.

1	primus,-a,-um	– primul	40	quadragesimus,-a,-um
2	secundus,-a,-um	– al doilea	50	quinquagesimus,-a,-um
3	tertius,-a,-um	– al treilea	60	sexagesimus,-a,-um
4	quartus,-a,-um	– al patrulea	70	septuagesimus,-a,-um
5	quintus,-a,-um	– al cincilea	80	octogesimus,-a,-um
6	sextus,-a,-um	– al șaselea	90	nonagesimus,-a,-um
7	septimus,-a,-um	– al șaptelea	100	centesimus,-a,-um
8	octavus,-a,-um	– al optulea	200	ducentesimus,-a,-um
9	nonus,-a,-um	– al nouălea	300	trecentisimus,-a,-um
10	decimus,-a,-um	– al zecelea	400	quadringentesimus,-a,-um
11	undecimus,-a,-um		500	quingentesimus,-a,-um
12	duodecimus,-a,-um		600	sexcentesimus,-a,-um
13	tertius decimus,-a,-um		700	septingentesimus,-a,-um
14	quartus decimus,-a,-um		800	octingentesimus,-a,-um
15	quintus decimus,-a,-um		900	nongentesimus,-a,-um
16	sextus decimus,-a,-um		1.000	millesimus,-a,-um
17	septimus decimus,-a,-um		2.000	bis millesimus,-a,-um
18	duodevicesimus,-a,-um		3.000	ter millesimus,-a,-um
19	undevicesimus,-a,-um		10.000	decies millesimus,-a,-um
20	vicesimus,-a,-um		100.000	centies millesimus,-a,-um
30	tricesimus,-a,-um		1.000.000	millies millesimus,-a,-um

Pentru exprimarea datei (anul, ziua sau ora), latinii se serveau de numeralele ordinale, spre deosebire de noi, românii, care folosim numeralele cardinale d.e. ora șapte = hora septima; în anul 1992 d. Chr. = anno post Christum natum millesimo nongentesimo nonagesimo secundo.

NUMERALELE DISTRIBUTIVE

După cum arată denumirea lor, aceste numerale exprimă, la întrebarea quoteni,-ae,-a? (câte câți? câte câte?), numărul de ființe sau lucruri cuprinse în fiecare grupă, când acestea sunt mai multe și egale ca număr.

1	singuli,-ae,-a	= câte unul	9	noveni,-ae,-a	=	câte nouă
2	bini,-ae,-a	= câte doi	10	deni,-ae,-a	=	câte zece
3	terni,-ae,-a	= câte trei	11	undeni,-ae,-a		
4	quaterni,-ae,-a	= câte patru	12	duodeni,-ae,-a		
5	quini,-ae,-a	= câte cinci	13	terni deni		
6	seni,-ae,-a	= câte șase	14	quaterni deni		
7	septeni,-ae,-a	= câte șapte	15	quini deni		
8	octoni,-ae,-a	= câte opt	16	seni deni		

17	septeni deni	300	treceni
18	octoni deni (duodeviceni)	400	quadrigeni
19	noveni deni (undeviceni)	500	quingeni
20	viceni	600	sexceni
21	viceni singuli	700	septingeni
30	triceni	800	octingeni
40	quadrageni	900	nongeni
50	quinquageni	1.000	singula milia
60	sexageni	2.000	bina milia
70	septuageni	5.000	quina milia
80	octogeni	10.000	dena milia
90	nonageni	100.000	centena milia
100	centeni	500.000	quingena milia
200	duceni	1.000.000	decies centena milia

Numerelele distribuite se prezintă sub forma adjectivelor de clasa I **numai la plural**. Ele au G.pl. terminat în **–um** în loc de – **orum,-arum**, cu excepția numeralului **singuli-ae,-a** = câte unul, câte una, care are totdeauna G.pl. în **–orum,-arum,-orum** (**singulorum,-arum,- orum** = a câte unora).

La repetări se foloseau totdeauna numeralele distributive: Romae quotannis **bini** consules creabantur = la Roma se alegeau în fiecare an câte doi consuli.

În propoziția: duo duces venerunt cum **denis** comitibus, se înțelege: cei doi comandanți au venit cu câte zece însoțitori. Schimbând pe **denis** cu **decem** (numeral cardinal) sensul va fi: cei doi comandanți au venit (împreună, în total) cu zece însoțitori.

La substantivele cu formă numai de plural (**pluralia tantum**) dar cu **înțeles singular**, d.e. **castra-orum** = tabără, se pun numeralele distributive; numai **unul** și **trei** se exprimă prin **uni,-ae,-a** și **trini,- ae,-a** deoarece singuli,-ae,-a și terni,-ae,-a au numai înțeles distributiv. Deci:

una castra	=	o tabără
singula castra	=	câte o tabără
bina castra	=	două tabere sau câte două tabere
trina castra	=	trei tabere
terna castra	=	câte trei tabere
quaterna castra	=	câte patru tabere etc.

La substantivele **pluralia tantum** (cu sens **numai de plural**) d.e. **liberi-orum** = copiii, numeralele cardinale sau distributive au înțelesul lor propriu. Deci:

tres liberi	=	trei copii
terni liberi	=	câte trei copii

Bini,-ae,-a mai arată două lucruri care formează o pereche: **bini boves** = o pereche de boi; **binae crepidae** = o pereche de sandale.

NUMERALELE ADVERBIALE

Numeralele adverbiale (adverbe numerale) au forme fixe, deci nu sunt declinabile, răspunzând la întrebarea quotiens? (de câte ori?). Ele exprimă repetarea unui fapt, a unui număr etc.

Acestea sunt:

1	semel	=	o dată	40	quadragies
2	bis	=	de două ori	50	quinquagies
3	ter	=	de trei ori	60	sexagies
4	quater	=	de patru ori	70	septuagies
5	quinquies	=	de cinci ori	80	octogies
6	sexies			90	nonagies
7	septies			100	centies
8	octies			101	centies semel
9	novies			200	ducenties
10	decies			300	trecenties
11	undecies			400	quadringenties
12	duodecies			500	quingenties
13	terdecies			600	sexcenties
14	quaterdecies			700	septingenties
15	quindecies sau quinquies decies			800	octingenties
16	sedecies sau sexies decies			900	nongenties
17	septies decies			1.000	millies
18	duodevicies sau octies decies			2.000	bis millies
19	undevicies sau novies decies			5.000	quinquies millies
20	vicies			10.000	decies millies
21	vicies semel			500.000	quingenties millies
30	tricies			1.000.000	decies centies millies

La întrebarea **pentru a câta oară**? sunt folosite numeralele ordinale (forma neutru sg.): primum = întâia oară, iterum = a doua oară (în loc de secundum), tertium = a treia oară, quartum = a patra oară etc... ultimum sau postremum = cea din urmă oară.

Ordinea în care se petrece o acțiune se exprimă prin numeralele ordinale la ablativ sing. (term.-o). Excepție face: **în primul rând** exprimat prin **primum**. Deci: **primum** = în primul rând; **secundo** = în al doilea rând; **tertio** = în al treilea rând etc.

Alte adjective şi substantive numerale:

a) **primanus,-a,-um** = de clasa (legiunea) I; **secundanus,-a,-um** = de clasa a 2-a, **tertianus,-a,-um** = de clasa a 3-a etc.

b) **biduum,-i** = timp de două zile, **triduum,-i** = timp de trei zile, **quadriduum,i** = timp de patru zile;

c) **bimestris,-e** = de două luni, **trimestris,-e** = de trei luni, **semestris,-e** = de şase luni (cf.rom.bimestru, trimestru, semestru).

d) **biennis,-e** = de doi ani, **triennis,-e, quinquennis,-e, biennium-i** = timp de doi ani, **triennium,-i, quinquennium,-i** etc.

e) **numerale multiplicative**: sunt formate cu sufixul **-plex** la N.sg. şi **-plicis** la G.sg. Se declină ca adjectivele de clasa a III-a cu o singură terminaţie pentru toate genurile. Cele mai obişnuite sunt:

simplex,-plicis	= simplu	quintuplex,-plicis	= încincit
duplex,-plicis	= îndoit	septemplex,-plicis	= înşeptit
triplex-plicis	= întreit	decemplex,-plicis	= înzecit
quadruplex,-plicis	= împătrit	centumplex,-plicis	= însutit

f) **numerale proporţionale**: sunt formate cu sufixele **-plus,-pla,-plum**, deci sunt adjective numerale care se declină ca adjectivele de clasa I. Ele arată de câte ori un obiect este mai mare decât altul.

simplus,-a,-um	= o dată mai mare	quadruplus,-a,-um	= de patru ori mai mare
duplus,-a,-um	= de două ori mai mare	quintuplus,-a,-um	= de cinci ori mai mare
triplus,-a,-um	= de trei ori mai mare	octuplus,-a,-um	= de opt ori mai mare

52 Traduceţi propoziţiile următoare:

1. Sunt quattuor anni tempora: ver, aestas, autumnus, hiems – 2. Diei horae sunt duodecim – 3. Romana legio decem cohortes habuit – 4. Mithridati regi viginti quinque linguae notae fuerunt – 5. Nioba septem filiorum et septem filiarum mater fuit – 6. Graeci urbem Troiam decem annos oppugnaverunt – 7. Status reipublicae Romanae incertissimus fuit bello Punico secundo – 8. Dionysius duodequadraginta annos tyrannus Syracusarum fuit – 9. Immanis canis Cerberus tria capita habebat.

53 Traduceţi în latină propoziţiile:

1. Alexandru cel Mare a domnit 13 ani – 2. Filozoful Platon avea 4 sclavi – 3. Flota romană a cucerit 7 corăbii ale duşmanilor – 4. Ulysse a rătăcit 10 ani pe mare şi pe uscat – 5. Existau 4 porturi la Atena dar Pireul era cel mai frumos – 6. Darius a fost al treilea rege al perşilor – 7. Romulus a fost primul rege al Romei, Numa Pompilius al doilea, Tullus Hostilius al treilea, Ancus Martius al patrulea,

Tarquinius Priscus al cincilea, Servius Tullius al șaselea și Tarquinius Superbus al șaptelea și ultimul.

Vocabular:

a domnit	=	regnavit	Pireu	=	Piraeus,-i
a cucerit	=	cepit	Atena	=	Athenae,-arum
a rătăcit	=	erravit	perșii	=	Persae,-arum
existau	=	erant	port	=	portus,-us

54 Traduceți propozițiile următoare

1. Solon unus ex septem sapientibus Graeciae fuit – 2. In capite hominis sexaginta tria ossa sunt – 3. In exercitu Alexandri Magni tredecim milia Macedonum fuerunt – 4. Hadrianus imperator annos viginti unum, menses undecim regnavit – 5. Tria Romanorum peditum genera fuerunt – 6. Alexander initio belli exercitui quadraginta milium hominum praefuit – 7. Quot annos post Christum natum numeramus hodie? Mille nongentos nonaginta tres.

55 Traduceți în latină propozițiile

1. Omul are două mâini, o singură gură, două urechi, doi ochi – 2. Erau 60.000 soldați în armata perșilor – 3. Lupta celor trei Horați și a celor trei Curiați este celebră – 4. Toată Grecia a asediat un singur oraș timp de zece ani – 5. Adâncimea fluviului era de trei picioare – 6. Se aflau în câmp 3.000 de soldați – 7. Romanii au asediat Corintul și Cartagina, două orașe foarte puternice – 8. Sfatul unui singur om a eliberat Grecia de pericolul perșilor.

Vocabular:

gură	=	os,oris (n)	a asediat	=	oppugnavit
ureche	=	auris,-is (f)	timp de	=	per+acuz.
600.000	=	sexcentum milia	adâncime	=	altitudo,-inis
luptă	=	pugna,-ae	fluviu	=	flumen,-inis
Horațiu	=	Horatius,-ii	picior	=	pes,pedis
Curiatiu	=	Curiatius,-ii	sfat	=	consilium,-ii
a eliberat	=	liberavit			

56 Traduceți în latină propozițiile:

1. Luna ianuarie este prima lună a anului, iunie a șasea, decembrie a douăsprezecea – 2. Această zi este a paisprezecea a lunii martie – 3. Noi am citit cartea a treia a operei tale – 4. Moartea împăratului Tiberius este povestită în

capitolul 50 al cărții a șasea a Analelor istoricului Tacitus – 5. În cartea a șasea despre războiul galic Caesar povestește despre druizi.

Vocabular:

lună	=	mensis,-is (m)	moartea	=	mors,-tis
am citit	=	legimus	împărat	=	imperator,-oris
operă	=	opus,-eris (n)	este povestită	=	narrata est
capitol	=	capitulum,-i	anale	=	Annales,-ium
istoric	=	historicus,-i	război	=	bellum,-i
Tacitus	=	Tacitus,-i	galic	=	Gallicus,-a,um
povestește	=	narrat	druizi	=	Druides,-ium

56 bis Scrieți cu litere cifrele romane din următoarele propoziții:

1. I equus et II asini et III ancillae et II servi mihi sunt – 2. I asinum et II equos et III ancillas et II servos video – 3. II equorum et I asini et III servorum et II ancillarum dominus sum – 4. III servi domino parent; dominus III servis imperat – 5. I manu scribo, II manibus pugno – 6. Cum II servis et I ancilla et III asinis iter facio – 7. I equum et etiam scio III equos esse.

57 Știți să răspundeți?

1. Cum se declină numeralele cardinale? – 2. Care sunt numeralele cardinale declinabile? – 3. Cum se declină numeralul mille la plural? – 4. Traduceți în latină expresiile: anul 789, 857, 1993; cartea a X- a, cartea a VI-a, cartea a XII-a; am scris câte două versuri; cine dă de două ori dă mai repede; a primit o răsplată întreită; facem un lucu de trei ori mai mare.

PRONUMELE

Pronumele sunt de mai multe feluri: personale, reflexive, posesive, demonstrative, relative, interogative și nehotărâte (nedefinite) cu formă și valoare adjectivală.

Pronumele personale și reflexive se declină astfel:

PRONUMELE PERSONAL

Singular

	Pers. I			*Pers. a II-a*	
N.	ego	= eu	N.	tu	= tu
G.	mei	= de mine	G.	tui	= de tine
D.	mihi	= mie, mi, îmi, pentru mine	D.	tibi	= ție, ți, îți, pentru tine
A.	me	= pe mine, mă, m-	A.	te	= pe tine, te
Ab.	me	= de (de la) mine etc.	Ab.	te	= de (de la) tine etc.
	mecum	= cu mine		tecum	= cu tine

Plural

	Pers. I			*Pers. a II-a*	
N.	nos	= noi	N.	vos	= voi
G.	nostri	= de noi	G.	vestri	= de voi
	nostrum	= dintre noi		vestrum	= dintre voi
D.	nobis	= nouă, ne, ni, pt. noi	D.	vobis	= vouă, vă, vi, pentru voi
A.	nos	= pe noi, ne	A.	vos	= pe voi, vă, v-
Ab.	nobis	= de (de la) noi etc.	Ab.	vobis	= de (de la) voi etc.
	nobiscum	= cu noi		vobiscum	= cu voi

PRONUMELE REFLEXIV

Singular și Plural (aceeași formă)

N.	–		
G.	sui	=	de sine, de el, de ea, de ei, de ele
D.	sibi	=	sieși, lui, îi, i, ei, îi, i, lor, le, li
A.	se	=	pe sine, se, pe el, pe ea, pe ei, pe ele
Ab.	se	=	de (de la) sine, de el, de ea, de ei, de ele

OBS. Pronumele personal nu are forme pentru persoana a III-a; în caz de necesitate, se folosește pronumele reflexiv dacă se referă la subiect, sau pronumele demonstrativ is, ea, id, sau ille, illa, illud dacă se referă la altcineva.

58 Traduceți propozițiile următoare:

1. Tui memores semper sumus – 2. Suaves florum odores me delectant – 3. In me et in te, in nobis omnibus est animus immortalis – 4. Reipublicae salus vobis cara sit – 5. Deus nos amat ut pater amat suos pueros – 6. Tu nobis gratissimus es – 7. Pugnate forti animo pro nobis, milites! – 8. Vos non vobis mel conficitis, apes! – 9. Pueri, vestri parentes semper grati sint – 10. Patria nobis carior quam vita sit – 11. Omnia consilia nobis nota sunt – 12. Multi nostrum discunt – 13. Mihi et tibi libri placent – 14. Veniam tecum in urbem et hortos publicos, forum et nostros magistros visitabimus.

59 Traduceți în latină propozițiile:

1. Nimic să (nu) vă fie mai drag ca patria – 2. Toate ale mele le port cu mine – 3. Cunoaște-te pe tine însuți – 4. Prietenii noștri au venit la noi și vor cina cu noi – 5. Îți sunt cunoscute regiunile Italiei – 6. Viu cu tine – 7. Orice înveți, pentru tine înveți – 8. Adevăratul prieten pe mine mă iubește, nu ale mele – 9. Mulți dintre voi sunt foarte silitori și învață foarte bine – 10. Totdeauna vom fi amintitori de voi.

Vocabular:

nimic	=	nihil	decât	=	quam
drag	=	carus,-a,-um	port	=	porto
cunoaște	=	nosce	orice	=	quidquid
iubește	=	amat	totdeauna	=	semper
au venit	=	venerunt	vor cina	=	cenabunt
cunoscut	=	notus,-a,-um	regiune	=	regio,-onis (f)
viu	=	venio	înveți	=	discis
silitor	=	sedulus,-a,-um	amintitor	=	memor,-oris

60 Traduceți propozițiile următoare:

1. Trecenti Lacedaemonii non pro se, sed pro universa Graecia dimicaverunt – 2. Homines pigri et sibi et ceteris sunt molesti – 3. Sapiens omnia secum portat – 4. Homo doctus in se divitias habet – 5. Alexander secum multos scriptores habebat – 6. Alexander Magnus secum Homeri opera habebat – 7. Servi non sibi sed dominis suis laborabant – 8. Milites patriae suae pugnant.

PRONUMELE POSESIV

Pronumele posesiv înlocuiește numele posesorului sau al obiectului posedat; aceste pronume sunt în același timp și adjective posesive și se declină ca adjectivele de clasa I (cu trei terminații). Iată-le:

Pers. I	meus, mea, meum	=	al meu, a mea
	noster, nostra, nostrum	=	al nostru, a noastră
Pers. II	tuus, tua, tuum	=	al tău, a ta
	vester, vestra, vestrum	=	al vostru, a voastră
Pers. III	suus, sua, suum	=	al său, a sa
	sui, suae, sua	=	al lor, a lor

OBS. Când obiectul posedat aparține subiectului, se folosește pronumele posesiv, când obiectul aparține altei persoane se folosește pronumele demonstrativ, de obicei **is, ea, id.** De ex. Puer amat patrem **suum** = copilul iubește pe tatăl său (al copilului) dar puer amat amicos **eius** = copilul iubește pe prietenii acestuia (ai tatălui).

Vocativul singular al lui **meus** este **mi** când însoțește un substantiv care are vocativul terminat tot în **–i: mi fili** = fiul meu! Când substantivul are vocativul la fel cu nominativul, atunci face vocativul **meus: meus frater** = fratele meu!

Ablativele **meo, mea, suo, sua,**- accentuate, se întăresc uneori prin particula **–pte** cu sensul de **propriu: meapte manu** = cu mâna mea proprie.

PRONUMELE DEMONSTRATIV

Pronumele demonstrative înlocuiesc numele ființelor sau lucrurilor despre care vorbim, aflate lângă noi sau departe de noi.

Acestea sunt în număr de șase; iată-le:

hic, haec, hoc	=	acesta, aceasta
is, ea, id	=	acesta, aceasta, el, ea
iste, ista, istud	=	acesta, aceasta (ăsta, asta)
ille, illa, illud	=	acela, aceea, el, ea
ipse, ipsa, ipsum	=	însuși, însăși
idem, eadem, idem	=	același, aceeași

	Singular				Plural		
	M	F	N		M	F	N
N.	hic	haec	hoc	N.	hi	hae	haec
G.	huius	(pentru toate genurile)		G.	horum	(pentru toate genurile)	
D.	huic	(pentru toate genurile)		D.	his	(pentru toate genurile)	
A.	hunc	hanc	hoc	A.	hos	has	haec
Ab.	hoc	hac	hoc	Ab.	his	(pentru toate genurile)	

Singular				Plural			
	M	F	N		M	F	N
N.	is	ea	id	N.	ii	eae	ea
G.	eius (pentru toate genurile)			G.	eorum	earum	eorum
D.	ei (pentru toate genurile)			D.	iis (eis) (pentru toate genurile)		
A.	eum	eam	id	A.	eos	eas	ea
Ab.	eo	ea	eo	Ab.	iis (eis) (pentru toate genurile)		

Singular				Plural			
	M	F	N		M	F	N
N.	iste	ista	istud	N.	isti	istae	ista
G.	istius (pentru toate genurile)			G.	istorum	istarum	istorum
D.	isti (pentru toate genurile)			D.	istis (pentru toate genurile)		
A.	istum	istam	istud	A.	istos	istas	ista
Ab.	isto	ista	isto	Ab.	istis (pentru toate genurile)		

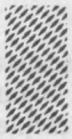
Singular				Plural			
	M	F	N		M	F	N
N.	ille	illa	illud	N.	illi	illae	illa
G.	illius (pentru toate genurile)			G.	illorum	illarum	illorum
D.	illi (pentru toate genurile)			D.	illis (pentru toate genurile)		
A.	illum	illam	illud	A.	illos	illas	illa
Ab.	illo	illa	illo	Ab.	illis (pentru toate genurile)		

Singular				Plural			
	M	F	N		M	F	N
N.	ipse	ipsa	ipsum	N.	ipsi	ipsae	ipsa
G.	ipsius (pentru toate genurile)			G.	ipsorum	ipsarum	ipsorum
D.	ipsi (pentru toate genurile)			D.	ipsis (pentru toate genurile)		
A.	ipsum	ipsam	ipsum	A.	ipsos	ipsas	ipsa
Ab.	ipso	ipsa	ipso	Ab.	ipsis (pentru toate genurile)		

Singular				Plural			
	M	F	N		M	F	N
N.	idem	eadem	idem	N.	iidem	eaedem	eadem
G.	eiusdem (pentru toate genurile)			G.	eorundem	earundem	eorundem
D.	eidem (pentru toate genurile)			D.	iisdem (eisdem) (pt. toate genurile)		
A.	eundem	eandem	idem	A.	eosdem	easdem	eadem
Ab.	eodem	eadem	eodem	Ab.	iisdem (eisdem) (pt. toate genurile)		

OBS. a) Declinarea pronominală este caracteristică prin terminația **–ius la G.sg. și –i la D.sg.** pentru toate genurile și la toate cele șase pronume demonstrative.

b) Pronumele **idem la A.sg. și G.pl.** are consoana **m** urmată de **d**; pentru pronunțare, **m** este asimilată în nazala dentală **n**; deci în loc să pronunțăm **eumdem, eamdem, eorumdem, earumdem**, vom pronunța **eundem, eandem, eorundem, earundem**.

61 Traduceți propozițiile următoare:

1. Hamilcar eiusque filius Hannibal acerrimi Romanorum hostes fuerunt – 2. Haec tanta pericula prudenter vitavisti – 3. Istud verbum est impium: „Ego mihi proximus sum." – 4. Melior est certa pax quam incerta victoria: haec in deorum manu est, illa in tua – 5. Demosthenes et Cicero oratores clarissimi fuerunt: hic erat Romanus, ille Graecus – 6. Fons omnium voluntatum in nobis ipsis est – 7. Opera Dei videmus, eum ipsum non videmus – 8. Temporibus regis Servii Tullii erant in urbe Roma et in vicinis locis tria milia civium – 9. Haec oratio, amice, quam in senatu habuisti, me delectavit – 10. Non semper eundem laborem vel eandem operam habemus.

62 Traduceți în latină propozițiile:

1. Acești munți sunt foarte înalți – 2. Acele pietre sunt tari – 3. Acest lucru va fi vătămător pentru tine – 4. Cetățenii acelui oraș sunt foarte nenorociți – 5. Bătrânețea însăși este o boală – 6. Același pământ dă diferite fructe – 7. Această casă unde cinăm este foarte frumoasă – 8. Citesc această carte, am citit acea carte – 9. Cu acești ochi ai mei te-am văzut în for – 10. Această grădină este a acelui vecin.

Vocabular:

munte	=	mons,-tis (m)	piatră	=	lapis,-pidis (m)
tare	=	durus,-a,-m	vătămător	=	noxius,-a,-um
cinăm	=	cenamus	citesc	=	lego
am văzut	=	vidi	vecin	=	vicinus,-i
nenorocit	=	miser,-a,-um	pământ	=	humus,-i (f)
diferit	=	varius,-a,-um	fruct	=	fructus,-us
unde	=	ubi	am citit	=	legi
for	=	forum,-i			

63 Traduceți propozițiile următoare:

1. Hae omnes difficultates bonos cives non terrent –2. Libri horum puerorum puri sunt – 3. Hi boni pueri semper illos libros amant – 4. Bonus agricola illum campum arat – 5. Veritatem semper amamus et hunc verum amicum – 6. Hic impiger discipulus est, ille studium amat – 7. In hac urbe aedificia alta et pulcherrima videmus – 8. Hos discipulos laudamus, illos castigamus – 9. Eundem laborem non semper habemus vel eandem operam – 10. Sententiae eorundem hominum non semper eaedem sunt.

64 Traduceți în latină propozițiile:

1. Aceia spun adesea adevărul, aceștia niciodată – 2. Noi înșine am ascultat pe profesorul vostru – 3. Viața aceluiași om nu este totdeauna aceeași – 4. Omul nu are totdeauna aceleași moravuri, aceleași preocupări – 5. Am cu mine cărțile și lucrurile acestui prieten – 6. Vulpea l-a văzut și i-a zis cu cuvinte măgulitoare – 7. Înfățișarea acestor orașe este astăzi tristă.

Vocabular:

adesea	=	saepe	adevăr	=	veritas,-atis
niciodată	=	nunquam	am ascultat	=	audivimus
are	=	habet	moravuri	=	mores,-um
preocupare	=	studium,-i	a văzut	=	vidit
vulpe	=	vulpes,-is	a zis	=	dixit
cuvânt	=	verbum,-i	măgulitor	=	blandus,-a,-um
înfățișare	=	species,-ei	astăzi	=	hodie
trist	=	maestus,-a,-um			

65 Traduceți în latină după modelul:

Eu văd consulul; văd calul acestuia.
Video consulem; eius equum video.
1. Văd un cavaler; văd calul acestuia
2. Văd niște cavaleri; văd caii acestora
3. Văd un soldat; văd pe comandantul lui (acestuia)
4. Văd niște soldați; văd pe comandanții lor (acestora)

65 bis Traduceți propozițiile următoare:

1. Eadem virtus saepe in servo atque in domino est – 2. Nunquam erit idem pshilosophus ac Diogenes – 3. Multi qui pericula non timent, uxores suas timent – 4. Easdem res amas quas ego amo – 5. Servus et equus eidem domino parent – 6. Eodem animo philosophus et dormit et laborat –7. Sol eandem horam omnibus, divitibus aut pauperibus ostendit – 8. Eadem praecepta tibi do quae filio meo.

PRONUMELE RELATIV

Pronumele relativ face legătura dintre o propoziție subordonată și unele cuvinte determinate din regentă. Se declină astfel:

Singular

	M	F	N	
N.	qui	quae	quod	= care
G.	cuius	cuius	cuius	= al, a, ai, ale cărui (cărei)
D.	cui	cui	cui	= căruia, căreia, pentru care

A.	quem	quam	quod	= pe care
Ab.	quo	qua	quo	=(cu, în, prin, despre etc.) care

Plural

	M	F	N	
N.	qui	quae	quae	= care
G.	quorum	quarum	quorum	= al, a, ai, ale căror
D.	quibus	quibus	quibus	= cărora, pentru care
A.	quos	quas	quae	= pe care
Ab.	quibus	quibus	quibus	= (cu, în, prin, despre etc.) care

OBS. a) Pronumele relativ având forme pentru toate genurile, se comportă ca un adjectiv când se află lângă cuvântul determinat, adică se acordă cu acesta în gen, număr și caz ca orice adjectiv.

In finibus Carnutum, **quae regio** Galliae media habetur... = În hotarele carnuților, regiune care este socotită mijlocul Galiei...

b) Pronumele relativ are valoare de substantiv atunci când cuvântul determinat de el se află în altă propoziție. În acest caz, pronumele relativ se acordă cu substantivul determinat (antecedentul) numai în număr și gen iar cazul va fi stabilit conform funcției lui în propoziție.

Video homines **qui** laborant = văd niște oameni care lucrează. Din acest exemplu se constată ușor că **homines** este în acuzativ (complement direct al verbului video), iar pronumele relativ **qui** este acordat cu el numai în **gen** (m) și **număr** (pl.); forma **qui** este la plural, genul masculin ca și homines, dar în cazul nominativ, deoarece, ca substantiv, are rol de subiect.

c) De multe ori pronumele relativ este așezat la începutul propoziției sau frazei; în acest caz el înlocuiește un pronume demonstrativ, cu valoare adjectivală sau subtantivală, având deci înțelesul lui hic = acesta.

Quae tua sunt, tibi habe; **quae** mea, redde mihi (Mart. 10, 51, 16) = acestea sunt ale tale, ia-ți-le; acestea ale mele, dă-mi-le.

66 Traduceți propozițiile următoare:

1. Absentem qui rodit amicum, hic niger est – 2. Vergilius multos annos illos versus composuit; aeger opus non finiverat et huius crematiomem petiverat – 3. Scis nunc multas res, quas olim nesciebas – 4. Quod sentimus dicamus et quod dicimus sentiamus, concordet sermo cum vita – 5. Iucundissima amicitia est ea, quam pares mores firmant – 6. Laudabimus id, quod nobis et vobis et omnibus hominibus erit utile – 7. Grata nobis et memoria eius, cuius erga nos beneficia fuerunt plurima – 8. Daedalus fuit captivus in mirabili labirintho quem ipse aedificaverat – 9. Cressus, qui erat rex divitissimus Lydiae, credebat se felicissimum esse – 10. Accepistis omnia praemia quibus digni eratis.

67 Completați propozițiile următoare cu formele potrivite ale pronumelui relativ:

1. Magister laudat discipulum ... opera Vergilii legit.
2. „ „ „ ... libri mundi sunt.
3. „ „ „ ... carmina cara sunt.
4. „ „ „ ... collegae amant.
5. „ „ „ ... ad scholam eo.

68 Traduceți în latină propozițiile:

1. Trandafirii sunt flori al căror miros este plăcut – 2. Sunt demni de laudă toți bărbații care sunt drepți și cinstiți – 3. Amintirea acestora de care patria a fost salvată, va fi veșnică – 4. În apă sunt multe animale pe care ochii noștri nu le văd – 5. Am primit o scrisoare prin care îmi anunțai sosirea ta – 6. Iubim casa în care am trăit odinioară – 7. Vedem acești agricultori a căror viață este liniștită – 8. Vom iubi și vom apăra patria noastră care este foarte dragă cetățenilor buni – 9. Cezar a adus în linia de bătaie trupe foarte întărite pe care le avea – 10. Vom lăuda pe acei oameni cărora le este dragă patria.

Vocabular

floare	=	flos,-ris	am trăit (noi)	=	viximus
miros	=	odor,-oris	odinioară	=	olim
plăcut	=	suavis,-e	liniștit	=	quietus,-a,-um
laudă	=	laus,-dis	vom iubi	=	amabimus
drept	=	iustus,-a,-um	vom apăra	=	defendemus
cinstit	=	probus,-a,-um	linie de bătaie	=	acies,-ei
salvat	=	servatus,-a,-um	trupe	=	copiae,-arum
amintire	=	memoria,-ae	întărit	=	firmus,-a,-um
veșnic	=	aeternus,-a,-um	a adus	=	deduxit
am primit	=	accepi	vom lăuda	=	laudabimus
sosire	=	adventus,-us	anunțai (tu)	=	nuntiabas

68 bis Din cuplul de propoziții independente alcătuiți o singură frază, folosind pronumele relativ în locul pronumelui is, ea, id, după exemplul următor:

Hannibal Gortynam venit; eius gloria magna erat.

Hannibal, cuius gloria magna erat, Gortynam venit.

1. Antiochum Romani vicerunt; apud eum Hannibal fuerat – 2. Cretensium avaritiam Hannibal timuit; ea magna est – 3. Cretenses Hannibal timebat; eorum avaritiam cognoverat – 4. Gortynae est Dianae templum; in eo Hannibal amphoras plumbi plenas deposuit – 5. Hannibal statuas secum habebat; eas auro argentoquo complevit – 6. Hannibal Phormionem contemnebat; eius praecepta de re militari stultissima erant.

PRONUMELE INTEROGATIV

Pronumele interogativ înlocuiește un substantiv așteptat ca răspuns la o întrebare: quis venit? – cine a venit?

Când este însoțit de un substantiv, atunci are funcție de adjectiv interogativ: quis liber est? = care (ce fel de) carte este? acordându-se în gen, număr și caz un substantivul respectiv.

Pronumele interogativ se declină ca pronumele relativ cu excepția nominativului singular, unde are forme diferite: quis (m) quis (f) quid (n) = cine? ce?

Forma feminină quis este arhaică; ea a fost înlocuită cu quae.

Pronumele interogativ are și două compuse: quisnam, quaenam, quidnam? = cine, ce? și ecquis, ecqua sau equae, ecquid? = oare cine?

PRONUMELE NEDEFINITE SAU NEHOTĂRÂTE

Pronumele nedefinite sau nehotărâte înlocuiesc nume de ființe sau lucruri fără o precizare anume.

Ele se împart în trei categorii: 1. compuse; 2. cu formă și valoare de adjective; 3. negative.

1) Pronume nedefinite compuse

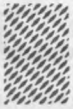
1. aliquis, aliqua, aliquid = cineva, ceva; G. alicuius; D. alicui
2. quidam, quaedam, quiddam = un oarecare; G. cuiusdam; D. cuidam
3. quispiam, quaepiam, quidpiam = un oarecare; G. cuiuspiam ;D. cuipiam
4. quisquam, quisquam, quidquam = un oarecare; G. cuiusquam; D. cuiquam
5. quisque, quaeque, quidque = fiecare; G. cuiusque; D. cuique
6. quivis, quaevis, quidvis = oricare (vrei); G. cuiusvis; D. cuivis
7. quilibet, quaelibet, quidlibet = oricare (îți) place; G. cuiuslibet; D. cuilibet
8. quicumque, quaecumque, quodcumque = oricare; G. cuiuscumque; D. cuicumque
9. Unusquisque, unaquaeque, unumquidque = fiecare; G. uniuscuiusque; D. unicuique

OBS. Aceste pronume pot fi folosite și ca adjective, schimbând la neutru pe **quid în quod**; se declină numai **quis**, ca pronumele relativ. La ultimul se declină și **unus**.

2) Pronume nedefinite cu formă și valoare de adjective

1. Unus, una, unum = unul (singur)
2. ullus, ulla, ullum = vreunul
3. nullus, nulla, nullum = nici unul
4. nonnullus, nonnulla, nonnullum = vreunul
5. uter, utra, utrum = unul din doi

6. neuter, neutra, neutrum = nici unul din doi
7. utervis, utravis, utrumvis = oricare vrei din doi
8. uterlibet, utralibet, utrumlibet = oricare îți place din doi
9. uterque, utraque, utrumque = și unul și altul din doi
10. alter, altera, alterum = celălalt din doi
11. alius, alia, aliud = altul
12. solus, sola, solum = singur
13. totus, tota, totum = întreg, tot

OBS. Aceste pronume urmează declinarea adjectivală cu 3 terminații (ca bonus,-a,-um), afară de G. și D. sg. care urmează flexiunea pronominală (G. totius, D. toti).

3) Pronume nedefinite negative

1. N. **nemo** = nimeni D. nemini Ac. neminem

Pentru G. și Ab. sunt folosite formele lui nullus,-a,-um (G. nullius, Ab. nullo). Deci:

N.	nemo	=	nimeni
G.	nullius	=	a nimănui
D.	nemini	=	nimănui, pt. nimeni
A.	neminem	=	pe nimeni
Ab.	nullo	=	de (de la etc.) nimeni

2. **nihil** = nimic – nedeclinabil. Ablativul **nihilo** întâlnit uneori provine de la forma neîntrebuințată **nihilum**. Totuși formele: G. nihili, Ac. ad (in)nihilum și Ab. nihilo se găsesc numai în locuțiuni ca: nihili (pronihilo) sum = nu prețuiesc nimic; nihili (pro nihilo) puto (facio, duco) = nu pun nici un preț; nihilo minus = cu nimic mai puțin, deloc; ad nihilum redigo = reduc la nimic.

OBS. După **nec/neque** = și nu, și nici

a) În loc de **nemo** se folosește **quisquam**:
Veni nec **quemquam** vidi = am venit și n-am văzut pe nimeni.

b) În loc de **nihil** se folosește **quidquam**:
Veni nec **quidquam** vidi = am venit și n-am văzut nimic.

c) În loc de **nullus** se folosește **ullus**:
Veni neque **ullum** puerum vidi = am venit și n-am văzut nici un copil.

69 Legați exemplele următoare prin conjuncțiile nec/neque = și nu, și nici

1. Victi sumus/ nemo urbem nostram iam servare potest.
2. Multi omnia se scire putant/ nihil sciunt.
3. Horae, dies annique fugiunt/ tempus nunquam redit.
4. Hostibus puaciores sumus/ nullam vincendi spem habemus.

69 bis Traduceți propozițiile următoare:

1. In omni Gallia eorum hominum, qui sunt aliquo honore, genera sunt duo: alterum est Druidum, alterum Equitum. – 2. Nulla fere causa est in qua femina non litem moverit – 3. Nemo patriam diligit quia magna est, sed quia sua – 4. Quemlibet servum mihi mittes – 5. Nihil natura homini sine magno labore dat – 6. Homo sum, humani nihil a me alienum puto – 7. Nulla salus bello est; pacem poscimus omnes – 8. Aliis censores sumus – 9. Hannibal altero oculo caecus fuit – 10. Consulum alter duas legiones in Galliam duxit, alter Romae mansit – 11. Qui aliud dicit atque aliud facit contemnendus est – 12. Mihi sunt duae villae quarum alteram a patre accepi, alteram ipse emi – 13. Mihi sunt duo servi quorum alter stultus est, alter etiam stultior.

70 Traduceți în latină propozițiile:

1. Pentru Hercule n-a fost nimic greu – 2. Pentru mine nu există nici un ajutor – 3. Nimeni nu este mulțumit de soarta sa – 4. Pe alții îi desfată altele – 5. Nimeni dintre noi să nu se teamă de dușman – 6. Fără justiție nici o libertate – 7. Nici o putere nu trebuie să fie deasupra legii – 8. Nimeni dintre noi n-ar veni la școală.

Vocabular:

ajutor	= auxilium,-ii	mulțumit	= contentus,-a,-um
desfată	= delectant	putere	= potentia,-ae
lege	= lex,-gis	să nu se teamă	= non timeat
dușman	= hostis,-is	libertate	= libertas,-atis (f.)
trebuie	= debet	n-ar veni	= non veniret

VERBUL

Înainte de a ne ocupa de conjugarea verbelor, este necesar să cunoaștem mai întâi conjugarea verbului esse = a fi. Motivul constă în faptul că este verbul cel mai frecvent folosit în vorbire, apoi pentru că este și în limba latină neregulat. Ca și în limba română el este verb auxiliar, servind la formarea unor timpuri compuse ale verbelor pasive, deponente și ale conjugării perifrastice.

		INDICATIV			CONJUNCTIV	
			Prezent			
sg.	1	sum	eu sunt	sg.	1 sim	eu să fiu
	2	es	tu eşti		2 sis	tu să fii
	3	est	el, ea este		3 sit	el, ea să fie
pl.	1	sumus	noi suntem	pl.	1 simus	noi să fim
	2	estis	voi sunteţi		2 sitis	voi să fiţi
	3	sunt	ei, ele sunt		3 sint	ei, ele să fie
			Imperfect			
sg.	1	eram	eu eram	sg.	1 sem	eu aş fi
	2	eras	tu erai		2 esses	tu ai fi
	3	erat	el, ea era		3 esset	el, ea ar fi
pl.	1	eramus	noi eram	pl.	1 essemus	noi am fi
	2	eratis	voi eraţi		2 essetis	voi aţi fi
	3	erant	ei, ele erau		3 essent	ei, ele ar fi
			Viitor			
sg.	1	ero	eu voi fi			
	2	eris	tu vei fi			
	3	erit	el, ea va fi		(lipseşte)	
pl.	1	erimus	noi vom fi			
	2	eritis	voi veţi fi			
	2	erunt	ei, ele vor fi			
			Perfect			
sg.	1	fui	eu am fost	sg.	1 fuerim	eu să fi fost
	2	fuisti	tu ai fost		2 fueris	tu să fi fost

	3	fuit	el, ea a fost		3	fuerit	el, ea să fi fost
pl.	1	fuimus	noi am fost	pl.	1	fuerimus	noi să fi fost
	2	fuistis	voi aţi fost		2	fueritis	voi să fi fost
	3	fuerunt	ei, ele au fost		3	fuerint	ei, ele să fi fost

Mai mult ca perfect

sg.	1	fueram	eu fusesem	sg.	1	fuissem	eu aş fi fost
	2	fueras	tu fuseseşi		2	fuisses	tu ai fi fost
	3	fuerat	el, ea a fusese		3	fuisset	el, ea ar fi fost
pl.	1	fueramus	noi fuseserăm	pl.	1	fuissemus	noi am fi fost
	2	fueratis	voi fuseserăţi		2	fuissetis	voi aţi fi fost
	3	fuerant	ei fuseseră		3	fuissent	ei, ele ar fi fost

Viitorul al II-lea (anterior)

sg.	1	fuero	eu voi fi fost
	2	fueris	tu vei fi fost
	3	fuerit	el, ea va fi fost
pl.	1	fuerimus	noi vom fi fost
	2	fueritis	voi veţi fi fost
	3	fuerint	ei, ele vor fi fost

(lipseşte)

IMPERATIV

			Prezent				Viitor
sg.	2	es	fii	sg.	2	esto	să fii
					3	esto	să fie
pl.	2	este	fiţi	pl.	2	estote	să fiţi
					3	sunto	să fie

INFINITIV

Prezent		Perfect	
esse	a fi, că este, că sunt	fuisse	a fi fost, că a fost, că au fost

Viitor

sg.	futurum esse(m)	că va fi
	futuram esse(f)	
	futurum esse(n)	
pl.	futuros esse(m)	că vor fi
	futuras esse(f)	
	futura esse(n)	

PARTICIPIUL

Viitor

N. sg. futurus,-a,-um = (cel, cea) care va fi

OBS. 1) Verbul **esse** are și unele forme secundare întâlnite la unii scriitori:

a) prezentul conjunctiv: fuam, fuas, fuat etc. (preclasic)
b) imperfectul conjunctiv: forem, fores, foret etc.
c) viitor infinitiv: fore

2) Viitorul anterior și perfectul conjunctiv sunt identice cu excepția persoanei I sg.: fuero, fuerim; nu se poate vorbi de o confuzie într-un text, deoarece conjunctivul este foarte des folosit în limba latină în comparație cu viitorul anterior al indicativului.

3) Viitorul imperativului este folosit mai ales în textele juridice, în maxime și proverbe. El exprimă un ordin care se va executa pe o perioadă mai lungă.

COMPUSELE VERBULUI SUM

Verbul **sum** are 11 compuse cu o serie de prepoziții; acestea sunt:

1. absum, abesse, afui = a fi lipsă, a fi departe
2. adsum, adesse, adfui = a fi de față
3. desum, deesse, defui = a fi lipsă, a lipsi
4. insum, inesse, infui = a fi înăuntru
5. intersum, interesse, interfui = a fi la mijloc, a lua parte
6. obsum, obesse, obfui = a fi împotrivă, a vătăma
7. possum, posse, potui = a putea
8. prosum, prodesse, profui = a fi de folos
9. praesum, praeesse, praefui = a fi în frunte, a fi mai presus
10. subsum, subesse, subfui = a fi sub
11. supersum, superesse, superfui = a fi deasupra, a rămâne

Aceste verbe se conjugă ca și verbul **sum**, prepozițiile rămânând neschimbate. Numai două verbe – **absum și praesum** – au și participiul prezent sub forma **absens,-tis** și **praesens,-tis**. De asemenea două verbe prezintă neregularități în conjugare: **possum** și **prosum**.

Verbul **possum** este compus cu adjectivul **potis, pote**: **potis sum** = sunt în stare; s-a format astfel **possum** din **pot-sum**, în care **–t** din **pot** se asimilează cu **–s**. Înaintea formelor verbului **sum** care încep cu vocală, **–t** se menține: **poteram, potero** etc.

Iată conjugarea verbului **possum, posse, potui** = a putea.

		INDICATIV			CONJUNCTIV	
			Prezent			
sg.	1	possum	eu pot	sg. 1	possim	eu să pot
	2	potes	tu poţi	2	possis	tu să poţi
	3	potest	el, ea poate	3	possit	el, ea să poată
pl.	1	possumus	noi putem	pl. 1	possimus	noi să putem
	2	potestis	voi puteţi	2	possitis	voi să puteţi
	3	possunt	ei, ele pot	3	possint	ei, ele să poată
			Imperfect			
sg.	1	poteram	eu puteam	sg. 1	possem	eu aş putea
	2	poteras	tu puteai	2	posses	tu ai putea
	3	poterat	el,ea putea	3	posset	el, ea ar putea
pl.	1	poteramus	noi puteam	pl. 1	possemus	noi am putea
	2	poteratis	voi puteaţi	2	possetis	voi aţi putea
	3	poterant	ei, ele puteau	3	possent	ei, ele ar putea
			Viitor			
sg.	1	potero	eu voi putea			
	2	poteris	tu vei putea			
	3	poterit	el, ea vaputea		(lipseşte)	
pl.	1	poterimus	noi vom putea			
	2	poteritis	voi veţi putea			
	3	poterunt	ei, ele vor putea			
			Perfect			
sg.	1	potui	eu am putut	sg. 1	potuerim	eu să fi putut
	2	potuisti	tu ai putut	2	potueris	tu să fi putut
	3	potuit	el, ea a putut	3	potuerit	el, ea să fi putut
pl.	1	potuimus	noi am putut	pl. 1	potuerimus	noi să fi putut
	2	potuistis	voi aţi putut	2	potueritis	voi să fi putut
	3	potuerunt	ei, ele au putut	3	potuerint	ei, ele să fi putut
			Mai mult ca perfectul			
sg.	1	potueram	eu putusem	sg. 1	potuissem	eu aş fi putut
	2	potueras	tu putuseşi	2	potuisses	tu ai fi putut
	3	potuerat	el, ea putuse	3	potuisset	el, ea ar fi putut
pl.	1	potueramus	noi putuserăm	pl. 1	potuissemus	noi am fi putut
	2	potueratis	voi putuserăţi	2	potuissetis	voi aţi fi putut
	3	potuerant	ei, ele putuseră	3	potuissent	ei, ele ar fi putut

Viitor anterior

sg.	1	potuero	eu voi fi putut	(lipseşte)
	2	potueris	tu vei fi putut	
	3	potuerit	el, ea va fi putut	
pl.	1	potuerimus	noi vom fi putut	
	2	potueritis	voi veţi fi putut	
	3	potuerint	ei, ele vor fi putut	

INFINITIV

Prezent		Perfect	
posse (din potesse)	a putea	potuisse	că a putut
	că poate		că au putut
	că pot		

Verbul **prosum, prodesse, profui** = a fi de folos este compus cu **prod** (formă mai veche pentru **pro**), la care **–d** s-a păstrat înaintea lui **–e** şi s-a pierdut înaintea unei consoane. Iată conjugarea acestui verb:

INDICATIV	CONJUNCTIV
Prezent	
Eu sunt de folos	Eu să fiu de folos
prosum	prosim
prodes	prosis
prodest	prosit
prosumus	prosimus
prodestis	prositis
prosunt	prosint
Imperfect	
Eu eram de folos	Eu aş fi de folos
proderam	prodessem
proderas	prodesses
proderat	prodesset
proderamus	prodessemus
proderatis	prodessetis
proderant	prodessent
Viitor	
Eu voi fi de folos	
prodero	
proderis	(lipseşte)
proderit	

proderimus
proderitis
proderunt

(lipseşte)

Perfect

Eu am fost de folos	Eu să fi fost de folos
profui	profuerim
profuisti	profueris
profuit	profuerit
profuimus	profuerimus
profuistis	profueritis
profuerunt	profuerint

Mai mult ca perfectul

Eu fusesem de folos	Eu aş fi fost de folos
profueram	profuissem
profueras	profuisses
profuerat	profuisset
profueramus	profuissemus
profueratis	profuissetis
profuerant	profuissent

Viitor anterior

Eu voi fi fost de folos
profuero
profueris
profuerit
profuerimus
profueritis
profuerint

(lipseşte)

IMPERATIV

Prezent

sg.	2	prodes	fii de folos
pl.	2	prodeste	fiţi de folos

Viitor

sg.	2	prodesto	să fii de folos
	3	prodesto	să fie de folos
pl.	2	prodestote	să fiţi de folos
	3	prosunto	să fie de folos

INFINITIV

Prezent

prodesse — că este de folos / că sunt de folos

Perfect

profuisse — că a fost de folos / că au fost de folos

Viitor

profuturum esse
profuturam esse
profuturum esse } că va fi de folos

profuturos esse
profuturas esse
profutura esse } că vor fi de folos

PARTICIPIUL

Viitor

profuturus-a-um (cel,cea) care va fi de folos

71 Puneți expresiile următoare la prezent, imperfect și viitor:

In Augusti imperio eratis – Augusti servus sum – Pecunia gloriaque Augusto non deerant – Ipse Augustus aderat – In regis aedibus eras – Apud Augustum sumus.

72 Exerciții – esse și compușii

1. Sol est oculus mundi et dominus siderum – 2. In superstitione inest timor – 3. Magnus numerus pecoris praeda victoris fuit – 4. Solonis leges multum profuerunt ad concordiam civitatis – 5. Contra venenatos morsus quaedam herbae prosunt – 6. Equitum multitudo exercitui nostro proderit – 7. Fabulis sententiae graves subsunt – 8. Legionibus Romanis fortes duces praefuerunt.

73 Exerciții – esse și compușii

1. Câinii sunt paznicii caselor – 2. La Roma odinioară onoarea era recompensa virtuții – 3. Noi fuseserăm toți prezenți (de față) la spectacol – 4. Banii nu-i lipseau lui Cressus, regele Lydiei – 5. Milthiades era în fruntea atenienilor – 6. Tatăl a supraviețuit, supraviețuise fiului său – 7. Să fim binevoitori pentru toți prietenii și chiar pentru dușmanii noștri – 8. Noi am lipsit mult timp din oraș – 9. Urechile asinului sunt lungi și păroase – 10. Poeziile frumoase sunt plăcute oamenilor – 11. Romanii erau îndrăzneți în războaie – 12. Eris magnus scriptor – eris sedulus – nomina magnorum poetarum clara sunt.

Vocabular:

paznic	=	custos,-odis	recompensă	=	praemium,-ii
odinioară	=	olim	bani	=	pecuniae,-arum
onoare	=	honor,-oris	binevoitor	=	benevolens,-tis
păros	=	villosus,-a,-um	îndrăzneț	=	audax,-cis

Verbul este partea de vorbire care exprimă o acţiune, o activitate, o stare anume, o existenţă. Categoriile gramaticale ale verbului latin sunt aceleaşi cu cele din limba română. Astfel în limba latină există:

Diatezele activă şi pasivă.	Se mai poate adăuga şi diateza deponentă, cu formă pasivă dar înţeles activ.	
Trei moduri personale:	indicativ	exprimă realitatea acţiunii
	conjunctiv	exprimă posibilitatea acţiunii
	imperativ	exprimă acţiuni poruncite
Patru moduri nepersonale	infinitivul, gerunziul, supinul	substantiv verbal
	participiul	adjectiv verbal
Şase timpuri	prezent	perfect
	imperfect	mai mult ca perfect
	viitor	viitor anterior (II)

Numai modul indicativ are toate cele şase timpuri.

Conjunctivul are numai patru timpuri (nu are viitorul). Timpurile au trei persoane şi două numere (singular şi plural).

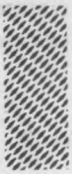
În limba latină nu există modul optativ (condiţional). Timpurile acestui mod sunt incluse în modul conjunctiv astfel: imperfect cu sensul prezentului optativ din limba română şi mai mult ca perfectul cu sensul perfectului optativ din limba română.

CONJUGAREA

În limba latină există patru conjugări, moştenite şi de limba română. Pentru a putea conjuga un verb la toate modurile şi timpurile, este necesar să cunoaştem de la început formele principale (de bază) ale acestuia, care sunt în număr de patru, forme care sunt date de dicţionar. **Fără cunoaşterea acestor patru forme (timpuri) principale, conjugarea verbelor nu este posibilă.**

Iată câte un exemplu din fiecare conjugare, cu cele patru forme de bază:

Conjugarea I: voco – vocare – vocavi – vocatum = a chema
Conjugarea a II-a: suadeo – suadăre – suasi – suasum = a sfătui
Conjugarea a III-a: mitto – mittĕre – misi – missum = a trimite
Conjugarea a IV-a: audio – audire – audivi – auditum = a auzi

ATENȚIE: La conjugarea a II-a linioara deasupra vocalei -ē din **-ere** și la conjugarea a III-a semnul deasupra vocalei -ĕ din **ere**, arată vocală lungă și respectiv vocală scurtă, **semne prin care se pot deosebi cele două conjugări**; aceste semne sunt **obligatorii**, de aceea apar și în dicționar.

Ce înseamnă, de fapt, fiecare dintre aceste patru forme? Iată-le:

voco	vocare	vocavi	vocatum
Ind. prez.	Inf. prez.	Ind. perf.	Supin
p. I.sg.	(a chema	p. I sg.	(pentru a chema
(eu chem)	că cheamă)	(eu am chemat)	ca să cheme)

Având date aceste timpuri principale, putem obține ușor trei teme pe baza cărora se formează toate celelalte timpuri: 1. **tema prezentului** (infinitivului); 2. **tema perfectului**; 3. **tema supinului**.

Cele patru conjugări se recunosc după forma infinitivului prezent:

Conj. I:	voca	– re
Conj. a II-a:	suadē	–re
Conj. a III-a:	mitt	– ĕ –re
Conj. a IV-a:	audi	– re

a) Prin înlăturarea terminației –re se obține **tema prezentului** (infinitivului) care stă la baza formării unor timpuri.

OBS. Conjugările I, a II-a și a IV-a au tema prezentului vocalică iar conjugarea a III-a are tema consonantică (–e fiind vocală de legătură pentru pronunțare).

b) Prin înlăturarea terminației –i a perfectului se obține tema acestuia care stă la baza formării altor timpuri. Deci **tema perfectului** va fi:

Conj. I:	vocav	~~–i~~
Conj. a II-a:	suas	~~–i~~
Conj. a III-a:	mis	~~–i~~
Conj. a IV-a:	audiv	~~–i~~

c) prin înlăturarea terminației –um a supinului se obține tema acestuia care va sta și ea la baza formării unor timpuri. Deci **tema supinului** va fi:

Conj. I:	vocat	~~–um~~
Conj. a II-a:	suas	~~–um~~
Conj. a III-a:	miss	~~–um~~
Conj. a IV-a:	audit	~~–um~~

În limba latină persoana care face lucrarea nu se exprimă prin folosirea pronumelui personal, ca în limbile moderne. În latină, persoana este exprimată clar prin terminația fiecărei forme averbale. De aceea se și numescc terminații (desinențe) personale; când însă se pune un accent deosebit asupra persoanei, atunci înaintea verbului se pune pronumele respectiv: **tu** nescis, **ego** feci = tu nu știi, eu am făcut (adică eu, nu altcineva).

Terminațiile personale sunt:

ACTIVE		PASIVE	
sg. 1	o sau m	sg. 1	or, r
2	s	2	ris
3	t	3	tur
pl. 1	mus	pl. 1	mur
2	tis	2	mini
3	nt	3	ntur

TABEL

al timpurilor formate pe baza celor trei teme

DIATEZA ACTIVĂ

Indicativ	prezent, imperfect, viitor	tema prezentului
	perfect, m.m.c.p., viitor II	tema perfectului
Conjunctiv	prezent, imperfect	tema prezentului
	perfect, m.m.c.p.	tema perfectului
Imperativ	prezent, viitor	tema prezentului
Infinitiv	prezent	este dat de dicţionar; de aici se obţine tema prezentului
	perfect	tema perfectului
	viitor	tema supinului
Gerunziu	–	tema prezentului

Participiu	prezent	tema prezentului
	viitor	tema supinului

Supin – este dat de dicţionar; de aici se obţine tema supinului.

TABEL

al timpurilor formate pe baza celor trei teme

DIATEZA PASIVĂ

Indicativ	prezent, imperfect, viitor	tema prezentului
	perfect, m.m.c.p., viitor II	partic.perfect + **esse** la timpul prez., imperfect şi viitor
Conjunctiv	prezent, imperfect	tema prezentului
	perfect, m.m.c.p.	partic.perfect + **esse** la timpul prezent şi imperfect conjunctiv
Imperativ	prezent, viitor	tema prezentului
Infinitiv	prezent	tema prezentului
	perfect	partic.perfect la Ac.sg. şi pl. + **esse**
	viitor	supinul + **iri**
Participiu	perfect	tema supinului + **–us, –a, –um**
	viitor (gerundiv)	tema prezentului

Supin – supinul activ fără finala **–m**

FORMAREA TIMPURILOR

Spre deosebire de limbile moderne, latina are un număr foarte redus de verbe neregulate, fapt care facilitează învățarea conjugării verbelor. Se pot, astfel, formula niște reguli de alcătuire a fiecărui timp, valabile pentru toate verbele din grupa (conjugarea) respectivă. O dată însușite aceste reguli, conjugarea latină nu mai constituie o dificultate. Iată aceste **reguli**:

DIATEZA ACTIVĂ

INDICATIVUL

Prezent

Conj. I, II, IV : tema prezentului + term.pers.(o),s,t,mus,tis,nt (conj.IV intercalează –u).
Conj. III : tema prezentului + i/u + term.pers.

	Conjugarea I		Conjugarea a II-a	
sg. 1	voco	eu chem	saudeo	eu sfătuiescc
2	vocas		suades	
3	vocat		suadet	
pl. 1	vocamus		suademus	
2	vocatis		suadetis	
3	vocant		suadent	
	Conjugarea a III-a		**Conjugarea a IV-a**	
sg. 1	mitto	eu trimit	audio	eu aud
2	mittis		audis	
3	mittit		audit	
pl. 1	mittimus		audimus	
2	mittitis		auditis	
3	mittunt		audiunt	

Imperfect

Conj. I, II : tema prezentului + ba + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.
Conj. III, IV : tema prezentului + eba + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.

	Conjugarea I		Conjugarea a II-a	
sg. 1	vocabam	eu chemam	suadebam	eu sfătuiam
2	vocabas		suadebas	
3	vocabat		suadebat	
pl. 1	vocabamus		suadebamus	
2	vocabatis		suadebatis	
3	vocabant		suadebant	

Conjugarea a III-a

sg. 1	mittebam	eu trimiteam
2	mittebas	
3	mittebat	
pl. 1	mittebamus	
2	mittebatis	
3	mittebant	

Conjugarea a IV-a

sg. 1	audiebam	eu auzeam
2	audiebas	
3	audiebat	
pl. 1	audiebamus	
2	audiebatis	
3	audiebant	

Viitor

Conj. I, II : tema prezentului + bo/bi/bu + term.pers. (o),s,t,mus,tis,nt.
Conj. III, IV : tema prezentului + a/e + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.

Conjugarea I

sg. 1	vocabo	eu voi chema
2	vocabis	
3	vocabit	
pl. 1	vocabimus	
2	vocabitis	
3	vocabunt	

Conjugarea a II-a

sg. 1	suadebo	eu voi sfătui
2	suadebis	
3	suadebit	
pl. 1	suadebimus	
2	suadebitis	
3	suadebunt	

Conjugarea a III-a

sg. 1	mittam	eu voi trimite
2	mittes	
3	mittet	
pl. 1	mittemus	
2	mittetis	
3	mittent	

Conjugarea a IV-a

sg. 1	audiam	eu voi auzi
2	audies	
3	audiet	
pl. 1	audiemus	
2	audietis	
3	audient	

Perfect

Toate conjugările: tema perfectului + term.pers. i,isti,it,imus, istis, erunt
(aceste terminații le are numai perfectul indicativ, nu există la alte timpuri)

Conjugarea I

sg. 1	vocavi	eu am chemat
2	vocavisti	
3	vocavit	
pl. 1	vovavimus	
2	vocavistis	
3	vocaverunt	

Conjugarea a II-a

sg. 1	suasi	eu am sfătuit
2	suasisti	
3	suasit	
pl. 1	suasimus	
2	suasistis	
3	suaserunt	

Conjugarea a III-a

sg. 1	misi	eu am trimis
2	misisiti	
3	misit	

Conjugarea a IV-a

sg. 1	audivi	eu am auzit
2	audivisti	
3	audivit	

pl. 1 misimus	pl. 1 audivimus
2 misistis	2 audivistis
3 miserunt	3 audieverunt

Mai mult ca perfectul

Toate conjugările: tema perfectului + era + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.

Conjugarea I		Conjugarea a II-a	
sg.1 vocaveram	eu chemasem	sg. 1 suaseram	eu sfătuisem
2 vocaveras		2 suaseras	
3 vocaverat		3 suaserat	
pl. 1 vocaveramus		pl. 1 suaseramus	
2 vocaveratis		2 auaseratis	
3 vocaverant		3 suaserant	

Conjugarea a III-a		Conjugarea a IV-a	
sg. 1 miseram	eu trimisesem	sg. 1 audiveram	eu auzisem
2 miseras		2 audiveras	
3 miserat		3 audiverat	
pl. 1 miseramus		pl. 1 audiveramus	
2 miseratis		2 audiveratis	
3 miserant		3 audiverant	

Viitor anterior

Toate conjugările: tema perfectului + ero/eri +term.pers. (o),s,t,mus, tis,nt

Conjugarea I		Conjugarea a II-a	
sg. 1 vocavero	eu voi fi chemat	sg. 1 suasero	eu voi fi sfătuit
2 vocaveris		2 suaseris	
3 vocaverit		3 suaserit	
pl. 1 vocaverimus		pl. 1 suaserimus	
2 vocaveritis		2 suaseritis	
3 vocaverint		3 suaserint	

Conjugarea a III-a		Conjugarea a IV-a	
sg. 1 misero	eu voi fi trimis	sg. 1 audivero	eu voi fi auzit
2 miseris		2 audiveris	
3 miserit		3 audiverit	
pl. 1 miserimus		pl. 1 audiverimus	
2 miseritis		2 audiveritis	
3 miserint		3 audiverint	

CONJUNCTIVUL

Prezent

Conj. I: tema prezentului cu vocala tematică -a scchimbată în -e + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.

Conj. II, III, IV: tema prezentului + -a + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.

Conjugarea I

sg. 1	vocem	eu să chem
2	voces	
3	vocet	
pl. 1	vocemus	
2	vocetis	
3	vocent	

Conjugarea a II-a

sg. 1	suadeam	eu să sfătuiesc
2	suadeas	
3	suadeat	
pl. 1	suadeamus	
2	suadeatis	
3	suadeant	

Conjugarea a III-a

sg. 1	mittam	eu să trimit
2	mittas	
3	mittat	
pl. 1	mittamus	
2	mittatis	
3	mittant	

Conjugarea a IV-a

sg. 1	audiam	eu să aud
2	audias	
3	audiat	
pl. 1	audiamus	
2	audiatis	
3	audiant	

Imperfect

Toate conjugările : tema prezentului + -re + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.

OBS. Deoarece tema prezentului + re este chiar infinitivul prezent – dat de dicționar – putem formula regula astfel: toate conjugările – infinitivul prezent + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.
Această regulă are avantajul că se aplică la absolut toate verbele latine, chiar și la cele neregulate, fără excepții. (Este un procedeu simplu, practic, dar nu este justificat lingvistic).

Conjugarea I

sg. 1	vocarem	eu aș chema
2	vocares	
3	vocaret	
pl. 1	vocaremus	
2	vocaretis	
3	vocarent	

Conjugarea a II-a

sg. 1	suaderem	eu aș sfătui
2	suaderes	
3	suaderet	
pl. 1	suaderemus	
2	suaderetis	
3	suaderent	

Conjugarea a III-a		Conjugarea a IV-a	
sg. 1 mitterem	eu aş trimite	sg. 1 audirem	eu aş auzi
2 mitteres		2 audires	
3 mitteret		3 audiret	
pl. 1 mitteremus		pl. 1 audiremus	
2 mitteretis		2 audiretis	
3 mitterent		3 audirent	

Perfect

Toate conjugările: tema perfectului + -eri +term.pers. m,s,t,mus,tis,nt
(Este identic cu viitorul anterior al indicativului exceptând pers. I sg.)

Conjugarea I		Conjugarea a II-a	
sg. 1 vocaverim	eu să fi fost	sg. 1 suaserim	eu să fi sfătuit
2 vocaveris		2 suaseris	
3 vocaverit		3 suaserit	
pl. 1 vocaverimus		pl. 1 suaserimus	
2 vocaveritis		2 suaseritis	
3 vocaverint		3 suaserint	

Conjugarea a III-a		Conjugarea a IV-a	
sg. 1 miserim	eu să fi trimis	sg. 1 audiverim	eu să fi auzit
2 miseris		2 audiveris	
3 miserit		3 audiverit	
pl. 1 miserimus		pl. 1 audiverimus	
2 miseritis		2 audiveritis	
3 miserint		3 audiverint	

Mai mult ca perfect

Toate conjugările: tema perfectului + -isse + term.pers. m,s,t,mus,tis,nt.

Conjugarea I		Conjugarea a II-a	
sg. 1 vocavissem	eu aş fi chemat	sg. 1 suasissem	eu aş fi sfătuit
2 vocavisses		2 suasisses	
3 vocavisset		3 suasisset	
pl. 1 vocavissemus		pl. 1 suasissemus	
2 vocavissetis		2 suasisetis	
3 vocavissent		3 suasissent	

Conjugarea a III-a		Conjugarea a IV-a	
sg. 1 misissem	eu aş fi trimis	sg. 1 audivissem	eu aş fi auzit
2 misisses		2 audivisses	
3 misisset		3 audivisset	

pl. 1 misissemus	pl. 1 audivissemus
2 misissetis	2 audivissetis
3 misissent	3 audivissent

IMPERATIV

Prezent

Conj. I, II, IV	pers. II sg.	tema prezentului
	pers. II pl.	tema prezentului + te
Conj. III	pers. II sg.	tema prezentului + e (excepţii verbele dico, duco, facio (dic, duc, fac)
	pers. II pl.	tema prezentului + i + te

	Conjugarea I			**Conjugarea a II-a**	
Pers. II sg.	voca	cheamă!	Pers. II sg.	suade	sfătuieşte!
Pers. II pl.	vocate	chemaţi!	Pers. II pl.	saudete	sfătuiţi!

	Conjugarea a III-a			**Conjugarea a IV-a**	
Pers. II sg.	mitte	trimite!	Pers. II sg.	audi	auzi!
Pers. II pl.	mittite	trimiteţi!	Pers. II pl.	audite	auziţi!

Viitor

Cong. I, II, IV	Pers. II, III sg.	tema prezentului + to
	Pers. II pl.	tema prezentului + tote
	Pers. III pl.	tema prezentului + nto (conj. IV –unto)
Conj. III	Pers. II, III sg.	tema prezentului + i + to
	Pers. II pl.	tema prezentului + i + tote
	Pers. III pl.	tema prezentului + u + nto

	Conjugarea I			**Conjugarea a II-a**	
Pers.II sg.	vocato	să chemi	Pers.II sg.	suadeto	să sfătuieşti
Pers. III sg.	vocato	să cheme	Pers. III sg.	suadeto	să sfătuiască
Pers. II pl.	vocatote	să chemaţi	Pers. II pl.	suadetote	să sfătuiţi
Pers. III pl.	vocanto	să cheme	Pers. III pl.	suadento	să sfătuiască

	Conjugarea a III-a			**Conjugarea a IV-a**	
Pers. II sg.	mittito	să trimiţi	Pers. II sg.	audito	să auzi
Pers. III sg.	mittito	să trimită	Pers. III sg.	audito	să audă
Pers. II pl.	mittitote	să trimiteţi	Pers. II pl.	auditote	să auziţi
Pers. III pl.	mittunto	să trimită	Pers. III pl.	audiunto	să audă

INFINITIV

Prezent

Este dat de dicționar, având terminația -re la toate conjugările.

Conj. I	vocare	a chema, că chiamă
Conj. a II-a	suadēre	a sfătui, că sfătuieşte, că sfătuiesc (ei)
Conj. a III-a	mittēre	a trimite, că trimite, că trimit (ei)
Conj. a IV-a	audire	a auzi, că aude, că aud (ei)

Perfect

Toate conjugările – tema perfectului + isse

Conj. I	vocavisse	că a chemat, că au chemat
Conj. a II-a	suasisse	că a sfătuit, că au sfătuit
Conj. a III-a	misisse	că a trimis, că au trimis
Conj. a IV-a	audivisse	că a auzit, că au auzit

Viitor

Toate conjugările: tema supinului + **-ur** + terminațiile de acuzativ sg. și pl. de la declinarea a II-a și I + **esse**

Conjugarea I

sg.	vocaaturum(m)	esse	că vă chema
	vocaturam(f)	esse	
	vocaturum(n)	esse	
pl.	vocaturos(m)	esse	că vor chema
	vocaturas(f)	esse	
	vocatura(n)	esse	

Conjugarea a II-a

sg.	suasurum(m)	esse	că va sfătui
	suasuram(f)	esse	
	suasurum(n)	esse	
pl.	suasuros(m)	esse	că vor sfătui
	suasuras(f)	esse	
	suasura(n)	esse	

Conjugarea a III-a

sg.	missurum(m)	esse	că va trimite
	missuram(f)	esse	
	missurum(n)	esse	
pl.	missuros(m)	esse	că vor trimite
	missuras(f)	esse	
	missura(n)	esse	

Conjugarea a IV-a

sg.	auditurum(m)	esse	că va auzi
	audituram(f)	esse	
	auditurum(n)	esse	
pl.	audituros(m)	esse	că vor auzi
	audituras(f)	esse	
	auditura(n)	esse	

Gerunziu

Este substantiv verbal. Se declină după declinarea a II-a numai la singular; nu are nominativ.

Conj. I, II tema prezentului + nd + term.decl. a II-a la sg.
Conj. III, IV tema prezentului + end + term.decl. a II-a la sg.

Conjugarea I

N.	–	–
G.	vocandi	de a chema
D.	vocando	spre a chema
A.	ad vocandum	pt. a chema
Ab.	vocando	chemând

Conjugarea a II-a

N.	–	–
G.	suadendi	de a sfătui
D.	suadendo	spre a sfătui
A.	ad suadendum	pt. a sfătui
Ab.	suadendo	sfătuind

Conjugarea a III-a

N.	–	–
G.	mittendi	de a trimite
D.	mittendo	spre a trimite
A.	ad mittendum	pt. a trimite
Ab.	mittendo	trimiţând

Conjugarea a IV-a

N.	–	–
G.	audiendi	de a auzi
D.	audiendo	spre a auzi
A.	ad audiendum	pt. a auzi
Ab.	audiendo	auzind

PARTICIPIU

Este adjectiv verbal. Se declină complet după declinarea a III-a parisilabică (ca adj. sapiens-tis).

Prezent

Conj. I, II tema prezentului + ns la N.sg. şi –ntis la G.sg.
Conj. III, IV tema prezentului + ens la N.sg. şi –entis la G.sg.

Conjugarea I

	Singular	
N.	vocans (m. f. n.)	(cel, cea) care cheamă,, chemând
G.	vocantis (m. f. n.)	a celui, a celei care cheamă
D.	vocanti (m. f. n.)	celui, celei care cheamă, pt. cel, cea care cheamă
A.	vocantem (m. f) vocans (n.)	(pe cel, pe cea) care cheamă
Ab.	vocante (m. f. n.)	(de, de la etc.) cel, cea care cheamă

	Plural	
N.	vocantes (m.f.) vocantia (n.)	(cei, cele) care cheamă
G.	vocantium (m. f. n.)	a celor care cheamă
D.	vocantibus (m. f. n.)	celor care cheamă, pt. cei care cheamă
A.	vocantes (m.f.) vocantia (n.)	(pe cei, cele) care cheamă
Ab.	vocantibus (m. f. n.)	de, de la etc. cei, cele care chiamă

Conjugarea a II-a

	Sigular	
N.	suadens (m. f. n.)	(cel, cea) care sfătuieşte, sfătuind
G.	saudentis (m. f. n.)	a celui, a celei care sfătuieşte
D.	suadenti (m. f. n.)	celui, celei care sfătuieşte, pt. cel, cea care sfătuieşte
A.	suadentem (m. f) suadens (n.)	(pe cel, pe cea) care sfătuieşte
Ab.	suadente (m. f. n.)	(de, de la etc.) cel, cea care sfătuieşte

	Plural	
N.	suadentes (m. f) suadentia (n.)	(cei, cele) care sfătuiesc
G.	suadentium (m. f. n.)	a celor care sfătuiesc
D.	suadentibus (m. f. n.)	celor care sfătuiesc, pt. cei care sfătuiesc
A.	suadentes (m. f) suadentia (n.)	(pe cei, pe cele) care sfătuiesc
Ab.	suadentibus (m. f. n.)	(de, de la etc.) cei, cele care sfătuiesc

Conjugarea a III-a

	Singular	
N.	mittens (m. f. n.)	(cel, cea) care trimite, trimiţând
G.	mittentis (m. f. n.)	a celui, a celei care trimite
D.	mittenti (m. f. n.)	celui, celei care trimite, pt.cel, cea care trimite
A.	mittentem (m. f) mittens (n.)	(pe cel, pe cea) care trimite
Ab.	mittente (m. f. n.)	(de, de la etc.) cel, cea care trimite

	Plural	
N.	mittentes (m. f) mittentia (n.)	(cei, cele) care trimit
G.	mittentium (m. f. n.)	a celor care trimit
D.	mittentibus (m. f. n.)	celor care trimit, pt.cei care trimit
A.	mittentes (m.f) mittentia (n.)	(pe cei, pe cele) care trimit
Ab.	mittentibus (m. f. n.)	(de, de la etc.) cei, cele care trimit

Conjugarea a IV-a

	Singular	
N.	audiens (m. f. n.)	(cel, cea) care aude
G.	audientis (m. f. n.)	a celui, a celei care aude
D.	auidenti (m. f. n.)	celui, celei care aude, pt.cel, cea care aude
A.	audientem (m.f) audiens (n.)	(pe cel, pe cea) care aude
Ab.	audiente (m. f. n.)	(de, de la etc.) cel, cea care aude

	Plural	
N.	audientes (m. f) audientia (n.)	(cei, cele) care aud
G.	audientium (m. f. n.)	a celor care aud
D.	audientibus (m. f. n.)	celor care aud, pt.cei, cele care aud
A.	audientes (m. f) audientia (n.)	(pe cei, pe cele) care aud
Ab.	audientibus (m. f. n.)	(de, de la etc.) cei, cele care aud.

Viitor

Este adjectiv verbal. Se declină complet ca adjectivele de clasa I cu trei terminații (bonus-a-um).

Toate conjugările: tema supinului + ur +us –a –um

Conj. I	sg.	vocaturus-a-um	(cel, cea) care va chema
	pl.	vocaturi-ae-a	(cei, cele) care vor chema
Conj. II	sg.	suasurus-a-um	(cel, cea) care va sfătui
	pl.	suasuri-ae-a	(cei, cele) care vor sfătui
Conj. III	sg.	missurus-a-um	(cel, cea) care va trimite
	pl.	missuri-ae-a	(cei, cele) care vor trimite
Conj. IV	sg.	auditurus-a-um	(cel, cea) care va auzi
	pl.	audituri-ae-a	(cei, cele) care vor auzi

SUPIN

Este dat de dicționar, are terminația **–um** la toate verbele; tema supinului se obține prin înlăturarea acestei terminații.

	Supin		**Tema supinului**
Conj. I	vocatum	pt. a chema, ca să cheme	vocat
Conj. II	suasum	pt. a sfătui, ca să sfătuiască	suas
Conj. III	missum	pt. trimite, ca să trimită	miss
Conj. IV	auditum	pt. a auzi, ca să audă	audit

DIATEZA PASIVĂ

Spre deosebire de limba română unde toate timpurile sunt compuse cu formele corespunzătoare ale verbului „a fi", în limba latină acest lucru este valabil numai pe jumătate, adică timpurile formate din tema prezentului sunt simple, la acestea aplicându-se aceleași reguli de la diateza activă, schimbând doar terminațiile active cu cele pasive. Trebuie totuși subliniate următoarele:

a) La indicativul prezent de la conjugarea a III-a, pers. a II-a sg. în locul vocalei de legătură **i** va fi **ĕ**:

Activ		Pasiv	
mittis	tu trimiți	mittĕris	tu ești trimis

b) La indicativ viitor de la conjugarea I și a II-a – pers. a II- a sg. în locul sufixului **bi** va avea **bĕ**:

	Activ		Pasiv	
Conj. I	vocabis	vei chema	vocabĕris	vei fi chemat(ă)
Conj. II	suadebis	vei sfătui	suadebĕris	vei fi sfătuit(ă)

c) Imperativul prezent are terminațiile:

Pers. II sg. re
Pers. II pl. mini

Imperativul viitor are terminațiile:

Pers. II, III sg. tor
Pers. III pl. ntor

d) Infinitivul prezent la conjugările I, a II-a și a IV-a schimbă terminația activă **re** în **ri**:

La conjugarea a III-a grupul -ĕre cade fiind înclocuit cu **i**:

	Activ		Pasiv	
Conj. I	vocare	a chema că cheamă	vocari	a fi chemat(ă) că este chemat(ă)
Conj. II	suadē re	a sfătui că sfătuieşte	suaderi	a fi sfătuit(ă) că este sfătuit(ă)
Conj. III	mittĕre	a trimite că trimite	mitti	a fi trimis(ă) că este trimis(ă)
Conj. IV	audire	a auzi că aude	audiri	a fi auzit(ă) că este auzit(ă)

Timpurile care la diateza activă sunt formate din tema perfectului, la pasiv ele sunt compuse din **participiul perfect pasiv + formele verbului esse care n-au fost folosite la timpurile simple**, adică pentru perfect se pune prezentul verbului esse, pentru mai mult ca perfect se pune imperfectul verbului esse iar pentru viitor II se pune viitorul I al verbului esse.

Exemplu:

INDICATIV

P e r f e c t

vocatus vocata vocatum	sum es est	(eu, tu, el, ea) am, ai, a fost chemat(ă)
vocati vocatae vocata	estis sumus sunt	(noi, voi, ei, ele) am, aţi, au fost chemaţi(te)

În traducere trebuie să se țină seama, pe lângă număr și persoană, și de genul persoanei care suferă acțiunea. (A se vedea tabelele cu conjugarea completă a verbelor pasive).

Conjugarea I – Exemple de conjugat la alegere

laudo,-are,-avi,-atum	=	a lăuda	amo,-are,-avi,-atum	=	a iubi
canto,-are,-avi,-atum	=	a cânta	clamo,-are,-avi,-atum	=	a striga
existimo,-are,-avi,-atum	=	a socoti	puto,-are,-avi,-atum	=	a socoti
somnio,-are,-avi,-atum	=	a visa	voco,-are,-avi,-atum	=	a chema
appello,-are,-avi,-atum	=	a chema	ambulo,-are,-avi,-atum	=	a se plimba
erro,-are,-avi,-atum	=	a greşi	intro,-are,-avi,-atum	=	a intra
vito,-are,-avi,-atum	=	a evita	celo,-are,-avi,-atum	=	a ascunde
habito,-are,-avi,-atum	=	a locui	iacto,-are,-avi,-atum	=	a arunca
dicto,-are,-avi,-atum	=	a repeta	narro,-are,-avi,-atum	=	a povesti
declaro,-are,-avi,-atum	=	a declara	rogo,-are,-avi,-atum	=	a ruga
dubito,-are,-avi,-atum	=	a se îndoi	paro,-are,-avi,-atum	=	a pregăti
educo,-are,-avi,-atum	=	a educa	creo,-are,-avi,-atum	=	a crea
aestimo,-are,-avi,-atum	=	a preţui	spero,-are,-avi,-atum	=	a spera
impero,-are,-avi,-atum	=	a porunci	iuvo,-are,-avi,-atum	=	a ajuta
castigo,-are,-avi,-atum	=	a pedepsi	servo,-are,-avi,-atum	=	a păstra
supero,-are,-avi,-atum	=	a învinge	cogito,-are,-avi,-atum	=	a se gândi
do,dare,dedi,datum	=	a da	laboro,-are,-avi,-atum	=	a munci

Conjugarea a II-a – Exemple de conjugat la alegere

valeo,-ēre,-ui	=	a fi sănătos	doceo,-ēre,-ui	=	a învăţa pe altul
habeo,-ēre,-ui,-itum	=	a avea	calleo,-ēre,-ui	=	a şti bine
video,-ēre,-di,-sum	=	a vedea	timeo,-ēre,-ui	=	a se teme
sedeo,-ēre,-di,-ssum	=	a şedea jos	caveo,-ēre,-vi,-utum	=	a se păzi
iaceo,-ēre,-ui	=	a zăcea	rideo,-ēre,-si,-sum	=	a râde
maneo,-ēre,-si,-sum	=	a rămâne	fleo,-ēre,-vi,-tum	=	a plânge
moveo,-ēre,-vi,-tum	=	a mişca	deleo,-ēre,-vi,-tum	=	a dărâma
impleo,-ēre,-vi,-tum	=	a umple	suadeo,-ēre,-si,-sum	=	a sfătui
luceo,-ēre,-xi	=	a străluci	persuadeo,-ēre,-si,-sum	=	a convinge
taceo,-ēre,-cui –itum	=	a tăcea	studeo,-ēre,-ui	=	a studia
mordeo,-ēre, momordi, morsum	=	a muşca	respondeo,-ēre,-di,-sum	=	a răspunde

Conjugarea a III-a – Exemple de conjugat la alegere

dico,-ĕre,-xi,-ctum	=	a zice	fugio,-ĕre,-i,-itum	=	a fugi
vivo,-ĕre,-xi,-ctum	=	a trăi	gero,-ĕre,gessi,gestum	=	a purta
edo,-ĕre,-i,-sum	=	a mânca	facio,-ĕre,feci,factum	=	a face
decerno,-ĕre, decrevi, decretum	=	a hotărî	pono,-ĕre,-posui,positum	=	a pune

surgo,-ĕre, surrexi, surrectum	= a se ridica	tollo,-ĕre,sustuli, sublatum	= a lua, a ridica
curro,-ĕre, cucurri,cursum	= a alerga	verto, -ĕre, -ti, -sum	= a întoarce
claudo,-ĕre,-si,-sum	= a închide	bibo,-ĕre,-i,-itum	= a bea
disco,-ĕre,didici,discitum	= a învăţa	cognosco,-ĕre,-novi,-itum	= a cunoaşte
cano,-ĕre,cecini,cantum	= a cânta	relinquo,-ĕre,-liqui,-lictum	= a lăsa
vinco,-ĕre,vici,victum	= a învinge	peto,-ĕre,-ivi,(ii),-itum	= a cere
parco,-ĕre, peperci, parcitum	= a cruţa	frango,-ĕre,fregi,fractum	= a rupe
tero,-terĕre, trivi,tritum	= a zdrobi	adspicio,-ĕre,-spexi,-spectum	= a privi
cresco,-ĕre,crevi,cretum	= a creşte	mitto,-ĕre,misi,missum	= a trimite
decedo,-ĕre,-ssi,-ssum	= a muri	ludo,-ĕre,-si,-sum	= a se juca
reverto,-ĕre,-ti,-sum	= a se întoarce	duco,-ĕre,-xi,-ctum	= a duce
cado,-ĕre,cecidi,casum	= a cădea	rego,-ĕre,-xi,-ctum	= a conduce
ago,-ĕre,egi,actum	= a face	divido,-ĕre,-si,-sum	= a împărţi
traho,-ĕre,-xi,-ctum	= a trage	tego,-ĕre,-xi,-ctum	= a acoperi
detego,-ĕre,-xi,-ctum	= a descoperi	lego,-ĕre,-i,-ctum	= a citi
scribo,-ĕre,-psi,-ptum	= a scrie	credo,-ĕre,-didi,-ditum	= a crede
cogo,-ĕre,coegi,coactum	= a constrânge	cado,-ĕre,cecidi,casum	= a cădea
fallo,-ĕre,fefeli,falsum	= a înşela	tango,-ĕre,tetigi,tactum	= a atinge
perdo,-ĕre,-didi,-ditum	= a pierde	opprimo,-ĕre,-pressi, -pressum	= a oprima

Conjugarea a IV-a – Exemple de conjugat la alegere

dormio,-ire,-ivi,-itum	= a dormi	venio,-ire,veni,ventum	= a veni
sentio,-ire,sensi,sensum	= a simţi	advenio,-ire,-veni,-ventum	= a sosi
aperio,-ire,-ui,-tum	= a deschide	finio,-ire,-ivi,-itum	= a termina, sfârşi
punio,-ire,-ivi,-itum	= a pedepsi	scio,-ire,-ivi,-itum	= a şti
audio,-ire,-ivi,-itum	= a auzi	vincio,-ire,vinxi,vinctum	= a lega

74 Exerciţii

Recunoaşteţi şi traduceţi formele verbale:

a) amares – amavisti – amabat – amemus – amavisse – amatis – amaverant – amabit – ama – amandi – amaturos esse – amantibus – amabunt – amaverim – amavistis – ad amandum.

b) amaretur – amata erat – amamini – amati sunt – ameris – amabamur – amatae simus – amari – amandos – amatus esses.

75 Exerciții

Traduceți în latină următoarele forme verbale:

a) el a crezut – noi vom crede – pentru a crede – că a crezut – ei cred – tu crezuseși – credeți! – ei ar crede – voi să fi crezut – tu credeai – noi am fi crezut.

b) noi suntem crezuți – el a fost crezut – ei să fie crezuți – tu fuseseși crezută – voi erați crezuți – noi vom fi crezuți – că au fost crezute – eu sunt crezut – el ar fi fost crezut – fiți crezuți!

76 Exerciții

Puneți la prezent formele verbale:

tenuit – sustinuit – coluit – posuit – deposuit – rapuit – eripuit – delevit – movit – quaesivit – petivit – scivit – cognovit – consuevit – cupivit – audivit – dormivit.

77 Exerciții

Formați participiul perfect al verbelor:

a) appello – exspecto – laudo – orno – paro – specto – voco – nuntio.

b) deleo – habeo – pareo – video – maneo – moveo – sedeo – respondeo – caveo – rideo.

c) cresco – decerno – peto – gero – pono – lego – credo – tego – cado – rego – scribo – mitto.

d) dormio – venio – finio – sentio – aperio – scio – punio – vincio – audio.

78 Exerciții

Priviți cu atenție trecerea la pasiv a următoarelor propoziții:

1) Romani captivos retinuerunt.
A Romanis captivi **retenti sunt**.

2) Poeni Regulum ceperant.
A Poenis Regulus **captus erat**.

3) Postquam hostes urbem ceperint, captivi erimus.
Postquam ab hostibus urbs **capta erit**, captivi erimus.

4) Caesar Gallorum tribus vicit.
A Caesare Gallorum tribus **victae sunt**.

La ce moduri și timpuri sunt formele verbale subliniate. Din ce sunt ele compuse? Cu cine se acordă participiile care se găsesc în aceste forme verbale?

79 Exerciții

Formați timpurile principale (de bază) ale verbelor menționate mai jos la modul supin:

1. dictum – 2. ductum – 3. adductum – 4. factum – 5. interfectum – 6. victum – 7. relictum – 8. actum – 9. lectum – 10. intellectum – 11. electum – 12. captum – 13. acceptum – 14. susceptum – 15. inceptum – 16. raptum – 17. ereptum – 18. scriptum.

80 Exerciții. Traduceți

1. vocatus est – 2. audita erat – 3. capti sunt – 4. deletae sunt – 5. electus erit – 6. interfecti sunt – 7. ereptus est – 8. accepta erat – 9. appellatus erat – 10. laudati sunt – 11. spectatae sunt – 12. vocati sunt.

81 Exerciții. Traduceți

Adsit hodie – Litteras ad me mittat – Respondeat, verum dicat – Bonos discipulos laudemus – Amemus patriam, pareamus senatui – Huius rei memoriam teneat, ad arma curramus, muros defendamus, fortiter pugnemus – Laeti vivant – Exspectet.

82 Exerciții

Transformați expresiile următoare după modelul:

Libros legite! – Libros legamus!

1. Deos timete! – 2. Metum vincite!
3. Equos sumite! – 4. In castra fugite!
5. Impetum facite! – 6. Oratorem audite!
7. Fortiter pugnate! – 8. Salutem date!
9. Servos interrogate! – 10. Troiam delete!

83 Exerciții

Găsiți 10 conjunctive printre formele verbale următoare:

eligunt – mutati erant – elegisses – tacuisset – relinquit – mutaverim – electa sit – reliquerunt – tacuerimus – relinquere – reliquerant – mutarent – electi essent – mutaverunt – mutemini – eligebant – tacuerat – reliquisset – mutavissetis – relinquitis.

84 Exerciții

Traduceți:

a) pugnandi cupidus – corpus exercendi cura – urbem condendi spes – ars amandi – ars scribendi – loquendi genus – studium discendi – modus vivendi – cupiditas regendi – avaritia habendi.

b) rațiunea de a râde – gloria de a învinge – dornic de a asculta – apt pentru a conduce – priceput de a zice – puterea de a vedea.

c) laudando – Romae manendo – Latine loqui discendo – illud suscipiendo – dormiendo – pedibus utendo.

d) ad cogitandum – ad parendum – ad defendendum – ad incipiendum – ad scribendum – ad habendum – ad laudandum – ad gerendum.

e) Non unum est imperandi genus: imperat pater filiis, dominus servis, dux militibus, magister discipulis. – Homines ad laborandum et ad discendum nati

sunt – Agendi tempus est dies, dormiendi nox. – Ad audiendum taceamus – Consuetudo legendi est bona.

85 Exerciții – Conjugarea I

1. Laudo, laudamus facta Alexandri Magni – 2. Cicero proconsulem Verrem accusavit – 3. Pulchri versus aures Atheniensium delectabant – 4. Do, dabo, dem, damus sedulo discipulo librum – 5. Litterae adulescentiam ornabunt, senectutem delectabunt – 6. Milites nostri fortiter pugnaverunt – 7. Graeci partem praedae deis dabant – 8. Parentes nostros et patriam amemus.

86 Exerciții – Conjugarea I

1. Odinioară germanii locuiau în case – 2. Marinarul priceput să păzească nava în furtună – 3. Păstrează pacea cu toți oamenii – 4. Profesorul întreabă pe elevi. – 5. Soldatul anunță victoria – 6. Toți soldații așteptau sosirea împăratului – 7. Statuile împodobesc templele – 8. Talentul tău mă desfată și mă va desfăta totdeauna.

87 Exerciții – Conjugarea a II-a

1. Si tu vales bene est, ego valeo – 2. Arbores vere florent – 3. Memoriam in iuventute exercere debemus – 4. Pueri suas vires labore exerceant – 5. Homines improbi leges timent – 6. Amemus patriam, legibus pareamus – 7. Milites vulnerati iacebant in campo – 8. Caesar iuvenis ardebat gloriae cupiditate.

88 Exerciții – Conjugarea a II-a

1. Timpul distruge toate realizările oamenilor – 2. Neptun reținea vânturile furioase – 3. La Atena profesorii antrenau trupurile și sufletul copiilor – 4. Soldați, veți obține frumoase recompense – 5. Stăpânul poruncește, sclavul se supune – 6. Munca îndepărtează trei mari rele: plictiseala, viciul și nevoia.

Vocabular:

a distruge	=	deleo,-ēre	realizare	=	opus,-eris(n)
a antrena	=	exerceo,-ēre	viciu	=	vitium,-ii
recompensă	=	praemium,-ii	a reține	=	retineo,-ēre
a se supune	=	pareo,-ēre	furios	=	furens,-tis
rău	=	malum,-i	trup	=	corpus,-oris(n)
suflet	=	animus,-i	a îndepărta	=	amoveo,-ēre
plictiseală	=	taedium,-ii	nevoie	=	necessitas,-atis

89 Exerciții – Conjugarea a III-a

1. Garumna flumen fluit inter divites planities – 2. Lacrimae matris fluunt, fluxerunt, fluent, fluebant – 3. Tu ad tuum fratrem epistulam scripsisti, ego

scribam ad meum patrem – 4. Aquila in sublimi quercu fecerat nidum – 5. Numa Pompilius, rex Romanorum, templum dei Iani clausit – 6. Puellae sternebant humum floribus – 7. Graeci magnos honores athletis decreverunt – 8. Bonus miles nunquam sua arma deseret.

90 Exerciții – Conjugarea a III-a

1. Aesopi ingenio Athenienses statuam posuerunt – 2. Communi utilitati consulere debemus – 3. Mons Gabenna Arvernos ab Helvetiis discludit – 4. Litterarum studia adulescentiam alunt, senectutem oblectant.

91 Exerciții – Conjugarea a III-a

„Copii, zicea un tată muribund fiilor săi leneși, săpați câmpul și o mare comoară va fi recompensa muncii voastre; el conține bogățiile care vor satisface dorințele voastre." Copiii ascultători, au săpat câmpul căutând lacomi comoara. Pe aceasta ei n-au descoperit-o, dar curând au crescut plantele și fructele care promiteau o recoltă bogată. „Aceasta este comoara pe care tatăl nostru ne-a promis-o", a zis unul dintre ei.

Vocabular:

leneş	=	piger,-gra,-grum	muncă	=	labor,-oris
a săpa	=	fodio,-ĕre,-fodi,fossum	muribund	=	muribundus,-a,-um
a conţine	=	contineo,-ēre	comoară	=	thesaurus,-i
dorinţă	=	desiderium,-ii	recompensă	=	praemium,-ii
ascultător	=	oboediens,-tis	bogăţii	=	divitiae,-arum
curând	=	mox	a satisface	=	satio,-are
a creşte	=	cresco,-ĕre,-evi	a căuta	=	quaero,-ĕre
recoltă	=	seges,-etis(f)	a descoperi	=	reperio,-ire,-ui
plantă	=	planta,-ae	a promite	=	promitto,-ĕre
fruct	=	fructus,-us	bogat	=	opulentus,-a,-um
a promite	=	polliceor,-ēri, -citus sum			

92 Exerciții – Conjugarea a IV-a

1. Scis nunc multas res quas olim nesciebas – 2. Hannibal maximis laboribus sibi viam in Italiam aperuit – 3. Diogenes cava manu aquam hauriebat – 4. Nostri miltes ferro iter inter hostes aperuerunt – 5. Natura Italiam Alpibus munivit – 6. Curas omnes somnus lenit – 7. Terra herbas et arbores nutrit – 8. Canes domos rusticorum custodiunt – 9. Audi, audimus vocem rationis – 10. Homines cupiunt, cupiverunt et cupient semper divitias; nos vera bona cupimus.

93 Exerciții – Conjugarea a IV-a

1. Noaptea închide multe flori, soarele le deschide. – 2. Plăcerea împiedică sfatul și este inamica rațiunii – 3. Noi nu știm și nu vom ști multe lucruri – 4.

Delegații galilor au venit în tabăra lui Cezar – 5. Romanii întăreau și păzeau tabăra – 6. Cei vechi îngropau cadavrele sau le ardeau.

Vocabular:

noapte	=	nox,-ctis	a împiedica	=	impedio,-ire
floare	=	flos,-ris(f)	inamic	=	inimicus,-a,-um
a deschide	=	aperio,-ire	a ști	=	scio,-ire
delegat	=	legatus,-i	a întări	=	munio,-ire
cadavru	=	cadaver,-eris(n)	a închide	=	claudo,-ĕre
soare	=	sol,solis	plăcere	=	voluptas,-atis
sfat	=	consilium,-ii	rațiune	=	ratio,-onis
a nu ști	=	nescio,-ire	tabără	=	castra,-orum
a păzi	=	custodio,-ire	a îngropa	=	saepelio,-ire

94 Bubulcus et Hercules

Quidam bubulcus e vico raedam agebat, quae in patentem terrae hiatum deciderat. Cum ipse boves adiuvare deberet, stabat cessans, atque Herculi supplicabat, quem colebat unum omnium deorum. Adstitit vero deus et dixit: „Rotis admove manus, bovesque tuos stimulo increpa. Tu mihi preces tempestive adhibebis cum laboraveris. Te ipsum adiuva, tum deos habebis propitios." (După Avianus, fabulist sec.IV p. Chr.n.)

95 Romae reges

Romulus, Martis filius, urbem Romam condidit. Post Romuli mortem Numa Pompilius constituit leges Romanis et multa Romae templa aedificavit. Tullus Hostilius Albanos et alios populos vicit et urbem amplificavit. Post hunc Ancus Marcius, Numae nepos, dimicavit contra Latinos, et Aventinum montem et Ianiculum civitati adiecit. Deinde Priscus Tarquinius Sabinos bello superavit, murosque fecit et inchoavit Capitolium. Servius Tullius fossas circa murum duxit et primus omnium censum instituit, qui tum per orbem terrarum incognitus erat. Tarquinius Superbus fuit septimus atque ultimus regum Romanorum. (După Eutropius)

96 Știți să răspundeți?

1. Câte conjugări avem în limba latină? – 2. Prin ce formă este indicată conjugarea căreia aparține un verb? – 3. Care sunt timpurile de bază (principale) pe care trebuie să le cunoaștem pentru a putea conjuga un verb la orice mod și timp? – 4. Care sunt timpurile formate din tema prezentului (infinitivului) la diateza activă? Dar la cea pasivă? – 5. Care sunt timpurile formate din tema perfectului (indicativ) la diateza activă? Dar la cea pasivă? – 6. Care sunt timpurile formate din tema supinului la activ și pasiv? – 7. La ce timpuri verbe de tipul facio,

capio etc. primesc vocala **i** de legătură între temă și terminație? – 8. Formați perfectul indicativ și supinul verbelor aro,-are, deleo,-ăre, tego,-ĕre, salio,-ire. 9. Câte timpuri are imperativul? Ce terminații au ele?

97 Exerciții – Transformați timpurile de bază active în cele pasive la verbele:

firmo,-are,-avi,-atum	=	a întări	suadeo,-ēre,-si,-sum	=	a sfătui
deleo,-ēre,-vi,-tum	=	a dărâma	mordeo,-ēre,momordi, morsum	=	a muşca
taceo,-ēre,-ui,-itum	=	a tăcea	munio,-ire,-ivi,-itum	=	a întări
decerno,-ĕre,-crevi,-cretum	=	a hotărî	tollo,-ĕre,sustuli, sublatum	=	a lua
gero,-ĕre,-gessi,gestum	=	a purta	tango,-ĕre,-tetigi,tactum	=	a atinge
venio,-ire,veni,ventum	=	a veni	dormio,-ire,-ivi,-itum	=	a dormi

98 Exerciții – Treceți la pasiv următoarele forme verbale:

a) legit – leget – legisset – legeret – legerat – legebat – legit – legerit – legat – legite – legisse – legere – lecturum esse – lecturus.

b) munivisti – muniunt – muniamus – muniebat – muniveratis – munirem – munivissent – munivero – munite – munivisse – munituras – munituram esse – munis – muniverunt.

c) am fost pregătiți – să fiți pregătiți – fuseseși pregătită – vor fi pregătiți – ar fi pregătiți – că sunt pregătiți – pe cei pregătiți – fii pregătit! – ar fi fost pregătite – vor fi fost pregătiți – că au fost pregătiți – celor care vor trebui pregătiți – că va fi pregătit – ești pregătit – erau pregătiți.

99 Exerciții – Găsiți 10 conjunctive între formele verbale:

perdet – perdamus – perditus esset – perdidisti – perdimini – perdereris – perdunt – perditi sint – perdatur – perditur – perdidisset – perdiderimus – perderes – perditus est – perdatis – perdebas – perdita sis.

100 Exerciții – Determinați timpurile de bază active și pasive ale verbelor de mai jos:

tegeret – scribis – rident – parcunt – custodiam – vinces – probandi – castigans – puniunt – tacebimus – castigabatis – credam – legis.

101 Exerciții – Conjugarea I pasivă

1. Memoria eorum a quibus patria servata est, aeterna erit – 2. Omnes viri qui iusti et probi sunt, a nobis amantur – 3. Ab Aemilio Paulo, Romanorum duce, superatus et fugatus est Perseus, rex Macedonum – 4. Romani in Tiberi fluvio lavabantur – 5. Tempora mutantur et nos mutamur cum illis – 6. Corinthus, urbs celebris Graeciae, a Romanis oppugnata est – 7. Temple foarte frumoase au fost construite de romani – 8. Alcibiades a fost educat în casa lui Pericles – 9. Arme noi au fost date soldaților noștri – 10. Oamenii curajoși sunt onorați de toate popoarele.

102 Exerciții – Conjugarea a II-a pasivă

1. Fortes viri periculis non movebuntur – 2. Res familiaris nostro labore augebitur – 3. Miseris civibus deletae urbis cibus praebeatur – 4. Metu periculorum saepe movemur magis quam ipsis periculis – 5. Templum Dianae flammis deletum est – 6. Romae bona omnia plurium senatorum ab imperatore Tiberio retenta sunt – 7. Carthago anno centesimo quadragesimo sexto ante Christum natum a Scipione deleta est – 8. Qui a multis timetur, ipse multos timet – 9. Oamenii nelegiuiți vor fi tulburați de conștiința crimelor – 10. Elevii sunt instruiți de profesor – 11. Locuitorii orașului au fost speriați de sosirea dușmanilor.

103 Exerciții – Conjugarea a III-a pasivă

1. Ab amicis falli triste est – 2. Respublica Romana a consulibus regebatur – 3. Magnae hostium copiae a duce exercitus nostri fugatae sunt – 4. Xerxes, Persarum rex, a Graecis ad Salaminam victus est – 5. Plurima bella gesta sunt a Romanis – 6. Veri amici officio et fide pariuntur – 7. Urbs hostium ab Hannibalis militibus incensa est, incolae capti et interfecti sunt – 8. Mirabilia opera mundi saepe non perspiciuntur ab homine stulto – 9. Toate mirosurile se reduc cu timpul – 10. În zadar au fost trimiși la Roma la Coriolanus delegați despre pace – 11. Clitus, un comandant foarte viteaz, a fost ucis de Alexandru cel Mare – 12. Roma a fost întemeiată de Romulus, fiul lui Marte – 13. Cărțile bune să fie citite de toți elevii – 14. Despre moartea lui Themistocles s-a scris în mod diferit.

104 Exerciții – Conjugarea a IV-a pasivă

1. Initio aestatis horti floribus vestiuntur – 2. Iucundi labores finiti sunt – 3. Urbs Atheniensium a Xerxe vacua reperitur – 4. A matre ipsa Gracchi eruditi sunt – 5. Puer mendax a suis parentibus punietur – 6. Multae res admirabiles ab Arhimede Syracusano inventae sunt – 7. Alexander olim aquam a milite haustam repudiavit – 8. Cerbii nu se găsesc în Africa – 9. Mai multe locuri au fost întărite de romani pe malurile Rinului și Dunării – 10. Planurile criminale ale lui Pausanias au fost descoperite.

105 Exerciții – Coriolanus

Octavo decimo anno post reges eiectos expulsus est ex Urbe Q.Marcius, dux Romanorum, qui Coriolos ceperat, Volscorum civitatem. Ad ipsos Volscos contendit iratus, et auxilia contra Romanos accepit, Romanosque saepe vicit. Usque ad quintum milliarium urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam suam. Ab eo repudiati sunt legati qui pacem petebant; ne exauditae quidem sunt sacerdotum preces. Tandem ad Marcium mater Veturia et uxor Volumnia ex Urbe venerunt; quarum fletu et deprecatione superatus removit exercitum. Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset. (Eutropius, I, 15)

Verbe deponente

Sunt verbe care se conjugă numai la diateza pasivă dar au (Hostes patriam **minantur** = dușmanii amenință patria).

Verbele depondente se conjugă la toate modurile și timpuri pasive, afară de infinitivul viitor (pasiv) care lipsește. În schimb, ac unele timpuri de la conjugarea activă:

1. Infinitivul viitor
2. Gerunziul
3. Participiul prezent și viitor
4. Supinul

(A se vedea tabelele conjugărilor)

Verbe semideponente

Sunt în număr de patru dintre care unul are și doi compuși. La formate din tema prezentului se conjugă activ, iar la cele formate perfectului se conjugă pasiv; înțelesul este însă activ la toate timpurile.

1. audeo,audēre,ausus sum =a îndrăzni
2. gaudeo, gaudēre,gavisus sum =a se bucura
3. soleo,solēre,solitus sum =a obișnui
4. fido, fidĕre, fisus sum =a se încrede

Compușii acestuia:

confido, confidĕre, confisus sum = a avea încredere
diffido, diffidĕre, diffisus sum = a nu se încrede

Verbe deponente – conjugarea I

(Exemple de conjugat la alegere)

contemplor,-ari,-atus sum	=	a contempla	laetor,-ari,-atus sum	=	a se
venor,-ari,-atus sum	=	a vâna	hortor,-ari,-atus sum	=	a în
opinor,-ari,-atus sum	=	a fi de părere	gratulor,-ari,-atus sum	=	a fe
lacrimor,-ari,-atus sum	=	a plânge	adulor,-ari,-atus sum	=	a li
precor,-ari,-atus sum	=	a ruga	luctor,-ari,-atus sum	=	a se
obscuror,-ari,-atus sum	=	a întuneca	speculor,-ari,-atus sum	=	a pr
comitor,-ari,-atus sum	=	a însoți	meditor,-ari,-atus sum	=	a m
detestor,-ari,-atus sum	=	a dispreţui	minor,-ari,-atus sum	=	a am
auxilior,-ari,-atus sum	=	a ajuta	imitor,-ari,-atus sum	=	a imi
conor,-ari,-atus sum	=	a încerca	vagor,-ari,-atus sum	=	a cut

Verbe deponente – conjugarea a II-a
(Exemple de conjugat la alegere)

tueor,-ēri,tuitus sum	= a păzi	mereor,-ēri, -itus sum	= a merita
vereor,-ēri, -itus sum	= a se teme	intueor,-ēri, -tuitus sum	= a privi cu atenţie
profiteor,-ēri, -fessus sum	= a declara	fateor,-ēri, -fassus sum	= a mărturisi
polliceor,-ēri,-citus sum	= a promite		

Verbe deponente – conjugarea a III-a
(Exemple de conjugat la alegere)

nascor,-i,natus sum	= a naşte	sequor,-i,-cutus sum	= a urma
egredior,-i,-gressum sum	= a ieşi	proficiscor,-i,-fectus sum	= a pleca
expergor,-i,-perrectus sum	= a se trezi	prosequor,-i,-cutus sum	= a urmări
queror,-i,questus sum	= a se plânge	utor-i,usus sum	= a folosi
ulciscor,-i, ultus sum	= a se răzbuna	patior-i,passus sum	= a suporta
aggredior,-i,-essus sum	= a ataca	gradior,-i, gressus sum	= a merge
digredior,-i,-gressus sum	= a se depărta	revertor,-i,-versus sum	= a se întoarce
labor,-i,lapsus sum	= a aluneca	loquor,-i,-cutus sum	= a vorbi
obliviscor,-i, oblitus sum	= a uita	irascor,-i,iratus sum	= a se mânia
nanciscor,-i,nactus sum	= a prinde	fruor,-i,-itus sum	= a se bucura
vescor,-i	= a se hrăni		

Verbe deponente – conjugarea a IV-a
(Exemple de conjugat la alegere)

orior, -iri, ortus sum	= a naşte, a ieşi din	coorior,-iri,-ortus sum	= a se naşte
blandior,-iri,-itus sum	= a linguşi, a mângâia	morior, mori, mortuus sum	= a muri
largior,-iri,-itus sum	= a risipi	metior,-iri, mensus sum	= a măsura
potior,-iri,-itus sum	= a pune stăpânire	mentior,-iri,-itus sum	= a minţi

106 Exerciţii – Verbe deponente conj. I

1. Animalia quaedam vocem humanam imitantur – 2. Ulysses venerabatur deam Minervam summa pietate – 3. Per vastas solitudines vagantur Scytae – 4. Amicis prudenter hortantibus obtempera – 5. Barbari urbis nostrae interitum minabantur – 6. Quis homo non miratur pulchritudinem verae virtutis? – 7. Eorum mores imitamur, quibuscum versamur – 8. Stăpânii vânau animalele şi sclavii îi ajutau – 9. Vulpea a linguşit pe corb care a pierdut brânza – 10. Elevii silitori se vor bucura de laudele profesorilor.

107 Exerciţii – Verbe deponente conj. a II-a

1. Semper parati erimus fines patriae armis tueri – 2. Hercules omnis Graeciae gratitudinem meritus est – 3. Plinius scribit: nunc pueri statim omnia sciunt, neminem verentur, imitantur neminem atque ipsi sibi exempla sunt – 4. Canis a furibus domum tuetur – 5. Post proelium ad Issum comissum

Darius Alexandro magnam partem Asiae pollicitus est – 6. Milites, qui consulis salutem tuiti erant, maximum praemium acceperunt – 7. Honestissimum est de republica bene mereri – 8. Brutus bene meritus est de populo Romano – 9. Soldații au făcut bine poporului nostru – 10. Hercules a meritat recunoștința întregii Grecii – 11. Oreste a mărturisit Iphigeniei nașterea și planurile sale – 12. Părinții au promis copiilor lor daruri foarte frumoase și mai multe cărți.

108 Exerciții – Verbe deponente conj. a III-a

1. Loquamur quod sentimus, sentiamus quod loquimur – 2. Sua quisque vitia facile obliviscitur – 3. De rebus futuris loqui facile est – 4. Tigris in multis Asiae regionibus nascitur – 5. Deiotarus rex bene armis, optime equis utebatur – 6. Sapienter utimini, iuvenes, tempore! – 7. Labienus cum viginti cohortibus magnoque equitatu contra Treviros profectus est – 8. Mors ignavum figientem sequitur – 9. Sapiens omnibus utitur, nihilo abutitur – 10. Irascimur tibi, quia non fecisti, quod nobis pollicitus eras – 11. Puțini uită nedreptățile pe care le-am suportat – 12. Copiii suportau cu curaj durerea – 13. Să luptăm și să murim pentru patrie – 14. Romanii au ieșit îndată din tabără – 15. Legiunile romane au pătruns în Germania înaintea domniei lui Augustus.

109 Exerciții – Hiems

Arboribus lapsa folia verticem nudant; squalentes hortuli et campi madent pluviis. Coloribus prata spoliantur, et sub nive terra lanquet. Flores omnes delevit hiems; nulla superest agris gratia; caelum tenebris involvitur. Sol ipse caligine velatus non patitur radios fulgere, et mundo deest. Naturam stringunt vincula quaedam; fluvii stant glacie concreti.

110 Exerciții – Verbe deponente conj. a IV-a

1. Dux nostri exercitus experietur belli fortunam – 2. Frumentum certis modis metimur – 3. Fortuna caeca hominibus bona sua temere largitur – 4. Magnos viros virtute metiamur, non fortuna – 5. Imperatores Romani saepe plebis frumentum largiebantur – 6. Epaminondas nunquam mentiebatur – 7. Rhenus și Rhodanus încep din Alpi – 8. Plăcerea mângâie simțurile noastre – 9. Nimeni nu crede a doua oară celui care minte.

111 Exerciții – Verbe pasive și deponente

Duo homines, mutuo odio incensi, in eandem navem conscenderant. Coorta subito tempestate saevissima, iamiam navis frangenda et fluctibus haurienda videbatur. Plerique vectorum lacrimabant et mortem metuebant. In tanto autem periculo, uterque inimicus semet ipsum consolabatur tacite dicendo: „Si mergor, mergetur etiam inimicus meus". Nihil insanius est odio capitali.

112 Exerciții – Verbe semideponente

1. Plato in hortulis disputare solitus est – 2. Equis canibusque gaudere solent adulescentes – 3. Nemo liber Phocionem sepelire ausus est; itaque a servis sepultus est – 4. Nunquam fisus sum blanditiis hominis mali – 5. Vir bonus beneficia meminisse solet.

CONJUGAREA I ACTIVĂ : paro, parare, paravi, paratum = a pregăti

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv
Prezent	Eu pregătesc	Eu să pregătesc	Pregăteşte!	A pregăti
	paro	parem	para	Că pregăteşte(el, ea)
	paras	pares		Că pregătesc (ei, ele)
	parat	paret		
	paramus	paremus	parate	parare
	paratis	paretis		
	parant	parent		
Imperfect	Eu pregăteam	Eu aş pregăti		
	parabam	pararem		
	parabas	parares		
	parabat	pararet		
	parabamus	pararemus		
	parabatis	pararetis		
	parabant	pararent		
Viitor	Eu voi pregăti		Să pregăteşti!	
	parabo			paraturum } esse = că
	parabis		parato	paraturam } va pregăti
	parabit		parato	paraturum }
	parabimus			paraturos } esse = că
	parabitis		paratote	paraturas } vor pregăti
	parabunt		paranto	paratura }
Perfect	Eu am pregătit	Eu să fi pregătit		A fi pregătit
	paravi	paraverim		Că a pregătit
	paravisti	paraveris		Că au pregătit
	paravit	paraverit		
	paravimus	paraverimus		paravisse
	paravistis	paraveritis		
	paraverunt	paraverint		
M.m.c.p.	Eu pregătisem	Eu aş fi pregătit		
	paraveram	paravissem		
	paraveras	paravisses		
	paraverat	paravisset		
	paraveramus	paravissemus		
	paraveratis	paravissetis		
	paraverant	paravissent		
Viitor II	Eu voi fi pregătit			
	paravero			
	paraveris			
	paraverit			
	paraverimus			
	paraveritis			
	paraverint			

	Gerunziu		Participiu	
			Care pregăteşte, pregătind	
			Singular	Plural
Prezent	N.	–	N. parans (m.f.n.)	parantes (m. f) parantia (n)
	G.	parandi = de a pregăti	G. parantis (m.f.n.)	parantium (m.f.n.)
	D.	parando = spre a pregăti	D. paranti (m.f.n.)	parantibus (m.f.n.)
	A.	ad parandum = pt. a pregăti	A. parantem (m.f) parans (n)	parantes (m. f) parantia (n)
	Ab.	parando = pregătind	Ab. parante (m.f.n.)	parantibus (m.f.n.)
Viitor			Care va pregăti, care vor pregăti	
			Sg. paraturus (m)	
			paratura (f)	
			paraturum (n)	
			Pl. paraturi (m)	
			paraturae (f)	
			paratura (n)	
		Supin		
		paratum = pentru a pregăti, ca să pregătească		

CONJUGAREA a II-a ACTIVĂ : taceo, tacēre, tacui, tacitum

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	
Prezent	Eu tac	Eu să tac	Taci	A tăcea	
	taceo	taceam	tace	Că tace (el, ea)	
	taces	taceas		Că tac (ei, ele)	
	tacet	taceat			
	tacemus	taceamus	tacete	tacēre	
	tacetis	taceatis			
	tacent	taceant			
Imperfect	Eu tăceam	Eu aș tăcea			
	tacebam	tacerem			
	tacebas	taceres			
	tacebat	taceret			
	tacebamus	taceremus			
	tacebatis	taceretis			
	tacebant	tacerent			
Viitor	Eu voi tăcea		Să taci		
	tacebo			taciturum	esse = că va tăcea
	tacebis		taceto	tacituram	
	tacebit		taceto	taciturum	
	tacebimus			tacituros	esse = că vor tăcea
	tacebitis		tacetote	tacituras	
	tacebunt		tacento	tacitura	
Perfect	Eu am tăcut	Eu să fi tăcut		A fi tăcut	
	tacui	tacuerim		Că a tăcut	
	tacuisti	tacueris		Că au tăcut	
	tacuit	tacuerit			
	tacuimus	tacuerimus		tacuisse	
	tacuistis	tacueritis			
	tacuerunt	tacuerint			
M. m. c. p.	Eu tăcusem	Eu aș fi tăcut			
	tacueram	tacuissem			
	tacueras	tacuisses			
	tacuerat	tacuisset			
	tacueramus	tacuissemus			
	tacueratis	tacuissetis			
	tacuerant	tacuissent			
Viitor II	Eu voi fi tăcut				
	tacuero				
	tacueris				
	tacuerit				
	tacuerimus				
	tacueritis				
	tacuerint				

	Gerunziu		Participiu		
			Care tace, tăcînd		
			Singular		Plural
Prezent	N.	–	N.	tacens (m.f.n.)	tacentes (m, f)tacentia (n)
	G.	tacendi = de a tăcea	G.	tacentis (m.f.n.)	tacentium (m.f.n.)
	D.	tacendo = spre a tăcea	D.	tacenti (m.f.n.)	tacentibus (m.f.n.)
	A.	ad tacendum = pt. a tăcea	A.	tacentem (m. f.)tacens (n.)	tacentes (m,f)tacentia (n)
	Ab.	tacendo = tăcând	Ab.	tacente (m.f.n.)	tacentibus (m.f.n.)
			Care va tăcea, care vor tăcea		
Viitor			Sg.	taciturus (m)	
				tacitura (f)	
				taciturum (n)	
			Pl.	tacituri (m)	
				taciturae (f)	
				tacitura (n)	
	Supin				
	tacitum = pentru a tăcea, ca să tacă				

CONJUGAREA a III-a ACTIVĂ : capio, capĕre, cepi, captum = a lua (varianta a II-a)

	Indicativ	**Conjunctiv**	**Imperativ**	**Infinitiv**
	Eu iau	Eu să iau	Ia!	A lua
	capio	capiam	cape	Că ia (el, ea)
	capis	capias		Că iau (ei, ele)
Prezent	capit	capiat		
	capimus	capiamus	capite	capĕre
	capitis	capiatis		
	capiunt	capiant		
	Eu luam	Eu aş lua		
	capiebam	caperem		
	capiebas	caperes		
Imperfect	capiebat	caperet		
	capiebamus	caperemus		
	capiebatis	caperetis		
	capiebant	caperent		
	Eu voi lua		Să iei!	Că va lua (el, ea) Că vor lua (ei, ele)
	capiam			Sg. capturum (m) }
	capies		capito	capturam (f) } esse
Viitor	capiet		capito	capturum (n) }
	capiemus			Pl. capturos (m) }
	capietis		capitote	capturas (f) } esse
	capient		capiunto	captura (n) }
	Eu am luat	Eu să fi luat		A fi luat
	cepi	ceperim		Că a luat (el, ea)
	cepisti	ceperis		Că au luat (ei, ele)
Perfect	cepit	ceperit		
	cepimus	ceperimus		cepisse
	cepistis	ceperitis		
	ceperunt	ceperint		
	Eu luasem	Eu aş fi luat		
	ceperam	cepissem		
	ceperas	cepisses		
M. m. c. p.	ceperat	cepisset		
	ceperamus	cepissemus		
	ceperatis	cepissetis		
	ceperant	cepissent		
	Eu voi lua			
	cepero			
	ceperis			
Viitor II	ceperit			
	ceperimus			
	ceperitis			
	ceperint			

	Gerunziu	Participiu	
		Care ia, luând	
		Singular	Plural
Prezent	N. –	N. capiens (m.f.n.)	capientes (m, f) capientia (n)
	G. capiendi = de a lua	G. capientis (m.f.n.)	capientium (m.f.n.)
	D. capiendo = spre a lua	D. capienti (m.f.n.)	capientibus (m.f.n.)
	A. ad capiendum = pt. a lua	A. capientem (m,f) capiens (n)	capientes (m, f) capientia (n)
	Ab. capiendo = luând	Ab. capiente (m.f.n.)	capientibus (m.f.n.)
		Care va lua, care vor lua	
Viitor		Sg. capturus (m)	
		captura (f)	
		capturum (n)	
		Pl. capturi (m)	
		capturae (f)	
		captura (n)	
	Supin		
	captum = pentru a lua, ca să ia		

CONJUGAREA a IV-a ACTIVĂ : punio, punire, punivi, punitum = a pedepsi

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	
Prezent	Eu pedepsesc	Eu să pedepsesc	Pedepseşte!	A pedepsi	
	punio	puniam		Că pedepseşte (el)	
	punis	punias	puni	Că pedepsesc (ei)	
	punit	puniat			
	punimus	puniamus		punire	
	punitis	puniatis	punite		
	puniunt	puniant			
Imperfect	Eu pedepseam	Eu aş pedepsi			
	puniebam	punirem			
	puniebas	punires			
	puniebat	puniret			
	puniebamus	puniremus			
	puniebatis	puniretis			
	puniebant	punirent			
Viitor	Eu voi pedepsi		Să pedepseşti!		
	puniam			punîturum	esse = că va pedepsi
	punies		punito	punituram	
	puniet		punito	punîturum	
	puniemus			punituros	esse = că vor pedepsi
	punietis		punitote	punituras	
	punient		puniunto	punitura	
Perfect	Eu am pedepsit	Eu să fi pedepsit		A fi pedepsit	
	punivi	puniverim		Că a pedepsit (el,ea)	
	punivisti	puniveris		Că au pedepsit (ei,ele)	
	punivit	puniverit			
	punivimus	puniverimus		punivisse	
	punivistis	puniveritis			
	puniverunt	puniverint			
M. m. c. p.	Eu pedepsisem	Eu aş fi pedepsit			
	puniveram	punivissem			
	puniveras	punivisses			
	puniverat	punivisset			
	puniveramus	punivissemus			
	puniveratis	punivissetis			
	puniverant	punivissent			
Viitor II	Eu voi fi pedepsit				
	punivero				
	puniveris				
	puniverit				
	puniverimus				
	puniveritis				
	puniverint				

	Gerunziu		Participiu	
			Care pedepseşte, pedepsind	
			Singular	Plural
Prezent	N. -	N.	puniens (m.f.n.)	punientes (m, f) punientia (n)
	G. puniendi = de a pedepsi	G.	punientis (m.f.n.)	punientium (m.f.n.)
	D. puniendo = spre a pedepsi	D.	punienti (m.f.n.)	punientibus (m.f.n.)
	A. ad puniendum = pt. a pedepsi	A.	punientem (m, f) puniens (n)	punientes (m, f) punientia (n)
	Ab. puniendo = pedepsind	Ab.	puniente (m.f.n.)	punientibus (m.f.n.)
			Care va pedepsi, care vor pedepsi	
Viitor		Sg.	puniturus (m)	
			punitura (f)	
			puniturum (n)	
		Pl.	punituri (m)	
			punicurae (f)	
			punitura (n)	
	Supin			
	punitum = pentru a pedepsi, ca să pedepsească			

CONJUGAREA I PASIVĂ : paro, parare, paravi, paratum = a pregăti

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ
Prezent	Eu sînt pregătit	Eu să fiu pregătit	Fii pregătit!
	paror	parer	
	pararis	pareris	parare
	paratur	paretur	
	paramur	paremur	
	paramini	paremini	paramini
	parantur	parentur	
Imperfect	Eu eram pregătit	Eu aş fi pregătit	
	parabar	pararer	
	parabaris	parareris	
	parabatur	pararetur	
	parabamur	pararemur	
	parabimi	pararemini	
	parabantur	pararentur	
Viitor	Eu voi fi pregătit		Să fii pregătit
	parabor		
	paraberis		parator
	parabitur		parator
	parabimur		
	parabimini		
	parabuntur		parantor
Perfect	Eu am fost pregătit	Eu să fi fost pregătit	
	paratus / parata / paratum } sum / es / est	paratus / parata / paratum } sim / sis / sit	
	parati / paratae / parata } sumus / estis / sunt	parati / paratae / parata } simus / sitis / sint	
M. m. c. p.	Eu fusesem pregătit	Eu aş fi fost pregătit	
	paratus / parata / paratum } eram / eras / erat	paratus / parata / paratum } essem / esses / esset	
	parati / paratae / parata } eramus / eratis / erant	parati / paratae / parata } essemus / essetis / essent	
Viitor II	Eu voi fi fost pregătit		
	paratus / parata / paratum } ero / eris / erit		
	parati / paratae / parata } erimus / eritis / erunt		

	Infinitiv	Participiu
Prezent	A fi pregătit Că este pregătit(ă) Că sunt pregătiți(te) parari	
Viitor	Că va fi pregătit(ă) Că vor fi pregătiți(te) paratum iri	Care va fi de pregătit Care trebuie pregătit Sg. parandus (m) paranda (f) parandum (n) Pl. parandi (m) parandae (f) paranda (n)
Perfect	A fi fost pregătit, Că a fost pregătit(ă) Că au fost pregătiți(te) Sg. paratum paratam paratum Pl. paratos paratas parata esse	Pregătit(ă) Pregătiți(te) Sg. paratus (m) parata (f) paratum (n) Pl. parati (m) paratae (f) parata (n)
	Supin paratu = de pregătit	

CONJUGAREA a II-a PASIVĂ : taceo, tacēre, tacui, tacitum = a tăcea

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ
Prezent	Eu sunt tăcut taceor taceris tacetur tacemur tacemini tacentur	Eu să fiu tăcut tacear tacearis taceatur taceamur taceamini taceantur	Fii tăcut! tacēre tacemini
Imperfect	Eu eram tăcut tacebar tacebaris tacebatur tacebamur tacebamini tacebantur	Eu aş fi tăcut tacerer tacereris taceretur taceremur taceremini tacerentur	
Viitor	Eu voi fi tăcut tacebor taceberis tacebitur tacebimur tacebimini tacebuntur		Să fii tăcut! tacetor tacetor tacentor
Perfect	Eu am fost tăcut tacitus, tacita, tacitum } sum, es, est taciti, tacitae, tacita } sumus, estis, sunt	Eu să fi fost tăcut tacitus, tacita, tacitum } sim, sis, sit taciti, tacitae, tacita } simus, sitis, sint	
M. m. c. p.	Eu fusesem tăcut tacitus, tacita, tacitum } eram, eras, erat taciti, tacitae, tacita } eramus, eratis, erant	Eu aş fi fost tăcut tacitus, tacita, tacitum } essem, esses, esset taciti, tacitae, tacita } essemus, essetis, essent	
Viitor II	Eu voi fi fost tăcut tacitus, tacita, tacitum } ero, eris, erit taciti, tacitae, tacita } erimus, eritis, erunt		

	Infinitiv	Participiu
Prezent	A fi tăcut Că este tăcut (ă) Că sunt tăcuți (te) tacēri	
Viitor	Că va fi tăcut (ă) Că vor fi tăcuți (te) tacitum iri	Care va fi de tăcut, Care trebuie tăcut Sg. tacendus (m) tacenda (f) tacendum (n) Pl. tacendi (m) tacendae (f) tacenda (n)
Perfect	A fi fost tăcut Că a fost tăcut (ă) Că au fost tăcuți (te) Sg. tacitum tacitam tacitum Pl. tacitos tacitas tacita esse	Tăcut (ă) Tăcuți (te) Sg. tacitus (m) tacita (f) tacitum (n) Pl. taciti (m) tacitae (f) tacita (n)
	Supin tacitu = de tăcut	

CONJUGAREA a III-a PASIVĂ : credo, crederе, credidi, creditum = a crede (varianta I)

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ
	Eu sînt crezut	Eu să fiu crezut	Fii crezut!
	credor	credar	
	crederis	credaris	credĕre
Prezent	creditur	credatur	
	credimur	credamur	
	credimini	credamini	credimini
	creduntur	credantur	
	Eu eram crezut	Eu aş fi crezut	
	credebar	crederer	
	credebaris	credererіs	
Imperfect	credebatur	crederetur	
	credebamur	crederemur	
	credebamini	crederemini	
	credebantur	crederentur	
	Eu voi fi crezut		Să fii crezut!
	credar		
	crederis		creditor
Viitor	credetur		creditor
	credemur		
	credemini		
	credentur		creduntor
	Eu am fost crezut	Eu să fi fost crezut	
	creditus sum	creditus sim	
	credita es	credita sis	
Perfect	creditum est	creditum sit	
	crediti sumus	crediti simus	
	creditae estis	creditae sitis	
	credita sunt	credita sint	
	Eu fusesem crezut	Eu aş fi fost crezut	
	creditus eram	creditus essem	
	credita eras	credita esses	
M. m. c. p.	creditum erat	creditum esset	
	crediti eramus	crediti essemus	
	creditae eratis	creditae essetis	
	credita erant	credita essent	
	Eu voi fi fost crezut		
	creditus ero		
	credita eris		
Viitor II	creditum erit		
	crediti erimus		
	creditae eritis		
	credita erunt		

	Infinitiv	Participiu
Prezent	A fi crezut Că este crezut (ă) Că sunt crezuţi (te) credi	
Viitor	Că va fi crezut, Că vor fi crezuţi (te) creditum iri	Care va fi de crezut, Care trebuie crezut Sg. credendus (m) credenda (f) credendum (n) Pl. credendi (m) credendae (f) credenda (n)
Perfect	A fi fost crezut, Că a fost crezut (ă), Că au fost crezuţi (te) Sg. creditum creditam creditum creditos creditas credita } esse	Crezut (ă), Crezuţi (te) Sg. creditus (m) credita (f) creditum (n) Pl. crediti (m) creditae (f) credita (n)
	Supin creditu = de crezut	

CONJUGAREA a III-a PASIVĂ : capio, capĕre, cepi, captum = a lua (varianta a II-a)

	Indicativ	**Conjunctiv**	**Imperativ**
Prezent	Eu sunt luat	Eu să fiu luat	Fii luat!
	capior	capiar	
	caperis	capiaris	capĕre
	capitur	capiatur	
	capimur	capiamur	
	capimini	capiamini	capimini
	capiuntur	capiantur	
Imperfect	Eu eram luat	Eu aş fi luat	
	capiebar	caperer	
	capiebaris	capereris	
	capiebatur	caperetur	
	capiebamur	caperemur	
	capiebamini	caperemini	
	capiebantur	caperentur	
Viitor	Eu voi fi luat		Să fii luat!
	capiar		
	capieris		capitor
	capietur		capitor
	capiemur		
	capiemini		
	capientur		capiuntor
Perfect	Eu am fost luat	Eu să fi fost luat	
	captus } sum	captus } sim	
	capta } es	capta } sis	
	captum } est	captum } sit	
	capti } sumus	capti } simus	
	captae } estis	captae } sitis	
	capta } sunt	capta } sint	
M. m. c. p.	Eu fusesem luat	Eu aş fi fost luat	
	captus } eram	captus } essem	
	capta } eras	capta } esses	
	captum } erat	captum } esset	
	capti } eramus	capti } essemus	
	captae } eratis	captae } essetis	
	capta } erant	capta } essent	
Viitor II	Eu voi fi fost luat		
	captus } ero		
	capta } eris		
	captum } erit		
	capti } erimus		
	captae } eritis		
	capta } erunt		

	Infinitiv	Participiu
Prezent	A fi luat Că este luat (ă) Că sunt luați (te) capi	
Viitor	Că va fi luat (ă), Că vor fi luați (te) captum iri	Care va fi de luat, Care trebuie luat Sg. capiendus (m) capienda (f) capiendum (n) Pl. capiendi (m) capiendae (f) capienda (n)
Perfect	A fi fost luat, Că a fost luat (ă), Că au fost luați (te) Sg. captum captam captum Pl. captos captas capta } esse	Luat (ă), Luați (te) Sg. captus (m) capta (f) captum (n) Pl. capti (m) captae (f) capta (n)
	Supin captu = de luat	

CONJUGAREA a IV-a PASIVĂ : punio, punire, punivi, punitum = a pedepsi

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ
Prezent	Eu sunt pedepsit	Eu să fiu pedepsit	Fii pedepsit!
	punior	puniar	
	puniris	puniaris	punire
	punitur	puniatur	
	punimur	puniamur	
	punimini	puniamini	punimini
	puniuntur	puniantur	
Imperfect	Eu eram pedepsit	Eu aș fi pedepsit	
	puniebar	punirer	
	puniebaris	punireris	
	puniebatur	puniretur	
	puniebamur	puniremur	
	puniebamini	puniremini	
	puniebantur	punirentur	
Viitor	Eu voi fi pedepsit		Să fii pedepsit!
	puniar		
	punieris		punitor
	punietur		punitor
	puniemur		
	puniemini		
	punientur		puniuntor
Perfect	Eu am fost pedepsit	Eu să fi fost pedepsit	
	punitus / punita / punitum } sum / es / est	punitus / punita / punitum } sim / sis / sit	
	puniti / punitae / punita } sumus / estis / sunt	puniti / punitae / punita } simus / sitis / sint	
M. m. c. p.	Eu fusesem pedepsit	Eu aș fi fost pedepsit	
	punitus / punita / punitum } eram / eras / erat	punitus / punita / punitum } essem / esses / esset	
	puniti / punitae / punita } eramus / eratis / erant	puniti / punitae / punita } essemus / essetis / essent	
Viitor II	Eu voi fi fost pedepsit		
	punitus / punita / punitum } ero / eris / erit		
	puniti / punitae / punita } erimus / eritis / erunt		

	Infinitiv	Participiu
Prezent	A fi pedepsit Că este pedepsit (ă) Că sunt pedepsiți (te) puniri	
Viitor	Că va fi pedepsit (ă) Că vor fi pedepsiți (te) punitum iri	Care va fi de pedepsit Care trebuie pedepsit Sg. puniendus (m) punienda (f) puniendum (n) Pl. puniendi (m) puniendae (f) punienda (n)
Perfect	A fi fost pedepsit, Că a fost pedepsit (ă) Că au fost pedepsiți (te) Sg. punitum punitam punitum Pl. punitos punitas punita esse	Pedepsit (ă) Pedepsiți (te) Sg. punitus (m) punita (f) punitum (n) Pl. puniti (m) punitae (f) punita (n)
	Supin punitu = de pedepsit	

CONJUGAREA I DEPONENTĂ : conor, conari, conatus sum = a încerca

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv
Prez.	Eu încerc	Eu să încerc	Încearcă!	A încerca, Că încearcă
	conor	coner		
	conaris	coneris	conare	conari
	conatur	conetur		
	conamur	conemur		
	conamini	conemini	conamini	
	conantur	conentur		
Imperf.	Eu încercam	Eu aș încerca		
	conabar	conarer		
	conabaris	conareris		
	conabatur	conaretur		
	conabamur	conaremur		
	conabamini	conaremini		
	conabantur	conarentur		
Viitor	Eu voi încerca		Să încerci!	Că va încerca, Că vor încerca
	conabor			Sg. conaturum (m) / conaturam (f) / conaturum (n)
	conaberis		conator	
	conabitur		conator	
	conabimur			Pl. conaturos (m) / conaturas (f) / conatura (n)
	conabimi			
	conabuntur		conantor	
				} esse
Perf.	Eu am încercat	Eu să fi încercat		A fi încercat, Că a încercat / Că au încercat
	conatus sum	conatus sim		Sg. conatum (m) / conatam (f) / conatum (n)
	conata es	conata sis		
	conatum est	conatum sit		
	conati sumus	conati simus		Pl. conatos (m) / conatas (f) / conata (n)
	conatae estis	conatae sitis		
	conata sunt	conata sint		
				} esse
Mmcp.	Eu încercasem	Eu aș fi încercat		
	conatus eram	conatus essem		
	conata eras	conata esses		
	conatum erat	conatum esset		
	conati eramus	conati essemus		
	conatae eratis	conatae essetis		
	conata erant	conata essent		
Viitor II	Eu voi fi încercat			
	conatus ero			
	conata eris			
	conatum erit			
	conati erimus			
	conatae eritis			
	conata erunt			

	Gerunziu	Participiu	
		Care încearcă, încercînd	
		Singular	Plural
Prezent	N. –	conans (m.f.n.)	conantes (m,f), conantia (n)
	G. conandi = de a încerca	conantis (m.f.n.)	conantium (m.f.n.)
	D. conando = spre a încerca	conanti (m.f.n.)	conantibus (m.f.n.)
	A. ad conandum = pt. a încerca	conantem (m,f), conans (n)	conantes (m, f), conantia (n)
	Ah conando = încercând	conante (m.f.n.)	conantibus (m.f.n.)
Viitor		Care va încerca, Care vor încerca	Care va fi de încercat, Care trebuie încercat
		Sg. conaturus (m)	Sg. conandus (m)
		conatura (f)	conanda (f)
		conaturum (n)	conandum (n)
		Pl. conaturi (m)	Pl. conandi (m)
		conaturae (f)	conandae (f)
		conatura (n)	conanda (n)
Perfect		Încercat (ă), Încercați (te)	
		Sg. conatus (m)	
		conata (f)	
		conatum (n)	
		Pl. conati (m)	
		conatae (f)	
		conata (n)	
	Supin		
	conatum = pt. a încerca, ca să încerce		
	conatu = de încercat		

CONJUGAREA a II-a DEPONENTĂ : tueor, tuēri, tuitus sum = a păzi

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv
Prezent	Eu păzesc	Eu să păzesc	Păzește!	A păzi, Că păzește (el, ea) Că păzesc (ei, ele)
	tueor	tuear		
	tueris	tuearis		
	tuetur	tueatur	tuēre	tuēri
	tuemur	tueamur		
	tuemini	tueamini	tuemini	
	tuentur	tueantur		
Imperf.	Eu păzeam	Eu aș păzi		
	tuebar	tuerer		
	tuebaris	tuereris		
	tuebatur	tueretur		
	tuebamur	tueremur		
	tuebamini	tueremini		
	tuebantur	tuerentur		
Viitor	Eu voi păzi		Să păzești!	Că va păzi, Că vor păzi
	tuebor			Sg. tuiturum (m)
	tueberis		tuetor	tuituram (f)
	tuebitur		tuetor	tuiturum (n)
	tuebimur			Pl. tuituros (m)
	tuebimini			tuituras (f)
	tuebuntur		tuentor	tuitura (n)
				esse
Perfect	Eu am păzit	Eu să fi păzit		A fi păzit, Că a păzit, Că au păzit
	tuitus sum	tuitus sim		Sg. tuitum
	tuita es	tuita sis		tuitam
	tuitum est	tuitum sit		tuitum
	tuiti sumus	tuiti simus		Pl. tuitos
	tuitae estis	tuitae sitis		tuitas
	tuita sunt	tuita sint		tuita
				esse
M.m.c.p.	Eu păzisem	Eu aș fi păzit		
	tuitus eram	tuitus essem		
	tuita eras	tuita esses		
	tuitum erat	tuitum esset		
	tuiti eramus	tuiti essemus		
	tuitae eratis	tuitae essetis		
	tuita erant	tuita essent		
Viitor II	Eu voi fi păzit			
	tuitus ero			
	tuita eris			
	tuitum erit			
	tuiti erimus			
	tuitae eritis			
	tuita erunt			

	Gerunziu		Participiu	
			Care păzește, păzind	
			Singular	Plural
Prezent	N.	–	tuens (m.f.n.)	tuentes (m, f), tuentia (n)
	G.	tuendi=de a păzi	tuentis (m.f.n.)	tuentium (m.f.n.)
	D.	tuendo=spre a păzi	tuenti (m.f.n.)	tuentibus (m.f.n.)
	A.	ad tuendum=pt. a păzi	tuentem (m, f), tuens (n)	tuentes (m, f), tuentia (n)
	Ab.	tuendo=păzind	tuente (m.f.n.)	tuentibus (m.f.n.)
			Care va păzi, Care vor păzi	Care va fi de păzit, Care trebuie păzit
Viitor			Sg. tuiturus (m)	Sg. tuendus (m)
			tuitura (f)	tuenda (f)
			tuiturum (n)	tuendum (n)
			Pl. ituri (m)	Pl. tuendi (m)
			tuiturae (f)	tuendae (f)
			tuitura (n)	tuenda (n)
				Păzit (ă), Păziți (te)
Perfect				Sg. tuitus (m)
				tuita (f)
				tuitum (n)
				Pl. tuiti (m)
				tuitae (f)
				tuita (n)
	Supin			
	tuitum = pentru a păzi, ca să păzească			
	tuitu = de păzit			

CONJUGAREA a III-a DEPONENTĂ : loquor, loqui, locutus sum = a vorbi

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv
Prezent	Eu vorbesc	Eu să vorbesc	Vorbește!	A vorbi, Că vorbește (el, ea)
	loquor	loquar		Că vorbesc (ei, ele)
	loqueris	loquaris	loquĕre	
	loquitur	loquatur		
	loquimur	loquamur		loqui
	loquimini	loquamini	loquimini	
	loquuntur	loquantur		
Imperf.	Eu vorbeam	Eu aș vorbi		
	loquebar	loquerer		
	loquebaris	loquerereris		
	loquebatur	loqueretur		
	loquebamur	loqueremur		
	loquebamini	loqueremini		
	loquebantur	loquerentur		
Viitor	Eu voi vorbi		Să vorbești	Că va vorbi, Că vor vorbi
	loquar			Sg. locuturum (m) / locuturam (f) / locuturum (n)
	loqueris		loquitor	
	loquetur		loquitor	
	loquemur			Pl. locuturos (m) / locuturas (f) / locuturas (n) — esse
	loquemini			
	loquentur		loquuntor	
Perfect	Eu am vorbit	Eu să fi vorbit		A fi vorbit, Că a vorbit, Că au vorbit
	locutus sum	locutus sim		Sg. locutum (m) / locutam (f) / locutum (n)
	locuta es	locuta sis		
	locutum est	locutum sit		
	locuti sumus	locuti simus		Pl. locutos (m) / locutas (f) / locuta (n) — esse
	locutae estis	locutae sitis		
	locuta sunt	locuta sint		
M.m.c.p.	Eu vorbisem	Eu aș fi vorbit		
	locutus eram	locutus essem		
	locuta eras	locuta esses		
	locutum erat	locutum esset		
	locuti eramus	locuti essemus		
	locutae eratis	locutae essetis		
	locuta erant	locuta essent		
Viitor II	Eu voi fi vorbit			
	locutus ero			
	locuta eris			
	locutum erit			
	locuti erimus			
	locutae eritis			
	locuta erunt			

	Gerunziu	Participiu	
		Care vorbeşte, vorbind	
		Singular	Plural
Prezent	N. –	N. loquens (m.f.n.)	loquentes (m, f), loquentia (n)
	G. loquendi = de a vorbi	G. loquentis (m.f.n.)	loquentium (m.f.n.)
	D. loquendo = spre a vorbi	D. loquenti (m.f.n.)	loquentibus (m.f.n.)
	A. ad loquendum = pt. a vorbi	A. loquentem (m, f), loquens (n)	loquentes (m, f), loquentia (n)
	Ab. loquendo=vorbind	Ab. loquente (m.f.n.)	loquentibus (m.f.n.)
		Care va vorbi, Care vor vorbi	Care va fi de vorbit Care trebuie vorbit
Viitor		Sg locuturus (m)	Sg. loquendus (m)
		locutura (f)	loquenda (f)
		locuturum (n)	loquendum (n)
		Pl. locuturi (m)	Pl. loquendi (m)
		locuturae (f)	loquendae (f)
		locutura (n)	loquenda (n)
			Vorbit (ă), Vorbiţi (te)
Perfect			Sg. locutus (m)
			locuta (f)
			locutum (n)
			Pl. locuti (m)
			locutae (f)
			locuta (n)

Supin

locutum = pentru a vorbi, ca să vorbească

locutu = de vorbit

CONJUGAREa a IV-a DEPONENTĂ : metior, metiri, mensus sum = a măsura

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv
Prezent	Eu măsor metior metiris metitur metimur metimini metiuntur	Eu să măsor metiar metiaris metiatur metiamur metiamini metiantur	Măsoară! metire metimini 	A măsura, Că măsoară (el, ea) Că măsoară (ei, ele) metiri
Imperf.	Eu măsuram metiebar metiebaris metiebatur metiebamur metiebamini metiebantur	Eu aş măsura metirer metireris metiretur metiremur metiremini metirentur		
Viitor	Eu voi măsura metiar metieris metietur metiemur metiemini metientur		Să măsori! metitor metitor metiuntor	Că va măsura, Că vor măsura Sg. mensurum (m) mensuram (f) mensurum (n) Pl. mensuros (m) mensuras (f) mensura (n) esse
Perfect	Eu am măsurat mensus sum mensa es mensum est mensi sumus mensae estis mensa sunt	Eu să fi măsurat mensus sim mensa sis mensum sit mensi simus mensae sitis mensa sint		A fi măsurat, Că a măsurat, Că au măsurat Sg. mensum (m) mensam (f) mensum (n) Pl. mensos (m) mensas (f) mensa (n) esse
M.m.c.p.	Eu măsurasem mensus eram mensa eras mensum erat mensi eramus mensae eratis mensa erant	Eu aş fi măsurat mensus essem mensa esses mensum esset mensi essemus mensae essetis mensa essent		
Viit. II	Eu voi fi măsurat mensus ero mensa eris mensum erit mensi erimus mensae eritis mensa erunt			

	Gerunziu	Participiu	
		Care măsoară, măsurând	
		Singular	Plural
Prezent	N. –	N. metiens (m.f.n.)	metientes (m, f), metientia (n)
	G. metiendi= de a măsura	G. metientis (m.f.n.)	metientium (m.f.n.)
	D. metiendo= spre a măsura	D. metienti (m.f.n.)	metientibus (m.f.n.)
	A. ad metiendum= pt. a măsura	A. metientem (m, f) metiens (n)	metientes (m,f), metientia (n)
	Ab. metiendo=măsurând	Ab. metiente (m.f.n.)	metientibus (m.f.n.)
		Care va măsura, Care vor măsura	Care va fi de măsurat Care trebuie măsurat
Viitor		Sg. mensurus (m)	Sg. metiendus (m)
		mensura (f)	metienda (f)
		mensurum (n)	metiendum (n)
		Pl. mensuri (m)	Pl. metiendi (m)
		mensurae (f)	metiendae (f)
		mensura (n)	metienda (n)
			Măsurat (ă), Măsurați (te)
Perfect			Sg. mensus (m)
			mensa (f)
			mensum (n)
			Pl. mensi (m)
			mensae (f)
			mensa (n)
	Supin		
	mensum = pentru a măsura , ca să măsoare,		
	mensu = de măsurat		

VERBE NEREGULATE

În comparație cu limbile moderne, limba latină are puține verbe neregulate. Iată primele trei verbe:

A. volo, velle, volui = a vrea
nolo, nolle, nolui = a nu vrea
malo, malle, malui = a prefera

Verbul **volo** are trei teme: **vel** care cu timpul a devenit **vol** și apoi **vul**. Dacă avem în vedere regulile de formare a indicativului viitor și a conjunctivului imperfect, îl putem considera de conjugarea a III-a. La fel și verbele nolo și malo.

Verbul **nolo** este o combinație a verbului **volo** cu negația **non** pe care o întâlnim la indicativul prezent.

Verbul **malo** este format din **volo** și adverbul **magis** (mai mult, mai ales, mai cu seamă, foarte tare) cu care s-a contopit.

Aceste verbe se conjugă la modurile indicativ, conjunctiv, imperativ, infinitiv prezent și perfect și participiu prezent.

Verbul **malo** nu are participiu.

Iată conjugarea lor:

INDICATIV

Prezent	Eu vreau	Eu nu vreau	Eu prefer
	volo	nolo	malo
	vis	non vis	mavis
	vult	non vult	mavult
	volumus	nolumus	malumus
	vultis	non vultis	mavultis
	volunt	nolunt	malunt
Imperfect	Eu vream	Eu nu vream	Eu preferam
	volebam	nolebam	malebam
	volebas	nolebas	malebas
	volebat	nolebat	malebat
	volebamus	nolebamus	malebamus
	volebatis	nolebatis	malebatis
	volebant	nolebant	malebant
Viitor	Eu voi vrea	Eu nu voi vrea	Eu voi prefera
	volam	nolam	malam
	voles	noles	males
	volet	nolet	malet
	volemus	nolemus	malemus
	voletis	noletis	maletis
	volent	nolent	malent

Perfect	Eu am vrut	Eu n-am vrut	Eu am preferat
	volui	nolui	malui
	voluisti	noluisti	maluisti
	voluit	noluit	maluit
	voluimus	noluimus	maluimus
	voluistis	noluistis	maluistis
	voluerunt	noluerunt	maluerunt
Mai mult ca perfectul	Eu vrusesem	Eu nu vrusesem	Eu preferasem
	volueram	nolueram	malueram
	volueras	nolueras	malueras
	voluerat	noluerat	maluerat
	volueramus	nolueramus	malueramus
	volueratis	nolueratis	malueratis
	voluerant	noluerant	maluerant
Viitor II	Eu voi fi vrut	Eu nu voi fi vrut	Eu voi fi preferat
	voluero	noluero	maluero
	volueris	nolueris	malueris
	voluerit	noluerit	maluerit
	voluerimus	noluerimus	maluerimus
	volueritis	nolueritis	malueritis
	voluerint	noluerint	maluerint

CONJUNCTIV

Prezent	Eu să vreau	Eu să nu vreau	Eu să prefer
	velim	nolim	malim
	velis	nolis	malis
	velit	nolit	malit
	velimus	nolimus	malimus
	velitis	nolitis	malitis
	velint	nolint	malint
Imperfect	Eu aş vrea	Eu n-aş vrea	Eu aş prefera
	vellem	nollem	mallem
	velles	nolles	malles
	vellet	nollet	mallet
	vellemus	nollemus	mallemus
	velletis	nolletis	malletis
	vellent	nollent	mallent
Perfect	Eu să fi vrut	Eu să nu fi vrut	Eu să fi preferat
	voluerim	noluerim	maluerim
	volueris	nolueris	malueris
	voluerit	noluerit	maluerit
	voluerimus	noluerimus	maluerimus
	volueritis	nolueritis	malueritis
	voluerint	noluerint	maluerint
Mai mult ca perfectul	Eu aş fi vrut	Eu n-aş fi vrut	Eu aş fi preferat
	voluissem	noluissem	maluissem
	voluisses	noluisses	maluisses
	voluisset	noluisset	maluisset
	voluissemus	noluissemus	maluissemus
	voluissetis	noluissetis	maluissetis
	voluissent	noluissent	maluissent

IMPERATIV

Prezent		Nu voi!
	Sg. pers. 2	noli
	Pl. pers. 2	nolite
Viitor		Să nu voieşti!
	Sg. pers. 2	nolito
	Pl. pers. 2	nolitote

INFINITIV

Prezent	A vrea	A nu vrea	A prefera
	Că vrea	Că nu vrea	Că preferă (el, ea)
	Că vor	Că nu vor	Că preferă (ei, ele)
	velle	nole	malle
Perfect	A fi vrut	A nu fi vrut	A fi preferat
	Că a vrut	Că n-a vrut	Că a preferat
	Că au vrut	Că n-au vrut	Că au preferat
	voluisse	noluisse	maluisse

PARTICIPIU

Prezent	Care vrea Vrând	Care nu vrea Nevrând
	Singular	Singular
N.	volens (m.f.n.)	nolens (m.f.n.)
G.	volentis (m.f.n.)	nolentis (m.f.n.)
D.	volenti (m.f.n.)	nolenti (m.f.n.)
A.	volentem (m, f), volens (n)	nolentem (m, f), nolens (n)
Ab.	volente (m.f.n.)	nolente (m.f.n.)
	Plural	Plural
N.	volentes (m.f), volentia (n)	nolentes (m.f), nolentia (n)
G.	volentium (m.f.n.)	nolentium (m.f.n.)
D.	volentibus (m.f.n.)	nolentibus (m.f.n.)
A.	volentes (m, f), volentia (n)	nolentes (m, f), nolentia (n)
Ab.	volentibus (m.f.n.)	nolentibus (m.f.n.)

OBS. Din cauza sensului său, verbul **malo** poate avea un complement introdus prin adverbul **quam** = decât, asemănător cu complementul comparativului (vezi pag. 223)

Ex.: Pacem malo quam bellum = prefer pace decât război.

Se poate observa cu uşurinţă că timpurile formate din tema perfectului sunt regulate, adică pentru formarea lor se aplică regulile cunoscute, valabile pentru orice verb: volui, volueram, voluerim, voluissem, voluisse etc.

Imperativul verbului **nolo: noli, nolite + infinitivul** unui verb exprimă împiedicarea acţiunii verbului, evident pe ton poruncitor.

Ex.: noli tangere = să nu (te) atingi!

113 Exerciții – Verbul nolo

Transformați porunca în apărare (împiedicare) după exemplul: ride = râzi / noli ridere = să nu râzi

Rem narra! – Collegas voca! – Puellas specta! – Laborate! – Castra relinquite! – Fuge! – Librum meum cape! – Mecum venite! – Exi! – Redite! – Illum audi! – Magistrum time!

114 Exerciții – Recunoașteți formele:

a) non vis – mavis – nolet – malent – nolebant – malebant – noluerant – noluerunt – maluerunt – maluerant – malle – nolle – voles nolens.

b) tu vrei – voi vreți – ei vor – el va vrea – el a vrut – el vrusese – el ar vrea – el ar fi vrut – el să vrea – el să fi vrut – că a vrut.

115 Exerciții – Verbele volo, nolo, malo

1. Omnia quae volumus, habere non possumus – 2. Hannibal victoria uti aut nescit aut noluit – 3. Magnos viros imitari volebam nec potui – 4. In agris quam in urbe vivere malim, si possim – 5. Accipere malo quam dare – 6. Amari malo quam timeri – 7. Si vis pacem para bellum – 8. Qui imperare vult, parere discat! 9. Ego si voluissem, dives fuissem.

B. Verbul eo, ire, ivi (ii) itum = a merge

La acest verb tema prezentului este **i** provenit dintr-o veche temă **ei** care s-a redus la **i**. Vocala **e** din vechea temă apare înaintea vocalelor **a, o, u** (eo, eunt, eam).

Deși verbul are aspectul unui verb de conjugarea a IV-a (infinitiv ire), totuși la imperfect tema **i** nu are vocala **e** de legătură (ibam nu iebam), iar viitorul indicativ este format după regula valabilă la conjugările I și a II-a (ibo, ibis, ibit etc.)

Acest verb se conjugă la pasiv numai la persoana a III-a singular fiind deci folosit ca verb unipersonal. Formele mai des întâlnite sunt: itur = se merge; itum est = s-a mers; ibatur = se mergea; eatur = să se meargă.

Iată conjugarea acestui verb:

	Indicativ	**Conjunctiv**	**Imperativ**	**Infinitiv**
Prezent	Eu merg	Eu să merg	Mergi!	A merge Că merge (el, ea) Că merg (ei, ele)
	eo	eam		
	is	eas	i	ire
	it	eat		
	imus	eamus		
	itis	eatis	ite	
	eunt	eant		

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv
Imperfect	Eu mergeam	Eu aş merge		
	ibam	irem		
	ibas	ires		
	ibat	iret		
	ibamus	iremus		
	ibatis	iretis		
	ibant	irent		
Viitor	Eu voi merge		Să mergi!	Că va merge, Că vor merge
	ibo			Sg. iturum (m)
	ibis		ito	ituram (f)
	ibit		ito	iturum (n) esse
	ibimus			Pl. ituros (m)
	ibitis		itote	ituras (f)
	ibunt		eunto	itura (n)
Perfect	Eu am mers	Eu să fi mers		A fi mers
	ivi (ii)	iverim		Că a mers (el, ea)
	ivisti	iveris		Că au mers (ei. ele)
	ivit	iverit		
	ivimus	iverimus		ivisse (iisse)
	ivistis	iveritis		
	iverunt	iverint		
M.m.c.p.	Eu mersesem	Eu aş fi mers		
	iveram (ieram)	ivissem (iissem)		
	iveras	ivisses		
	iverat	ivisset		
	iveramus	ivissemus		
	iveratis	ivissetis		
	iverant	ivissent		
Viitor II	Eu voi fi mers			
	ivero (iero)			**Gerunziu**
	iveris		N.	–
	iverit		G.	eundi = de a merge
	iverimus		D.	eundo = spre a merge
	iveritis		A.	ad eundum =pt. a merge
	iverint		Ab.	eundo = mergând

Participiu

Care merge, mergând

	Singular	Plural
Prezent	N. iens (m.f.n.)	euntes (m, f), euntia (n)
	G. euntis (m.f.n.)	euntium (m.f.n.)
	D. eunti (m.f.n.)	euntibus (m.f.n.)
	A. euntem (m.f.), iens (n)	euntes (m, f), euntia (n)
	Ab. eunte (m.f.n.)	euntibus (m.f.n.)

Care va merge, Care vor merge

	Singular	Plural
Viitor	iturus (m)	ituri (m)
	itura (f)	iturae (f)
	iturum (n)	itura (n)

Verbul **eo** are o serie de compuse cu prepoziții ca prefixe; ele se conjugă ca verbul de bază **eo**, prepozițiile rămânând neschimbate.

Compusele verbului **eo** sunt:

abeo, abire, abii, abitum	=	a pleca, a se îndepărta
adeo, adire, adii, aditum	=	a veni la, a vizita, a se apropia
circumeo, circumire, circumivi, circumitum	=	a merge în jur, a ocoli, a încercui
exeo, exire, exii, exitum	=	a ieşi, a evita
ineo, inire, inii, initum	=	a intra, a începe
intereo, interire, interii, interitum	=	a muri
obeo, obire, obii, obitum	=	a întâmpina
pereo, perire, perii, peritum	=	a pieri, a fi pierdut
(serveşte drept pasiv al verbului perdo-ĕre, perdidi, perditum	=	a pierde)
praetereo, praeterire, praeterii, praeteritum	=	a trece peste, a trece cu vederea
redeo, redire, redii, reditum	=	a se înapoia, a reveni, a se întoarce
transeo, transire, transii, transitum	=	a trece dincolo, a merge peste

Mai există două compuse:

queo, quire, quivi, quitum	=	a fi în stare
nequeo, nequire, nequivi, nequitum	=	a nu putea

Ele se conjugă ca **eo**.

116 Exerciţii – **eo** şi compusele:

1. Illuc unde abii redeo – 2. Adeo pericula – 3. Exeo domo, ex urbe – 4. Circumeo vigilias – 5. Ineo domum, in urbem – 6. Ab ineunte aestate – 7. Nemo hac praeteriit – 8. Fame perire – 9. Interiit a paucis.

117 Exerciţii – **eo** şi compusele:

1. Ad forum ibam – 2. Roma mox redibo – 3. Romam mox redibunt – 4. Agmen e Gallia in Italiam transivit – 5. In castra milites currentes ierunt – 6. E castris milites exierant – 7. Levi nave mare transiimus – 8. Postquam domum redieris, rem nuntiabis – 9. A cena domum redis – 10. Unde profecti estis, redite! – 11. Ad te redissem si potuissem – 12. Hannibal in fidem populi Romani redire non poterat.

118 Exerciţii – **eo** şi compusele:

El merge – noi ne întoarcem – ei merg – el va merge – noi trecem dincolo – treceţi dincolo! – ei s-au întors – să mergem – pentru a merge – vor intra – tu ai fi intrat – noi plecam – el ar pleca – a celui care e în stare – ei muriseră – voi veţi muri.

C. Verbul **fero, ferre, tuli, latum** = a purta

Principala neregularitate a acestui verb este existenţa a trei teme total diferite: **fer** (tema prezentului), **tul** (tema perfectului) şi **lat** (tema supinului).

Iată conjugarea acestuia:

ACTIV

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv
Prezent	Eu port	Eu să port	Poartă!	A purta
	fero	feram		Că poartă
	fers	feras	fer	
	fert	ferat		ferre
	ferimus	feramus		
	fertis	feratis	ferte	
	ferunt	ferant		
Imperfect	Eu purtam	Eu aş purta		
	ferebam	ferrem		
	ferebas	ferres		
	ferebat	ferret		
	ferebamus	ferremus		
	ferebatis	ferretis		
	ferebant	ferrent		
Viitor	Eu voi purta		Să porţi!	Că va purta, Că vor purta
	feram			Sg. laturum (m)
	feres		ferto	laturam (f)
	feret			laturum (n) esse
	feremus			Pl. laturos (m)
	feretis		fertote	laturas (f)
	ferent		ferunto	latura (n)
Perfect	Eu am purtat	Eu să fi purtat		Că a purtat, Că au purtat
	tuli	tulerim		
	tulisti	tuleris		
	tulit	tulerit		tulisse
	tulimus	tulerimus		
	tulistis	tuleritis		
	tulerunt	tulerint		
M.m.c.p.	Eu purtasem	Eu aş fi purtat		
	tuleram	tulissem		
	tuleras	tulisses		
	tulerat	tulisset		
	tuleramus	tulissemus		
	tuleratis	tulissetis		
	tulerant	tulissent		
Viitor II	Eu voi fi purtat			
	tulero			
	tuleris			
	tulerit			
	tulerimus			
	tuleritis			
	tulerint			

	Gerunziu	Participiu	
		Care poartă, purtând	
		Singular	Plural
Prezent	N. –	N.ferens (m.f.n.)	ferentes (m, f), ferentia (n)
	G. ferendi=de a purta	G.ferentis (m.f.n.)	ferentium (m.f.n.)
	D. ferendo=spre a purta	D.ferenti (m.f.n.)	ferentibus (m.f.n.)
	A. ad ferendum=pt. a purta	A.ferentem (m, f), ferens (n)	ferentes (m,f), ferentia (n)
	Ab. ferendo=purtând	Ab.ferente (m.f.n.)	ferentibus (m.f.n.)
		Care va purta, Care vor purta	
Viitor		Sg.	laturus (m) latura (f) laturum (n)
		Pl.	laturi (m) laturae (f) latura (n)
	Supin		
	latum = pentru a purta, ca să poarte		

PASIV

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ
Prezent	Eu sunt purtat feror feris fertur ferimur ferimini feruntur	Eu să fiu purtat ferar feraris feratur feramur feramini ferantur	Fii purtat! ferre ferimini
Imperfect	Eu eram purtat ferebar ferebaris ferebatur ferebamur ferebamini ferebantur	Eu aş fi purtat ferrer ferreris ferretur ferremur ferremini ferrentur	
Viitor	Eu voi fi purtat ferar fereris feretur feremur feremini ferentur		Să fii purtat! fertor feruntor
Perfect	Eu am fost purtat latus / lata / latum } sum / es / est lati / latae / lata } sumus / estis / sunt	Eu să fi fost purtat latus / lata / latum } sim / sis / sit lati / latae / lata } simus / sitis / sint	
M.m.c.p.	Eu fusesem purtat latus / lata / latum } eram / eras / erat lati / latae / lata } eramus / eratis / erant	Eu aş fi fost purtat latus / lata / latum } essem / esses / esset lati / latae / lata } essemus / essetis / essent	
Viitor II	Eu voi fi fost purtat latus / lata / latum } ero / eris / erit lati / latae / lata } erimus / eritis / erunt		

	Infinitiv	Participiu
Prezent	A fi purtat Că este purtat (ă) Că sunt purtaţi (te) ferri	
Viitor	Că va fi purtat (ă), Că vor fi purtaţi (te) latum iri	Care va fi de purtat, Care trebuie purtat (ă) Sg. ferendus (m) ferenda (f) ferendum (n) Pl. ferendi (m) ferendae (f) ferenda (n)
Perfect	A fi fost purtat, Că a fost purtat (ă), Că au fost purtaţi (te) Sg. latum (m) / latam(f) / latum(n) } esse Pl. latos(m) / latas(f) / lata(n) } esse	Purtat (ă), Purtaţi (te) Sg. latus (m) / lata (f) / latum (n) Pl. lati (m) / latae (f) / lata (n)
	Supin latu = de purtat	

Şi verbul **fero** are o serie de compuse, având prepoziţii ca prefix. Ele se conjugă ca **fero**, prefixul rămânând invariabil.

Iată-le:

affero, affere, attuli, allatum	= a aduce
aufero, auferre, abstuli, ablatum	= a ridica
confero, conferre, contuli, collatum	= a aduna
difero, diferre, detuli, delatum	= a comunica
effero, efferre, extuli, elatum	= a scoate
infero, inferre, intuli, illatum	= a duce în
offero, offerre, obtuli, oblatum	= a oferi
praefero, praeferre, praetuli, praelatum	= a prefera
profero, proferre, protuli, prolatum	= a purta înainte
refero, referre, retuli, relatum	= a aduce la cunoştinţă
transfero, transferre, transtuli, translatum	= a purta peste

OBS. Verbul **fero** nu prezintă particularități la timpurile formate din tema perfectului (**tuli**) și a supinului (**latum**): tulerant = ei purtaseră; latae sunt = ele au fost purtate.

119 Exerciții – **fero** și compusele:

a). el poartă – tu ai purtat – ei purtau – voi veți purta – noi să purtăm – purtați! – purtând – celor care poartă – tu porți – el ar purta – voi să fi purtat – noi am purta – el purtase – ei au purtat – voi ați fi purtat – că a purtat – că vor purta – el adună – noi vom aduna – ei ar aduna – tu adunai – ca să adune – tu ai adunat – că vor aduna – noi să adunăm – tu oferi – ei vor oferi – eu ofeream – el oferă – noi am oferi – celor care oferă – că a oferit – ei aduc – noi să aducem – el a adus – voi aduceți – tu aduseseși – ei au adus – eu aș fi adus – voi aduceați – că vor aduce – el să fi adus.

b). tulerim – feremus – ferant – laturos esse – ferendi – latum – tulisse – ferebas – fert – feratis – tulerat – tulissemus – ferrent.

c). noi suntem purtați – ei vor fi purtați – că a fost purtată – tu fuseseși purtat – ea ar fi fost purtată – că au fost purtate – voi să fiți purtați – că va fi purtat.

d). afferebas – afferret – allatum esse – attuleramus – attulisses – afferent – afferunt – allaturum esse – attulerunt – afferte – attulisse.

120 Exerciții – **fero** și compusele:

Traduceți fiind atenți la diferitele sensuri ale lui fero și compusele sale:

1. Tempestas naves refert unde profectae sunt – 2. Nostri hostium impetum fortiter ferunt – 3. Tempestate navis ex oculis ablata est – 4. Sapienti iniuriae ferendae sunt – 5. Si auxilia nobis ferantur, mox vincamus – 6. Duarum legionum adventus civibus metum abstulit – 7. Asinus gravia onera ferre potest – 8. Ducis mors omnibus militibus spem obstulerat – 9. Pedes in forum me retulerunt – 10. Victoria ad senatum relata est – 11. Flumina ad mare feruntur – 12. Tantum fer quod ferre potes – 13. Ferebat se nullius egentem esse – 14. Ludum in diem tulisset – 15. Quo ferar? – 16. Haec aetas perfectum oratorem tulit – 17. Omnia fert tempus, memoriam quoque – 18. Ferres me si idem dicere? – 19. Feram morbum aequo animo – 20. India fert ebenum – 21. Tulit argentum ab Aulo – 22. Bellum luctum lacrimasque tulerat – 23. Curio ad focum sedenti magnum auri pondus Damnites adtulerunt – 24. O, Tite, tute, Tati, tibi tanta tyranne tulisti! – 25. Hostes tempus ad comparationem belli contulerunt – 26. Conferret iter in posterum diem – 27. Miles praetulit mortem servituti.

D. Verbul **fio, fĭĕri, factus sum** = a fi făcut, a deveni

	Indicativ	Conjunctiv
Prezent	Eu sunt făcut fio fis fit fimus fitis fiunt	Eu să fiu făcut fiam fias fiat fiamus fiatis fiant
Imperfect	Eu eram făcut fiebam fiebas fiebat fiebamus fiebatis fiebant	Eu aş fi făcut fierem fieres fieret fieremus fieretis fierent
Viitor	Eu voi fi făcut fiam fies fiet fiemus fientis fient	
Perfect	Eu am fost făcut factus / facta / factum } sum / es / est facti / factae / facta } sumus / estis / sunt	Eu să fi fost făcut factus / facta / factum } sim / sis / sit facti / factae / facta } simus / sitis / sint
M.m.c.p.	Eu fusesem făcut factus / facta / factum } eram / eras / erat facti / factae / facta } eramus / eratis / erant	Eu aş fi fost făcut factus / facta / factum } essem / esses / esset facti / factae / facta } essemus / essetis / essent
Viitor II	Eu voi fi fost făcut factus / facta / factum } ero / eris / erit facti / factae / facta } erimus / eritis / erunt	

	Imperativ	Infinitiv		Participiu	
	Fii făcut!	A fi făcut			
		Că este făcut (ă)			
Prezent	fi	Că sunt făcuţi (te)			
	fite	fieri			
	Să fii făcut!	Că va fi făcut (ă)		Care va fi de făcut	
		Că vor fi făcuţi (te)		Care trebuie făcut	
				Sg.	faciendus (m)
Viitor	fito				facienda (f)
		factum iri			faciendum (n)
				Pl.	faciendi (m)
	fitote				faciendae (f)
					facienda (n)
		A fi fost făcut (ă)		Făcut (ă)	
		Că a fost făcut (ă)		Făcuţi (te)	
		Că au fost făcuţi (te)			
		Sg. factum(m)		Sg.	factus (m)
Perfect		factam(f)			facta (f)
		factum(n)	esse		factum (n)
		Pl. factos(m)		Pl.	facti (m)
		factas(f)			factae (f)
		facta(n)			facta (n)

Verbul **fio** este folosit ca pasiv al verbului **facio**.

Are o conjugare dublă, adică timpurile formate din tema prezentului se conjugă activ: fio, fis, fit etc. iar cele din tema perfectului se conjugă pasiv: factus sum etc. Este considerat de conjugarea a IV-a.

Verbul are unele compuse cu teme verbale, adjective sau adverbe:

assuefio-ēri-factus sum=a fi deprins, a se deprinde

calefio-ēri-factus sum=a se încălzi, a fi aprins

satisfio-ēri-factus sum=a fi împlinit, a fi satisfăcut

Aceste verbe se conjugă ca **fio**, prefixul rămânând neschimbat.

121 Exerciții – verbul **fio:**

1. Fortior fit – 2. Cicero consul factus erat – 3. Legendo doctior fies – 4. Si dives fias, quid facias? – 5 Magni clamores facti sunt – 6. Scire cupiebam num (si) Cicero consul factus esset – 7. Fiat pax inter gentes! – 8. Hi facti sunt consules – 9. Ossa fiunt lapides – 10. Fieri potest – 11. Plurimi fiebat a me – 12. Civitas magna potestas facta est – 13. Omnia quae fiunt – 14. Qui fit ut nemo contentus sit? – 15. Omnia quae mulieris fuerunt, viri fiunt – 16. Nihil fit – 17. Nec fieri potest quidquam me superbius – 18. Arabia ubi absynthium fit – 19. Fiat lux!

122 Exerciții – **fio** și compusele:

fiamus – fies – fiunt – fieret – facti essent – factae sitis – satisfacta erat – satisfis – satisfite – calefiet – calefacti sumus – factum iri – factae sunt – fiamus – fi – fiebas – factos esse – facta es – fieretis – factis – faciendum – satisfacti sunt – satisfiunt – satisfactum iri – calefieret – calefiamus – calefactos esse.

E. Verbe **defective**

1.	memini, meminisse	=	a-și aminti
2.	novi, novisse	=	a cunoaște
3.	odi, odisse	=	a urî
4.	coepi, coepisse	=	a fi început

Acestor verbe le lipsesc timpurile formate din tema prezentului; prin urmare ele se conjugă numai la timpurile formate din tema perfectului. Primele trei se traduc astfel:

perfectul prin prezent: memini = îmi amintesc, novi = cunosc, odi = urăsc;

mai mult ca perfectul prin imperfect: memineram = îmi aminteam, noveram = cunoșteam, oderam = uram;

viitorul II prin viitorul I: meminero = îmi voi aminti, novero = voi cunoaște, odero = voi urî etc.

Verbul **coepi** se traduce prin perfect și timpurile formate din tema lui: **coepi** = am început, **coeperam** = începusem etc.

Verbul **memini** este folosit la modurile indicativ, conjunctiv, imperativ viitor și infinitiv.

Verbul **novi** este folosit la modurile indicativ, conjunctiv și infinitiv.

Verbul **odi** este folosit la modurile indicativ, conjunctiv, infinitiv viitor și perfect, participiu perfect și viitor.

MEMINI = îmi amintesc

	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv
Perfect	Îmi amintesc	Să-mi amintesc		A-şi aminti
	memini	meminerim		Că îşi aminteşte
	meministi	memineris		Că îşi amintesc
	meminit	meminerit		
	meminimus	meminerimus		meminisse
	meministis	memineritis		
	meminerunt	meminerint		
M.m.c.p.	Îmi aminteam	Mi-aş aminti		
	memineram	meminissem		
	memineras	meminisses		
	meminerat	meminisset		
	memineramus	meminissemus		
	memineratis	meminissetis		
	meminerant	meminissent		
Viitor II	Îmi voi aminti		Aminteşte-ţi!	
	meminero			
	memineris		memento	
	meminerit			
	meminerimus			
	memineritis		mementote	
	meminerint			

ODI = urăsc

	Indicativ	Conjunctiv	Infinitiv	Participiu	
Perfect			A urî	Urât (ă)	
	Eu urăsc	Eu să urăsc	Că urăşte	Urâţi (te)	
	odi	oderim	Că urăsc	Sg.	osus (m)
	odisti	oderis			osa (f)
	odit	oderit	odisse		osum (n)
	odimus	oderimus		Pl.	osi (m)
	odistis	oderitis			osae (f)
	oderunt	oderint			osa (n)
M.m.c.p.	Eu uram	Eu aş urî			
	oderam	odissem			
	oderas	odisses			
	oderat	odisset			
	oderamus	odissemus			
	oderatis	odissetis			
	oderant	odissent			

	Indicativ	Infinitiv			Participiu	
Viitor II	Eu voi urî	Că va urî			Care va urî	
		Că vor urî			Care vor urî	
	odero	Sg.	osurum (m)	esse	Sg.	osurus (m)
	oderis		osuram (f)			osura (f)
	oderit		osurum (n)			osurum
	oderimus	Pl.	osuros (m)		Pl.	osuri (m)
	oderitis		osuras (f)			osurae (f)
	oderint		osura (n)			osura (n)

NOVI = cunosc, știu

	Indicativ	Conjunctiv	Infinitiv
Perfect	Eu cunosc	Eu să cunosc	A cunoaşte, Că cunoaşte,
	novi	noverim	Că cunosc
	novisti	noveris	
	novit	noverit	novisse
	novimus	noverimus	
	novistis	noveritis	
	noverunt	noverint	
M.m.c.p.	Eu cunoşteam	Eu aş cunoaşte	
	noveram	novissem	
	noveras	novisses	
	noverat	novisset	
	noveramus	novissemus	
	noveratis	novissetis	
	noverant	novissent	
Viitor II	Eu voi cunoaşte		
	novero		
	noveris		
	noverit		
	noverimus		
	noveritis		
	noverint		

COEPI = am început

	Indicativ	Conjunctiv
Perfect	Eu am început	Eu să fi început
	coepi	coeperim
	coepisti	coeperis
	coepit	coeperit

	Indicativ	Conjunctiv
	coepimus	coeperimus
	coepistis	coeperitis
	coeperunt	coeperint
M.m.c.p.	Eu începusem	Eu aş fi început
	coeperam	coepissem
	coeperas	coepisses
	coeperat	coepisset
	coeperamus	coepissemus
	coeperatis	coepissetis
	coeperant	coepissent
Viitor II	Eu voi fi început	
	coepero	
	coeperis	
	coeperit	
	coeperimus	
	coeperitis	
	coeperint	

În aceeaşi categorie a verbelor defective mai sunt cuprinse câteva verbe folosite numai la anumite timpuri şi persoane:

aio	= zic	quaeso	= te rog
inquam	= zic	ave	= te salut
fari	= a vorbi	salve	= bine te-am găsit, fii sănătos
vale	= rămâi cu bine		

Verbul **quaeso** = te (vă) rog şi **quaesumus** = te (vă) rugăm, sunt singurele forme cu acest înţeles.

De la verbul **salvere** sunt cunoscute formele de imperativ: **salve, salvete, salveto** = fii sănătos, fiţi sănătoşi, să fii sănătos.

De la verbul **valere** sunt de asemenea cunoscute tot forme de imperativ: **vale** = rămâi cu bine, **valete** = rămâneţi cu bine şi **valebis** = vei rămâne cu bine, precum şi infinitivul **valere** = a fi sănătos.

Ex. Morem ... retinuit ut liberti servique... mane salvere, vesperi valere sibi singuli dicerent. (A păstrat obiceiul ca liberţii şi sclavii să-l salute (fiecare) dimineaţa cu „salve", seara cu „vale" (Suet. Galba, 4).

De la verbul **avere** s-au păstrat imperativele: **ave, avete, aveto** = fii sănătos, fiţi sănătoşi, să fii sănătos, folosite ca formule de salut. Acest verb este folosit mai rar decât **salve.**

Înainte de luptele din arenă, gladiatorii îl salutau pe împărat cu cuvintele: „Ave, Caesar, morituri te salutant! = Rămâi cu bine (sănătos) împărate, cei ce vor muri te salută!) (Suet.)

F. Verbe nepersonale (impersonale)

Sunt verbe folosite numai la persoana a III-a singular.

a) Verbe care sunt legate de starea timpului, de fenomene ale naturii:

pluit=plouă	gelat=îngheaţă
ningit=ninge	grandinat=cade grindină
fulgurat=fulgeră	lucet=se luminează
tonat=tună	vesperascit=înserează
hiemat=iernează	

Aceste verbe au forme complete (dar numai la persoana a III-a singular) la indicativ, conjunctiv şi infinitiv prezent şi perfect.

b) Verbe care exprimă un sentiment, o stare sufletească:

me pudet = mi-e ruşine
me taedet = mi-e silă (scârbă)
me miseret = mi-e milă
me piget = îmi pare rău, regret, mă supără

Ex. Me non solum **piget** stultitiae meae verum etiam **pudet** (Cic. Dom. 29) = Nu numai că îmi pare rău de proştia mea, dar chiar mi-e ruşine (de ea).

c) Verbe care au subiect un alt verb la infinitiv (în rom. după aceste verbe urmează conjuncţia **să + verbul respectiv**):

accidit=se întâmplă	oportet=trebuie
evenit=se întâmplă	constat=se constată
decet=se cuvine	debet=trebuie
dedecet=nu se cuvine	delectat=este plăcut
libet=place	iuvat=este plăcut
licet=este permis	interest, refert } = este în interesul, interesează

Ex. Quod **licet** Iovi non **licet** bovi = ce este permis lui Iuppiter nu este permis unui bou.

Ex. Oratorem irasci minime **decet**, simulare non **dedecet**. (Cic. Tusc. V, 55) = Nu se cuvine ca un orator să se mânie, se cuvine (nu e rău) să se prefacă.

d) Expresii impersonale formate din adjective sau adverbe cu verbul **sum** (la persoana a III-a singular):

necesse est = e necesar	mirum est = e uimitor
utile est = e folositor	fas est = e permis
verum est = e adevărat	nefas est = nu e permis

Ex. Ducem fortem esse **necesse est** = este necesar ca conducătorul să fie curajos.

e) Unele verbe pasive sunt folosite la pers. a III-a singular ca impersonale:

dicitur=se zice	itur=se merge
creditur=se crede	vivitur=se trăieşte
fertur=se spune	ibitur=se va merge
narratur=se povesteşte	curritur=se aleargă

Ex. Sic **itur** ad astra = astfel se merge la stele.
Vivitur parvo bene = se trăieşte bine cu puţin.

123 Exerciţii – Verbe impersonale şi defective

1. Meministi quanta hominum esset admiratio. 2. Terra moveri coepta est. – 3. Ego vos bene novi. – 4. Ludi coepti sunt. – 5. Res in senatu agitari coepta est. – 6. Eos osi sunt. – 7. Salvebis a meo Cicerone. – 8. Me pudebat in eam urbem redire. – 9. Id mea minime refert. 10. Non sine causa dicitur.

CONJUGAREA PERIFRASTICĂ

Această conjugare exprimă nuanţe diferite de cele exprimate de verbele active sau pasive.

Pentru a exprima intenţia sau gândul de a face ceva sau o acţiune care este pe punctul sau gata să se înfăptuiască, se foloseşte **conjugarea perifrastică activă**. Ea este formată din participiul viitor activ al verbului de conjugat, însoţit de formele corespunzătoare ale verbului esse. Se foloseşte numai la modurile indicativ, conjunctiv şi infinitiv. Aceste moduri şi timpuri sunt exprimate de formele verbului esse.

Ex. Vocaturus sum = am de gând să chem., sunt gata să chem, sunt pe punctul de a chema (indicativ prezent pers. I)

Trebuinţa sau obligaţia de a face ceva, se exprimă prin **conjugarea perifrastică pasivă**. Aceasta este formată din participiul viitor pasiv (gerundivul) însoţit de formele corespunzătoare ale verbului esse. Şi această conjugare are numai modurile indicativ, conjunctiv şi infinitiv, acestea fiind exprimate prin modurile şi timpurile verbului esse.

Ex. Vocandus sum = trebuie să chem

DE REŢINUT: Într-o propoziţie al cărei predicat este la **conjugarea perifrastică pasivă**, au loc următoarele schimbări în construcţia ei şi anume:

– subiectul propoziţiei stă în cazul dativ (subiect logic);

– complementul direct, dacă există, stă în cazul nominativ (subiect gramatical) – în loc de acuzativ;

– predicatul se acordă cu complementul direct (subiectul gramatical) în gen, număr, caz (Nom.) şi persoană;

– dacă nu există complement direct sau există alt fel de complemente sau nu există nici un complement, atunci predicatul se pune la **persoana a III-a singular neutru**.

Ex. 1. Mihi epistula scribenda est = eu trebuie să scriu o scrisoare (compl. direct – epistula în nominativ, verbul acordat cu acesta).

2. Vobis vincendum est = voi trebuie să învingeţi (nu există complement, deci neutru, singular, pers. a III-a).

CONJUGAREA PERIFRASTICĂ ACTIVĂ

	Indicativ	Conjunctiv	Infinitiv
Prezent	Eu am de gând să chem	Eu să am de gând să chem	Că am de gând să chem
	vocaturus sum	vocaturus sim	vocaturum
	vocatura es	vocatura sis	vocaturam
	vocaturum est	vocaturum sit	vocaturum
	vocaturi sumus	vocaturi simus	vocaturos esse
	vocaturae estis	vocaturae sitis	vocaturas
	vocatura sunt	vocatura sint	vocatura
Imperfect	Eu aveam de gând să chem	Eu aş avea de gând să chem	
	vocaturus eram	vocaturus essem	
	vocatura eras	vocatura esses	
	vocaturum erat	vocaturum esset	
	vocaturi eramus	vocaturi essemus	
	vocaturae eratis	vocaturae essetis	
	vocatura erant	vocatura essent	
Viitor	Eu voi avea de gând să chem		
	vocaturus ero		
	vocatura eris		
	vocaturum erit		
	vocaturi erimus		
	vocaturae eritis		
	vocatura erunt		

	Indicativ		Conjunctiv		Infinitiv	
Perfect	Eu am avut de gând să chem		Eu să fi avut de gând să chem		Că am avut de gând să chem	
	vocaturus	fui	vocaturus	fuerim	vocaturum	
	vocatura	fuisti	vocatura	fueris	vocaturam	
	vocaturum	fuit	vocaturum	fuerit	vocaturum	
	vocaturi	fuimus	vocaturi	fuerimus	vocaturos	fuisse
	vocaturae	fuistis	vocaturae	fueritis	vocaturas	
	vocatura	fuerunt	vocatura	fuereint	vocatura	
M.m.c.p.	Eu avusesem de gând să chem		Eu aş fi avut de gând să chem			
	vocaturus	fueram	vocaturus	fuissem		
	vocatura	fueras	vocatura	fuisses		
	vocaturum	fuerat	vocaturum	fuisset		
	vocaturi	fueramus	vocaturi	fuissemus		
	vocaturae	fueratis	vocaturae	fuissetis		
	vocatura	fuerant	vocatura	fuissent		
Viitor II	Eu voi fi avut de gând să chem					
	vocaturus	fuero				
	vocatura	fueris				
	vocaturum	fuerit				
	vocaturi	fuerimus				
	vocaturae	fueritis				
	vocatura	fuerint				

CONJUGAREA PERIFRASTICĂ PASIVĂ

Prezent	Eu trebuie să fiu chemat		Să trebuiască să fiu chemat		Că trebuie să fiu chemat	
	vocandus	sum	vocandus	sim	vocandum	
	vocanda	es	vocanda	sis	vocandam	
	vocandum	est	vocandum	sit	vocandum	
	vocandi	sumus	vocandi	simus	vocandos	esse
	vocandae	estis	vocandae	sitis	vocandas	
	vocanda	sunt	vocanda	sint	vocanda	
Imperfect	Trebuia să fiu chemat		Ar trebui să fiu chemat			
	vocandus	eram	vocandus	essem		
	vocanda	eras	vocanda	esses		
	vocandum	erat	vocandum	esset		
	vocandi	eramus	vocandi	essemus		
	vocandae	eratis	vocandae	essetis		
	vocanda	erant	vocanda	essent		

	Indicativ		Conjunctiv		Infinitiv	
Viitor	Va trebui să fiu chemat					
	vocandus	ero				
	vocanda	eris				
	vocandum	erit				
	vocandi	erimus				
	vocandae	eritis				
	vocanda	erunt				
Perfect	A trebuit să fiu chemat		Să fi trebuit să fiu chemat		Că a trebuit să fiu chemat	
	vocandus	fui	vocandus	fuerim	vocandum	
	vocanda	fuisti	vocanda	fueris	vocandam	
	vocandum	fuit	vocandum	fuerit	vocandum	
	vocandi	fuimus	vocandi	fuerimus	vocandos	fuisse
	vocandae	fuistis	vocandae	fueritis	vocandas	
	vocanda	fuerunt	vocanda	fuerint	vocanda	
M.m.c.p.	Trebuise să fiu chemat		Ar fi trebuit să fiu chemat			
	vocandus	fueram	vocandus	fuissem		
	vocanda	fueras	vocanda	fuisses		
	vocandum	fuerat	vocandum	fuisset		
	vocandi	fueramus	vocandi	fuissemus		
	vocandae	fueratis	vocandae	fuissetis		
	vocanda	fuerant	vocanda	fuissent		
Viitor II	Va fi trebuit să fiu chemat					
	vocandus	fuereo				
	vocanda	fueris				
	vocandum	fuerit				
	vocandi	fuerimus				
	vocandae	fueritis				
	vocanda	fuerint				

ADVERBUL

Adverbele sunt părți de vorbire invariabile, așezate pe lângă verbe îndeosebi, pentru a preciza sau nuanța sensul acestora. Ele sunt formate din alte părți de vorbire prin derivare sau compunere.

Toate adverbele se pot grupa în mai multe categorii, după înțelesul și întrebuințarea lor astfel:

Adverbe de timp: **nunc** = acum; **hodie** = azi; **cras** = mâine; **nuper** = de curând; **antea** = mai înainte; **quondam, olim** = odinioară; **pridie** = în ajun; **postridie** = a doua zi; **deinde** = apoi; **postea** = după aceea; **mane** = dimineața; **noctu** = noaptea; **interdiu** = ziua; **vespere** = seara; **meridie** = la amiază; **statim** = pe dată; **nunquam** = niciodată; **nonnunquam** = uneori; **diu** = mult timp.

Adverbe de loc: **hic** = aici; **ibi** = acolo; **ibidem** = tot acolo; **alibi** = aiurea; **foris** = afară; **intus** = înăuntru; **hinc** = de aici; **inde** = de acolo; **undique** = din toate părțile; **eo** = acolo etc.

Adverbe de cantitate: **tantum** = atât; **multum** = mult; **parum** = puțin; **plus** = mai mult; **plurimum** = foarte mult; **aliquantum** = puțin; **nimis, nimium** = prea mult; **satis** = destul etc.

OBS. Complementul acestor adverbe stă în cazul genitiv: **multum vini** = mult vin; **tantum hostium** = atâția dușmani.

Adverbe de afirmare: **ita** = astfel; **etiam** = chiar; **vero** = într- adevăr; **profecto** = desigur; **sane** = desigur; **immo** = ba chiar; **scilicet, nimirum** = adică, fără îndoială etc.

Adverbe de negare: non = nu; **haud** = nu, nici; **nequaquam, minime** = nicidecum; **nondum** = încă nu etc.

Adverbe de întrebare: **num, -ne, nonne, utrum** = oare; **cur, quare, quamobrem** = pentru ce; **quomodo** = cum; **quemadmodum** = în ce chip; **utrum... an** = oare... sau, pentru întrebarea dublă.

Adverbe de îndoială: **forte** = din întâmplare; **forsit, fortasse, forsan** = poate.

Adverbe de mod: sunt cele mai numeroase și răspund la întrebarea cum? în ce fel? în ce mod?

Sunt derivate din adjective sau participii astfel:

A. Adjectivele de clasa I în **us-a-um** sau **er-a-um** formează adverbe cu terminația **e** sau **o la tema genitivului singular:**

Adjectivul		Genitiv	Adverbul	
avarus,-a,-um	= lacom	avar-i	avare	= cu zgârcenie
aptus,-a,-um	= potrivit	apt-i	apte	= în chip potrivit
miser,-a,-um	= nenorocit	miser-i	misere	= în chip nenorocit
malus,-a,-um	= rău	mal-i	male	= rău
meritus,-a,-um	= merituos	merit-i	merito	= în chip meritat
fecundus,-a,-um	= roditor	fecund-i	fecunde	= în chip rodnic
tutus,-a,-um	= sigur	tut-i	tuto	= în siguranță
secretus,-a,-um	= secret	secret-i	secreto	= în secret
Excepție:				
bonus,-a,-um	= bun	–	bene	= bine

B. Adjectivele de clasa a II-a în **–is-e** și adjectivele de clasa a III-a în **–x** formează adverbe cu terminația **–iter** la tema **genitivului singular:**

Adjectivul		Genitiv	Adverbul	
ferox,-cis	= crud	feroc-is	ferociter	= în chip crud
fallax,-cis	= înșelător	fallac,-is	fallaciter	= în chip înșelător
felix,-cis	= fericit	felic-is	feliciter	= în chip fericit
utilis,-e	= folositor	util-is	utiliter	= în chip folositor
fidelis,-e	= credincios	fidel-is	fideliter	= cu credință
similis,-e	= asemănător	simil-is	similiter	= în chip asemănător
simplex,-cis	= simplu	simplic-is	simpliciter	= în mod simplu
suavis,-e	= plăcut	suav-is	suaviter	= în mod plăcut
Excepție:				
audax-cis	= îndrăzneț	—	audacter	= cu îndrăzneală

OBS. a) Unele adjective de clasa a II-a și a III-a au ca adverbe de mod chiar **acuzativul singular neutru** al acestora:

viride = de culoare verde
facile = cu ușurință, ușor
difficile = cu greutate

b) Ablativul singular al unor substantive sunt folosite și ca adverbe:

gratis(gratiis) de la gratia = pe gratis
rite (de la ritus= ceremonie, datină= după obicei
iure (de la ius = drept) = pe drept
sponte (de la spons = voință) = de la sine
arte (de la ars = artă) = cu meșteșug
ordine (de la ordo = rând) = la rând
ratione (de la ratio = rațiune) = cu socoteală

c) Unele adverbe de mod nu au la originea lor nici substantive nici adjective:

fere	= cam, aproape	aliter	= altfel
ferme	= cam	ita	= astfel
solum	= numai	item	= de asemenea
saltem	= cel puțin	sic	= astfel
praesertim	= mai cu seamă	quoque	= chiar și
passim	= ici-colo	potius	= mai de grabă
omnino	= în total	nequiquam	= în zadar

C. Adjectivele de clasa a III-a cu tema Gen. sing. în **-nt** și **-rt** precum și participiile în **-ans** și **-ens**, formează adverbe cu terminația **-er la tema genitivului singular:**

Adjectivul		Genitiv	Adverbul	
flagrans,-tis	= arzător	flagrant,-is	flagranter	= în chip arzător
nocens,-tis	= vătămător	nocent,-is	nocenter	= în chip vătămător
neglegens,tis	= neglijent	neglegent,-is	neglegenter	= cu nepăsare
sapiens,-tis	= înțelept	sapient,-is	sapienter	= cu înțelepciune
sollers,-tis	= isteț	sollert,-is	sollerter	= cu istețime
vigilans,-tis	= vigilent	vigilant,-is	vigilanter	= cu vigilență
prudens,-tis	= prevăzător	prudent,-is	prudenter	= cu prudență

COMPARAȚIA ADVERBELOR

Numai adverbele de mod au grade de comparație.

Comparativul adverbului este egal cu **comparativul neutru al adjectivului:**

Adjectivul	Comparativ	Comparativul adverbului	
facilis,-e	facilior, facilius	facilius	= mai ușor
clarus,-a,-um	clarior, clarius	clarius	= mai strălucit
audax,-cis	audacior, audacius	audacius	= mai cu îndrăzneală
bonus,-a,-um	melior, melius	melius	= mai bine

Superlativul adverbului este egal cu **superlativul adjectivului**, dar **cu terminația -e**, în loc de **-us, -a, -um.**

Adjectivul	Superlativ	Superlativul adverbului	
facilis-e	facillimus,-a,-um	facillime	= foarte ușor
clarus,-a,-um	clarissimus,-a,-um	clarissime	= în mod foarte strălucit
audax,-cis	audacissimus,-a,-um	audacissime	= cu foarte mare îndrăzneală
bonus,-a,-um	optimus,-a,-um	optime	= foarte bine

124 Exerciții – Adverbe de mod.

1. Galli cum Romanis fortiter pugnaverunt – 2. Macedones Asiam longe lateque vestaverunt – 3. Quod non recte fecisti, aliter facere debes – 4. Aetas hominis brevis est, sed non nimis brevis – 5. Leones facilius vincuntur quam tigres – 6. Quod multis placet, difficillime custodies – 7. Omnes vivere feliciter volunt – 8. Vere sapientes rari sunt – 9. Epistulas Ciceronis libenter legimus – 10. Omnes legionum duces in castra graviter vulnerati redierunt.

125 Exerciții – Adverbe de loc.

1. Deus ubique praesens est – 2. Multi homines hinc in Africam migraverunt – 3. Quidam stulte dictitant: ubi laute vivitur, ibi patria est – 4. Caesar locum occupavit, quo hosti aditus non erat – 5. Unde venis puer? – 6. Quo tam celeriter curris! – 7. Ubi magnum hostium numerum vidisti? – 8. Ibo ibi ubi es.

126 Exerciții – Romanae initium reipublicae.

Consules duo pro uno rege coeperunt creari; eisque datum est imperium annum. Fuerunt anno primo consules L. Iunius Brutus et Tarquinius Collatinus. Sed Tarquinio Collatino dignitas statim detracta est; loco eius Valerius Publicola consul factus est. Commovit bellum urbi Romae Tarquinius rex, qui fuerat expulsus, et dimicavit, ut in regnum restitueretur. In prima pugna Brutus consul et Aruns, Tarquinii filius, invicem se occiderunt. Romani ex ea pugna victores excesserunt. Brutum Romanae matronae, quasi communem patrem, per annum luxerunt. Secundo quoque anno iterum Tarquinius Romanos aggressus est, ut reciperetur in regnum. Verum tunc quoque victus est. Tertio anno Tarquinius Tusculum profectus est, atque ibi per quatuordecim annos privatus vixit. (După Eutropius).

127 Exerciții – Adverbe de negare.

1. Non laboras – 2. Non multum egisti – 3. Non modo ferae, verum etiam arbores loquuntur in fabulis – 4. Rem haud facilem incipis – 5. Virtus neque naufragio, neque incendio amittitur – 6. Nobilis equus umbra quoque virgae regitur, ne calcari quidem concitatur ignavus – 7. Nusquam eris ab omni periculo tutus – 8. Nunquam mendacium homine libero erit dignum – 9. Interdum populus recte iudicat; nonnunquam peccat.

128 Exerciții – Adverbe de întrebare.

1. Quis hic loquitur? – 2. Num vir bonus mentiri audet? – 3. Nonne id satis erat? – 4. Uter nostrum popularis est? Tune an ego? – 5. Est ne servus intus? Non est – 6. Unde id scis? – 7. Novistine Ciceronem? – 8. Utrum ea vestra, an nostra culpa est? – 9. Audivistine? Omnia audivi – 10. Cur sīmulas igitur? Quin taces?

129 Exerciții – Adverbe. Traduceți:

a) Doctus sum; doctior es; doctissimus est.
Docte loquor; doctius loqueris; doctissime loquitur.

b) După exemplele de mai sus formați șase serii de propoziții pornind de la dubletele:

1.	Fortis sum Fortiter pugno	2.	Vehemens sum Vehementer clamo
3.	Stultus sum Stulte imitor	4.	Beatus sum Beate vitam ago
5.	Malus sum Male ago	6.	Miser sum Misere vivo

PREPOZIȚIA

Prepoziția este o parte de vorbire invariabilă care se așează înaintea sau în urma unui cuvânt, exprimând raporturi de dependență între părțile unei propoziții. Prepoziția nu are sens de sine stătător, fiind folosită numai ca element de legătură între termenii unei propoziții.

În limba latină există două grupe de prepoziții:

a) prepoziții care cer acuzativul,
b) prepoziții care cer ablativul.

a) Prepoziții cu acuzativul

ante, apud, ad, adversus,
circum, circa, citra, cis,
erga, contra, inter, extra,
infra, intra, iuxta, ob,
penes, pone, post și praeter,
prope, propter, per, secundum,
supra, versus, ultra, trans.

N.B. Prepozițiile sunt așezate într-o anumită ordine care permite o memorizare ușoară și rapidă. **Nu schimbați ordinea lor!**

ante = înainte, în fața cuiva

Hannibal ante portas = Hannibal înaintea porților
Ante oculos habeo = am înaintea ochilor
Ante castra = înaintea taberei, cu fața spre tabără
Ante lucem = înainte de zori
Ante Christum natum = înainte de nașterea lui Christos
Ante omnia = înainte de toate

apud = la, lângă, înaintea, acasă la

Pugna apud Cannas = lupta lângă Cannae
Apud Ciceronem = acasă la Cicero
Verba facio apud senatum = vorbesc înaintea senatului
Apud Romanos = la romani

ad = la, către, spre, până, cam

Ad summam senectutem = până la adânci bătrânețe

Ad tempus = la timp
Ad unum omnes = toți până la unul
Ad omnia respondeo = răspund la toate
Ad suum arbitrium = după placul său
Ad diem constitutam = pentru ziua fixată
Ad nullam rem utilis = bun de nimic
Ad summam = în total

adversus = către, spre, contra, față de

Adversus montes = spre munți
Dimico adversus hostes = lupt contra dușmanilor
Fides adversus amicum = credință față de un prieten

Circum, Circa = împrejur, cam

Circa (circum) Romam = împrejurul Romei
Circa centum milites = cam o sută de soldați
Circum (circa) urbes legatos mitto = trimit soli la orașele din jur

Citra, cis = dincoace, peste

Citra (cis) Alpes = dincoace,peste Alpi
Cis paucos menses = peste câteva luni
Citra (cis) flumen = dincoace de fluviu

erga = către, față de

Meus erga te amor = dragostea mea față de tine
Pietas erga parentes = respectul față de părinți

contra = împotriva, în față

Insula contra portum est = există o insulă în fața portului
Contra naturam = împotriva naturii
Contra leges = împotriva legilor

inter = între, printre, dintre

Inter Alpes et mare = între Alpi și mare
Inter cenam = în timpul cinei
Inter homines non est concordia = între oameni nu există înțelegere
Amici inter se adiuvant = prietenii se ajută între ei
Inter stationes hostium = printre posturile de pază ale dușmanilor

extra = în afară

Extra provinciam = în afara provinciei
Extra muros = în afara zidurilor
Extra periculum = în afară de pericol
Extra modum = peste măsură

infra = sub, după, mai jos de
Infra pontem = sub pod
Infra urbem castra posuit = a așezat tabăra mai jos de oraș
Servi infra libertinos sunt = sclavii sunt mai jos decât liberții

iuxta = lângă, alături de, potrivit
Iuxta viam castra posuerunt = și-au așezat tabăra lângă drum
Iuxta murum = lângă zid

ob = înainte, din cauza, pentru
Ob timorem = din cauza fricii, de teamă
Ob eam rem sau causam = din această cauză, pentru acest motiv
Ob metum = de frică
Ob oculos versatur = este (stă) înaintea ochilor

penes = în puterea, în mâna
Penes regem summa omnium rerum est = în mâna regelui este puterea supremă
Penes praetorem = în puterea pretorului

pone = (foarte rar) – după, înapoi
Pone castra = înapoia taberei

post = după
Post mortem = după moarte
Post Christum natum = după nașterea lui Christos
Post Mercurium Apollinem colunt Germani = după Mercur germanii cinstesc pe Apollo
Post me = după mine
Post meridiem = după-amiază
Post adventum suum = după sosirea sa
Post tergum = după (la) spate

praeter = pe lângă, afară de, mai mult decât, în contra
Nemo praeter me = nimeni afară de mine
Praeter castra = pe lângă tabără
Praeter consuetudinem = în contra obiceiului
Audax sum praeter ceteros = sunt îndrăzneț mai mult decât ceilalți
Praeter modum = peste măsură

prope = aproape de, ca
Prope occasum solis = aproape de apusul soarelui
Prope urbem = aproape de oraș

propter = lângă, aproape de, din pricina, alături
Propter frigora = din cauza frigului

Propter aquae rivum = alături de malul unei ape
Propter aedem = lângă templu

per = prin, printre, pe, în timp de
Per medios hostes = prin mijlocul dușmanilor
Per urbes = prin orașe
Per deos immortales! = pe zeii nemuritori!
Per vias = pe drumuri
Per duas noctes = timp de două nopți

secundum = de-a lungul, după, potrivit cu
Secundum arbitrium tuum = potrivit părerii tale
Secundum flumen = de-a lungul fluviului
Secundum leges = potrivit legilor

supra = peste, deasupra, mai sus de, înainte de
Supra urbem = peste oraș, deasupra orașului
Supra hanc memoriam = înainte de timpul nostru
Supra omnia = peste toate, deasupra tuturor
Supra vires = peste puteri

versus (postpoziţional) = înspre, către
Romam versus = spre Roma
Navigare Italiam versus = a naviga spre Italia
In forum versus = către for
Ad Oceanum versus = înspre ocean

ultra, trans = dincolo de, peste
Ultra (trans) Alpes = dincolo de Alpi
Ultra (trans) mare = peste mare
Ultra modum progredior = terc peste măsură, întrec măsura
Ultra fidem = dincolo de (peste) orice credință
Ultra castra = dincolo de tabără
Trans Tiberim = peste Tibru
Trans montes = peste munți

b) Prepoziții cu ablativul

a, ab, absque, abs și de
coram, clam, cum, ex și e
sine, tenus, pro și prae

ATENȚIE! pentru memorizare ușoară, **nu schimbați ordinea.**

a, ab (abs) = de, de la, din
Ab urbe venio = viu din oraș

Gallos ab Aquitanis Garumna flumen dividit = fluviul Garonne desparte pe gali de aquitani.
A dextra = de la (din) dreapta
Ab initio = de la început
Defendo fines ab hostibus = apăr hotarele de dușmani
Laudatur a magistro = este lăudat de profesor
Ab Urbe condita = de la întemeierea Romei
A pueritia = din copilărie

absque = fără (folosit în operele scriitorilor de comedii)
Absque te = fără tine
Hoc absque te esset, hodie non viverem = dacă aceasta s-ar fi petrecut fără tine, azi n-aș mai trăi.

de = de, despre, din, de pe, din cauza, dintre
Homo de plebe = om de plebe (om de rând)
De carminibus Homeri recito = recit din poeziile lui Homer
Fleo de morte = plâng din cauza morții
Qua de causa = din care cauză
Cogito de te = gândesc despre tine
Unus de multis = unul dintre cei mulți
Lex de ambitu = legea despre corupția electorală
De civitate eiicere = a alunga din cetate
De lecto decidere = a cădea din pat
Nuntium de pace mitto = trimit un mesager despre pace (relativ la pace)

coram = în fața, în prezența, înaintea
Coram populo = în fața poporului
Senatu coram = înaintea senatului

clam = pe ascuns, fără știrea
Clam vobis = fără știrea voastră
Clam patre = fără știrea tatălui

cum = cu
Bellum gero cum hostibus = port război cu dușmanii
Multis cum lacrimis = cu multe lacrimi
Cum meo fratre = cu fratele meu
Exit cum nuntio = a ieșit o dată cu vestea

ex (e) = din, dintre, de, de pe, din cauză, după
Ex illo tempore = din acel timp (vreme)
Poculum ex auro = pahar de aur
Audivi ex aliquo = am auzit de la cineva

Ex vulnere aeger = bolnav din cauza rănii
Laboro ex capite = sufăr de dureri de cap
Ex more Persarum = după obiceiul perșilor
Pauci ex nobis = puțini dintre noi
În locuțiuni:
Diem ex die exspecto = aștept zi de zi
Ex animo diligo = iubesc din inimă
Ex usu est = este de folos
Ex parte = în parte
Magna ex parte = în mare parte
Ex occulto = pe furiș, pe ascuns
Ex tempore = la moment, pe loc
Ex composito = după înțelegere
Ex fuga = în fugă, fugind
Ex libris (meis) = dintre cărțile (mele)

sine = fără
Sine amicis = fără prieteni
Sine causa = fără motiv
Sine spe = fără speranță
Sine periculo = fără pericol
Sine ullo auxilio = fără nici un ajutor
Nihil sine deo = nimic fără dumnezeu
Sine ira et studio = fără mânie și părtinire

tenus (postpoziționat) = până la
Tauro tenus regnat = domnește până la muntele Taurus
Capulo tenus = până la mâner
OBS. Când urmează după un pronume, se contopește cu el: hactenus = până aici; quatenus = până unde.

pro = pentru, înaintea, în loc de, conform, potrivit, după, ca
Pro patria mori = a muri pentru patrie
Pro castris = înaintea taberei
Pro uno rege duo consules sunt creati = în loc de un rege sunt creați doi consuli.
Pro consule = în locul consulului, ca consul
Pro praetore = în locul pretorului, ca pretor
Pro dignitate vivo = trăiesc potrivit cu demnitatea
Pro se quisque = fiecare după puterile sale
Pro tempore et pro re = după timp și împrejurări
Pro certo affirmo = dau ca sigur
Pro hoste me gero = mă port ca un dușman
Pro rostris dico = vorbesc de la tribună

prae = înaintea, din cauza (în propoziții negative), în raport, în comparație
Prae se agere hostes = a mâna înaintea sa pe dușmani
Prae se gerere signa = a purta înaintea sa steagurile
Divitias prae virtute contemnere = a disprețui bogățiile în raport cu virtuttea
Beatus es prae nobis = ești fericit în comparație cu noi
Prae lacrimis loqui non possum = nu pot vorbi din cauza lacrimilor
Prae multitudine telorum solem non vident = nu văd soarele din cauza mulțimii săgeților
Virtutem prae me gero = mă fălesc cu virtutea

Prepoziții cu acuzativul și ablativul: in, sub, subter, super

a) Acuzativul la întrebarea unde și încotro? (verbe de mișcare)
b) Ablativul la întrebarea unde este sau se întâmplă ceva?

In + Acuzativul = în, la, pe, către, spre, până la, pentru, contra
In Italiam redeo = mă întorc în Italia
In Persas proficiscor = plec la perși
Escendo in montem = mă urc pe munte
In septemtriones spectat = se întinde spre miazănoapte
In lucem dormio = dorm până la ziuă
In multam noctem = până noaptea târziu
Differo in omne tempus = amân pentru totdeauna
In decem annos = în (pe, pentru) zece ani
In Catilinam orationes = discursuri împotriva lui Catilina
In verba magistri iuro = jur pe cuvintele învățătorului

În locuțiuni:
In diem vivo = de pe o zi pe alta, de azi pe mâine
In dies cresco = cresc pe zi ce trece
In omnes partes = în toate privințele
Accipio hostem in deditionem = primesc pe dușman în supunere
In fidem (meam) recipio = iau sub protecția mea
In spem venio = îmi fac speranță, îmi închipui
In ius (iudicium) voco = chem în judecată.

In + Ablativul = în, la, pe, între, printre
In itinere = pe drum, în drum
In agris = pe ogoare
In multis diebus = în multe zile

In decem annis = în zece ani, în decurs de zece ani
Ter in anno = de trei ori pe an
In pueritia = în (timpul) copilărie
In bello = în război, în timpul războiului
In spe sum = am speranța
In metu sum = mi-e frică
In summa inopia auxilii = cu toată lipsa totală de ajutor
Thales in septem sapientibus fuit = Thales a fost printre cei șapte înțelepți
In animo habeo = am de gând
Quantum in me est = întru cât depinde de mine

Sub + Acuzativul = sub, până sub, aproape de, la, spre
Sub galli cantum = la cântatul cocoșului
Sub vesperum = spre seară
Sub montes succedere = a înainta aproape de (până sub) munți
Sub lucem = spre ziuă

Sub + Ablativul = sub, la, pe timpul
Sub aqua sunt = sunt sub apă
Sub radicibus montis = la poalele muntelui
Sub divo dormio = dorm afară
Sub ipsa profectione = chiar la plecare
Sub bruma = pe timpul solstițiului de iarnă
Sub armis maneo = rămân sub arme
Sub oculis patris rem facio = fac acest lucru sub ochii tatălui

Subter + Acuzativul (foarte rar în proză) = sub, dedesubt
Consul subter murum hostium advehitur = consulul a sosit sub zidul dușmanilor

Subter + Ablativul (în poezie) = sub
Subter densa testudine iuvat ferre casus = le place să-și ducă necazurile sub o deasă platoșă.

Super + Acuzativul (în proză) = peste, deasupra, pe
Super omnes = peste toți
Alii super alios = unii peste alții
Super corpora occisorum vadunt = merg peste trupurile celor uciși

Super + Ablativul (în poezie) = pe, despre, deasupra
Super his rebus nimis dixi = despre aceste lucruri am zis prea mult
Super cervicibus ensis pendet = o sabie stă atârnată deasupra gâtului.

130 Exerciții – Prepoziții cu acuzativul.

1. Per noctem sidera videmus – 2. Punientur ii qui contra leges egerint – 3. Cervus vehementer sitiens ad fontem venit – 4. Exercitus hostium ad urbis portas venit – 5. Hac aestate extra urbem habitabimus – 6. Penes Romanos imperium omnium terrarum fuit – 7. Inter oratores Graecos Demosthenes, inter Romanos Cicero praestantissimus fuit – 8. Multa bella intra paucos menses finita sunt – 9. Germani trans flumen Rhenum incolunt – 10. Olim Graeci nullius rei praeter laudem avari erant.

131 Exerciții – Prepoziții cu acuzativul.

1. Noi nu avem arme împotriva morții – 2. Dragostea tatălui față de copii este foarte mare – 3. Mulți oameni se supun legilor de frică – 4. Noi vedem deasupra noastră o mulțime de stele – 5. Astăzi vom merge la Paulus – 6. Sunt curajos mai mult decât ceilalți – 7. Astăzi vom cina la Paulus – 8. Fiecare a răspuns după placul său – 9. Fratele meu va veni acasă peste câteva luni – 10. Bolnavul a dormit timp de două nopți.

Vocabular

arme	= arma,-orum	curajos	= fortis,-e
a se supune	= pareo,-Ăre	ceilalți	= ceteri,-ae-a
mulțime	= multitudo,-inis	a cina	= ceno,-are
astăzi	= hodie	câțiva	= pauci,-ae,-a
lună	= mensis,-is(m)	bolnav	= aeger,-gri

132 Exerciții – Prepoziții cu ablativul.

1. A Caesare commentarii de bello Gallico scripti sunt – 2. Magna cum voluptate avium cantum audimus – 3. E portu naves educuntur – 4. Nemo sine erroribus vixit – 5. Themistoclem sui amici clam populo sepeliverunt – 6. Tu prae nobis beatus es – 7. Caesar pro castris suas copias produxit – 8. Pauci ex nobis id noverunt – 9. Incolae urbis oppugnatae legatos de pace ad Caesarem miserunt – 10. Sine virtute nemo felix est – 11. Cicero de legibus tres libros scripsit.

133 Exerciții – Prepoziții cu acuzativul și ablativul.

1. Sub terra est magna rerum utilium multitudo – 2. Multae aves ante hiemem in alias terras migrant – 3. Druidarum disciplina in Britannia reperta est – 4. Non omnes res videmus quae sub oculos nostros veniunt – 5. Equitatus hostium sub noctem in castra venit – 6. Multo ante prospexi tempestatem futuram – 7. Circiter meridiem imperator exercitum ex acie in castra duxit – 8. Venisti nobiscum ad mare – 9. Discipuli de carminibus Ovidii recitant – 10. Omnes boni discipuli a magistro laudantur.

134 Exerciții – Prepoziții.

Completați frazele cu prepozițiile următoare care corespund textului: trans, apud, ante, adversus, cum, a/ab, in, ad, de, post.

1. Antiochus ... populum Romanum bellum parabat.
2. Hannibali ... campo copias suas ostendit.
3. Erant leves currus... falcibus
4. ... amico longam epistulam accepi.
5. ... eum longam epistulam miseram
6. Hostes magnis clamoribus ... nostros impetum fecerunt.
7. ... legionibus Caesar flumen transivit.
8. Caesar ... flumen legiones duxit.
9. Adventum tuum ... amico cognovi
10. Paucis ... mortem diebus senex adhuc vivebat.
11. ... morte philosophi libros scripserunt.
12. ... bellum pax adest.
13. ... patrem paucos dies mansi.

CONJUNCȚIA

Conjuncția este o parte de vorbire invariabilă care exprimă raporturi de coordonare sau de subordonare între propoziții.

Conjuncțiile se împart în două categorii:

– de coordonare

– de subordonare

Conjuncțiile de coordonare leagă propoziții de același fel. După sensul lor, ele se împart astfel:

– copulative: **et, ac, atque, -que** = și
neque, nec = și nu, nici
etiam = și, chiar
quoque (postpozițional) = și, de asemenea, chiar și
ne ... quidem = nici chiar, nici măcar.

– disjunctive: **aut, vel, -ve, sive (seu)** = ori, sau

– adversative: **sed, verum** = dar, însă, ci
at = iar, dar, însă, din contra
autem, vero (postpoziționale) = însă, dar, iar
ceterum = de altfel
atqui = însă totuși, și totuși
tamen = cu toate acestea, totuși.

– cauzale: **nam, namque, enim, quippe** = căci
etenim = deoarece.

– conclusive (consecutive): **itaque, igitur** = așadar, deci
ergo = deci, prin urmare
proinde = ca atare, deci, prin urmare (cu verbul la imperativ)
ideo, propterea, quare, quamobrem, quapropter = de aceea, pentru aceea.

Conjuncțiile de subordonare leagă o propoziție subordonată de regenta ei. (Pentru aceste conjuncții vezi sintaxa frazei, propozițiile subordonate).

135 Exerciții – Conjuncții.

1. Romani Ciceroni patriae salutem debebant: itaque pater patriae dictus est – 2. Corpus moritur, animus vero nunquam morietur 3. Sol et lucis et coloris fons est – 4. Et monere et moneri proprium est verae amicitiae – 5. Multa quidem videmus, at plura sunt et maiora quae non videmus – 6. Omne corpus aut aqua, aut aer, aut ignis, aut terra est – 7. Nihil laboras ideo nihil habes – 8. Invidi tacent, ergo laudant – 9. Homines vel divites, vel pauperes, aut felices seu infelices sunt.

136 Știți să răspundeți?

1) Cu ce cazuri se pot construi prepozițiile latine? 2) Care sunt prepozițiile care cer acuzativul? Recitați-le în ordinea dată 3) Care sunt prepozițiile care cer ablativul? Ați memorat ordinea în care sunt prezentate? 4) Există prepoziții care se construiesc cu ambele cazuri? Care sunt ele? 5) Ce diferență este între **in** construit cu acuzativul și **in** construit cu ablativul? 6) Ce diferență există între prepozițiile **a** și **ab** sau între **e** și **ex**? 7) Dar între prepozițiile **ad** și **apud** ați observat vreo diferență?

137 Dialogus: Marcus et Caius.

Marcus: Cai! expergiscere! Tempus est surgendi. Audisne?
Caius: Non audio.
Marcus: Ubi ergo aures habes?
Caius: In lecto.
Marcus: Hoc video; sed quid facis adhuc in lecto?
Caius: Dormio.
Marcus: Dormis? Et loqueris tamen mecum?
Caius: Certe dormio, non auribus sed oculis; dormire saltem cupio.
Marcus: At nunc non est tempus dormiendi, sed surgendi.
Caius: Quota hora est?
Marcus: Hora septima modo audita est.
Caius: Quando tu surrexisti?
Marcus: Iam ante duas horas.
Caius: Sed frater meus adhuc in lecto est.
Marcus: Erras; cum patre iam in horto erat; modo reverterunt.
Caius: Ergo ego quoque surgam.

138 Exerciții – Conjuncții.

1. Alii intra moenia atque in sinu urbis sunt hostes 2) Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt 3) Tu omnium humanarum divinarumque rerum nomina, genera, causas aperuisti... 4) Aut vivam, aut moriar 5) Lege vel tabellas redde 6) Sive habes quid, sive nihil habes, scribe tamen aliquid 7) Hic pagus appellabatur Tigurinus; nam omnis civitas Helvetia, in quattuor pagos divisa est 8) Gaudeamus igitur; igitur beate vivamus 9) Difficile factu est sed tamen conabor 10) A nullo videbatur, ipse autem omnia videbat.

INTERJECȚIA

Este o parte de vorbire neflexibilă. Ea exprimă sentimente de durere, bucurie, amenințare, chemare, voință, îndemn sau imitarea unor sunete.

Exemple:

1. Durere: hei! heu! ehei! ah!
2. Bucurie: evoe! evax!
3. Spaimă: oh! papae! hem!
4. Indignare: proh!
5. Amenințare: vae!
6. Dezgust: apage!
7. Încurajare, îndemn: age, eia, agite, macte, eia vero, ecce, en.
8. Chemare: eho, heus, ohe, ehodum, hercle, mehercle = așa să mă ajute Hercule, zău!
9. Sunete din natură: tax! tux! (= pleosc!)

În general interjecțiile se construiesc unele cu acuzativul, altele cu nominativul sau chiar cu dativul:

O, me miserum = vai de mine, nenorocitul de mine (acuzativ).

O, urbem venalem et mature perituram, si emptorem invenerit! = O, oraș de vânzare care ar pieri repede dacă s-ar găsi cumpărător! (acuzativ)

Ecce homo! = Iată omul (un om)! (nominativ)

En causa sau causam! = Iată motivul! (nominativ sau acuzativ)

En ego vester Ascanius! = Iată-mă, al vostru Ascanius! (nominativ).

Ei (hei) mihi = Vai de mine (dativ)

Vae victis! = Vai de cei învinși! (dativ).

SINTAXA

SINTAXA PROPOZIȚIEI

FUNCȚIILE CAZURILOR

N. subiectul (cine?)
G. atributul substantival (al, a, ai, ale, cui?)
D. complementul indirect (cui? pentru cine?)
A. complementul direct (pe cine? ce?)
Ab. complementul circumstanțial; (unde, când, cum, prin ce, prin cine, despre cine, cu cine, cu ce, etc.)
V. nu are funcție sintactică.

Din cele de mai sus rezultă că ablativul este un caz deosebit de frecvent, exprimând diferite nuanțe (de timp, loc, mod, cauză, instrument, etc). În general el se traduce cu ajutorul unei prepoziții care convine textului. Când ablativul este însoțit de o prepoziție, aceasta ușurează înțelegerea textului, respectiv traducerea lui.

Ex. Castris egressi = ieșind din tabără. Aici sensul verbului ne ajută să găsim prepoziția potrivită cu care vom traduce ablativul castris: **din**.

Ex. Cum his amicis venit = a venit cu acești prieteni. Prepoziția **cum** = cu, exprimă clar însoțirea de persoane.

NOMINATIVUL

În primul rând este cazul subiectului. El este partea principală a propoziției și poate fi exprimat prin: **substantiv, adjectiv, pronume, verb la infinitiv.**

1. Discipulus laborat = elevul lucrează
2. Sapiens suadet = înțeleptul sfătuiește
3. Ille pugnavit = acela a luptat
4. Errare humanum est = a greși este (un fapt) omenesc.

În nominativ mai pot sta **atributul adjectival** și **apoziția (atribut substantival).**

Ex. Puer **sedulus** lectionem discit (atribut adjectival)
Vergilius, **celeberrimus poeta**, scripsit Aeneidem (apoziție)

Atributul adjectival poate fi exprimat prin adjectiv, pronume, numeral, participiu; apoziția este exprimată în general prin substantiv însoțit uneori și de un adjectiv.

REȚINEȚI: Aceste atribute se acodă totdeauna în gen, număr și caz cu substantivul determinat (Nu e vorba deci numai de nominativ).

Atributul adjectival:
- adjectiv = **Bono** duci milites parent (soldații se supun unui bun comandant)
- pronume = **Hic** puer parentes amat (Acest copil iubește pe părinți)
- numeral = Apud Romanos **quattuor** vigiliae noctem dividebant. (La romani patru străji împărțeau noaptea)
- participiu = Homines aquam bibentes sani sunt (Oamenii care beau apă sunt sănătoși)

Apoziție = Alexander, **rex** Macedonum, multas gentes subegit (Alexandru, regele macedonilor, a supus multe nații).

Pentru a fixa mai bine problema acordului menționat mai sus, iată un exercițiu: în frazele următoare puneți **dux clarissimus** ca apoziție pe lângă Hannibal:

Hannibal Gortynam venit – Scimus Hannibalem Gortynam venisse – Cum Hannibale Antiochus bellum adversus Romanos paraverat – Antiochus copias suas Hannibali ostenderat.

GENITIVUL

În cazul genitiv stă atributul substantival care poate fi exprimat prin substantiv, pronume sau un verb la modul gerunziu.

Tot în cazul genitiv există și complemente indirecte cerute de unele verbe și adjective. Să le luăm pe rând.

A. Atributul substantival

Acesta este de mai multe feluri:

a) possessivus – posesiv
b) subiectivus – subiectiv
c) obiectivus – obiectiv
d) partitivus – partitiv
e) auctoris – al autorului sau originii
f) materiae – al materiei
g) qualitatis – al calității
h) explicativus – explicativ

a) Genitivul posesiv

Arată numele posesorului unui obiect exprimat prin substantivul determinat; răspunde la întrebările **al, a, ai, ale cui?**

Exemple:

Templum **Iovis** = templul lui Juppiter
Atheniensium opes = bunurile atenienilor
Forum **populi Romani** = forul poporului roman
Agri **incolarum strenuorum** = ogoarele locuitorilor stăruitori (harnici).
Domus **amici** = casa prietenului
Libri **discipulorum** = cărțile elevilor.

b) Genitivul subiectiv

Determină numai substantive de origine verbală sau cu înțeles verbal. Transformând aceste substantive în verbele respective, vom obține o propoziție în care genitivul trece în nominativ, deci cu funcție de subiect; de aici denumirea de subiectiv.

Exemple:

Periculum **belli** (Primejdia războiului) > **Bellum** periclitatur (Războiul pune în primejdie)

Adventus **magistri** (Sosirea profesorului) > **Magister** advenit (Profesorul sosește)

Amor **patris** (Iubirea tatălui) > **Pater** amat (Tatăl iubește)

Castigatio **domini** (Mustrarea stăpânului) > **Dominus** castigat (Stăpânul mustră/ceartă).

c) Genitivul obiectiv

Sunt valabile cele arătate la genitivul subiectiv, însă de această dată prin transformarea substantivelor de origine verbală în verbele din care derivă, genitivul va deveni complement (obiect); de aici denumirea de obiectiv.

Exemple:

Spes **victoriae** (Speranța victoriei) > **Victoriam** speramus (Sperăm o victorie)

Studium **litterarum** (Studiul literaturii) > **Litteras** studeo (Studiez literatura)

Lectio **epistulae** (Citirea scrisorii) > **Epistulam** lego (lecto) (Citesc (recitesc) scrisoarea)

Postulatio **furis** (Urmărirea hoțului) > Postulamus **furem** (Urmărim pe hoț)

d) Genitivul partitiv

1. Acest atribut determină substantive cu sens colectiv sau care exprimă o măsură sau cantitate, arătând totul din care se ia o parte; de aici denumirea de partitiv.

Astfel de substantive sunt:

multitudo,-inis	=	mulțime	legio,-onis	=	legiune
pars,-tis	=	parte	copia,-ae	=	mulțime, belșug
numerus,-i	=	număr	modius,-ii	=	măsură, baniță
cohors,-tis	=	cohortă	amphora,-ae	=	amforă
libra,-ae	=	livră	talentum,-i	=	talant (monedă)
grex,-gis	=	turmă	manus,-us	=	mână, ceată
			milia,-ium	=	mii (numeral)

Exemple:

Multitudo **hominum** = o mulțime de oameni
Manus **latronum** = o ceată de tâlhari
Eorum una pars = o parte dintre ei
Poculum **vini** = un pahar de vin
Copia **frumenti** = o mulțime de grâu
Grex **ovium** = o turmă de oi
Maior pars **captivorum** = o mare parte dintre prizonieri

Magnus numerus patriae **incolarum** a cultura non sunt alieni = un mare număr de locuitori ai patriei nu sunt străini de cultură.
Multa **poetarum** veniat manus (Hor.Sat.I,4,41) = să vină ceata mare a poeților.
Sex milia **hostium** caesa (T.L.XXI, 60, 7) = șase mii de dușmani au fost omorâți.

2. Genitiv partitiv mai este cerut de adverbe de cantitate: multum = mult; parum = puțin; plus = mai mult; tantum = atât; quantum = cât; nimis, nimium = prea mult; paulum = puțin; satis = destul.

Exemple:

Quantum **pecuniae** = câți bani
Multum **laboris** = multă muncă
Dimidium **viae** = jumătatea drumului
Paulum **morae** = puțină întârziere
Satis **sapientiae** = destulă înțelepciune
Nimis **virium** = prea multă putere
Parum **curae** = puțină grijă

3. Genitivul partitiv este cerut și de pronume interogative și nehotărâte, precum și de numerele cardinale și ordinale: quid? = ce; aliquid = ceva; nihil = nimic; nemo = nimeni; etc.

Exemple:

Quid ergo **mei consilii** est? (Caes.B.G. VII,77) = care este deci planul meu?
Nemo **pugnantium** sensit. (T.L. XXII,5, 8) = nimeni dintre cei ce luptau n-a simțit.

Nihil **certi** = nimic sigur.
Nihil **praemii** = nici o plată (răsplată, recompensă)

4. Genitivul partitiv după un superlativ (vezi complementul superlativului).

e) Genitivul autorului (auctoris)

Acest atribut arată autorul sau orginea unui fapt.

Exemple:

Opera **clarorum poetarum** magnifica sunt = operele poeților vestiți sunt măreț.
Oratio **Ciceronis** = cuvântarea lui Cicero
Litterae **patris** = scrisoarea tatălui.

f) Genitivul materiei (materiae)

Acest atribut exprimă materia din care este construit substantivul determinat.

Exemple:

Flumina iam **lactis**, iam flumina **nectaria** ibant (Ov.Met 110) = ici curgeau fluvii de lapte, colo fluvii de nectar.
Carthagine Romani suppelectiles **argenti** abstulerunt = Din Cartagina romanii au luat mobile de argint.
Galli in milites Caesaris glebas **picis** iniiciebant (Caes. B.G. VII, 25) = Galii aruncau bulgări de smoală în soldații lui Caesar.

OBS. Acest atribut este folosit îndeosebi în poezie, mai rar în proză.

g) Genitivul calității (qualitatis)

Acest atribut exprimă calitatea fizică deosebită sau morală permanentă, însușiri ale ființei sau lucrului determinat. Este însoțit de un adjectiv.

Exemple:

Homines **magnae virtutis** (Caes.B.G. II,15, 5) = oameni de mare curaj
Vir **magni ingenii** = bărbat de mare talent.
Homo **magnae prudentiae** = om de o mare prevedere
Res **magni laboris** = lucru de mare efort
Non **multi cibi** accipies hospitem, sed **multi ioci** (Cic.Ad.fam. IX, 26,4) = vei primi un oaspete (dispus) nu la mâncare multă ci la mare veselie.
Durae buccae fuit (Petron.Caena Trim. 43,3) = a fost rău de gură

OBS. Calitățile fizice mai ales, trecătoare, se expimau și prin cazul ablativ. Genitivul și ablativul se aflau deci în concurență.

Iată un exemplu în care întâlnim ambele cazuri:

Virgo **pulchra facie** sed **magnae virtutis** = fecioară cu chip frumos dar de o mare virtute.

h) Genitivul explicativ

Arată o precizare, o explicare a substantivului determinat, adică un sens mai concret al acestuia.

Exemple:

Urbs **Romae** = orașul Roma (în loc de **Roma**)
Vox **voluptatis** = cuvântul plăcere
Arbor **cerasi** = arborele (numit) cireș
Piperis cucullus (Mart.III, 25) = pungă de piper
Virga **lauri** = creangă de dafin
Haec urbs est **Tebae** (Plaut Amph.97) = acest oraș este Teba.
Vitare memento crimen **avaritiae** (Cato Dist. IV.16) = amintește-ți să te ferești de acuzația de lăcomie.
Vitae necisque in suos habet potestatem (Caes. B.G.I., 16,5) – el are asupra lor putere de viață și de moarte.

B. Atribut substantival exprimat prin gerunziu

Exemple:

Romanis erat ars **regendi** populos = romanii aveau arta de a conduce popoarele.
Tempus est **dormiendi** = este timpul de a dormi
Ars **scribendi** difficilis est = arta de a scrie este grea
Tuum consilium **visendi** in hac aestate villam accipio = aprob planul tău de a vizita gospodăria în această vară.

C. Complemente în genitiv

În afară de atributul substantival, există și complemente indirecte în cazul genitiv, cerute de următoarele grupe de verbe:

1. Verba memoriae (în legătură cu memoria)

memini,-isse	=	a-și aminti
recordor,-ari,-atus sum	=	a-și aminti
commoneo,-ēre-ui,-itum	=	a aminti
reminiscor,-i	=	a-și reaminti
admoneo,-ēre,-ui,-itum	=	a aminti
obliviscor,-i,oblitus sum	=	a uita

Se mai adaugă și verbul misereor-ēri-itus sum = a avea milă.

Exemple:

Meministi **mei**? = îți amintești de mine?
Vivorum meminerimus (Petron.43,1) = să ne amintim de cei vii.
... **mearum miseriarum** commones (Plaut Rud. 743) = ... îmi amintești de nenorocirile mele.
Etiam animalia fera, si clausa teneas, **virtutis** obliviscuntur (Tac. Hist. IV, 64, 12) = chiar și animalele sălbatice, dacă le ții închise, își uită puterea.
Meminerimus semper **nostrorum magistrorum** = ne vom aminti totdeauna de profesorii noștri
Homines plerumque **iniuriarum** reminiscuntur, obliviscuntur **beneficiorum** = de cele mai multe ori oamenii își reamintesc de nedreptăți, (dar) uită de binefaceri.

2. Verba iudicialia (existente în limbajul juridic)

accuso,-are,-avi,-atum; incuso,-are,-avi,-atum; insimulo,-are,- avi,-atum; arcesso,-ĕre,-ivi,-itum	= a acuza, a învinui
postulo,-are,-avi,-atum	= a chema în judecată
condemno,-are,-avi,-atum; damno -are, -avi, attum multo,-are,-avi,-atum	= a condamna
absolvo-ĕre-solvi-solutum	= a achita

ATENȚIE: În cazul genitiv stă motivul acuzării sau condamnării, NU *persoana învinuită*. Acest complement se numește **genitivus criminis** și răspunde la întrebările de ce? pentru ce?

Exemple:

Themistocles absens **proditionis** accusatus et damnatus est = Themistocles lipsind (în absență) a fost acuzat și condamnat pentru trădare.

Iată și o serie de motive în cazul genitiv:

Accuso, Damno:
- sceleris (crimă)
- furti (furt)
- pecuniae captae (luare de mită)
- pecuniae publicae (delapidare)
- ambitus (agitație)
- repetundarum (șantaj)
- perduellionis (înaltă trădare)
- proditionis (trădare)
- pecuniae (amendă)

Pedeapsa dată în urma condamnării stă în cazul **ablativ.**

Damno: { exsilio (cu exilul); pecunia (cu amendă); tribus milibus aeris (la 3000 de ași amendă)

Condamnarea la (cu) moartea se exprimă prin **genitivus capitis** (de la caput,-itis = cap).

Damnatus est **capitis**	= a fost condamnat la moarte
Miltiades **capitis** absolutus, **pecunia** damnatus est	= Miltiades achitat de pedeapsa cu moartea, a fost condamnat cu amendă.

3. Genitivul prețului (pretii)

Este complementul verbelor care înseamnă a prețui, a aprecia în mod general, răspunzând la întrebările **cât? cât de mult? cât de puțin? cât de tare?** etc.

Aceste complemente care exprimă prețul în mod general, nedeterminat sunt:

magni = mult, mare;	**pluris** = mai mult;
maximi = foarte mare;	**permagni** = foarte mult;
plurimi = foarte mult;	**parvi** = puțin;
minoris = mai puțin;	**minimi** = foarte puțin;
tanti = atât;	**quanti** = cât;
nihili = nicidecum;	**tantidem** = chiar atât.

Exemple:

Ciceronem et Demosthenem oratores **magni** aestimamus = prețuim mult pe oratorii Cicero și Demostene.

Mea mihi conscientia **pluris** est quam omnium sermo = pentru mine conștiința valorează mai mult decât vorbele tuturor.

Quanti quisque amicos facit, **tanti** fit ab amicis = cât stimează fiecare pe prieteni, atât este și el stimat de prieteni.

Vendidit vinum **quanti** ipse voluit (Petron. 43,4) = a vândut vinul cu cât a vrut el.

Verbele care cer aceste complemente sunt:

aestimo,-are,-avi,-atum
facio,-ĕre,feci,factum
puto,-are,-avi,-atum
duco,-ĕre,-xi,-ctum } = a prețui, a stima;

sum, fio, habeor = prețuiesc, plătesc, valorez, socotesc.

Alte exemple:

Semper domos, villas, signa, tabulas vestras **pluris** quam rempublicam (Sall.Cat.52,5) = totdeauna (ați socotit) mai de preț casele, moșiile, statuile și tablourile voastre decât statul.

Togulam **pluris** emo (Mart.IV, 26) = îmi cumpăr o togulița cu mai mare preț.

4. Genitivul verbelor impersonale

interest = interesează
refert = importă

a) Persoana interesată sau lucrul personificat interesat stau în cazul genitiv, dacă sunt exprimate prin **substantiv**.

Exemple:

Interest **patris**	= interersează pe tata
Interest **reipublicae**	= interesează statul
Interest **salutis communis**	= interesează salvarea comună.
Interest **omnium**	= interesează pe toți.

b) Dacă persoana este exprimată prin **pronume personal pers.I și a II-a**, acesta se pune la **ablativ singular feminin al pronumelui posesiv** respectiv: **mea, tua, nostra, vestra** interest = mă, te, ne, vă interesează.

Persoana a III-a se exprimă prin demonstrativele: **eius, eorum, earum** sau **illius, illorum, illarum** = îl interesează, îi interersează, le interesează.

Exemple:

Interest **patris** filium suum videre = pe tatăl îl interesează să- și vadă fiul.

Quod **tua** nihil refert, percontari desinas (Ter.Hecyra, V, 3, 12) = să încetezi a întreba ce nu te importă.

Quid **illius (eius)** interest ubi sis? (Cic.Ad.Att.X, 4,10) = ce-l interresează pe el unde ești tu?

5. Genitivul cerut de adjective

O serie de adjective cu sens verbal au complement indirect în genitiv. Se traduce în general cu ajutorul unei prepoziții corespunzătoare textului.

Iată aceste adjective:

avidus,-a,-um	= lacom, doritor	fastidiosus,-a,-um	= disprețuitor, plictisit
cupidus,-a,-um	= doritor	memor,-oris	= care își amintește
studiosus,-a,-um	= studios, pasionat	immemor,-oris	= care nu-și amintește
conscius,-a,-um	= conștient	prudens,-tis	= prevăzător, chibzuit
gnarus,-a,-um	= cunoscător	imprudens,-tis	= neprevăzător
ignarus,-a,-um	= necunoscător	inops,-pis	= lipsit, sărac
peritus,-a,-um	= priceput, abil	inanis,-e	
imperitus,-a,-um	= nepriceput	expers,-tis	
rudis,-e	= naiv, incult	prodigus,-a,-um	= risipitor
suetus,-a,-um	= obișnuit	affinis,-e	= vecin
insuetus,-a,-um	= neobișnuit	proprius,-a,-um	= propriu
insolens,-tis	= neobișnuit	socius,-a,-um	= tovarăș
plenus,-a,-um	= plin	alienus,-a,-um	= străin
fertilis,-e	= abundent	contemptor,-oris	= disprețuitor, nepăsător
refertus,-a,-um	= plin	particeps,-ipis	= părtaș

De asemenea cer complement în genitiv și **participiile** în **-ans** și **-ens** al verbelor tranzitive, când sunt folosite ca adjective.

Exemple:

Semper **appetentes gloriae** Romani fuerunt (Cic.Pro leg. Man. 3,7) = romanii au fost totdeauna doritori de glorie.

(Catilinae) corpus **patiens inediae, algoris, vigiliae** ... erat (Sall.Cat.V,3) = Trupul lui Catilina era răbdător la foame, frig, veghe.

Expresia: **venit mihi in mentem** = îmi vine în minte, cere genitivul persoanei sau lucrului amintit

Ex. Venit mihi **Platonis** in mentem = îmi vine în minte Platon.

Exemple:

Caesar, **gloriae et famae** avidus, remplublicam oppressit = Caesar, doritor de glorie și faimă, a copleșit republica.

Cicero, cupidissimus erat **potentiae** et **praeclari nominis** = Cicero era foarte dornic de putere și de un nume strălucit.

Bestiae sunt **rationis** et **orationis** expertes = animalele sunt lipsite de rațiune și de vorbire (limbaj).

Dominus **terrae** fastidiosus (Hor.Carm. III, 1, 37) = stăpân plictisit de pământ.

... prodigi **alieni**, contemptores **sui** (Tac.Germ.31, 3) = risipitori cu bunul altuia, nepăsători cu al lor.

Legi litteras ... plenas **humanitatis, officii, diligentiae** (Cic.Ad. fam. III, 9)= am citit scrisorile pline de omenie, de zel și bunăvoință.

139 Exerciții – Atributul substantival

1. Cicero consul magnae vigilantiae fuit – 2. Athenienses ducem exercitus hominem meriti recogniti posuerunt – 3. Agesilas, rex Lacedaemoniorum, parvae staturae fuit – 4. Bellicosus ferri gladium habebat – 5. Marmoris statuas habemus – 6. Romani urbem Cathaginis deleverunt.

140 Exerciții – Complementul adjectivelor

1. Mulți oameni sunt lipsiți de bun gust – 2. Numa, al doilea rege al romanilor, era cunoscător în arta militară – 3. Belgii erau vecini cu germanii – 4. Comandant priceput în război – 5. Mulți au fost părtași la planurile mele – 6. Mulți și-au amintit de gloria străbună – 7. Iubesc pe prietenul străin de viclenie – 8. Italia este plină de tot felul de roade.

Vocabular

gust	= mens,-tis (f)	artă	= ars,-tis
belgii	= Belgae,-arum	militar	= militaris,-e
germanii	= Germani,-orum	plan	= consilium,-ii
a-și aminti	= esse memor,-oris	străbun	= antiquus,-a,-um
viclenie	= astutia,-ae	tot felul	= omnis,-e
roade	= fruges,-um		

141 Exerciții – Complementul adjectivelor

1. Hominem infelicem, omnium rerum inopem, iuvare debemus – 2. Plena exemplorum vetustas – 3. Homo laboris fugiens – 4. Viri propriae est fortitudo – 5. Agricola sollers et reipublicae peritus – 6. Terentius Varro peritissimus linguae Latinae et omnis antiquitatis fuit – 7. Beneficii accepti esto memor – 8. Hominem pecuniae avidum contemnimus.

142 Exerciții – Verba memoriae, verba iudicialia

1. Caesaris non oblivisci id poterat – 2. Saepe domini humanitatis oblivisccebantur – 3. Ipse certe agnoscet et cum aliquo dolore flagitiorum suorum recordabitur – 4. Latrones furti ac criminum accusati, capitis damnati sunt – 5. Reus facinora agnovit et supplicii absolvetur – 6. Vivorum memini, nec temen Epicuri licet oblivisci – 7. Caesar veteris contumeliae obliviscitur.

DATIVUL

1. Este cazul complementului indirect al verbelor și al unor adjective la întrebările **cui? pentru cine?**

Exemple:

Magister **discipulis** libros pulchros tribuit = profesorul a împărțit elevilor cărți frumoase.

Bene **tibi** (sit) = să-ți fie de bine

Patriae **legibus** perebimus = ne vom supune legilor patriei.

Faber est **suae** quisque **fortunae** = fiecare este făuritorul norocului său.

His legationibus responsum est = acestor soli li s-a răspuns.

2. În dativ este și complementul unor verbe tranzitive în limba română dar care în latină sunt intranzitive. Deci când traducem în limba română, aceste complemente vor fi în acuzativ (compl. direct).

Iată aceste verbe:

parco,-ĕre, peperci, parcitum	= a cruța
suadeo,-ēre,-si,-sum	= a sfătui
persuadeo,-ēre,-si,-sum	= a convinge
faveo,-ēre,-vi, fautum	= a ocroti
noceo,-ēre,-ui	= a vătăma
studeo,-ēre,-ui	= a studia, a se strădui
nubo,-ĕre,-psi,-ptum	= a se căsători
benedico,-ĕre,-xi,-ctum	= a binecuvânta
maledico,-ĕre,-xi,-ctum	= a blestema
gratulor,-ari,-atus sum	= a felicita
blandior,-iri,-itus sum	= a mângâia, a linguși
minor,-ari,-atus sum	= a amenința
insidior,-ari,-atus sum	= a pândi

fido,-ĕre, fisus sum = a se încrede
patrocinor,-ari,-atus sum = a ocroti
ignosco,-ĕre,-vi,-otum = a ierta
obsequor,-i,-cutus sum = a se supune
auxilior,-ari,-atus sum = a ajuta
medeor,-ēri = a vindeca
invideo,-ēre,-di,-sum = a invidia
obtempero,-are,-avi,-atum = a asculta
servio,-ire,-ivi,-itum = a fi supus, a asculta
irascor,-i,-atus sum = a se mânia
doleo,-ēre,-ui-itum = a durea
diffido,-ĕre,-fisus sum = a nu se încrede

Exemple:

Voluptates **iuvenibus** male suadent = plăcerile sfătuiesc rău pe tineri
Probus homo invidet **nemini** = omul cinstit nu invidiază pe nimeni
Discipulus sedulus **tempori** parcit = Elevul harnic cruță timpul
Boni duces **vitae** civium favent = Conducătorii buni ocrotesc viața cetățenilor.

143 Exerciții – Complementul indirect în dativ

1. Hostes, post victoriam , nemini pepercerunt – 2. Filia Caesaris Pompeio nupsit – 3. Mala consilia homini sapienti quoque nocent – 4. Medici non omnibus morbis medentur – 5. Benedico iis qui me servaverunt – 6. Spartani a pueritia labori ac duritiae studebant – 7. Parce tempori! – 8. Servire valetudini – 9. Servire communi utilitati – 10. Romani, post victoriam, captivis parcebant sed superbos puniebant – 11. Philosophia animis medetur.

144 Exerciții – Complementul indirect în dativ

1. Oratorul a convins poporul care ascultase cuvântarea – 2. Împărații pricepuți în literatură ocroteau pe scriitori – 3. Elevul silitor cruță timpul – 4. Barbarii nu au cruțat edificiile – 5. Mulți dintre noi studiază cu plăcere gramatica latină – 6. Vechii germani practicau vânătorile și războiul – 7. Profesorul sfătuiește pe toți elevii – 8. Sclavii nu aveau niciodată încredere în stăpâni – 9. Am convins pe Trebonius – 10. Vei ierta graba mea și scurtimea scrisorii – 11. Mă doare piciorul – 12. Vulpea șireată a lingușit pe corb.

3. Cer **complement indirect în dativ** și verbele compuse cu prepozițiile: **ad, ante, cum (con), in, inter, ob, post, prae, sub și super**, precum și toate **compusele verbului esse**.

Exemple:

Amicus meus **hominibus probis** consentit = prietenul meu este de aceeași părere cu oamenii onești.
Salus patriae **omnibus commodis nostris** anteponatur = salvarea patriei să fie mai presus de toate interesele noastre.
Principiis obsta! = împotrivește-te de la început!

145 Exerciții – Complementul verbelor compuse cu prepoziții

1. Exercitus Romanus hostibus terrorem iniecit – 2. Meus frater bello superfuit – 3. Mihi aliquid in mentem incidit – 4. Accidit mihi calamitas – 5. Finitimis bellum inferre – 6. Tibi assentior – 7. Praestare ceteris animalibus – 8. Timor pedibus addit alas.

4. Dativul posesiv sau dativul cu esse

Pentru a exprima ideea de posesiune, în locul verbului habēre = a avea, se poate folosi verbul esse. În acest caz, numele posesorului trece în **dativ** iar obiectul posedat în **nominativ**; verbul esse se acordă cu acest nominativ în număr și persoană (vezi rom, mi-e foame, mi-e somn, mi-e sete, mi-e dor, etc).

Exemple:

(Ego) Habeo libros = eu am niște cărți.

Schimbând pe **habeo** cu **esse**, exemplul nostru devine:

Mihi libri sunt – respectând aceste forme, vom traduce: mie îmi sunt niște cărți, traducere care nu este corectă în limba română; vom traduce deci corect: eu am niște cărți, desigur cu condiția de a reține în prealabil explicațiile date mai sus privind această formă de dativ.

Un alt exemplu:

Murena Lucullo legatus fuit, în loc de Lucullus Murenam legatum habuit = Lucullus a avut locțiitor pe Murena.

146 Exerciții – Dativul posesiv

1. Poetis Romanis multi libri sunt – 2. Mihi nullum est auxilium – 3. Huic filia una est – 4. Non est mihi tempus – 5. Filio tuo erunt multi amici quibuscum semper ludet – 6. Longe alia mihi mens est – 7. Suus cuique mos est – 8. Est homini cum deo similitudo – 9. Non omnes res, quae sunt nobis, nostrae sunt.

ATENȚIE: Nu întâlnim dativ posesiv (cu **esse**):

a) la calități: habeo summam virtutem = am cea mai mare virtute
b) dacă „am" înseamnă „cuprind, conțin": oratio habet tres partes = cuvântarea are trei părți.
c) în locuțiunile:
– mi-e frică = in metu (timore) sum sau folosind verbele timeo, metuo cu același înțeles.
La fel:
– mi-e groază = horeo, perhoresco

– mi-e sete = sitio
– mi-e foame = esurio

147 Exerciții – Dativul posesiv

După modelul: Militi est magnus gladius, formați propoziții de același fel și le traduceți:

1. Agricola/ parva villa
2. Rex/ magna pecunia
3. Dea/ multa templa
4. Omnis homo/ duo oculi
5. Nos/ multi inimici
6. Ego/ nomen clarum

5. Dativul final (dativus finalis)

Arată scopul sau destinația pentru care se desfășoară acțiunea exprimată de verb; răspunde, în general, la întrebarea **în ce scop? la ce?** Pe lângă dativul final, vebul mai are de obicei și un dativ al persoanei interesate (dativ dublu).

Exemple:

Disciplina **mihi usui** et **laudi** est = învățătura îmi este de folos și o laudă pentru mine.

Patriae defensio **nobis honori** est = apărarea patriei este o onoare pentru noi.

Dativul final se întâlnește de obicei pe lângă verbe ca:

sum, esse, fui,
fio, fieri factus sum
do, dare, dedi, datum
= cu înțelesul: a sluji la, a servi la, a aduce, a produce

habeo,-ēre,-ui,-itum
do, dare, dedi, datum
tribuo,-ĕre,-ui-utum
verto,-ĕre,-ti,-sum
duco,-ĕre,-xi,-ctum
= cu înțelesul: a socoti, a considera

dono,-are,-avi,-atum = a dărui
capio,-ĕre, cepi, captum = a lua
mitto,-ĕre,-si,-sum = a trimite
relinquo-ĕre-liqui-ctum = a lăsa
auxilio venire = a veni în ajutor

Exemple:

Virtus sola **nobis** neque datur **dono**, neque accipitur = numai virtutea nu ni se dă în dar, nici nu se primește.

Mihi cives **auxilio** venerunt = cetățenii mi-au venit în ajutor

Dies dictus est **colloquio** = a fost fixată o zi pentru convorbire

Caesar copias navibus **praesidio** reliquit = Caesar a lăsat navelor trupe de apărare.

148 Exerciții – Dativul final

1. Est mihi aliquid honori, laudi, decori, saluti – 2. Pausanias Atticis auxilio venit – 3. Germani auxilio a Belgis arcessiti sunt – 4. Paucis temeritas est bono, multis malo – 5. Incumbite, adulescentes, in eloquentiae studium, ut et vobis honori et amicis utilitati et reipublicae emolumento esse possitis – 6. Non scholae sed vitae discimus.

REȚINEȚI:

Dativul final se găsește numai la singular, niciodată la plural.

6. Dativul interesului sau pagubei (Dativus commodi vel incommodi)

Arată persoana în al cărei interes sau pagubă are loc acțiunea verbului (predicatului). Se traduce în limba română cu ajutorul prepoziției „**pentru**".

Exemple:

Sol **omnibus** lucet = soarele strălucește pentru toți.

Quicquid discis, **tibi** discis = orice înveți, pentru tine înveți.

Maiorum gloria **posteris** quasi lumen est = gloria strămbunilor este ca și o lumină pentru urmași.

Non **nobis solis** nati sumus, sed **patriae** et **civibus** = nu ne-am născut numai pentru noi, ci pentru patrie și cetățeni.

7. Dativul etic (ethicus)

Exprimă participarea morală la acțiunea verbului, nu de fapt, a pronumelor personale în dativ: mihi, tibi, sibi, nobis, vobis. Este un caz asemănător cu expresiile din limba română: mi ți-l luă, mi ți-l trânti, etc.

Exemple:

At **tibi** repente venit ad me Caninius (Cic. Ad. fam. IX, 21) = dar repede mi-ți veni la mine Caninius.

Quid **mihi** Celsus agit? (Quint.X, 1, 124) = ce-mi face Celsus?

Quid tu **mihi** tristis es? (Plaut Men. 6,7) = de ce mi-ești trist?

8. Dativul de agent sau al autorului (Dativus auctoris)

Arată persoana care trebuie să facă ceva și este concurat de a, ab + Abl. Este folosit în mod curent când predicatul este **la conjugarea perifrastică pasivă**, care exprimă ideea de trebuință. Acest dativ este folosit în special de poeți în locul ablativului precedat de a, ab.

Construcția propoziției:

– subiectul stă în **dativ** (nomen agentis)

– complementul direct, dacă există, se pune la **nominativ**

– predicatul la conjugarea perifrastică pasivă se acordă cu nominativul (NU cu dativul), în gen, număr și caz.

Exemple:

Hi libri legendi sunt **pueris** = copiii trebuie să citească aceste cărți.
Legatis pax petenda erat = solii trebuiau să ceară pace.
Virtus **nobis** colenda est = noi trebuie să cultivăm virtutea.

Dacă în propoziție nu există un complement direct sau există altfel de complemente, predicatul nemaiavând cu cine să se acorde, se pune la **persoana a III-a singular, neutru.**

Exemple:

Omnibus hominibus **laborandum est** –= toți oamenii trebuie să muncească.
Vobis **vincendum** aut **moriendum est** = voi trebuie să învingeți sau să muriți.

149 Exerciții – Dativul de agent

1. Servis victoria optinenda erat – 2. Litterae tibi scribendae sunt – 3. Vulnera ei patienda sunt – 4. Maiores vobis mirandi sunt – 5. Hostes eis vincendi erunt – 6. Ad scholam discipulis proficiscendum est (vezi și conj. perifrastică pasivă, pag.160)

9. Dativul direcției

La întrebarea **încotro?** poeții pun uneori dativul în locul acuzativului cu preopozițiile **in** sau **ad.**

Exemple:

It clamor **caelo** (Verg.Aen. IV, 451) = strigătul merge până la cer.
Lux praecipitatur **aquis** = lumina se aruncă jos în ape.
Facilis est descensus **Averno** = e ușoară coborârea în Avern.

10. Dativ – complement cerut de adjective

O serie de adjective pot avea complement în cazul dativ la întrebările **cui? pentru cine?**

Iată-le:

utilie,-e	=	folositor	fidelis,-e	=	devotat, credincios
inutilis,-e	=	nefolositor	viduus,-a,-um	=	gol
noxius,-a,-um	=	vătămător	par,-is	=	egal
innoxius,-a,-um	=	nevătămător	impar,-is	=	neegal
damnosus,-a,-um	=	dăunător, primejdios	dissimilis,-e	=	neasemănător
gratus,-a,-um	=	plăcut	similis,-e	=	asemănător
ingratus,-a,-um	=	neplăcut	vicinus,-a,-um	=	vecin
salutaris,-e	=	salvator, folositor	finitimus,-a,-um	=	vecin, apropiat
amicus,-a,-um	=	prietenos	affinis,-e	=	vecin, alăturat, prieten, înrudit
inimicus,-a,-um	=	dușmănos	propinquus,-a,-um	=	vecin, apropiat, rudă
infensus,-a,-um	=	ostil, șubred	necessarius,-a-um	=	necesar

propitius,-a,-um	=	favorabil, binevoitor	aptus,-a,-um	=	potrivit
adversus,-a,-um	=	contrar, opus	ineptus,-a,-um	=	nepotrivit
contrarius,-a,-um	=	contrar, opus, ostil	vacuus,-a,-um	=	gol
fidus,-a,-um	=	credincios	idoneus,-a,-um	=	potrivit
molestus,-a,um	=	neplăcut, incomod, dăunător, plictisitor	refertus,-a,um	=	plin, îmbelșugat, bogat
infidus,-a,-um	=	credincios	odiosus,-a,-um	=	neplăcut, nesuferit, plicticos, odios

Exemple:

Semper **patriae** fideles erimus et pro sua libertate pugnabimus = vom fi totdeauna credincioși patriei și vom lupta pentru libertatea ei.
Homo **patriae** utilis est = omul este folositor pentru patrie
Non semper filius **patri** similis est = nu totdeauna fiul este asemănător tatălui.
Flamma est proxima **fumo** = flacăra este cea mai apropiată de fum.
Procellae **nautis** noxiae sunt = furtunile sunt vătămătoare pentru navigatori (marinari).

150 Exerciții – Complementul adjectivelor

1. Cărțile sunt folositoare copiilor – 2. Munca este necesară oamenilor – 3. Adevărul este neplăcut și nesuferit celor mai mulți – 4. Vergilius a fost aproape egal cu Homer – 5. Natura este asemănătoare cu o mamă bună – 6. Câinele este destul de asemănător lupului – 7. Sosirea armatei a fost salvatoare pentru republică – 8. Catilina a fost vătămător pentru republică – 9. Lectura este plăcută copiilor – 10. Pământul este potrivit pentru viață și chiar pentru flori și arbori.

Vocabular:

neplăcut	=	molestus,-a,-um	sosire	=	adventus,-us
nesuferit	=	odiosus,-a,-um	salvator	=	salutaris,-e
cei mai mulți	=	pleriqui,-aquae,-aqua	lectură	=	lectio,-onis
aproape (cam)	=	fere	potrivit	=	aptus,-a,-um
floare	=	flos,-oris	arbore	=	arbor,-oris
destul	=	satis			

151 Exerciții – Complementul adjectivelor

1. Consilia patris filio salutaria sunt – 2. Catilina Ciceroni amicus non erat; omnia consilia Catilinae, reipublicae noxia, a consule patefacta sunt – 3. Scientia iuvenibus utilis est – 4. Noxae poena par esto – 5. Marcus, mihi finitimus, agros fertiles laborat – 6. Canis, mihi fidus, domum custodit – 7. Animus per somnium curis vacuus est – 8. Sit tibi vita omnibus bonis referta.

11. Dativul punctului de vedere (Dativus iudicantis)

Arată persoana care judecă, apreciază acțiunea verbului, altfel spus, persoana care își spune părerea sau punctul de vedere privind afirmația făcută de verb.

Exemple:

Quintia formosa est **multis, mihi** candida, longa, recta est. (Catullus, 86,1) = Quintia este frumoasă după părerea multora, după părerea mea a ea este albă, lungă și dreaptă.

Suum cuique pulchrum est (Cic. Tusc.V,63) = pentru fiecare este frumos ceea ce este al său.

ACUZATIVUL

1. În primul rând este cazul complementului direct al verbelor tranzitive active sau deponente. Acesta poate fi exprimat prin substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb la infinitiv, toate răspunzând la întrebările **pe cine? ce?**

Exemple:

Fortes fortuna adiuvat = soarta ajută pe cei curajoși

Legimus **libros** = citim niște cărți.

Manus **manum** lavat = o mână spală pe alta (Petron.46,l)

Hos laudamus = pe aceștia îi lăudăm

Obsequium **amicos**, veritas **odium** parit (Ter.Andr. 67-68) = îngăduința aduce prieteni, adevărul ură.

Vulpes **pilum** mutat, non **mores** (Suet. Vesp.16) = vulpea schimbă părul, nu obiceiurile.

152 Exerciții – Complementul direct

1. Soldații buni învinș prin vitejie pe dușmanii răi – 2. Seneca (își) pregătea moartea sa – 3. Noi înșine am ascultat pe acest profesor al vostru – 4. Pe acești elevi îi lăudăm, pe aceia îi mustrăm – 5. Adevăratul prieten pe mine mă iubește, nu ale mele – 6. Picătura scobește piatra căzând adesea – 7. Prietenul tău mi-a dat o carte frumoasă – 8. Romanii au învins armata dușmanilor – 9. Mi-ai promis ajutorul tău – 10. Dumnezeu (le) apără și conduce pe toate – 11. Dacă vrei pace, pregătește războiul – 12. Caesar a învins pe Pompeius.

Vocabular:

a învinge	= vinco,-ĕre	moarte	= mors,-tis
vitejie	= fortitudo,-inis	a mustra	= castigo,-are
a pregăti	= paro,-are	picătură	= gutta,-ae
a scobi	= cavo,-are	piatră	= lapis,-idis
a cădea	= cado,-ĕre	adesea	= saepe

a învinge	= vinco,-ĕre, vici, victum	a promite	= polliceor,-ēri,-itus sum
a apăra	= tueor,-ēri, tuitus sum	a conduce	= rego,-ĕre.

153 Exerciții – Complementul direct

1. Tempus lapides et adamantem terit – 2. Non toleremus vitia nostra neque nostrorum amicorum – 3. Ave Caesar, morituri te salutant – 4. Augustus invictus bellis civilibus fuit et Romano imperio adiecit opulentam Aegyptum et alias terras omnesque civitates maritimas – 5. Homo senex multa cognoscit et pueros pulcherrimas res docet – 6. Tecum veniam in urbem et hortos publicos, forum et nostros magistros visitabimus – 7. Hostes eruptionem facere conabantur.

2. Acuzativ cerut de verbe intranzitive în limba română dar tranzitive în limba latină

Acestea sunt:

timeo,-ēre,-ui metuo,-ĕre,-ui vereor,-Eri,-itus sum	= a se teme	caveo,-ēre,-vi,-utum fugio,-ĕre,-i,-itum effugio,-ĕre,-i,-itum	= a se păzi = a fugi, a scăpa de
deficio,-ĕre, -feci,-fectum	= a lipsi	vito,-are,-avi,-atum	= a se feri, a evita
lateo,-ēre,-ui	= a rămâne ascuns	evito,-are,-avi,-atum	

Exemple:

Nautae, **procellas** maris cavete! = marinari, păziți-vă de furtunile mării!

Metus **insidias** = teama de curse

Ipse fuga **mortem** vitaverat (Caes.B.G.,V.20) = el însuși evitase moartea prin fugă.

Nos autem ... satisfacere reipublicae videmur si istius **furorem** ac **tela** vitemus (Cic.In Cat. I,2) = noi însă... părem că satisfacem republica (că facem destul pentru republică) dacă ne păzim de furia și armele acestuia.

Timeo **Danaos** et dona **ferentes** (Verg.Aen.II,49) = mă tem de greci, chiar când fac daruri.

Vires **me** deficiunt (Caes.B.G.VII,50) = îmi lipsesc puterile

Cavete **canem** = păziți-vă de câine!

154 Exerciții – Vulpes est corvus

Corvus, qui caseum invenerat, in arbore quadam sedebat. Eum vulpes vidit, et, caseum cupiens, blandis verbis alloquitur: „O, corve, inquit, qualis et quam formosa es avis! Te avium regem dicerem, si modo vocem haberes". Tum ille laudibus inflatus cantat. Ita ex aperto rostro cadit caseus, quem vulpes statim devorat.

(După Phedrus)

155 Exerciții – Timeo, mętuo, etc.

1. Nimeni nu poate să scape de moarte – 2. Fuge departe cel care fuge de ai săi – 3. Totdeauna mă voi păzi de oamenii răi și de lucrurile necinstite – 4. Unii dintre ei se temeau de atacul dușmanilor – 5. Ne rămâne ascunsă greșeala ta – 6. Oamenii se tem de animale sălbatice – 7. Oamenii înțelepți se feresc de pericole – 8. Iubim patria și nu fugim de cei mai aprigi dușmani.

3. Acuzativ după verbe impersonale care exprimă un sentiment

Acestea sunt:

miseret	=	mi-e milă, mă îndur
piget	=	mă supără, mi-e greu, îmi pare rău
pudet	=	mi-e rușine, mă rușinez
paenitet	=	mă căiesc, îmi pare rău, regret
taedet	=	mi-e silă, scârbă, mă plictisește

Persoana care are sentimentul stă **în acuzativ** iar **cauza** care produce sentimentul stă în **genitiv.**

Exemple:

Num **te** miseret **hominis improbi** = oare ți-e milă de un om necinstit?
Te pigebit homines infelices non iuvare = îți va părea rău să nu ajuți pe oamenii nefericiți.
Hominem prudentem facinorum suorum neque paenitet neque pudet = omul prevăzător regretă faptele sale și nici nu se rușinează.
Piget **me stultitiae meae** = îmi pare rău de prostia mea.
Pudeat **te deorum** atque **hominum** = să te rușinezi de zei și de oameni.
Miseros taedet **vitae** = celor nefericiți le este silă de viață.
Miseret **nos vestri** et **totius populi** = ne este milă de voi și de întregul popor.

OBS. 1) Când cauza care poduce sentimentul este exprimată printr- un **pronume neutru**, acesta se pune la **nominativ** (nu la genitiv).
Ex. **Hoc** me paenitet = îmi pare rău de acest lucru.
2) Cauza sentimentului poate fi și un **verb la infinitiv**:
Ex. Me non pudet verum **dixisse** = nu mi-e rușine să spun adevărul
3) **Gerundivul** acestor verbe cere persoana care are sentimentul în cazul **dativ.**
Ex. **Mihi** pudendum est tui = trebuie să mă rușinez de tine.
Consilii nostri **nobis** non paenitendum est = nu trebuie să ne pară rău de hotărârea noastră.

4. Acuzativ după verbe impersonale, precum:

decet	=	se cuvine
dedecet	=	nu se cuvine
iuvat	=	place

latet	=	scapă din vedere
delectat	=	desfată
fallit	=	înșeală

Și aceste verbe cer persoana care suferă acțiunea exprimată de verb în cazul **acuzativ**. Subiectul acestor verbe poate fi un substantiv, adjectiv sau pronume care stau în cazul **nominativ**, iar dacă este un verb, acesta se pune la **inifinitiv.**

Exemple:

Non omnia **me** decent = nu toate mi se cuvin.
Nisi **me** fallit (Cic.Pro Sect.50,105) = dacă nu mă înșel.
Latet **nos** error tuus = ne scapă din vedere greșeala ta.
Hoc **me** iuvat = aceasta îmi place.
Oratorem irasci minime decet, **simulare**, non dedecet = nu se cuvine ca oratorul să se mânie, se cuvine să se prefacă.
Homines probos laus decet = lauda se cuvine oamenilor cinstiți.

5. Acuzativ după verbe intranzitive care exprimă o stare sufletească.

Iată aceste verbe:

ardeo,-ēre,-si,-sum	= a arde de dorința
doleo,-ēre,-ui,-itum	= a durea, a suferi, a plânge
erubesco,-ĕre,-ui	= a se roși, a se rușina
fleo,-ēre,-vi,-etum	= a plânge
fremo,-ĕre,-ui,-itum	= a striga, a țipa, a se înfiora
gemo,-ĕre,-ui,-itum	= a geme, a suspina
horreo,-ēre,-ui	= a se îngrozi, a înspăimânta, a tremura de frică
lacrimo,-are,-avi,-atum	= a plânge, a lăcrima,a deplânge
maereo,-ēre,-ui	= a se întrista, a se plânge
pallesco,-ĕre,-cui	= a se îngălbeni, a păli.
rideo,-ēre,-si,-sum	= a râde
queror,-i,-estus sum	= a se plânge, a se jelui
stupeo,-ēre,-ui	= a fi uimit, a fi surprins
irascor,-i,-atus sum	= a se mânia, a se supăra
laetor,-ari,-atus sum	= a se bucura, a fi vesel
lugeo,-ēre,-xi,-ctum	= a plânge, a deplânge.
sitio,-ire,-ivi,-itum	= a-i fi sete
lamentor,-ari,-atus sum	= a boci
miror,-ari,-atus sum	= a se mira
admiror,-ari,-atus sum	= a admira

Exemple:

Stupeo eorum **audaciam** = sunt uimit de curajul lor
Graeci **exsilium** Aristidis doluerunt – grecii au jelit exilul lui Aristides.
Fremo **casum** mei amici et gemo eius **calamitatem** = mă înfior de întâmplarea amicului meu și gem de nenorocirea lui.
Solo filii **mortem** vehementer maerebat = Solo deplângea foarte mult moartea fiului.
Admiror **virtutem**, horreo **crimen** = admir virtutea, mă îngrozește crima.

OBS. Multe dintre aceste verbe cer complementul fie în **ablativ singur**, fie în **ablativ precedat de prepoziția de**, fiind însă corectă și construcția cu **acuzativul.**

Ex. Principes Galliae ... queruntur de Acconis **morte**. (Caes.B.G. VII,1,5)= fruntașii Galiei ... se plâng de moartea lui Acco.

156 Exerciții – miseret, decet, ardeo, etc.

1. Ne pare rău de toate – 2. Mi-e milă de nenorocirea prietenului – 3. Trebuie să ne rușinăm de fapta noastră – 4. Acela îți place – 5. Soldaților li se cuvin recompense – 6. Lauda se cuvine elevilor silitori – 7. Nu se cuvine ca profesorul să se mânie – 8. Râdem de prostia unor oameni – 9. M-am mirat de frumusețea templelor – 10. Ne bucurăm de fumusețea locurilor acestei regiuni.

6. Acuzativ cerut de verbe de mișcare intranzitive compuse cu prepozițiile: **ad, ante, circum, cum, in, ob, per, prae, praeter, sub, super, trans.**

Exemple:

Omnia obire (Caes.B.G. II, 19,4) = a înfruntat totul
Transeo **flumen** = trec fluviul
Circumeo **aciem** = inspectez linia de bătaie
Praetereo **hortos** = trec pe lângă grădini
Hannibal **Rhodanum** traiecit = Hannibal a trecut Ronul
Ineo **proelium** = încep lupta.
Subeo **tectum** – intru sub acoperiș
Adeo **hereditatem** = primesc moștenirea.
Percurro **agros** = cutreier ogoarele
Ingredior **iter** = încep un drum
Praetereo **omnia tua facinora** = trec peste toate faptele tale rele.
Caesar milites **Rubiconem** transire iussit = Caesar a poruncit soldaților să treacă Rubiconul.
Dux **omnes vigilias** circumivit = comandantul a colindat pe la toate străjile.

7. Acuzativul dublu.

Denumirea acestui complement se explică prin faptul că unele verbe cer un acuzativ al persoanei și altul al lucrului, care îndeplinește uneori funcția de nume predicativ.

Iată verbele:

facio,-ĕre,-feci,-factum	= a face
efficio,-ĕre,-feci,-fectum	= a săvârși
reddo,-ĕre,-idi,-itum	= a aduce în stare, a da înapoi, a înlocui
creo,-are,-avi,-atum	= a crea, a alege, a numi.
deligo,-ĕre,-egi,-ectum	= a alege
eligo,-ĕre,-egi,-ectum	= a alege
lego,-are,-avi,-atum	= a numi, a delega.
declaro,-are,-avi,-atum	= a numi, a proclama, a arăta.
designo,-are,-avi,-atum	= a indica, a arăta, a stabili, a numi.
renuntio,-are,-avi,-atum	= a anunța, a declara, a renunța.
habeo,-ĕre,-ui,-itum	= a socoti, a poseda, a avea.
duco,-ĕre,-xi,-ctum	= a socoti
existimo,-are,-avi,-atum	= a socoti
indico,-are,-avi,-atum	= a arăta
censeo,-ēre,-ui,-um	= a socoti, a considera, a aprecia.
appello,-are,-avi,-atum	= a chema
nomino,-are,-avi,-atum	= a numi
dico,-ĕre,-xi,-ctum	= a zice
voco,-are,-avi,-atum	= a chema
rogo,-are,-avi,-atum	= a ruga, a cere
posco,-ĕre, poposci, poscitum	= a cere
postulo,-are,-avi,-atum	= a pretinde
flagito,-are,-avi,-atum	= a cere insistent
doceo,-ēre,-ui	= a învăța pe cineva
celo,-are,-avi,-atum	= a ascunde

Exemple:

Doceo **pueros grammaticam** = învăț pe copii gramatica
Socratem Apollo **hominem sapientissimum** iudicavit. (Cic.Lael.2,7) = Apollo l-a socotit pe Socrate cel mai înțelept om.
Avaritia **homines caecos** reddit. (Cic. Pro. Rosc. Am. 35, 101) = lăcomia face orbi pe oameni.
In maximo periculo reipublicae, senatus populusque **Cincinnatum dictatorem** appellaverunt = în cea mai mare primejdie senatul și poporul au numit dictator pe Cincinnatus.
Dictatorem Albani **Fufetium** creant (T.L.I, 22) = Albanii îl numesc pe Fufetius dictator.

157 Exerciții – Acuzativul dublu

1. Marcus te-a cunoscut ca prieten – 2. Cetățenii au numit consul pe Cicero – 3. Consulul a cerut senatorilor părerea – 4. Profesorul învață pe copii gramatica – 5. Nevoia face viteji chiar și pe cei fricoși – 6. Acestora le cer părerea despre

republică – 7. A cerut milesienilor o corabie – 8. Niciodată n-am cerut bogății de la zei.

158 Exerciții – Acuzativul dublu

1. Cicero semper Antonium appellavit hostem, alii adversarium – 2. Valerius Publicola Spurium Lucretium collegam sibi fecit; qui cum morbo exstinctus esset, Horatium Pulvillum collegam sumpsit – 3. Post Romulum Romani Numam Pompilium regem creaverunt – 4. Nemo credit nisi ei, quem fidelem putat – 5. Cimon sororem suam Calliae uxorem dedit – 6. Traianus in bellis fortissimum, in pace iustissimum se praestitit – 7. Eum fratrem appello – 8. Quam intellegis amicitiam? Amicitiam intellego omnium rerum cum benevolentia et caritate consensionem – 9. Cotidie Caesar Haeduos frumentum flagitabat.

8. Acuzativul intern

Unele verbe intranzitive se construiesc cu acuzativul unui substantiv care are aceeași rădăcină sau numai același înțeles cu verbul respectiv. În general substantivul este însoțit și de un adjectiv tot în cazul acuzativ. (cf.rom: a trăi o viață fericită). Acest acuzativ se numește **acuzativ intern** sau **etimologic**.

Exemple:

Vitam incundam **vivere** = a trăi o viață plăcută.
Acerrimam **pugnam pugnare** = a lupta (a da o luptă) foarte aprigă.
Ire longam **viam** (Verg.Aen. 4, 467) = a merge cale lungă.
Clodius falsum **iusiurandum iuravit** = Clodius a jurat în chip fals.
Mirum atque inscitum **somnium somniavi** (Plaut. Rud. 597) – am vist un vis minunat și de neînțeles.
Cantilenam eandem **canis** (Ter. Phorm. 495) = tu cânți același cântec.

9. Acuzativul de relație (relationis).

Este complement al verbelor intranzitive arătând în ce privință se împlinește acțiunea verbală sau calitatea unui adjectiv.

Acest complement s-a limitat a fi exprimat prin:

a) neutrul unor pronume:
id = în această privință
quod = în ceea ce privește faptul că...
hoc, illud, aliquid, nihil, unum etc., cu sensuri similare.

Exemple

Id nos ad te venimus (Plaut. Mil. 1158) = în privința asta am venit noi la tine.
Id maesta est (Plaut Rud. 397) = este tristă în această privință.
Illud accuso non te, sed illam (Cic.Att. 13,32,4) = nu te acuz pe tine în privința asta, ci pe ea.

b) prin substantive denumind părți ale corpului omenesc sau ideea de naștere, origine.

Acest caz este mai mult întâlnit în poezie. Este o imitație din limba greacă de aceea mai poartă numele de **acuzativ grec**. (Accusativus Graecus).

Exemple

Nuda genu (Verg. Aen.1, 320) = cu genunchiul gol.
Clari **genus** (Tac.Ann.6,9) = străluciți în privința neamului.
Cressa **genus** (Verg.Aen. 5,285) = cretană de neam.
Os humerosque deo similis = asemănător cu un zeu în ceea ce privește fața și umerii.

10. Acuzativul exclamativ.

În exclamațiile de uimire, durere, indignare, persoana care face obiectul acestor exclamații, însoțită de obicei și de un adjectiv, se pun în acuzativ, precedat uneori de interjecțiile O! sau Heu!

Exemple:

O (heu) **me miserum**! (Plaut.Merc. 624) = vai de mine nenorocitul!
O! **urbem venalem** et mature **perituram** ...(Sall.Iug. XXXV,10) = O, oraș de vânzare care va pieri în curând...
O! **te felicem** = cât de fericit ești tu!
O! **fortunatos** nimium sua si bona norint **agricolas** ... (Verg.Georg II, 458-459) = O, fericiți agricultori, dacă și-ar cunoaște bunurile.
O! **tempora**,o **mores**! (Cic. Cat.I,2) = ce timpuri, ce moravuri!
O! **praeclarum custodem** ovium **lupum**! (Cic. Phil.III, 27) = O, ce deosebit lup paznic al oilor!

ABLATIVUL

Ablativul, foarte mult folosit în limba latină, este un caz specific acestei limbi, pe care limba română nu l-a moștenit. El servește în general ca determinant al unor verbe, fiind deci mai totdeauna cu rol de complement circumstanțial.

În mod frecvent însă, ablativul determină și unele substantive, adjective sau participii, exprimând diferite nuanțe.

Ablativul a absorbit cu timpul două cazuri străvechi care au dispărut în limba latină:

1. **instrumentalul** care arăta **cu ce** se săvârșește acțiunea verbului;
2. **locativul** care arăta **unde** și **când** se întâmplă ceva.

În general ablativul se traduce în limba română cu ajutorul unei prepoziții (cu, în, din, de la, despre, de, etc.), care se potrivește în text.

I. Ablativul propriu-zis

A. Ablativul separației (separationis)

1. Cu funcție de complement indirect al unor verbe separative, adică acele verbe care înseamnă îndepărtare, împiedicare, eliberare, ca:

libero,-are,-avi,-atum	= a libera
levo,-are,-avi,-atum	= a ușura
solvo,-ĕre,-vi,-utum	= a scoate, a libera, a scuti
cedo,-ĕre,-ssi,-ssum	= a se depărta
desisto,-ĕre,-titi,-titum	= a lăsa, a renunța
expello,-ĕre,-uli,-ulsum	= a îndepărta, a alunga, a scoate.
divido,-ĕre,-isi,-isum	= a împărți, a separa
arceo,-ēre,-ui	= a opri, a reține.
defendo,-ĕre,-di,-sum	= a îndepărta, a respinge
prohibeo,-ēre,-ui,-itum	= a împiedica, a opri, a reține.
recedo,-ĕre,-essi,-essum	= a se depărta, a se retrage.

Ablativul separației este precedat adesea de prepozițiile **a, ab, de, ex**. În română se traduce cu ajutorul unei prepoziții: **din, de la**, etc.

a) dacă complementul este **o persoană**, la întrebarea **de cine? de la cine?**, acesta se exprimă totdeaunma prin, **a, ab + ablativ.**

Exemple:

Themistocles Graeciam **a Persis** liberavit = Themistocles a liberat Grecia de perși.

Milites manus **a mulieribus** et **liberis** non abstinuerunt = Soldații nu și-au reținut mâinile de la femei și copii.

b) dacă complementul este exprimat printr-un **nume de lucru**, la întrebările **de la cine? de cine?**, acesta se exprimă prin **ablativ singur** sau prin **a, ab, de, ex + ablativul.**

Exemple:

Decedĕre **vita** = a pleca din viață (a muri)
Abstinēre **scelere** = a se abține de la crimă
Alcibiadem Athenienses **e civitate** expulerunt = atenienii au expulzat din cetate pe Alcibiades.
Me **metu** liberabis = mă vei elibera de teamă.
Prohibere hostem **a pugna** = a împiedica pe dușman de la luptă
A legibus non recedamus (Cic. Pro Clu. 155) = să nu ne depărtăm de la legi.
Solvo te **suplicio** = te scap de pedeapsă.
Prohibeo classem **ab insula** = țin flota departe de insulă.
Cedam **ex ingrata civitate** = voi pleca din această cetate nerecunoscătoare

c) complement indirect pe lângă verbele compuse cu prepozițiile **a, ab, de, ex** sau cele compuse cu **se, dis, re**, se pun tot în **a, ab, de, ex + ablativul.**

Exemple:

Abeunt **a signis** = se depărtează de steaguri.
Belgae **a cultu** atque **humanitate** longissimi absunt (Caes.B.G.I,1,3) = Belgii sunt foarte departe de traiul civilizat.
Exierunt **e finibus** = au ieșit din ținuturi.
Deicio aliquem **de moenibus** = alung pe cineva din oraș.
Separo **a mari** = despart de mare.
Removeo **de foro** = depărtez de for.
Discerno vera **a falsis** = disting cele adevărate de cele false.

159 Exerciții – Ablativul separației

1. L-am împiedicat de la nedreptăți – 2. Vorbele se deosebesc de fapte – 3. Un prieten nu se deosebește de alt prieten – 4. Aceste vorbe sunt departe de adevăr – 5. Să ne abținem de la bani străini – 6. Să nu te depărtezi de prieten în împrejurări nefavorabile ale prietenului – 7. Garumna îi desparte pe gali de aquitani.

B. Ablativul comparativului (comparationis)

Este un complement cerut de un adjectiv la grad comparativ (vezi complementul comparativului și superlativului, pag. 223 – 224).

C. Ablativul originii (originis)

Acest ablativ este un complement al punctului de plecare, arătând originea, locul de naștere, familia, cerut de verbele:

nascor,-i, natus sum	= a naște
orior,-iri,-tus sum	= a răsări
pario,-ĕre,peperi,partum	= a da naștere

Exemple:

Libero homine natus est = s-a născut dintr-un om liber.
Mercurius **Iove** et **Maia** natus est = Mercur s-a născut din Juppiter și Maia.

Participiile: **natus, prognatus, ortus, genitus** = născut, răsărit, **creatus** = născut, **editus** = izvorât, născut, cer complementele lor exprimate prin cuvintele: **parens** (părinte), **genus** (neam), **gens, familia** (familie), **locus** (loc), **stirps** (spiță, neam), în cazul **ablativ fără prepoziție.**

Exemple:

Parentibus celeberrimis natus est = s-a născut din părinți foarte vestiți.
Hic **nobili genere** natus ... = acesta născut dintr-un neam nobil...
Haec est nata **ingenuis parentibus** (Plaut. Rud. 738) = aceasta s-a născut din părinți liberi.
Fratres **amplissima familia** nati sunt = frații s-au născut dintr-o familie foarte distinsă.

Orator **equestri loco** genitus = oratorul născut dintr-un neam de cavaleri,
Humana matre natus (Plaut. Amph. 28) = născut dintr-o mamă muritoare.

Ablativul este însoțit de prepozițiile **ab** și **ex** în cazurile:
1. Când complementul este un **pronume**.

Exemple:

Ex te nata (Plaut.Epid.) = născută din tine.
Ex me hic natus non est, sed **fratre ex meo** (Ter.Ad, 40) =acesta nu este născut din mine ci din fratele meu.

2. Când complementul arată **descendența de la strămoși sau localitatea de origine** a cuiva, îndeosebi cu verbul **orior,-iri,-tus sum** = a naște.

Exemple:

Belgae orti sunt **ab Germanis** = Belgii s-au născut din germani.
Cato Uticensis ortus est **a Censorio** = Cato din Utica s-a născut din Censorius.
Ortus **ab Inacho** (Hor.Carm. II,3,21) = născut din (strămoșul) Inachus.

D. Ablativul cauzei (causae)

a) Îndeplinește funcția de complement circumstanțial de cauză. Poate fi **singur** sau însoțit de prepozițiile **ex** sau **prae** (aceasta numai dacă propoziția e negativă).

Exemple:

Sed omnia sunt **mea culpa** comissa (Cic. Ad. fam. XIV,1) = dar toate s-au petrecut din vina mea.
Senescit civitas **otio** (T.L.I,22) = statul îmbătrânește din cauza lipsei de activitate.
Exercitus **fame** periit = armata a pierit de foame.
Laboro **ex capite** = sufăr de cap (mă doare capul).
Laboro **ex aere alieno** = sufăr (sunt strâmtorat) din cauza datoriilor.

b) Complementul de cauză mai poate fi exprimat prin **ob sau propter + acuzativul** și prin **causa, gratia (postpozitive) + genitivul**.

Exemple:

Ob eam causam a civitate erat interfectus (Caes.B.G.VII,4) = din această cauză fusese ucis de trib.
Amo amicum **ob servatam amicitiam** = iubesc prietenul din cauza prieteniei nezdruncinate.
Propter humanitatem et modestiam malo salvum esse (Cic.Ad. Att.VII,5) = doresc să fie salvat din cauza culturii și modestiei lui.
Doctor **honoris causa** = doctor din cauza onoarei.

160 Exerciții – Ablativul originii și cauzei

1. Colegul meu s-a născut dintr-o familie umilă – 2. Mulți copii sunt născuți din părinți necunoscuți – 3. Cicero din Arpinum – 4. Mulți au pierit din cauza rănilor – 5. Nu pot să vorbesc din cauza lacrimilor – 6. Sunt bolnavi de o boală grea – 7. Dușmanii au cerut o întrevedere din lipsă de grâu – 8. Soldații au început lupta din ordinul comandantului.

Vocabular

umil	= humilis,-e	rană	= vulnus,-eris (n)
necunoscut	= obscurus,-a,-um	a pieri	= pereo,-ire,-ii,-itum
lacrimă	= lacrima,-ae	bolnav	= aeger,-gra,-grum
boală	= morbus,-i	grav	= gravis,-e
a cere	= peto,-ĕre,-ii,-itum	întrevedere	= colloquium,-ii
ordin	= iussus,-us	grâu	= frumentum,-i
		a începe	= coepi,-isse

161 Exerciții – Ablativul originii și cauzei

1. Desiderio tui misere tabesco – 2. Nimio gaudio exsulto – 3. Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur – 4. Fame interierunt – 5. Multi morbo, alii senectute diem supremum obeunt – 6. Utilitatibus amicitiam multi colunt – 7. Nulla re tam laetari soleo, quam meorum officiorum conscientia – 8. Rebus coactus multum laboravit – 9. Helvetii sua victoria insolenter gloriati sunt. – 10. Parentibus doctis meus amicus natus est – 11. Ex nobis ille metus ortus est.

E. Ablativul autorului (auctoris)

O propoziție în care există un complement direct și predicatul la forma activă, suferă unele modificări dacă predicatul va trece la forma pasivă și anume:
– complementul direct trece în **nominativ**, devine deci subiect;
– predicatul trece în **ablativ precedat de prepoziția a** sau **ab** dacă este vorba de un nume de ființă sau de lucru personificat, și fără prepoziție dacă este vorba de un nume de lucru.

Subiectul (logic) din nominativ poartă numele de **nomen agentis** = numele celui care face lucrarea, iar ablativul, acela de **ablativ al autorului (ablativus auctoris)**.

Exemple:

Activ: **pueros** (nos) laudamus = noi lăudăm pe copii.
Pasiv: pueri **a nobis** laudantur = copiii sunt lăudați de noi.
Varie sum affectus **tuis litteris**. (Cic. Ad. fam. XVI,4) = am fost impresionat în chip diferit de scrisoarea ta.
In summo colle **ab hostibus** conspiciebantur (Caes. B.G.II,26) = pe vârful dealului erau văzuți de dușmani.

Gutta cavat lapidem, consumitur anulus **usu** (Ov. Pont. IV,10) = picătura găurește piatra, inelul este ros de întrebuințare.

162 Exerciții – Ablativul autorului

1. Remus a fost omorât de fratele său Romulus – 2. Câmpurile au fost devastate de o aprigă furtună – 3. Troia a fost cucerită de greci – 4. Aceste cărți sunt citite de toți elevii – 5. Dușmanii patriei vor fi învinși de armata noastră – 6. Roma a fost întemeiată de Romulus – 7. Romulus și Remus au fost hrăniți de o lupoaică – 8. Cei viteji nu sunt părăsiți de soartă – 9. Scurtă viață ne-a fost dată de natură – 10. Casa a fost distrusă de furtună.

Vocabular

a omorî	= occido,-ĕre,-di,-sum	a hrăni	= nutrio,-ire,-ivi,-itum
a devasta	= vasto,-are,-avi,-atum	a părăsi	= desero,-ĕre,-ui,-tum
a cuceri	= capio,-ĕre,cepi,captum	a distruge	= deleo,-ēre,-evi,-tum
aprig	= vehemens,-tis	lupoaică	= lupa,-ae
furtună	= tempestas,-atis	soartă	= fortuna,-ae
a întemeia	= condo,-ĕre,-didi,-ditum	furtună	= procella,-ae

II. Ablativul instrumental

F. Ablativul instrumental propriu-zis

Este complementul care arată, în general, ființa sau lucrul cu ajutorul căruia se desfășoară acțiunea verbului sau care însoțește pe cel ce participă la acțiune.

a) când complementul este exprimat prin nume de lucru, el stă în **ablativ fără prepoziție.**

Exemple:

Lacte atque **pecore** vivunt. (Caes. B.G.IV,1) = ei trăiesc cu lapte și carne.
Oculo ludos spectat, (Mart. V,14,7) = privește jocurile cu ochiul
Rem **acu** tetigisti = ai pus punctul pe i.
Cornibus tauri, apri **dentibus, morsu** leones tutantur = Taurii sunt ocrotiți de coarne, mistreții de dinți, leii de mușcătură.
Nihil est enim quod **studio** et **benevolentia** vel **amore** potius effici non possit. (Cic.Ad. fam. III,9) = că nu există nimic care să nu poată fi făcut prin străduanie, bunăvoință sau mai degrabă prin iubire.
Parva necat **morsu** spatiosum vipera taurum. (Ov.Rem.am.421) = mica viperă ucide cu o mușcătură un taur mare.

b) Ablativ instrumental cer și următoarele cinci verbe deponente și compusele lor:

– utor,-i,-usus sum	= a folosi, a se folosi
– fruor,-i,-itus sum	= a se bucura
– fungor,-i,-ctus sum	= a îndeplini
– vescor,-i	= a se hrăni
– potior,-iri,-itus sum	= a pune stăpânire

NOTĂ: Verbul **potior** poate cere și **genitivul** mai ales când complementul este substantivul **res; rerum potior** = pun stăpânire pe domnie, iau domnia; la Caesar întâlnim: **totius Galliae** imperio potiri = a pune mâna (stăpânire) pe conducerea întregii Galii. (Caes.B.G. II,1).

Exemple:

Multi deorum **beneficio** untuntur. (Cic. De nat. deorum. III, 28,70) = mulți se folosesc rău de binefacerea zeilor
Contra hostes **armis** utebantur = se foloseau de arme contra dușmanilor.
Homines **suis divitiis** fruuntur = oamenii se bucură de bogățiile lor.
Carne et **lacte** vescuntur = se hrănesc cu carne și lapte.

c) când instrumentul este **o persoană**, acesta se exprimă prin **per + acuzativul.**

Exemple:

Res **per exploratores** cognita est = lucrul a fost aflat prin cercetași.
Quae comperta sunt **per me** = acestea au fost aflate prin mine.
Xerxes de consilio Graecorum certior factus est **per servum** = Xerxes a fost înștiințat despre planul grecilor printr-un sclav.

163 Exerciții – Ablativul instrumental

1. Soldații izbesc pe dușman cu sabia – 2. Ei alungă frigul asupru cu piei și ițari – 3. Oamenii se bucură de binefacerile naturii – 4. Stăpânii se foloseau de sclavi – 5. Hannibal putea să se folosească de victorie dar a preferat să se bucure numai – 6. Romulus singur a pus stăpânire pe domnie – 7. Numizii se hrănesc de obicei cu lapte și carne de vânat – 8. Mă bucur de victoriile aliaților noștri – 9. Cine va vrea să dobândească adevărata glorie, să-și îndeplinească îndatoririle – 10. Lupul lovește cu dintele, taurul cu cornul.

Vocabular

a izbi	= ferio-ire	frigul	= frigus,-oris
sabie	= gladius,-ii	piele	= pellis,-is
a alunga	= arceo,-ēre,-ui	singur	= solus,-a,-um
numai	= solum	de vânat	= ferinus,-a,-um
domnie	= imperium,-ii	îndatorire	= officium,-ii
de obicei	= plerumque	a lovi	= peto,-ĕre,-ii,-itum
aliat	= socius,-ii	dinte	= dens,-tis
a dobândi	= adipiscor,-i,-eptus sum	ițar	= suta braca (N).
			= sutae bracae (G)

G. Ablativul belșugului sau lipsei

(Ablativus copiae vel inopiae)

1. După cum arată denumirea, acest complement este cerut de verbe care înseamnă abundență, lipsă, îmbogățire, săturare, umplere, îngrămădire. Iată aceste verbe:

abundo,-are,-avi,-atum	= a avea din belșug, a fi bogat.
redundo,-are,-avi,-atum	= a fi abundent, a fi plin de.
affluo,-ĕre,-xi,-atum	= a fi din belșug, a avea din abundență
compleo,-ēre,-evi,-etum	= ă ŭmplĕ
suppleo,-ēre,-evi,-etum	= a umple, a adăuga, a completa.
impleo,-ēre,-evi,-etum	= a umple, a sătura, a încărca.
expleo,-ēre,-evi,-etum	= a umple, a încărca.
saturo,-are,-avi,-atum	= a sătura, a hrăni, a umple cu ceva.
satio,-are,-avi,-atum	= a sătura, a fi plin, a avea din belșug.
farcio,-ire,-si,-tum	= a se umple, a (se) încărca, a îndopa.
conspergo,-ĕre,-si,-sum	= a răspândi, a stropi, a uda.
respergo,-ĕre,-si,-sum	= a stropi, a împrăștia
cumulo,-are,-avi,-atum	= a aduna, a cumula, a îngrămădi, a umple
obruo,-ĕre,-i,-tum	= a acoperi, a îngropa, a copleși
onero,-are,-avi,-atum	= a umple, a încărca, a împovăra
augeo,-ēre,-xi,-ctum	= a spori, a încărca, a umple.
locupleto,-are,-avi,-atum	= a îmbogăți
egeo,-ēre,-ui	= a duce lipsă, a fi sărac, a avea nevoie.
careo,-ēre,-ui,-itum	= a fi lipsit.
indigeo,-ēre,-ui	= a fi lipsit, a avea nevoie
vaco,-are,-avi,-atum	= a fi gol, a fi lipsit
spolio,-are,-avi,-atum	= a despuia, a jefui, a lua.
orbo,-are,-avi,-atum	= a priva, a lipsi de ceva.
privo,-are,-avi,-atum	= a despărți, a lipsi de ceva.
adficio,-ĕre,-feci,-fectum	= a înzestra, a face, a cauza
instruo,-ĕre,-xi,-ctum	= a înzetra, a echipa

2. Ablativus copiae vel inopiae mai este cerut și de adjective cu sensuri asemănătoare verbelor menționate:

plenus,-a,-um	= plin	inops,-pis egenus,-a,-um inanis,-e	= lipsit
fecundus,-a,-um fertilis,-e largus,-a,-um	= rodnic		
cofertus,-a,-um refertus,-a,-um	= umplut	vacuus,-a,-um viduus,-a,-um	= gol
liber,-a,-um	= liber	nudus,-a,-um	= lipsit, gol
		purus,-a,-um	= curat

dignus,-a,-um	= vrednic	impurus,-a,-um	= murdar
indignus,-a,-um	= nevrednic	contentus,-a,-um	= mulțumit
praeditus,-a,-um	= înzestrat, împodobit	noncontentus,-a,-um	= nemulțumit

3. Expresia unipersonală: **opus est** – este nevoie, e necesar, cere persoana care are nevoie în cazul **dativ**, iar lucrul de care are nevoie în **ablativ**.

Exemple:

Implevit dolium **vino** = a umplut un butoi cu vin

Equitatu ipsi abundant = ei au din belșug călărime.

Nudus **agris**, nudus **nummis** (Hor.Sat.II,3,184) = lipsit de moșii, lipsit de bani.

Pater oneravit navem magnam **multis mercibus** (Plaut Men. 24-25) = tatăl a încărcat o corabie mare cu multe mărfuri.

Animus imbutus **malis artibus** haud facile **libidinibus** carebat (Sall.Cat. XIII,5) = sufletul îmbibat cu apucături rele nu se lipsea cu ușurință de plăceri.

Cupas **sebo, pice, scandulis** complent (Caes. B.G.VIII,42,1) = ei umplu butoaie cu seu, smoală, șindrilă.

Animus per somnium **curis** vacuus est. (Cic. De div. 11, 27) = în timpul somnului sufletul este lipsit de griji.

Quid opus est **verbis**? (Plaut. Aul. 468) = ce este nevoie de vorbe?

Nihil est opus **simulatione** et **fallaciis** (Cic. De orat. II, 46, 191) = nu e nevoie de prefăcătorie și înșelăciuni.

164 Exerciții – Ablativus copiae vel inopiae

1. O minte plină de idei – 2. Este nevoie de oameni învățați – 3. Acel secol de aur era bogat în poeți și oameni inspirați – 4. Un atriu plin de statui afumate – 5. Lipsit de părinți – 6. Verres în Sicilia a despuiat toate cele sfinte de podoabe – 7. Ce nenorocire este să fii lipsit de prieteni – 8. Caesar a găsit navele echipate cu toate lucrurile – 9. Dumnezeu a umplut lumea cu toate bunurile.

Vocabular

idee	= sententia,-ae	secol	= saeculum,-i
învățat	= eruditus,-a,-um	de aur	= aureus,-a,-um
atriu	= atrium,-ii	om inspirat	=vates,-is
statuie	= imago,-inis	sfânt	= sacer,-cra,-crum
afumat	= fumosus,-a,-um	podoabă	= ornamentum,-i
a găsi	= invenio,-ire,-i,-tum	echipat	= instructus,-a,-um

165 Exerciții – Ablativus copiae vel inopiae, instrumental

1. Virtute non tam multi homines praediti sunt – 2. Homines, summo honore digni, rempublicam servaverunt – 3. Meis rebus contentus sum – 4. Rem commovisti nova disputatione dignam – 5. Matronae Romanae, egregiis virtutibus praeditae, liberos domi bene educabant – 6. Animus mihi liber metu partibus-

que est – 7. Corinthus bonis omnium generum abundabat – 8. Vir iustus non eget mercede – 9. Nullus dies molestiis caret – 10. Vacare culpa magnum est solacium .

H. Ablativul de mod – Ablativul sociativ

(Ablativus modi) (Ablativus sociativus)

1. Complementul care arată în ce chip sau mod se desfășoară acțiunea, stă în cazul **ablativ singur** (ablativus modi), îndeosebi când acesta este exprimat prin cuvinte care chiar înseamnă **fel, mod, chip: ratio** = chip, **modus** = mod, **mos** = obicei, **ritus** = datină, **consuetudo** = obicei.

Exemple:

Hoc **modo** = astfel, în acest mod
Ritu latronum = în felul hoților, ca hoții.
More maiorum = după obiceiul strămoșilor
Mea consuetudine = după obiceiul meu.

OBS. **modus și ratio** primesc ca atribut **numai un pronume: hoc** modo = în acest mod; **nulla** ratione = în nici un chip; sau un **adjectiv** ca: **similis, par, talis, omnis.**

Se zice deci: **simili** modo (ratione) = într-un mod asemănător.

Exemple:

More **nostro** instruximus legiones. (Plaut. Amph. 221) = am rânduit legiunile după obiceiul nostru.

Eis **pari** modo praemia distribuit = le-a împărțit recompensele în mod egal.

2. a) În general complementul de mod, când este un substantiv, stă în cazul **ablativ + cum (cu) : cum voluptate** librum lego = citesc cu plăcere cartea; **cum ira** nihil recte facere potes = cu mânie nu poți face nimic just; saucios **cum cura** reficio = însănătoșesc cu grijă pe cei răniți.

b) Când complementul de mod este un substantiv însoțit de un adjectiv sau pronume, acesta stă în **ablativ singur** sau în **ablativ + cum.**

Exemple:

Magna voce sonas (Mart.VI,19,8) = vorbești cu voce tare.
Caesar **manu militari** urbem occupavit = Caesar a ocupat orașul cu forța militară.
Ambo incolumes **summa cum laude** sese intra munitiones recipiunt. (Caes.B. G. V,44,13) = amândoi nevătămați se retrag în fortificații cu foarte mare laudă.

c) Când complementul de mod exprimă o însoțire de persoane, el stă în cazul **ablativ + cum** (cu) sau **ablativ + sine** (fără). Acest complement poartă numele de **ablativ sociativ** (de însoțire).

Excepție face substantivul **comitatus,-us** = suită, alai, escortă, caravană, care stă în **ablativ fără prepoziție.**

Exemple:

Hortensius ad me **multis cum sociis** venit = Hortensius a venit la mine cu mulți tovarăși.

Hodie in Epidamnum veniet **cum servo suo** (Plaut. Men. 70) = astăzi va veni în Epidamnus (oraș în Epir) cu sclavul său.

Sine me, liber, ibis in Urbem. (Ov.Trist.I,1,1) = carte, fără mine vei merge la Roma.

Catilina semper **magno comitatu** per Urbem ibat (Sall.Cat.V,2) = Catilina mergea totdeauna cu mare alai prin Roma.

3. Ablativul unor substantive, frecvent folosite, fie singure fie în unele expresii, are valoare de complement de mod.

Exemple:

– iure	= pe drept
– immerito	= pe nedrept
– ordine	= la rând, pe rând
– vi	= cu forța
– iudicio	= cu judecată
– ratione ac via	= sistematic
– bona fide	= cu bună credință
– mala fide	= cu rea credință
– consensu	= în (cu) înțelegere
– agmine	= în șir, în cete
– maximis itineribus	= în marș forțat
– nomine	= în numele, sub cuvânt
– ioco	= în glumă
– casu	= întâmplător
– dolo	= cu viclenie
– fraude	= pe furiș
– arte	= cu meșteșug
– specie	= sub pretext, sub cuvânt
– litteris	= în scris
– sponte	= de bună voie, de la sine
– silentio	= în tăcere
– clamore	= cu zgomot, cu strigăte

4. Modul sau felul în care se întâmplă ceva se poate arăta, rar însă, în anumite exspresii, prin **acuzativ + per.**

Exemple:

– per vim	= prin violență
– per iniuriam	= prin nedreptate
– per fraudem	= pe furiș

– per dolum = prin vicleşug
– per litteras = în scris
– per iocum = în glumă
– per speciem = sub pretext
– per fidem = prin abuz de încredere

166 Exerciţii – Ablativul de mod şi sociativ

1. Cum his legatis venit – 2. Vitiis nemo sine nascitur – 3. Mecum cenavisti – 4. Uxor sine dote veniet – 5. Ibant nudis pedibus – 6. Flumen influit incredibile lenitate – 7. Crassus cum filio domum rediit – 8. Venisti ad me cum donis – 9. Consul cum magno exercitu profectus est – 10. Dux legatum cum magnis copiis praemisit, ipse cum mille equitibus novissimum agmen defendebat – 11. Incredibili celeritate volat – 12. Bona venia me audisti.

167 Exerciţii – Ablativul de mod şi sociativ

1. Am trăit după obceiul meu – 2. Înainte de război oamenii trăiau în condiţii grele – 3. Duşmanii cuceriseră cu forţa armată oraşul – 4. Pacea a fost făcută cu consimţământul tuturor – 5. Solii au venit la Caesar cu bună credinţă – 6. Consulii mergeau pe drum cu escortă – 7. Astăzi fratele meu a venit la părinţi cu prietenii săi – 8. Diviciacus a îmbrăţişat pe Caesar cu multe lacrimi.

Vocabular

condiţie	= conditio,-onis	duşman	= hostis,-is
greu	= aeger,-gra,-grum	pace	= pax,-cis
a cuceri	= capio,-ĕre, cepi, captum	sol	= legatus,-i
consimţământ	= consensus,-us	drum	= via,-ae
a îmbrăţişa	= amplector,-i,-xus sum	astăzi	= hodie

I. Ablativul preţului (pretii)

Este un complement instrumental prin care se exprimă preţul, suma plătită pentru o vânzare sau cumpărare. Îl găsim pe lângă verbe legate, ca sens, de asemenea activităţi:

emo,-ĕre,emi,emptum	= a cumpăra
redimo,-ĕre,-emi,-emptum	= a cumpăra
sto,-are, steti, statum	= a costa
consto,-are,-stiti,-statum	= a costa
aestimo,-are,-avi,-atum	= a preţui
vendo,-ĕre,-didi,-ditum	= a vinde
mercor,-ari,-atus sum	= a cumpăra
posco,-ĕre,poposci	= a cere un preţ
praebeo,-ēre,-ui,-itum	= a oferi

Complementul acestor verbe, numit **ablativus pretii**, exprimă în general preţul stabilit, determinat, însoţit de un numeral cardinal, dar şi de determinări valorice ca: **magno** (pretio) = scump; **plurimo, permagno** = foarte scump (niciodată **maximo, summo**); **parvo** = ieftin; **minimo** = foarte ieftin; **nihilo** = pe(cu) un preţ de nimic; **auro** = cu aur; **magna precunia** = cu o sumă mare; **argento** = cu bani; **pecunia** = cu bani; **sumptu** = cu cheltuială.

OBS. Când preţul cu care se cumpără sau vinde ceva este nedeterminat, se foloseşte **genitivus pretii** exprimat prin genitivul adjectivelor: **tanti** = cu atât; **quanti** = cu cât; **pluris** = mai mult (scump); **magni** = scump; **parvi** = ieftin, cu puţin; **minoris** = mai ieftin, cu mai puţin, etc. (vezi genitivul preţului).

Exemple:

Octoginta talentis emit duas tabulas Caesar = Caesar a cumpărat două tablouri cu 80 de talanţi.

Diem, aquam, solem, lunam, noctem, haec **argento** non emo. (Plaut. Asin. 198) = ziua, apa, soarele, luna, noaptea, pe acestea nu le cumpăr cu bani.

Multo sanguine stetit victoria. (T.L. XXIII,30,2) = victoria a costat mult sânge.

Hic liber **viginti assibus** constat = această carte costă 20 aşi.

Parvo pretio redempta (Caes. B.G. I,18,3) = răscumpărată pe un preţ mic (ieftin).

Emi domum **quadraginta minis** = am cumpărat o casă cu 40 de mine.

J. Ablativul de relaţie sau referinţă
(Ablativus relationis sive limitationis)

Acest complement este tot un instrumental care determină verbe la care se pot pune întrebările: **în ce privinţă, din ce punct de vedere?** Se numeşte şi limitativ pentru că el exprimă retrângerea sensului unei noţiuni. Se foloseşte fără prepoziţie.

a) cu această funcţie întâlnim mai ales cuvintele:

sententia, opinione	= în ceea ce priveşte părerea
testimonio	= spre mărturie
more	= în ceea ce priveşte datina
nomine	= cu numele
cognomine	= cu porecla
verbo	= în ceea ce priveşte vorba.

b) Verbe care cer ablativ de relație sunt îndeosebi:

supero,-are,-avi,-atum	= a întrece	(în ce privință?)
vinco,-ĕre, vici, victum	= a învinge	
differo,differre,distuli, dilatum	= a se deosebi	
excello,-ĕre,-ellui,-elsum	= a se distinge	
erro,-are,-avi,-atum	= a greși.	

c) Adjective care cer ablativ de relație sunt:

dignus,-a,-um	= demn, vrednic
indignus,-a,-um	= nevrednic.

d) Complementul circumstanțial de relație poate sta și în **ablativ + de:**

Exemplu:

Dialogus **de amicitia** = dialog despre (în privința) prietenie.
De moribus eius pauca dicam = despre moravurile (în privința) acestuia voi spune puține cuvinte.

Exemple:

Corpore ades, **animo** abes = cu trupul ești prezent, cu spiritul absent.
Epaminondae nemo Tebanus par fuit **eloquentia** = nici un teban n-a fost egal cu Epaminonda în privința elocinței.
Virtus **imitatione** digna est, non invidia = virtutea este demnă de imitat, nu invidia.
Pernix sum **manibus, pedibus** mobilis (Plaut. Mil. 630) = sunt sprinten la mâini, iute la picioare.
Hi omnes **lingua, institutis, legibus** inter se differunt. (Caes.B.G. I,1) = aceștia se deosebesc între ei în ceea ce privește limba, instituțiile, legile.
Is anteibat **aetate** (Cic. De am. XIX,69) = el îl întrecea în ceea ce privește vârsta.
Non tardus **sententiis**, non inops **verbis** (Cic. Brut.70) = sprinten în idei, bogat în cuvinte.
Elegia quoque Graecos provocamus. (Quint.X, 93) = ne luăm la întrecere cu grecii și în sprivința elegiei.
Helvetii reliquos Gallos **virtute** praecedunt = Helveții îi întrec pe ceilalți gali în ceea ce privește virtutea.
Servus robustus **corpore** = sclav voinic la (în ceea ce privește) trup.

K. Ablativul calității (qualitatis)

Este de asemenea un instrumental format dintr-un substantiv și un adjectiv care, împreună, exprimă însușiri sau calități fizice sau morale ale unor ființe. Este concurat de genitivul calității, uneori apărând ambele.

Exemple:

Caesar **nigris oculis** fuit = Caesar a fost cu ochi negri.
Mulier quae **ingenio est bono** (Plaut. Stich. 116) = o femeie care este de un bun caracter.
Vin **magni ingenii summaque prudentia** (Cic. De leg. III, 45) = un bărbat de un mare talent și de o înaltă înțelepciune.
Adulescens **incredibili virtute** (Cic. De am. III, 11) = un tânăr de o virtute incredibilă.
Britanni **capillo** sunt **promisso** atque **omni parte** corporis **rasa** (Caes. B.G. V, 14) = Britanii sunt cu părul lung și cu toată partea corpului rasă.
Homo **oculis nigris, capillo longo, barba promissa** = om cu ochi negri, păr lung, barba lungă.
Flumen **difficili transitu ripisque praeruptis** = fluviu cu trcerea dificilă și cu maluri abrupte.
Agesilaus **statura** fuit **humili** et **corpore exiguo** – Agesilaus a fost cu statura modestă și cu trupul scund.
Virgo **pulchra facie** = fecioară cu fața frumoasă.
Canis **propendentibus auribus** = câine cu urechile blegi.

L. Ablativul măsurii (mensurae)

Complementul circumstanțial instrumental de măsură arată măsura sau diferența între două ființe sau lucruri, între două acțiuni sau însușiri, la întrebarea **cu cât?** Verbele care cer acest complement sunt în general următoarele:

a)

metior,-iri, mensus sum	= a măsura
pendo,-ĕre, pependi,pensum	= a măsura, a cântări
congruo,-ĕre,-i	= a se potrivi
consentio,-ire,-si,-sum	= a fi de aceeași părere
discrepo,-are,-avi,-atum	
dissideo,-ĕre,-edi,-essum	= a se deosebi
definio,-ire,-ivi,-itum	= a limita, a defini
termino,-are,-avi,-atum	= a sfârși, a hotărî
iudico,-are,-avi,-atum	= a aprecia, a judeca
supero,-are,-avi,-atum	= a întrece, a învinge
antepono,-ĕre,-sui,-situm	= a pune mai presus

Exemple:

Amicos solo **caritate** metimur = pe prieteni îi măsurăm după dragostea lor.
Milibus passuum **duobus** ultra eum erat = era cu 2000 de pași dincolo de el.

b) Complementul măsurii există și pe lângă comparative, verbe sau expresii care arată o comparație. Acest complement este exprimat îndeosebi prin **ablativele:**

multo = cu mult
paulo = cu puțin, puțin, ceva
nihilo = cu nimic, deloc
aliquanto = întrucâtva
hora = cu o oră
tribus diebus = cu trei zile
quo ... eo } = cu cât ... cu atât
quanto...tanto }

Pe lângă **superlative** în loc de **multo** se pune de obicei **longe** = cu mult.

Exemple:

Multo praestat = e mult mai bine
Hora citius = cu o oră mai înainte
Nihilo minus = cu nimic mai puțin
Longe pulcherrimus = neasemuit de frumos
Multo maior sum quam frater = sunt cu mult mai mare decât fratele
Homines **quanto** plura habent, **tanto** ampliora cupiunt = oamenii cu cât au mai multe, cu atât doresc mai mult.
Virtus et honor **multo** superant divitias = virtutea și cinstea întrec cu mult bogățiile.
Maior erat **tribus mensibus** = era mai mare cu trei luni.
Romani **duobus milibus** plures erant quam Sabini = romanii erau cu două mii mai mulți decât sabinii.

c) Complementul măsurii mai există și pe lângă adverbele **ante** = înainte și **post** = după (nu confundați cu prepozițiile ante și post), precum și pe lângă adverbele cu sens de comparativ: **infra** = mai jos; **supra** = mai sus; **citra** = dincoace; **ultra** = dincolo.

Aceste adverbe sunt așezate în urma ablativului măsurii sau intercalate, sau cu **ante** și **post** ca prepoziții situate înaintea complementului care de data aceasta stă în **acuzativ** (cerut de prepozițiile ante și post).

Exemple:

Tribus annis ante sau **Tribus** ante **annis** sau ante **tres annos** = cu trei ani înainte.
Tribus annis post sau **Tribus** post **annis** sau post **tres annos** = cu trei ani în urmă.
Paulo ante = cu puțin înainte
Paulo post = cu puțin după, peste puțin (timp).
Paulis ante **Diebus** = cu puține zile înainte.
Homerus **multis annis** ante Romulum fuit = Homer a existat cu mulți ani înainte de Romulus
Multo citra erat fluvius = fluviul era cu mult mai încoace.

Complementul comparativului

Când într-o propoziție se află un comparativ, există de obicei doi termeni care se compară;**al doilea termen** se numește **complement al comparativului**.

Acest complement se poate exprima în două variante:

1. cu adverbul **quam** = decât, după care urmează complementul care stă în același caz cu primul termen al comparației.
2. **fără quam**, cu complementul în **ablativ singur** (ablativus comparationis).

Exemple:

Aurum pretiosius quam **ferrum** est = aurul este mai prețios decât fierul.
Tiberis est latior quam **Arnus** = Tibrul este mai lat decât Arnus.
Pauciores sumus quam **hostes** = suntem mai puțini decât dușmanii
Nihil tibi carius **patria** sit = nimic să nu fie pentru tine mai drag decât patria.
Melius est nomen bonum **omnibus divitiis** = este mai bun un renume decât toate bogățiile.
Lunae lux obscurior solis **luce** est = lumina lunii este mai întunecată decât lumina soarelui.

IMPORTANT DE REȚINUT:

a) Dacă primul termen al comparației este la alt caz decât nominativul sau acuzativul, complementul se exprimă numai prin prima variantă (cu quam = decât), acordat în caz cu primul termen.

Exemplu:

Plus suadeo pueris **quam adulescentibus** = sfătuiesc mai mult pe copii decât pe tineri.

b) După o negație, în loc de **quam** = decât se folosește **ac** = decât (există însă și abateri în sensul că întâlnim **ac** în loc de **quam** chiar dacă nu există negație); complementul stă în același caz cu primul termen.

Exemplu:

Tuus frater non est sedulior **ac meus** = fratele tău nu este mai harnic decât al meu.

c) Dacă comparativul din propoziție este format cu adverbul **magis** sau **minus** (numai adjectivele terminate în **–eus, –ius** și **uus** formează comparativul cu aceste adverbe), al doilea termen (dacă e substantiv) stă în același caz cu primul termen fiind precedat de **quam**. Dacă al doilea termen este un **pronume relativ**, acesta va sta numai în **ablativ**.

Exemple:

Haec vestis magis idonea **quam illa** est = această haină este mai potrivită decât aceea.
Laudemus Paulum **quo** nemo dignior est = să lăudăm pe Paulus decât care nimeni nu este mai demn.

d) Dacă ambii termeni ai comparației sunt adjective, se pun amândouă la comparativ, cu adverbul **quam** înaintea celui de-al doilea termen.

Exemplu:

Regulus probior **quam audacior** fuit = Regulus a fost mai cinstit decât îndrăzneț.

e) Un comparativ care nu este urmat de al doilea termen de comparație sau de un complement, **are înțeles de superlativ.**

Exemplu:

Cato **simplicius** vitam rure agebat = Cato își petrecea foarte simplu (prea simplu) viața la țară.

Complementul superlativului

Într-o propoziție în care se află un superlativ cu sens de superlativ relativ în limba română (cel, cea mai...), pot exista de asemenea doi termeni care se compară; al doilea termen este **complement al superlativului.**

Acest complement se poate exprima în trei variante:

1. cu prepoziția **inter** = dintre + **acuzativul,** (complementul stând în acuzativ).
2. cu prepoziția **e(ex)** = dintre + **ablativul** (complementul stând în ablativ).
3. fără prepoziții, complementul trecând în cazul **genitiv plural.**

REȚINEȚI: În toate cele trei variante complementul superlativului se traduce în limba română cu ajutorul prepoziției **dintre.**

Exemple:

1. Publius sedulissimus **inter omnes discipulos** est.
2. Publius sedulissimus **ex omnibus discipulis** est.
3. Publius sedulissimus **omnium discipulorum** est.

Traducerea celor trei variante: Publius este cel mai silitor dintre toți elevii.

MAI REȚINEȚI:

a) După un superlativ poate să urmeze un complement exprimat printr-un **substantiv cu sens colectiv în cazul genitiv singular.** Acest genitiv este de fapt un atribut al unui cuvânt subînțeles.

Exemple:

Fortissimus **multitudinis** = cel mai curajos din mulțime (se subînțelege inter homines = dintre oameni).

b) Un superlativ însoțit de **pronumele nehotărât quisque** = cineva, fiecare, se traduce în limba română prin pluralul **toți, toate,** iar superlativul trece la gradul pozitiv, tot la plural.

Exemplu:

Optimus quisque a nobis amantur = toți cei buni sunt iubiți de noi.

168 Exerciții. Ablativul instrumental

1. Manlius Torquatus securi filium occidit – 2. Mulier Pyrrhum regem tegula necavit. – 3. Baiulus cum onere gravissimo expedite incedit. – 4. Nullus servus erat cum telo – 5. Scytae cum coniugibus et liberis perpetuo vagantur – 6. Romae quidam nobiles plebem fame necare conati sunt – 7. Multi milites belli fatigatione mortui sunt – 8. Latrones baculis longis tribus pedes viatorem aggressi sunt – 9. Exercitus omnibus (cum) impedimentis ibat – 10. Miser humili voce auxilium petit.

169 Verificați-vă cunoștințele. Știți să răspundeți?

1. În ce caz stă complementul direct al verbelor tranzitive? – 2. În ce caz stau complementele verbelor timeo, metuo, vereor – 3. Unele verbe active se construiesc cu un acuzativ dublu. Care este verbul cel mai folosit? – 4. În ce caz stă lucrul de care ne amintim sau uităm? – 5. Ce fel de complement cer verbele care înseamnă a acuza, a condamna? Cum se exprimă pedeapsa? – 6. În ce caz stă, în general, complementul indirect și la ce întrebări răspunde? – 7. Există verbe intranzitive care cer complement direct în acuzativ? Care sunt acestea? – 8. Cum se poate exprima posesia în locul verbului habere? – 9. Care sunt verbele deponente care cer complementul în ablativ? – 10. Cum se exprimă însoțirea de persoane? – 11. Cum se exprimă complementul de cauză? – 12. La ce întrebare răspunde ablativul de relație? – 13. Cu ce caz se construiesc complementele verbelor care exprimă ideea de abundență sau privațiune? – 14. Cum se exprimă, în general, complementul comparativului? – 15. Cum se exprimă complementul superlativului? Cum se traduce acest complement dacă superlativul este însoțit de pronumele nehotărât quisque?

170 Exerciții. Complementul comparativului și superlativului

1. Pax vel iniusta utilior erit quam iustissimum bellum – 2. Nemo vestrum audacior illo iuvene cuius vita servata est – 3. Disciplina labor utilior est et erit discipulis quam nihil faciendi – 4. Consilia tua luce sunt nobis clariora – 5. Honor hominis probi pretiosior omnibus divitiis est – 6. Melior canis vivus leone mortuo est – 7. Ex omnibus arboribus civis Lucii Calvini altissima erat platanus – 8. Vita sine amicis gravissimum onus est – 9. Cicero praestantissimus orator et probissimus omnium consulum, nesciebat quis vincet et in exsilium ad Graecos fugit – 10. Omnia bella quae Caesar gessit clara fuerunt, sed clarissimum ex omnibus illud fuit quod cum Gallis habuit – 11. Fortissimus quisque eorum dux creatur – 12. Ita fortiores quam prudentiores et magis temerarii quam sapientes putantur.

171 Exerciții. Complementul comparativului și superlativului

1. Tullus Hostilius a fost mai crud decât Romulus – 2. Vergilius este cel mai vestit dintre poeții romani – 3. Socrates a fost cel mai înțelept dintre toți grecii – 4. Împăratul Claudius a fost mai iscusit dar mai nepriceput în treburile publice

decât ceilalți împărați romani – 5. Romanii au fost cei mai pricepuți în război dintre toate popoarele antice – 6. O pace sigură este mai bună decât o victorie nesigură – 7. Nimic nu este mai plăcut pentru neamul omenesc decât copiii – 8. Marea este mai frumoasă decât fluviul – 9. A avut socru pe Hipponicus, cel mai bogat dintre greci, care avea o casă foarte frumoasă și foarte multe oi – 10. Toți cei înțelepți cer și părerea altora. – 11. Cicero a fost mai îndrăzneț decât prevăzător.

Vocabular

crud	= ferox,-cis	plăcut	= incundus,-a,-um
iscusit	= doctus,-a,-um	neam	= genus,-eris (s.n.)
nepriceput	= imperitus,-a,-um	omenesc	= humanus,-a,-um
ceilalți	= ceteri,-orum	fluviu	= flumen,-inis
priceput	= peritus,-a,-um	părere	= sententia,-ae
sigur	= certus,-a,-um	a cere	= rogo,-are,-avi,-atum
nesigur	= incertus,-a,-um	îndrăzneț	= audax,-cis
socru	= socer,-i	oaie	= ovis,-is
bogat	= dives,-itis	altul	= alius,-a,-ud
prevăzător	= prudens,-tis		

172 Exerciții.

Puneți adjectivele la comparativ apoi la superlativ în propozițiile următoare:

1. Stulti sunt servi mei – 2. Longas litteras accepi – 3. Vehementem orationem habuit – 4. Cum paucis equitibus dux venit – 5. In gravi periculo sumus – 6. Miseri sunt servi tui – 7. Doctos magistros habemus – 8. In altis montibus vivunt.

Complementul circumstanțial de loc

Acest complement, bine cunoscut și în limba română, răspunde unor întrebări care în limba latină sunt în număr de patru: **ubi** (unde?), **quo** (încotro?), **unde** (de unde?) și **qua** (pe unde?).

A. La întrebarea ubi (unde)? – complementul determină verbe care arată locul unde se întâmplă ceva sau există ceva; în nici un caz după verbe care arată o mișcare, deplasare în spațiu.

a) **Construcția generală: in, sub + ablativ**

Exemple:

In silvis latebant = se ascundeau în păduri.
In imperio populi Romani = În stăpânirea poporului roman.
Sub arbore sedebat = ședea sub un arbore.
Regulus **in Africa** est captus = Regulus a fost prins în Africa.
In via Appia Clodius occisus est = Clodius a fost ucis pe calea Appia.

N.B. Se folosește **ablativul fără prepoziție** când complementul este substantivul **locus,-i** însoțit de un **pronume sau adjectiv**, sau când este un substantiv însoțit de adjectivele **omnis,-e, totus,-a,-um** (tot, întreg), **medius,-a,-um,** (mijlociu, de mijloc), **oportunus,-a,-um** (potrivit).

Exemple:
Boni homines **omni (toto) mundo** sunt = oameni buni există în toată lumea.
Medio templo Iovis est statua = în mijlocul templului este statuia lui Juppiter.
Eo loco vivebant illi populi = acele popoare trăiau în acest loc.
Tota urbe gaudium est = este o bucurie în tot orașul.
Castra Gallorum **opportuno loco** erant posita = tabăra galilor era așezată într-un loc potrivit.

b) **Excepții:** numele de orașe și insule mici de declinarea **I și a II-a singular**, precum și substantivele **domus, humus** și **rus** (casă, pământ, țară (sat) stau în cazul **genitiv** numit locativ, de la vechiul caz **locativus**, dispărut din limba latină.

Exemple:
Alesiae obsidebantur = erau asediați la Alesia.
Corinthi multi iuvenes artem loquendi discebant = În Corint mulți tineri învățau arta de a vorbi.
Domi sumus = suntem acasă
Ruri habitamus = locuim la țară.
Vidi hominem **humi** iacentem = am văzut un om zăcând la pământ.

c) numele de orașe și insule mici de **declinarea I și a II-a plural** (care au forme numai la plural –, pluralia tantum), cele de **declinarea a III-a**, precum și substantivele care exprimă ideea de loc, ca: **loco, parte, litore, regione**, etc. se pun în **ablativ fără prepoziție**.

Exemple:
Athenis litteras didicit = a învățat literatura la Atena.
Carthagine regebat = domnea la Cartagina.
Mercator fuit **Syracusis** senex. (Plaut. Nen. 17) = a existat la Siracuza un negustor bătrân.
Ego volebam **loco magis deserto** esse (Cic. Ad. fam.XIV,1) = voiam să fiu într-un loc mai părăsit.

d) **Ablativ fără prepoziție** se întâlnește și în expresia: recipere aliquem **tecto, civitate, urbe, mensa** (a primi pe cineva în casă, în cetate, în oraș, la masă)

e) Împrejurimile unei localități și numele de persoane sau popoare, stau în **acuzativ** precedat de prepoziția **apud** = la.

Exemple:
Apud Helvetios mansit = a rămas la helveți

Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus Orgetorix (Caes. B.G. I, 2,1) = la helveți cel mai nobil și cel mai bogat a fost Orgetorix.
Apud Cannas magnum proelium commissum est = la Cannae s-a dat o mare bătălie.
Apud amicum meum dormivi = am dormit la prietenul meu.

B. La întrebarea quo? (încotro?) – întrebarea este pusă numai la verbe de mișcare sau deplasare în spațiu ca: **venire** (a veni), **advenire** (a sosi), **mittere** (a trimite), **proficisci** (pleca), **ire** (a merge), etc.

a) **Construcția generală: in, ad, sub + acuzativ.**

Exemple:

In Italiam proficiscitur = el pleacă în Italia
Ad senatum venit = a venit la senat
Victus Antonius **in Graeciam** profugit = Antonius înfrânt a fugit în Grecia.
Hannibal per Alpes **in Italiam** descendit = Hanibal peste Alpi a coborât în Italia.
Ego ibo **ad medicum**. (Plaut.Men.996) = eu voi merge la medic.
Caesar **ad portum** Itium cum legionibus pervenit (Caes.B.G.V,5) = Caesar a ajuns cu legiunile la portul Itium.

OBS. Poeții folosesc uneori acuzativul fără prepoziție:
Italiam Laviniaque venit **litora**. (Verg.Aen,I,2) = a venit în Italia și la țărmurile laviniene

b) **Excepții**: nume de orașe și insule mici (indiferent de declinare), precum și substantivele **domus, humus** și **rus**, stau în cazul **acuzativ fără prepoziție**.

Exemple:

Lycurgus **Delphos** profectus est = Lycurg a plecat la Delfi.
Abi **domum**! = pleacă acasă!
Hannibal **Romam** ire constituit = Hanibal a hotărât să meargă la Roma.
Eo **rus** = merg la țară.
Venit **Athenas** philosophus Athenodorus. (Plin.Ep.VII,20) = a venit la Atena filosoful Athenodorus.
Navigabat **Syracusas** = călătorea spre Siracuza.
Post victoriam Cincinnatus **rus** reversus est = după victorie Cincinatus s-a întors la țară.

OBS. 1) Când aceste substantive sunt precedate de prepoziția **ad**, ele arată că mișcarea se face până aproape de oraș, insulă, deci se traduce **spre oraș**, etc.

Exemple:
Galli **ad Alesiam** proficiscuntur (Caes.B.G.VII,68,2) = Galii pleacă spre Alesia.

Ad Cenabum signo dato concurrunt. (Caes. B.G.VII,3,1) = La semnalul dat ei aleargă împreună spre Cenabum.

2) Când complementul este un **nume de persoane**, acesta stă în **acuzativ precedat de ad.**

Exemple:
Ad Caesarem venerunt = au venit la Caesar.
Hannibal **ad Antiochum** confugit (Corn.Nep.,Hannibal) = Hannibal a scăpat cu fuga la Antiochus.
Mittuntur de his rebus **ad Caesarem** legati (Caes.B.G.VIII,89,3) = în legătură cu aceste probleme sunt trimiși delegați la Caesar.

3) Când complementul este un **nume de popoare sau triburi**, acesta stă în **acuzativ precedat de in.**

Exemple:
Ipse (Caesar) **in Bituriges** proficiscitur. (Caes.B.G.VII,5,1) = el însuși pleacă la biturigi.
Lucterium Cadurcum...cum parte copiarum **in Rutenos** mittit. (Caes.B.G.VII,5,1) = îl trimite pe Lucterius cadurcul...la ruteni cu o parte din trupe.

C. La întrebarea unde? (de unde) – întrebare pusă tot la verbe de mișcare, exprimând ideea de separație, de despărțire.

a) **Construcția generală: a(ab), e(ex), de + ablativul**

Exemple:

Pugnavit **ex equo** = a luptat de pe cal.
Reverti **ex itinere** = a se întoarce din drum.
Venisti **de illa regione** = ai venit din acea regiune.
Abstinere milites **a praeda** = a opri pe soldați de la pradă.
Ex arbore suspendere = a spânzura de copac.
Manu tangi **de nostris** Novius potest **fenestris**. (Mart.I,86) = Novius poate fi atins cu mâna de la ferestrele noastre.
Abstinere manus **ab alienis** = a-și îndepărta mâinile de la bunuri străine.
Catilina **ex urbe** profugit = Catalina a fugit din oraș.
Hostes **ab urbe** abeunt = dușmanii pleacă din oraș.
De monte descendimus = coborâm de pe munte.
Flumen oritur **ex Alpibus** = fluviul izvorăște din Alpi.

b) **Excepții**: numele de orașe și insule mici (indiferent de declinare), precum și substantivele **domus, humus, rus**, stau în **ablativ** fără prepoziție.

Exemple:

Exercitus **Athenis** cessit = armata s-a retras din Atena.
Rure redeunt = s-au înapoiat de la țară.
Brundisio discessit = a plecat din Brundisium (azi Brindisi, port la Marea Adriatică).

Pater **domo** profectus est = tata a plecat de acasă.

D. La întrebarea qua? (pe unde) – întrebare pusă tot la verbe de mișcare, exprimând ideea de străbatere.

a) Dacă complementul de loc este exprimat prin cuvintele următoare, arătând calea sau drumul pe unde se trece, ele stau în cazul **ablativ singur**. Iată-le:

terra,-ae	= pământ, țară
mare,-is	= mare
pars,-tis	= parte
via,-ae	= cale, drum
iter,itineris	= drum
pons,-tis	= pod
porta,-ae	= poartă, etc.

Exemple:

Via Flaminia profectus est = a plecat prin calea Flaminia.
Toto me **oppido** quaerere. (Ter.Andr.342) = mă caută prin tot orașul.
Hostes **terra marique** devicti sunt = dușmanii au fost învinși pe mare și pe uscat.
Porta Callina exire = a ieși prin poarta Callina.
Diversis itineribus se receperunt = s-au înapoiat pe(prin) drumuri diferite.
Amnem **vado** traicere = a trece râul prin vad.
Eodem ponte reverti = a se întoarce pe același pod.
Flumine frumentum subvehere = a transporta grâul pe fluviu.
Mari Aegaeo navigare = a naviga pe Marea Egee.

b) Nume de orașe și insule mici și alte cuvinte pentru a exprima ideea de străbatere, stau în **acuzativ + per**.

Exemple:

Per Athenas iter fecit = a trecut prin Atena.
Per manus tradere = a trece din mână în mână.
Per medios hostes transit = trece prin mijlocul dușmanilor.
...eos **per Provinciam nostram** iter facere conari.(Caes.B.G.I.7) = ...că ei încearcă să treacă prin provincia noastră.
Rhenus, qui exit ex Alpibus, fluit **per Helvetiam, Galliam et Germaniam** = Rinul, care iese din Alpi, curge prin Helveția, Galia și Germania.

Hannibal in Italiam contendit **per Hispaniam et Galliam** = Hanibal s-a îndreptat spre Italia prin Spania și Galia.

173 Exerciții. Complementul circumstanțial de loc. Folosind numele de orașe menționate:

Arpinum,-i	= Arpinum
Athenae,-arum	= Atena
Carthago,-inis	= Cartagina
Ephesus,-i	= Efes
Lugdunum,-i	= Lugdunum (Lyon)
Massilia,-ae	= Marsilia
Ostia,-ae	= Ostia
Delphi,-orum	= Delfi

Traduceți în limba latină:
1. Eu sunt la Marsilia, Ostia, Arpinum, Efes, Lyon, Atena, Cartagina.
2. Eu merg la Marsilia, Ostia, Arpinum, Efes, Lyon, Atena, Cartagina.
3. Eu vin de la Marsilia, Ostia, Arpinum, Efes, Lyon, Atena, Cartagina.

174 Exerciții. Complementul circumstanțial de loc.

Dorind (cupio) să cunoască (cognosco) diferite (varius) țări și orașe străine, Hortensius, prietenul meu, născut la Roma, dintr-o familie (gens) nobilă, a plecat de acasă cu puțini prieteni. De la Brundisium, prin mijlocul mării a navigat spre Alexandria. În Alexandria el a vizitat (inviso) monumentele frumoase ale acestui oraș. De la Alexandria a trecut (iter facere) în Syria. În toată această călătorie (iter), pe uscat și pe apă, a dorit să cunoască podoabele fiecărei țări pe care le visase acasă.

175 Exerciții. Complementul circumstanțial de loc

1. Noi vom pleca iarna în Italia. – 2. Alexandru cel Mare a murit la Babilon. – 3. Aristides trăia la Atena, în Grecia. – 4. Titus Livius, istoric latin, s-a născut la Padova. – 5. Hanibal a venit cu armata în Italia. – 6. Filozoful Platon a venit la Tarent. – 7. Noi plecăm în Africa. – 8. Prietenul meu pleacă la Lyon. – 9. Vom sosi la Roma prin calea Appia. – 10. Fratele meu a venit de la țară. – 11. Din această parte este Irlanda, pe jumătate mai mică decât Britania. 12. Ruinele orașului zăceau la pământ. – 13. Nilul iese din izvoare necunoscute. – 14. A alunga dușmanii de pe ziduri.

Vocabular

a petrece	= ago,-ĕre, egi, actum	Tarent	= Tarentum,-i
iarna	= hiems,-is	a pleca	= proficiscor,-i,-ectus sum
a muri	= morior,-iri, mortuus sum	a sosi	= advenio,-ire,-i,-tum
Babilon	= Babylon,-onis	Lyon	= Lugdunum,-i

istoric	= historicus,-a,-um	Irlanda	= Hibernia,-ae
Padova	= Patavium,-ii	pe jumătate	= dimidio
a zăcea	= iaceo,-ēre,-ui	ruină	= ruina,-ae
izvor	= fons,-tis	Nilul	= Nilus,-i
ziduri	= moenia,-ium(s.n.)	a alunga	= deturbo,-are,-avi,-atum

Complementul circumstanțial de timp

Acest complement răspunde la următoarele întrebări:
1. Quando? (când)
2. Quamdiu? (cât timp)
3. Ex quo tempore? (de când, de cât timp) sau Quamdudum? (de când, cu cât timp înainte)
4. Quanto tempore? (în cât timp)
5. Quousque? (până când)

1. La întrebarea **quando?** (când)

Dacă complementul este exprimat prin cuvinte care se referă la timp, cu sens propriu sau figurat, acestea stau în cazul **ablativ**. Astfel de cuvinte sunt:

dies,-ei	= zi	initium,-ii	= început
hora,-ae	= oră	principium,-ii	= început
annus,-i	= an	adventus,-us	= sosire
tempus,-oris	= timp	discessus,-us	= plecare
ortus,-us	= răsărit	occasus,-us	= apus
aetas,-atis	= vârstă, epocă	senectus,-utis	= bătrânețe
expresia: pace belloque	= în pace și război		

Când este exprimat și un număr, se folosește **numeralul ordinal**.

Exemple:

Nostra aetate = pe vremea noastră
Temporibus antiquis multi et clari oratores fuerunt = în timpurile vechi (antichitate) au existat mulți oratori strălucițI.
Eodem die castra promovit (Caes.B.G.I,48) = în aceeași zi a ridicat tabăra.
Extrema senectute Cato linguam Graecam didicit (Cic.De orat. 1,209) = la bătrânețe înaintată Cato a învățat limba greacă.
Rem conficit **paucis diebus** = isprăvește lucrul în puține zile.
Tertio bello Punico = în al treilea război punic.
Sumus **anno millesimo nongentesimo nonagesimo tertio** = suntem în anul 1993
Consules rempublicam **pace belloque** gerebant (T.L.II,1,1) = consulii cârmuiau statul în timp de pace și război.

Initio anni strenas accepimus = la începutul anului am primit daruri.
Hora sexta Decius profectus est = Decius a plecat la ora 6.

REȚINEȚI: a) **pridie** = în ajun și **postridie** = a doua zi, se construiesc cu **acuzativul** cuvintelor **kalendae** (ziua 1 a lunilor), **nonae** = ziua a 7-a sau a 9-a a lunilor și **idus** (ziua a 13-a sau a 15-a a lunilor; vezi calendarul roman).

Exemple:
Pridie **kalendas maias** = în ajunul calendelor lunii mai.
Pridie **kalendas ianuarias** novum annum incipit = la 31 decembrie începe un an nou.
Postridie **idus decembres** = a doua zi după idele lunii decembrie.

b) pentru a exprima timpul în mod aproximativ se folosește prepoziția **sub + acuzativul** = cam, pe la.

Exemple:
Sub horam octavam = pe la ora opt.
Sub occasum solis = pe la apusul soarelui.
Sub hiemem = cam pe timpul iernii.

2. La întrebarea **quamdiu?** (cât timp)

Răspunsul la această întrebare (complementul circumstanțial de timp) exprimă durata unei acțiuni. Se construiește cu cazul **acuzativ + numeral cardinal**. Uneori se pune și prepoziția **per** pentru a arăta mai bine durata.

Exemple:

Troia a Graecis **decem annos** oppugnatur = Troia a fost atacată de greci timp de 10 ani.
Ibi **novem dies** moratus est = acolo a zăbovit 9 zile.
Sex horas pugnatum est = s-a luptat timp de 6 ore.
Appius **multos annos** caecus fuit = Appius a fost orb mulți ani.
Ulysses **viginti annos** a patria sua abfuit = Ulysse a fost departe de patria sa timp de 20 de ani.
Ludi **per decem dies** facti sunt = jocurile au fost făcute (au durat) timp de 10 zile.

3. La întrebarea **ex quo tempore? (quamdudum)** (de când, de cât timp, cu cât timp înainte)

Complementul circumstanțial de timp la această întrebare exprimă tot durata unei acțiuni, respectiv timpul scurs de la începutul acesteia. Se construiește cu cazul **acuzativ + numeral cardinal sau ordinal**, precedat de obicei de **iam** = deja, tocmai, încă.

Exemple:

Sex dies rex in hac urbe versatur = regele se află de șase zile în oraș.

Mithridates **annum iam vicessimum tertium** regnat = Mithridates domnește de 23 de ani.
Iam quartum annum litteras disco = învăț de patru ani literatura.

a) Pentru a arăta punctul de plecare al unei acțiuni se întrebuințează prepozițiile **a (ab) sau e (ex) + ablativul**.

Exemple:

Ex adulescentia tua in amicitiam meam te contulisti = din tinerețea ta te-am păstrat în prietenia mea.
Ab Urbe condita = de la întemeierea Romei.
Ex illo tempore = din acel timp.
Te **a pueritia** dilexerim = te-am iubit din copilărie.

b) Pentru a indica cu cât timp înainte sau după a avut loc o acțiune, se întrebuințează **ablativul măsurii** (vezi pag.221) cu adverbele **ante** sau **post** puse la urmă sau intercalate.

Exemple:

Tribus annis ante = cu trei ani înainte
Paucis ante diebus = cu puține zile înainte.
Tribus post **annis** = peste trei ani.
Novem diebus post = cu nouă zile după.

c) Această construcție se mai poate exprima prin prepozițiile **ante** și **post + acuzativul**, precum și atunci când acest acuzativ este însoțit de pronumele demonstrativ **hic, haec, hoc** = acesta.

Exemple:

Paucis diebus **post mortem** Scipionis = cu puține zile după moartea lui Scipio.
Ante hos sex menses maledixisti mihi = cu șase luni înainte m-ai vorbit de rău.

d) Când se arată cu cât timp înainte de momentul vorbirii (prezent) s-a petrecut acțiunea, se pune **adverbul abhinc** = de, de acum + **acuzativul**.

Exemple:

Demosthenes **abhinc annos** prope **trecentos** fuit = Demostene a existat acum aproape 300 de ani.
Horum pater abhinc duodecim annos est mortuus = tatăl lor a murit acum 12 ani.

4. La întrebarea **quanto tempore?** (în cât timp)

La această întrebare complementul arată precis timpul în care are loc o acțiune. Se construiește cu cazul **ablativ** dar uneori și cu prepozițiile **intra** sau **inter + acuzativul**. Se folosește **numeralul cardinal**.

Exemple:

Agamemno vix **decem annis** urbem cepit sau
Agamemno vix **intra decem annos** urbem cepit = Agamemnon a cucerit orașul abia în zece ani.
Themistocles linguam Persicam optime **uno anno** didicit = Themistocles a învățat limba persană foarte bine într-un singur an.
Magnae arbores **multis annis** crescunt sau
Magnae arbores **intra multos annos crescunt** = arborii mari cresc în mulți ani.

5. La întrebarea **quousque?** (până când)

La această întrebare complementul se exprimă prin **in** sau **ad + acuzativul** însoțit de **numeral cardinal sau ordinal**.

Exemple:

Ad decem annos veniam = voi veni până în zece ani.
Pugnatur **ad horam sextam** = s-a luptat până la ora 6.
Quem ad finem sese efrenata iactabit audacia? (Cic. In Cat.I,1) = până la care limită se va agita această îndrăzneală dezlănțuită.

DE REȚINUT: **Vârsta** cuiva se exprimă în două feluri:
1) prin participiul **natus + annus în acuzativ + numeral cardinal**.
2) prin expresia **annum agere + numeral ordinal**.

Exemple:

Cicero **annos tres et sexaginta natus** mortuus est = Cicero a murit în vârstă de 63 de ani.
Amicus meus **vicessimum annum agit** = amicul meu are 20 de ani.
Neptis mea **annos quinque nata** est = nepoata mea are 5 ani.
Auctor huius libri **sexagesimum sextum annum agit** = autorul acestei cărți are 66 ani.

176 Exerciții – Complementul circumstanțial de timp

1. Antiquis temporibus multi scriptores vixerunt. – 2. Hieme dies sunt breviores. – 3. Hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit. – 4. Prima luce, hostium equitatus ad castra accedit. – 5. Hac hieme multum nivis fuit. – 6. Eius adventu sol ortus est. – 7. Occasu solis stellae lucent. – 8. Quinque dies aquam in os suum non coniecit. – 9. Exspectabam ibi iam quartum diem. – 10. Tribus horis Athenas venire potestis. – 11. Bellum novem annis gessit. – 12. Meus filius decem annos natus est.

177 Exerciții – Complementul circumstanțial de timp.

1. În timpul iernii natura este tristă. – 2. Vespasian a murit în anul 79 după Christos. – 3. Războiul va fi terminat în câteva luni. – 4. Tiberius a domnit 23 de

ani. – 5. Orașul Cartagina a fost întemeiat cu 77 ani înaintea Romei. – 6. Vom veni la ora 7. – 7. Când a murit împăratul Titus avea 41 de ani. – 8. Cato a murit în vârstă de 85 de ani. – 9. Alexandru cel Mare a ocupat domnia la vârsta de 20 de ani. – 10. Troia a fost asediată de greci timp de 10 ani. – 11. La Roma regii au domnit 243 de ani.

Vocabular

a termina	= finio, -ire, -ivi, -tum
câteva	= pauci, -ae, -a
lună	= mensis, -is
a domni	= regno, -are, -avi, -atum
a întemeia	= condo, -ĕre, -didi, -ditum
împărat	= imperator, -oris
a ocupa	= occupo, -are, -avi, -atum
domnie	= regnum, -i
a asedia	= oppugno, -are, -avi, -atum

PROPOZIȚIA ÎNDEPENDENTĂ (PRINCIPALĂ)

Modurile și timpurile în propozițiile principale

INDICATIVUL

Ca și în limba română, propoziția independentă exprimă o gândire care are un înțeles deplin, care nu depinde în nici un fel de o altă propoziție.

În propozițiile independente predicatul poate fi la modul indicativ, conjunctiv, imperativ sau infinitiv. În general primează indicativul, care exprimă acțiuni sau fapte reale, sigure sau considerate de vorbitor ca sigure; este deci modul realității, al certitudinii.

Modul indicativ este folosit în propoziții enunțiative, afirmative sau negative, în propoziții exclamative și în propoziții interogative simple sau duble (disjunctive); negația folosită este **non**.

Exemple:

Propoziții enunțiative

Mens sana in corpore sano (est) = o minte sănătoasă într-un corp sănătos.

Discipuli a magistro laudantur = elevii sunt lăudați de profesor.

Germani agriculturae non student.(Caes.B.G.VI,22) = germanii nu se ocupă cu agricultura.

Propoziții exclamative (exprimă diferite stări afective: admirație, dispreț, mânie, indignare, mirare, etc.):

Nunc vero quae tua est ista vita! (Cic, In Cat.I,7,16) = acum însă ce fel de viață este asta a ta!

Quam multos scriptores magnus ille Alexander secum habuisse dicitur! (Cic.Pro Arch.X,24) = cât de mulți scriitori se spune că a avut cu el Alexandru cel Mare!

Propoziții interogative

A. **Propoziția interogativă simplă** poate fi introdusă prin:

a. pronume interogative: quid tu es tristis? (Ter.Eun.304) = de ce ești trist?

b. adverbe interogative: grandia verba **ubi** sunt? (Mart.II,69,8) = unde sunt cuvintele mari?

c. particule interogative: **num** me fefelit, Catilina.. dies? (Cic. In Cat.I,3,7) = oare m-a înșelat ... ziua?

B. **Propoziția interogativă dublă** în care există două elemente care se exclud. Primul element începe cu particula **utrum** = oare sau enclitica **-ne** = oare, iar al doilea cu **an** = sau.

Exemplu:

Haec **utrum** tandem lex est **an** legum omnium dissolutio? (Cic.Phil.I,21) = aceasta este oare o lege sau negarea tuturor legilor?

IMPORTANT DE REȚINUT:

1. Uneori indicativul este folosit cu sens de **conjunctiv (optativ)** în limba română. Verbele și expresiile întâlnite mai frecvent cu acest sens sunt: **possum** (pot), **necesse est (este nevoie), debeo** (trebuie, datorez), **oportet** (este nevoie), **decet, convenit** (se cuvine), **aequum est** (este drept), **melius est** (este mai bine), **facile est** (este ușor), **par est** (e potrivit), **longum est** (e prea mult), etc.

Exemple:

Pro Pompeio emori **possum** (Cic.Ad fam.II,15) = pentru Pompeius aș **putea** să mor.

Quis **potest** negare. (Mart.I,64) = cine **ar putea** nega.

Melius est patrem ad me venire = **ar fi bine** ca tata să vină la mine.

Ad mortem te, Catilina, duci iussu consulis iam pridem **oportebat** (Cic.In Cat.I,2)= încă de mult **ar fi trebuit**, Catilina, să fii dus la moarte din porunca consulului.

În aceste cazuri modalitatea de **traducere** este următoarea:

– prezentul indicativ se traduce prin **prezentul optativ**;

– orice timp trecut al indicativului se traduce prin **perfectul optativ**.

2. Tot prin modul optativ se traduc și predicatele propozițiilor independente care încep prin **pronume nedefinite duble** sau **compuse cu particula cumque**, ca: **quisquis**(fiecare), **quotquot** (oricât), **quicumque** (oricare), **utercumque** (oricare ar fi), **utcumque** (oricum) etc.

Exemple:

Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes. (Verg.Aen.II,49) = orice ar fi acest lucru, mă tem de greci chiar când aduc daruri.

Casus **quicumque** sequetur, per caput hoc iuro. (Verg.Aen.IX,298) = orice situație ar urma, eu jur pe ființa aceasta.

3. Modul indicativ este uneori însoțit de adverbele **paene** = aproape, cât pe-aci și **prope** = aproape, verbul fiind în general la timpul perfect, deși nu arată acțiunea ca realizată, ci gata sau pe punctul de a se realiza.

Exemple:

Paene in foveam **decidi**, ni hic adesses = am fost aproape gata să cad în groapă, dacă nu erai de față.

Pons iter paene hostibus dedit... (T.L.II,10,2) = podul ar fi dat cât pe-aci drum liber dușmanilor.

Paene oblitus sum = era să uit.

Timpurile indicativului în scrisori
(Stilul epistolar)

In latina clasică (epoca lui Caesar, Cicero, Vergilius, Horatius, etc.), autorul unei scrisori se transpunea de obicei în momentul când primitorul citea scrisoarea, folosind deci verbele la timpul trecut.

Astfel **eo die** însemna „astăzi" în loc de „în acea zi", **pridie** însemna „ieri" în loc de „în ajun", **postridie** însemna „mâine" în loc de „a doua zi".

Iată textul unei astfel de scrisori a lui Cicero:

Latin	*Român*
Si vales, bene est; ego valeo. **Scripsi** tibi, quid **fecissem**, quid **facerem**, quid **facturus essem**. Eo die, quo haec **scribebam**, domi **remansi**, sed **pridie** apud parentes meos **fueram** et **postridie cenaturus eram** apud amicum meum, quem optime **cognovisti** et valde diligit. Brevi ad te veniam.	Dacă ești sănătos, e bine; eu sunt sănătos. **Îți scriu** ce **am făcut**, ce **fac** și ce **voi face**. Astăzi, când **scriu** aceste lucruri, **rămân** acasă, dar **ieri am fost** la părinții mei și **mâine voi cina** la prietenul meu, pe care **îl cunoști** foarte bine și care te iubește mult. Curând voi veni la tine.

Alte exemple:

Nihil **habebam** quod **scriberem** = nu (mai) **am** nimic ce **să-ți scriu**.

Soliciti eramus de tua valetudine. (Cic.Ad fam.16,7) = suntem îngrijorați din pricina sănătății tale.

CONJUNCTIVUL

Conjunctivul este modul opus indicativului; este modul subiectivității, adică arată acțiunea așa cum o gândește sau cum o apreciază cineva din punctul său de vedere.

În propozițiile principale, conjunctivul exprimă deci diferite nuanțe:

1. Conjunctivul optativ (coniunctivus optativus)
2. Conjunctivul hortativ (coniunctivus hortativus)
3. Conjunctivul concesiv (coniunctivus concessivus)
4. Conjunctivul potențial (coniunctivus potentialis)
5. Conjunctivul dubitativ (coniunctivus dubitativus sive deliberativus)

1. **Conjunctivul optativ** arată o dorință, realizabilă sau nerealizabilă, iar ca negație se folosește **ne**.

a. **Dorința réalizabilă în prezent** sau **viitor** se exprimă prin **prezentul conjunctiv** și corespunde optativului din limba română. Uneori este însoțit de interjecția **utinam** = o, dacă! de, o de!

Exemple:

Valeant cives mei, **sint** incolumes, **sint** beati! = să fie sănătoși cetățenii mei, să fie teferi, să fie fericiți!
Falsus **utinam** vates **sim**! (T.L.XXI,10,10) = o, de-aș fi prooroc mincinos!
Utinam perveniat! = o, de-ar ajunge!
Vivat amicus, **velim** diu vivat = să trăiască prietenul, aș vrea să trăiască mult.
Ne mihi **irascaris**! = să nu mă înfurii!
În jurăminte: ita vivam = așa să trăiesc; **moriar** = să mor; **ne vivam** = să nu trăiesc, să mor; **ne sim salvus** = să nu fiu sănătos; **quod Deus avertat** = ferească Dumnezeu.

b. **Dorința realizabilă în trecut** se exprimă prin **perfectul conjunctiv**, care de asemenea corespunde optativului din limba română. Se întâlnește însă rar.

Exemple:

Utinam ne quid mali ei **acciderit**! = o, de nu i s-ar fi întâmplat ceva rău.
Quod di omen **averterint**! (Cic.Ph.12,14) = de-ar schimba zeii această prevestire!

OBS. Posibilitatea de a se realiza o dorință există, propriu zis, numai pentru prezent sau viitor. Pentru trecut nu există o asemenea posibilitate din punct de vedere obiectiv, adică al faptelor petrecute, deoarece, în ceea ce privește trecutul unui lucru, ori s-a întâmplat și atunci este real, ori nu s-a întâmplat și atunci este ireal. Totuși există o posibilitate pentru trecut din punct de vedere subiectiv, adică al gândului sau aprecierii celui ce vorbește; dacă zic, de exemplu, „de-ar fi venit fratele", înțeleg că nu știu dacă fratele a venit sau nu, deci pentru mine, din punctul meu de vedere, nu al faptului împlinit, există posibilitatea ca fratele să fi venit. În acest sens putem vorbi de o dorință realizabilă în trecut.

Utinam frater **venerit**! = o, de-ar fi venit fratele!

c. **Dorința nerealizabilă în prezent sau în viitor** se exprimă prin **imperfectul conjunctiv.**

Exemple:

Utinam viveret amicus qui mortuus est! = o, dacă ar fi trăit prietenul care a murit!
Utinam virorum fortium atque innocentium copiam haberetis! (Cic.Pomp.27) = o, dacă ați avea mulți bărbați destoinici și dezinteresați!
Utinam liberorum nostrorum mores non ipsi **perderemus**! (Quint.I,2) = măcar de n-am strica noi înșine caracterul copiilor noștri.

Non **essemus** pauperes si **nesciremus** quid esset paupertas (Varro) = n-am fi săraci, dacă n-am ști ce-i sărăcia.

d. **Dorința nerealizabilă în trecut** se exprimă prin **mai mult ca perfectul conjunctiv.**

Exemple:

Utinam ne **dixisses**! = o, dacă n-ai fi vorbit!
Mallem **tacuisses**! = aș prefera să fi tăcut (textual); mai bine ai fi (să fi) tăcut (sensul corect).
Utinam tibi fidem ne **habuissem**! = o, dacă n-aș fi avut încredere în tine!
Utinam... istam calliditatem hominibus dii ne **dedissent**! (Cic.De nat.deo.373) = de n-ar fi dat zeii oamenilor această iscusință!

2. **Conjunctivul hortativ** arată un îndemn, o voință, o poruncă, o provocare; cu negația **ne** arată o piedică, o oprire și se numește **conjunctiv prohibitiv.**

a. Când îndemnul este exprimat la **persoana I plural**, verbul se pune la **conjunctiv prezent** (ca în limba română).

Exemple:

Amemus patriam – să ne iubim patria.
Oremus = să ne rugăm.
Eamus domum = să mergem acasă.
Fruamur victrice republica (Cic.Phil.XIII,7) = să ne bucurăm de republica victorioasă.
Ne difficilia **optemus** (Cic.Verr.2,4,15) = să nu dorim ce este dificil (lucruri greu de realizat)

b. Când îndemnul, porunca, sfatul este la **persoana II-a singular**, cu sens general, verbul se pune la **prezentul conjunctiv** (ca în limba română).

Exemple:

Pareas parentibus = să asculți de părinți (adică fiecare să asculte).
Ne mentiaris = să nu minți (adică nimeni să nu mintă).
Taceas, me **spectes**. (Plaut.Asin.680) = să taci, să te uiți la mine.

OBS. Prezentul conjunctiv prohibitiv a fost repede aproape înlăturat de expresia: **noli + infinitivul** = să nu ... (Vezi și OBS. de la pag. 146)

Exemple:

Noli tangere circulos meos = să nu atingi cercurile mele.
Noli mortem **timere** = să nu te temi de moarte.
Noli putare = să nu crezi...
Nolite haec **legere** = să nu citiți aceste lucruri.

c. Când porunca este negativă și la **persoana a II-a singurlar sau plural,** verbul se pune la **perfectul conjunctiv** (în limba română se traduce prin prezentul conjunctiv).

Exemple:

Ne hoc **feceris** = să nu faci asta.
Ne **dubitaveritis** = să nu vă îndoiți.

d. Când porunca, afirmativă sau negativă, este dată la **persoana a III-a singular sau plural,** verbul se pune la **prezent conjunctiv** (ca în limba română).

Exemple:

Suum quisque **noscat** ingenium = fiecare să-și cunoască talentul.
Frater **veniat** = să vină fratele.
Audiatur et altera pars = să fie ascultată și cealaltă parte.

REȚINEȚI: Conjunctivul hortativ (prohibitiv) se redă în limba română totdeauna prin **prezentul conjunctiv.**

3. **Conjunctivul concesiv** exprimă o concesie, o presupunere a realizării unui fapt care nu este sigur, real. Se folosește **prezentul sau perfectul conjunctiv.** Traducerea în limba română începe prin cuvintele: să admitem că, chiar dacă, să presupunem că, lasă să.

Exemple:

Ne sit summum malum dolor, malum certe est (Cic.Tusc.II,5,14) = să admitem că durerea n-ar fi răul cel mai mare, ea este totuși un rău.
Oderint dum metuant. (Cic.De off.1,28,97) = lasă să (mă) urască numai să se teamă (de mine).

4. **Conjunctivul potențial** exprimă posibilitatea unei acțiuni sau afirmarea cu modestie a unui fapt. Se folosește **prezentul sau perfectul conjunctiv** pentru acțiuni posibile **în prezent** sau **viitor** și **imperfectul** sau **mai mult ca perfectul conjunctiv** pentru acțiuni posibile în **trecut** sau când posibilitatea e opusă realității.

Conjunctivul potențial se traduce în limba română cu ajutorul verbului **a putea la condițional**: ar putea să..., s-ar putea să..., ar fi putut să..., s-ar fi putut să..., etc.

Exemple:

a. **posibilitatea realizabilă în prezent.**

Hoc sine ulla dubitatione **confirmaverim** (Cic.Brut.25) = acest lucru aș putea să-l afirm fără nici o șovăire.
Risum **teneatis**, amici? (Hor.Ep.ad Pis.5) = ați putea să vă țineți râsul, prieteni?
Quis **credat** (Mart.V,44,3) = cine ar putea să creadă?

b. **posibilitatea realizabilă în trecut.**

Haud facile **discerneres** = n-ai fi putut să deosebești.
Maesti redeunt in castra; **crederes** victos esse (T.L.II,43,9) = se întorc triști în tabără; ai fi putut crede că au fost învinși.

Deus nos melius, quam optare **auderemus,** bello liberavit = Dumnezeu ne scăpat de război mai bine decât am fi putut îndrăzni să dorim
Quis **crederet** Graecos Xerxem victuros esse? = cine ar fi putut crede că grecii vor învinge pe Xerxe

5. **Conjunctivul dubitativ** exprimă o îndoială, nehotărâre, nedumerire cazul unor întrebări sau discursuri. Se folosește **prezentul conjunctiv** sau precădere **imperfectul conjunctiv.**

Dacă conjunctivul dubitativ este la **imperfect,** el se traduce în limba român prin: **era să...**

Exemple:

Quid **faciam**? = ce să fac?
Quid **facerem**? = ce era să fac?
Valerius cotidie cantabat, quid **faceret** aliud? = Valerius cânta în fiecare zi, altceva era să fac

Quem **rogarem**? = pe cine era să rog?
Ei mihi, quid **faciam**? quid **agam**? quid **clamem**? aut quid **querar**? (Ter, Andr.78 = vai mie, ce să fac? ce să pun la cale? ce să strig sau de cine să mă plâng

IMPERATIVUL

Este modul care exprimă o poruncă (provocare, îndemn, ordi rugăminte). În limba latină clasică porunca, ordinul, erau redate numai în propo ziții afirmative; pentru cele negative se foloseau conjunctivul sau expresia **no nolite + infinitivul.** (vezi conjunctivul prohibitiv.)

Imperativul are două timpuri:

a. prezent numai cu persoana a II-a singular și plural:

– tace! = taci!
– cantate! = cântați!

b. viitor cu persoana a II-a și a III-a singular și plural:

– tacetò! = să taci, să tacă (pers.II și III sg.)
– cantatote! = să cântați! (pers.II pl.)
– cantanto! = să cânte! (pers.III pl.)

Prezentul este folosit mai des, iar porunca trebuie executată imediat.
– Adiuvate me! = ajutați-mă! (acum, imediat).
– Mi fili, pare bonis! = fiule, ascultă de cei buni! (acum, când îți vorbesc
– Festina lente! = grăbește-te încet!
– Divide et tempera! = dezbină și stăpânește!

Viitorul este folosit mai ales în texte juridice, texte de legi, în maxime, proverbe, tratate, etc. El exprimă o poruncă, un ordin, care urmează a fi execut

în timp, de aceea îl întâlnim îndeosebi în textele menționate. Totuși o deosebire riguroasă între prezent și viitor n-a existat.

Exemple

Tu ne cede malis, sed contra audentior **ito**! (Verg.Aen.VI,95) = tu nu ceda nenorocirilor, ci să mergi mai îndrăzneț împotriva lor! (Nu te lăsa abătut de rele, ci înfruntă-le cu mai mult curaj)

Vos hic hodie **cenatote** ambo. (Plaut Rud.1423) – astăzi voi să cinați aici amândoi!

N.B. 1. Uneori prezentul imperativului, pentru a întări sau a atenua asprimea unui ordin, era însoțit de anumite verbe sau expresii de politețe ca:

quaeso	=	rog
quaesumus	=	rugăm.
dic, oro te	=	spune, te rog.
sis (din si vis)	=	dacă binevoiești.

2. Numai în legi, contracte, testamente, reguli generale, era folosit imperativul la **persoana a III-a**:

Exemple:

Solis occasus suprema tempestas **esto**. (Leg.XII Tab.1,6) = apusul soarelui să fie ultimul termen de judecată.

Regio imperio duo **sunto** iique consules **appellantor** = să fie doi la conducere și aceștia să fie numiți consuli.

REȚINEȚI: memento = adu-ți aminte, amintește-ți; mementote = amintiți-vă; crede mihi = crede-mă; mihi credite (nu invers) = credeți-mă.

INFINITIVUL

Infinitivul este un mod nepersonal al verbului dar și o formă substanțială a acestuia.

1. **Ca substantiv**, infinitivul poate fi subiect sau complement direct.

Exemple:

Sapienter rempublicam **regere** ars difficilis est = a conduce statul cu înțelepciune este o artă dificilă (subiect)

Armis bene **uti** non facile est = mânuirea bună a armelor nu este ușoară. (a folosi bine armele nu este ușor) (subiect)

Victis **parcere** humanum est = a cruța pe cei învinși este un lucru omenesc. (subiect)

Cupio id **facere** = doresc să fac acest lucru (compl.direct)

Vincere scis, Hannibal, victoria **uti** nescis (T.L.XXII,51,4) = Hannibal, știi să învingi, dar nu știi să te folosești de victorie (compl.direct).

REȚINEȚI: Când are funcție de complement direct, infinivul se traduce în limba română prin **să + conjunctivul**. (cf.franc.: je veux partir, engl.: I want to go, germ.: Ich will gehen).

2. **Ca predicat** în propozițiile principale, infinitivul are două valori:

a. **Infinitiv descriptiv sau istoric**, folosit în locul **imperfectului indicativ**, pentru a se reda stilului o oarecare vioiciune, o variație, îndeosebi când este vorba de o succesiune de fapte.

Exemplu:

At Romani domi militiaeque intenti **festinare, parare**, alius alium **hortari**, hostibus obviam **ire**, libertatem, patriam parentesque armis **tegere** (Sall. Cat.VI,5) = dar romanii, neadormiți în timp de pace și de război, se înflăcărau, se pregăteau, se îndemnau unii pe alții, ieșeau în calea dușmanilor, apărau cu armele libertatea, patria și familia.

b. **Infinitiv exclamativ** cu funcție de predicat pentru a exprima sentimente de uimire, admirație, indignare, revoltă, milă etc.

Exemplu:

Te nunc, mea Terentia, sic **vexari**, sic **iacere** in lacrimis idque **fieri** mea culpa! (Cic.Ad fam.14,2,2) = acum tu, Terentia mea, să fii lovită astfel, să te afli astfel în lacrimi și aceasta se întâmplă din vina mea!

178 Exerciții. Sintaxa modurilor

1. Toată Galia este împărțită în trei părți. – 2. Eram gata (cât pe-aci) să zic! – 3. Norocul ajută pe cei îndrăzneți. – 4. Întreaga armată dorea să înceapă lupta împotriva dușmanilor. – 5. Ce era să fac? – 6. Cine ar putea nega? – 7. Să nu crezi! – 8. Să învingem ura, să vrem mereu pacea. – 9. Oare tu ești bărbat sau femeie. – 10. Nu toți (le) putem pe toate. – 11. Oare nu ești silitor? Ba da, din contra, sunt foarte silitor. – 12. Era aproape să uit. – 13. Oriunde aș fi (voi fi), mă voi gândi la tine. – 14. O, de n-ai fi spus acest lucru! – 15. Să admitem că am fost bolnavi, să admitem că am fost săraci, să admitem că am fost proști: n-am fost necinstiți. – 16. Ai făcut rău; eu aș fi făcut mai bine, dar n-am vrut.

Vocabular

a împărți	=	divido, -ĕre, -di, -sum	a ajuta	=	iuvo, -are, -avi, -atum
noroc	=	fortuna, -ae	silitor	=	sedulus, -a, -um
oriunde	=	ubicumque	bolnav	=	invalidus, -a, -um
prost	=	stultus, -a, -um	a dori	=	cupio, -ire, -ivi, -itum
luptă	=	pugna, -ae	ură	=	odium, -ii
ba da, din contră	=	immo vero	a gândi	=	cogito, -are, -avi, -atum
sărac	=	pauper, -eris	necinstiți	=	inhonestus, -a, -um

SINTAXA FRAZEI

Cuvântul „frază“ a fost definit în mai multe feluri de diferiți autori de gramatici, lingviști, etc. Fără a intra în detalierea controversatului termen și fără a avea pretenția de a fi găsit definiția cea mai potrivită a frazei, putem spune că: fraza este o gândire complexă exprimată prin îmbinarea de propoziții legate între ele sub diferite raporturi.

Legătura dintre propoziții se poate face în trei feluri: prin iuxtapunere; prin coordonare; prin subordonare.

Fraza formată prin iuxtapunere

Iuxtapunerea își are denumirea de la prepoziția **iuxta** = lângă, ceea ce înseamnă că într-o frază alcătuită prin iuxtapunere, propozițiile sunt alăturate, fără ajutorul unor conjuncții sau al altor cuvinte de legătură.

Acest mod de îmbinare a propozițiilor are ca efect o exprimare vie, rapidă și concisă pentru a impresiona pe auditor. Binecunoscutul exemplu „veni, vidi, vici“ care reprezintă conținutul lapidar al scrisorii prin care Caesar comunica senatului victoria sa rapidă de la Zela asupra lui Pharnaces, regele Pontului, exprimă tocmai succesul fulgerător al lui Caesar în această bătălie; el crează însă o impresie deosebită asupra senatorilor.

Un alt exemplu de frază în care propozițiile sunt simple descrieri ale unor fapte petrecute după înfrângerea eroului gal Vercingetorix; exprimarea este rece, scurtă, fără sentimente, iar alăturarea lor fără cuvinte de legătură, redă și modul rapid în care s-au petrecut evenimentele:

„Ipse in munitione pro castris consedit; eo duces producuntur; Vercingetorix deditur, arma proiciuntur.“ (Caes.B.G.VII,89,4) = El însuși (Caesar) s-a așezat în fața taberei pe o întăritură; sunt aduși acolo conducătorii; Vercingetorix este predat, armele sunt aruncate.

Iuxtapunerea este socotită deci și o figură de stil, dar la început ea a constituit prima formă de exprimare a oamenilor, când gândirea lor nu era încă destul de dezvoltată. Această formă de exprimare o întâlnim și azi, mai ales în vorbirea familiară.

Fraza formată prin coordonare

Legătura dintre propoziții principale sau subordonate de același fel, se face prin conjuncții.

Conjuncțiile coordonatoare prezintă interes pentru faptul că ele ajută la

înțelegerea textului; nu au influență asupra folosirii modurilor ca cele de subordonare.

Ele sunt de mai multe feluri, în funcție de raporturile existente între propoziții:

1. **Conjuncții copulative:** et, ac, atque, –que = și
neque, nec = și nu, nici
etiam = și, chiar
quoque (postpozitiv) = și, de asemenea, chiar și
ne... quidem = nici... chiar, nici... măcar.

Exemple:

Scimus **et** hanc veniam petimusque **damusque** vicissim. (Hor.Ep.ad Pis 11) = știm și cerem această îngăduință și o dăm la rândul nostru.
Qua de causa Helvetii **quoque** reliquos Gallos virtute praecedunt. (Caes.B.G.I,1,4) = din această cauză chiar și helveții întrec în virtute pe ceilalți gali.
Caput dolet, **neque** audio. (Plaut Amph.1059) = mă doare capul, nici nu aud.
Commisit scelus **atque etiam** gloriatur se commisisse = a comis crima și chiar se mândrește că a comis-o.

2. **Conjuncții disjunctive:** aut, vel, –ve, sive (seu) = ori, sau, fie.

Exemple:

Proinde **aut** exeant **aut** quiescant. (Cic.In Cat.II,35) = prin urmare sau să plece, sau să se liniștească.
Sive habes quid, **sive** nihil habes, scribe tamen aliquid. (Cic.Ad Att.XII,12) = Fie ca ai ceva, fie că n-ai nimic, scrie totuși ceva.
Bis terve eum vidi = l-am văzut de două sau trei ori.
Lege **vel** tabellas redde. (Plaut Pseud.31) = citește sau dă-mi înapoi tăblițele (scrisorile).

3. **Conjuncții adversative:** sed, verum = dar, însă, ci
at = iar, dar, însă, din contra.
autem, vero (postpozițional) = însă, dar, ci
ceterum = de altfel, dar
atqui = însă totuși, și totuși
tamen = totuși, cu toate acestea.

Exemple:

Non ego **at** tu affuisti = nu eu ci tu ai fost de față.
Otii fructus est non contentio animi, **sed** relaxatio. (Cic.De or.II,5) = rodul repausului este nu încordarea sufletului, ci destinderea.
Ver **autem** frondi nemorum, ver utile silvis = primăvara însă este folositoare frunzișului dumbrăvilor, este folositoare pădurilor.
Verum ad Crassum revertamur = dar să ne întoarcem la Crassus.

Ceterum censeo Carthaginem esse delendam = de altfel sunt de părere că trebuie dărâmată Carthagina.

4. **Conjuncții cauzale:** nam, namque. enim, quippe = căci
etenim = deoarece, în adevăr, în fapt
nempe, scilicet = în adevăr, desigur, e clar

Exemple:

Praeclare quidem dicis; **etenim** video iam quo pergat oratio. (Cic.Rep.3,32) = vorbești minunat; deoarece văd deja încotro se îndreaptă cuvântarea (unde vrei să ajungi).

Nempe enim duo genera materiarum apud rhetoras tractantur: suasoriae et controversiae. (Tac.Dial.de orat.35) = căci într-adevăr două genuri de subiecte sunt tratate în școlile retorilor: deliberările și controversele.

Hic pagus appellabatur Tigurinus: **nam** omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est. (Caes.B.G.I.,24,4) = acest trib se numea Tigurinus; căci toată regiunea helvetică este împărțită în patru triburi.

5. **Conjuncții conclusive:** itaque, igitur = așadar, deci, prin urmare
ergo = deci, prin urmare
proinde = ca atare, deci, prin urmare
ideo, propterea, quare, quamobrem, quapropter = de aceea, prin urmare.

Exemple:

Itaque, paulisper apud oppidum morati, ad castra Caesaris omnibus copiis contendunt. (Caes.B.G.II,7) = așadar (prin urmare) după ce au zăbovit puțin lângă oraș, se îndreaptă cu toate trupele spre tabăra lui Caesar.

Gaudeamus **igitur**, iuvenes dum sumus = să ne bucurăm așadar cât timp suntem tineri. (imnul studenților).

Cogito, **ergo** sum = cuget, deci exist.

Ideo aedificare hoc vellet. (Plaut Most.1028) = de aceea ar vrea să clădească aceasta.

Quamobrem defensionem in novo consilio non statui parare. (Sall.Cat. XXXV) = prin urmare în noul consiliu nu am hotărât să se prelungească apărarea.

Proinde istud facias ipse, quod faciamus nobis suades = prin urmare să faci tu însuți, ceea ce ne sfătuiești să facem noi.

Fraza formată prin subordonare

Orice frază este formată, cum s-a văzut, din mai multe propoziții, din care cel puțin una este principală. Subordonarea reprezintă raportul unei propoziții față de alta, cu alte cuvinte propoziția subordonată completează înțelesul altei propoziții; acest raport de subordonare este exprimat cu ajutorul **conjuncțiilor, pronumelor relative** sau al **adverbelor de relație.**

În legătură cu subordonarea, se folosește în mod curent termenul de propoziție **regentă**. Cuvântul provine din participiul prezent al verbului **rego –ĕre** = a conduce, deci regenta este propoziția principală sau secundară care cere o completare a înțelesului printr-o altă propoziție.

După rolul pe care îl au în frază, conform clasificării tradiționale, propozițiile subordonate sunt următoarele:

Propoziții subordonate
- 1. relative
  - atributive
  - circumstanțiale
- 2. completive
  - infinitivale (acuzativ cu infinitiv)
  - conjunctivale
  - cu indicativul (introdusă prin **quod**)
  - interogativă indirectă
- 3.circumstanțiale
  - temporale
  - cauzale
  - concesive
  - condiționale
  - finale
  - consecutive
  - comparative

Propoziția relativă – atributivă

Propozițiile relative-atributive sunt subordonatele care se leagă de regent prin pronume relative sau adverbe de relație, având rol de atribut al unui cuvân din regentă. Predicatul este la modul indicativ.

1. Pronumele relativ **qui, quae, quod** = care, se acordă cu **antecedentul** î număr și gen iar cazul este cel impus de funcția lui în propoziție. (**Antecedentu** unui pronume relativ se numește cuvântul din propoziția regentă la care se refer pronumele relativ.)

Exemple:

Pericula timidus etiam **quae** non sunt videt = fricosul vede chiar și primejdiil care nu exist

În acest exemplu pronumele **quae** s-a acordat cu antecedentul **pericula** în număr gen (plural, neutru), dar cazul este nominativ, având rol de subiect.

Caesar Helvetios oppida vicosque, **quos** incenderant restituere iuss (Caes.B.G.I, 28,3) = Caesar poruncește ca helveții să refacă orașele și satel pe care le incendiaser

Bonus rex utilitati **eorum, quibus** praeest, servit = un rege bun este devot interesului acelor, în fruntea cărora se afl

În acest exemplu pronumele **quibus** s-a acordat cu antecedentul **eorum** în număr și g

(plural, masculin), dar cazul este dativ, fiind complement indirect al verbului **praeest** (compus al verbului esse cu prepoziţia prae = a fi în frunte).

Ne amare incipias **quem** odisse olim possis = să nu începi să iubeşti pe cel pe care l-ai putea urî cândva.

2. Propoziţia relativă-atributivă se leagă de regenta ei şi prin **pronume nedefinite reduplicate** sau terminate în **–que**, având predicatul tot la indicativ. (**quicumque** = oricare; **quisquis** = fiecare, oricine, orice; **qualiscumque** = oricine, oricum ar fi; **quantuscumque** = oricât de mare; **quotquot** = oricâţi, etc.)

Exemple:

Quidquid id est timeo Danaos et dona ferentes. (Verg.Aen.II,49) = orice ar fi acesta, mă tem de greci chiar când aduc daruri.

Quaecumque mihi proponetur fortuna, subeatur. (Cic.In Cat.IV,2) = orice soartă mi se va hotărî, să vină.

3. Propoziţia relativă-atributivă se poate lega de regentă şi prin adverbe relative (**ubi, quo, unde, qua**) sau prin adverbe nedefinite (**ubicumque** = pretutindeni), având predicatul la indicativ.

Exemple:

Ubicumque erit gentium, a nobis diligetur = în orice ţară (neam) se va afla, va fi iubit de noi.

Nunc me illuc ducis, **ubi** lapis lapidem terit? (Plaut Asin.31) = acum mă duci acolo unde piatra roade piatra?

Veni **unde** profectus sum = am venit de unde am plecat.

Propoziţia relativă circumstanţială

Aceste subordonate sunt propoziţii care încep cu pronumele relativ **qui, quae, quod**, acesta având înţelesul conjuncţiilor pe care le substituie. Modul folosit în aceste subordonate este **conjunctivul**. Deoarece denumirea propoziţiilor se face după rolul lor în frază, nu după cuvintele care le leagă, despre aceste subordonate se va vorbi la capitolul „subordonate circumstanţiale".

Propoziţii completive

Propoziţiile completive îndeplinesc rolul de complement direct al unui verb din regentă. Ele sunt de patru feluri:

1. Completive infinitivale cu predicatul la **infinitiv**.
2. Completive conjunctivale introduse prin conjuncţii (**ut** = să, **quin, quominus** = că, să, **ne** = să nu, că nu) cu predicatul la **conjunctiv.**
3. Completive cu **indicativul** introduse prin conjuncţia **quod** = că.
4. Interogative indirecte introduse prin cuvinte interogative (pronume: **quis, quid**, etc; adverbe: **ubi, quo**, etc; particule **num** = dacă, oare, **nonne** = dacă nu, etc.) cu predicatul la **conjunctiv**).

Completiva infinitivală

Această subordonată numită în mod curent **acuzativ cu infinitiv**, este o propoziţie care serveşte să completeze înţelesul regentei, uneori cu rol de subiect, de cele mai multe ori însă cu rol de complement direct.

Construcţia ei se caracterizează prin:

– lipsa unei conjuncţii de legătură cu regenta;
– subiectul stă în acuzativ;
– predicatul este la modul infinitiv.

Deci în traducere, acuzativul devine subiect iar infinitivul predicat, formând astfel în limba română o subordonată care începe cu „că"; de ex. Video patrem venire = văd că vine tata.

Această subordonată a fost folosită de toţi scriitorii latini, fiind deci întâlnită în toate epocile de dezvoltare a limbii latine; un motiv în plus de a fi însuşită temeinic de toţi cei ce studiază limba latină.

I. **Acuzativ cu infinitiv** cu rol de **subiect** se pune:

a. după **predicate** formate cu verbul **esse** (expresii impersonale) ca:

difficile est	= este greu	**verum est**	= e adevărat
nefas est	= nu este permis	**facile est**	= e uşor
scelus est	= este o crimă	**honestum est**	= e cinstit, demn
par est } **iustum est**	= este drept	**pulchrum est**	= e frumos
		possibile est	= e cu putinţă
apertum est } **manifestum est**	= e clar, evident	**fama est**	= se spune
		opus est	= e necesar, trebuie
turpe est	= e ruşinos	**fas est**	= e permis
indignum est	= e nedemn	**spes est**	= se speră
aequum est	= este drept, este deopotrivă	**satis est**	= e destul, suficient
facinus est	= este o faptă rea	**necesse est**	= e necesar, trebuie
credibile est	= e de crezut		

După cum se vede, aceste expresii sunt formate din adjective la genul neutru sau substantive + verbul esse la persoana a III-a singular.

Exemple:

Satis est equitem mihi **plaudere**. (Hor.Sat.X,76) = este suficient că mă aplaudă cavaleria.

Difficile est **amicitiam manere**, si a virtute defeceris. (Cic.De amic.37) = e greu să dureze prietenia, dacă te-ai depărtat de virtute.

Aequum est **utrumque audiri** = este drept să fie ascultaţi amândoi.

Traditum est etiam **Homerum caecum fuisse**. (Cic.Tusc.V,39,114) = se povesteşte că Homer a fost orb.

Non est rectum **maiorem parere** minori = nu este drept ca cel mai mare să se supună celui mai mic.

b. după **verbe impersonale** ca:

decet	= se cade, se cuvine	oportet	= trebuie
apparet	= e clar	placet	= place
constat	= e stabilit, e știut, e hotărât	displicet	= nu place
conducit, expedit, prodest	= este avantajos, folositor	convenit	= e lucru înțeles
		interest, refert	= e în interesul

Exemple:

Oratorem irasci minime decet. (Cic.Tusc.IV,55) = nu se cade deloc ca oratorul să se înfurie.

Omnibus bonis expedit **salvam esse rempublicam.** (Cic.Philip.XIII,8,16) = tuturor celor buni le este folositor ca republica să fie salvată.

Ex malis **minima eligere** oportet = dintre rele trebuie să alegi pe cele mai mici.

Constat inter omnes iniuste **Socratem** capitis **damnatum esse** = este știut între toți că Socrate a fost condamnat la moarte pe nedrept.

II. **Acuzativ cu infinitiv** cu rol de **obiect** (compl.direct) se pune după verbe grupate în patru categorii:

1. **Verba declarandi** sau **dicendi** – verbe cu sens declarativ:

– dico, -ĕre, -xi, -ctum	= a zice
– declaro, -are, -avi, -atum	= a declara, a afirma
– demonstro, -are, -avi, -atum	= a arăta, a explica
– affirmo, -are, -avi, -atum	= a afirma
– nego, -are, -avi, -atum	= a nega, a zice nu
– respondeo, -ēre, -di, -sum	= a răspunde
– scribo, -ĕre, -psi, -ptum	= a scrie
– narro, -are, -avi, -atum	= a povesti
– nuntio, -are, -avi, -atum	= a anunța
– ostendo, ĕre, -di, -sum (tum)	= a arăta
– promitto, -ĕre, -si, -sum	= a promite
– polliceor, -ēri, -citus -sum	= a promite
– certiorem facĕre	= a înștiința, a informa
– fateor, -ēri, fassus -sum	= a mărturisi, a recunoaște

Exemple:

Negavi **me esse facturum.** (Cic.In Cat.III,7) = am spus că eu nu voi face.

Regulus in senatum venit sed dixit **se non esse senatorem** = Regulus a venit în senat dar a zis că el nu este senator.

Domitius in concilio pronuntiat **Pompeium** celeriter subsidio **venturum esse.** (Caes.B.Civ.I,49) = Domitius a anunțat în adunare că Pompeius va veni repede în ajutor.

Crassum semel dicit in vita **risisse** Lucillius. (Cic.De fin.V,30) = Lucillius spune că Crassus a râs o singură dată în viață.

2. **Verba sentiendi** – verbe care exprimă o simțire, un fel de a înțelege:

– sentio, -ire, -si, -sum	= a simți
– audio, -ire, -ivi, -itum	= a auzi, a asculta
– video, -ēre, -i, -sum	= a vedea
– cognosco, -ĕre, -vi, -itum	= a cunoaște, a afla
– intellego, -ĕre, -xi, -ctum	= a înțelege
– cogito, -are, -avi, -atum	= a gândi, a medita
– arbitror, -ari, -atus -sum	= a socoti
– censeo, -ēre, -ui, -um	= a fi de părere
– opinor, -ari, -atus -sum	= a fi de părere
– puto, -are, -avi, -atum	= a socoti
– spero, -are, -avi, -atum	= a spera
– scio, -ire, -ivi, -itum	= a ști
– nescio, -ire, -ivi, -itum	= a nu ști
– ignoro, -are, -avi, -atum	= a nu ști
– iudico, -are, -avi, -atum	= a judeca
– comperio, -ire, -eri, -ertum	= a descoperi, a afla
– accipio, -ĕre, -epi, -eptum	= a primi, a admite, a afla
– memini, -isse	= a-și aminti
– recordor, -ari, -atus -sum	= a-și aminti
– obliviscor, -i, -tus sum	= a uita
– credo, -ĕre, -didi, -ditum	= a crede

Exemple:

Helvetii angustos **se** fines **habere** arbitrabantur. (Caes.B.G.I.2) = Helveții socoteau că ei au hotare înguste.

Cicero crediderat **eos** in eo loco quo tum erant, suum decretum **exspectaturos esse** = Cicero crezuse că aceștia vor aștepta hotărârea sa în acel loc în care erau atunci.

Solem Persae **unum deum esse** credunt = Perșii cred că soarele este singurul zeu.

Omnes scimus **populos** pro libertate sua **pugnare** = toți știm că popoarele luptă pentru libertatea lor.

Sperat adulescens diu **se victurum esse.** (Cic.De sen.XIX,68) = tânărul speră că va trăi mult timp.

Patere tua consilia non sentis? (Cic.In Cat.I,1) = nu simți că sunt date pe față planurile tale?

Non ignoro **varias** philosophorum **fuisse sententias** = știu că părerile filozofilor au fost diferite.

3. Verba volunatatis – verbe care exprimă acte de voință:

– volo, velle, volui	= a vrea
– nolo, nolle, nolui	= a nu vrea
– malo, malle, malui	= a prefera
– cupio, -ire, -ivi, -itum	= a dori
– opto, -are, -avi, -atum	= a dori, a cere
– studeo, -ēre, -ui	= a cerceta, a-și da silința, a studia
– postulo, -are, -avi, -atum	= a cere, a ruga, a dori, a acuza
– sino, -ĕre, sivi, situm	= a lăsa, a da voie, a răbda, a suporta
– patior, -i, passus sum	= a suferi, a suporta, a îngădui
– iubeo, -ēre, iussi, iussum	= a porunci
– imperio, -are, -avi, -atum	= a porunci
– veto, -are, -avi, -atum	= a opri, a împiedica, a se împotrivi
– prohibeo, -ēre, -ui, itum	= a înlătura, a respinge, a împiedica
– cogo, -ĕre, coegi, coactum	= a constrânge
– permitto, -ĕre, -misi, -misum	= a permite

Exemple:

Parentes **liberos suos felices esse** cupiunt = părinții doresc ca copiii lor să fie fericiți.

Nolumus **facta nostra** ab aliis **superari** = nu vrem ca faptele noastre să fie întrecute de alții.

Caesar **milites** pontem **rescindere** iussit = Caesar a poruncit ca soldații să rupă podul.

Augustus **carmina** Vergilii **cremari** contra testamenti eius verecundiam vetuit = Augustus a împiedicat ca pocziile lui Vergilius să fie arse, împotriva modestiei testamentului acestuia.

Vidi multos discipulos strenue lectiones **discere** = am văzut că mulți elevi învață lecțiile cu sârguință.

Volunt **se cives aptos esse** = vor ca ei să fie cetățeni destoinici.

Acco iubet in oppido **multitudinem convenire** (Caes.B.G.VI,4) = Acco poruncește ca mulțimea să se adune în oraș.

4. Verba affectuum – verbe care exprimă stări sufletești, sentimente:

– gaudeo, -ēre, gavisus sum	= a se bucura
– laetor, -ari, -atus sum	= a se bucura
– glorior, -ari, -atus sum	= a se lăuda, a se mândri
– miror, -ari, -atus sum	= a se mira
– admiror, -ari, -atus sum	= a admira, a prețui, a se mira
– fleo, -ēre, -evi, -etum	= a plânge, a regreta, a se căi
– doleo, -ēre, -ui, -itum	= a suferi, a durea
– fremo, -ĕre, -ui, itum	= a fremăta, a protesta, a țipa

– gemo, -ĕre, -ui, -itum	= a plânge, a geme, a suspina
– indignor, -ari, -atus sum	= a se indigna, a se mânia
– misereo, -ēre, -ui, -itum	= a avea milă
– ango, -ĕre, -xi	= a suferi, a întrista
– spero, -are, -avi, -atum	= a spera

Exemple:

Valde miror **te** ad me nihil **scripsisse** = mult mă mir că nu mi-ai scris nimic.

Gaudeo tibi **iucundas esse meas litteras**. (Cic.Q.fr.2,12,1) = mă bucur că îți sunt plăcute scrisorile mele.

Dolebam **rempublicam** brevi tempore **esse perituram**. (Cic.Phil.II,37) = sufeream că republica va pieri în scurt timp.

Cupio **me esse clementem** erga horum hominum errores qui non leges cognoscunt = doresc să fiu îngăduitor față de greșelile acestor oameni care nu cunosc legile.

Librorum istic **inopiam esse** quereris. (Sen.Ep.XLV) = te plângi că acolo e lipsă de cărți.

Ariovistus **neminem** secum sine pernicie **contendisse** gloriabatur. (Caes.B.G.I.,36) = Ariovistus se lăuda că nimeni nu s-a măsurat cu el fără primejdie.

IMPORTANT DE REȚINUT:

1. Pe lângă construcția acuzativ au infinitiv, aceste verbe admit și **completiva cu quod** = că; limbile romanice au moștenit acest fel de completivă în locul acuzativului cu infinitiv, chiar și după verbele **declarandi sau sentiendi.**

2. Dacă un verb nu are supin și deci nici infinitivul viitor activ și pasiv, atunci se folosește perifraza **fore ut** sau **futurum esse ut + conjunctivul.**

Exemple:

Spero **fore ut** huius facti te **poeniteat** = sper că te vei căi de această faptă.

3. Dacă subiectul unui acuzativ cu infinitiv este un pronume personal, acesta se pune la acuzativ astfel: pers.I = **me, nos**; pers.II = **te, vos**; pers.III = **eum, eos, illum, illos**; dacă subiectul este aceeași persoană în regentă și completivă, persoana a III-a se exprimă prin **se** (sing. și plural).

Exemple:

Scio **me** felicem esse = știu că sunt fericit.

Puto **vos** venturos esse = socotesc că veți veni.

Frater mihi scripsit **se** valere = fratele mi-a scris că (tot el) este sănătos.

4. Dacă într-un acuzativ cu infinitiv, având pe lângă acuzativul subiectului și un complement direct în acuzativ, se naște un echivoc (cuvânt sau locuțiune care poate avea un dublu sens), neputându-se înțelege care este

subiectul şi care este obiectul, pentru înlăturarea acestui echivoc, acuzativul cu infinitiv se trece la pasiv.

Exemplu:

Se ştie că Scipio a învins pe Hannibal = Hannibalem a Scipione victum esse constat. (NU: Scipionem Hannibalem vicisse, căci astfel nu s-ar şti cine pe cine a învins).

Nominativ cu infinitiv

Nominativul cu infinitiv este tot o completivă infinitivală care depinde de aceleaşi verbe (mai ales verba declarandi), **la pasiv persoana a III-a singular sau plural**. Construcţia se traduce ca şi acuzativul cu infinitiv. De ex. Germani appropinquare **dicuntur** = se spune că germanii se apropie. Subiectul este evident la **nominativ**.

Dintre verbele declarandi, sentiendi şi voluntatis care cer un nominativ cu infinitiv, cele mai frecvent întâlnite sunt:

1. dicor, putor, existimor, iudicor = se zice, se vorbeşte că (eu); se crede că (eu) — la formele simple (prezent, imperfect, viitor)
2. iubeor = mi se porunceşte să; vetor = mi-e oprit, mi-e interzis; sinor = mă lasă să, mi-e permis, am voie să; videor = se pare că (eu), (eu) par că — la toate formele tuturor timpurilor
3. traditur, traduntur, fertur, feruntur (numai aceste forme) = se povesteşte că.

Exemple:

Homerus caecus fuisse dicitur = se zice că Homer a fost orb.

Terentii **fabulae** propter elegantiam sermonis putabantur a C.Laelio **scribi**.(Cic.Att.VII,3,10) = din cauza eleganţei stilului se credea că piesele lui Terentius sunt scrise de C. Laelius.

Decemviri libros Sibyllinos **inspicere** iussi sunt = s-a dat ordin ca decemvirii să consulte cărţile sibiline.

Versiculos in me narratur scribere **Cinna**. (Mart.III,9) = se povesteşte că Cinna scrie împotriva mea nişte poezioare.

Aristides omnium **iustissimus fuisse** traditur = se povesteşte că Aristides a fost cel mai drept dintre toţi.

Omnes discipuli lectionem **intellexisse** videntur = se pare că toţi elevii au înţeles lecţia.

Thales primus defectionem solis **praedixisse** fertur. (Cic.de Div.I,49,112) = se povesteşte că Thales a prezis cel dintâi o eclipsă de soare.

179 Exerciţii. Acuzativ şi Nominativ cu infinitiv

1. Este frumos ca copiii să asculte. – 2. Se cuvine ca patria să ne fie foarte scumpă. – 3. Este adevărat că prietenia nu poate să existe decât între cei buni. – 4. Nu este socotit drept ca cel mai mare să se supună celui mai mic. – 5. Mă bucur că tu mă sfătuieşti acest lucru. – 6. Consulul porunceşte ca duşmanul să iasă din oraş. – 7. Răspunzi că nu-ţi face plăcere (nu-ţi place) cruzimea. – 8. Consulul a auzit de la fugari că duşmanii au mutat tabăra. – 9. Văd că pleci. – 10. Sper că voi veni mâine. – 11. Nebunul crede că ceilalţi sunt nebuni. – 12. Simţim că focul arde, că zăpada este albă, că mierea este dulce. – 13. Bolnavii adesea se prefac să sunt bolnavi. – 14. Regulus a promis că se va întoarce la Cartagina. – 15. Mărturisesc că am fost fricos. – 16. Se povesteşte că Homer a existat în timpul lui Lycurg. – 17. Consulii primesc poruncă să recruteze armată. – 18. Nu părem că vom învinge. – 19. Am vrut să fiu numit soldatul lui Caesar. – 20. A preferat să fie iubit decât temut. – 21. Poeţii spun că albinele păstorului Aristeu au pierit. – 22. Soldaţii au răspuns că ei nu părăsesc tabăra. – 23. Este foarte util ca toţi elevii să înveţe zilnic lecţiile tuturor disciplinelor. – 24. Am crezut că Iuppiter care tună domneşte în cer. – 25. Mă bucur că ai primit scuzele mele (sing.) – 26. Thales a spus că apa este începutul lucrurilor.

Vocabular

scump (drag)	= carus, -a, -um	a pieri	= pereo,-ire,-ii,-itum
a sfătui	= suadeo,-ēre,-si,-sum	a părăsi	= relinquo,-ĕre, -liqui,-ictum
a ieşi	= exeo,-ire,-ii,-itum	fugar	= perfugus,-i
a plăcea	= placeo,-ēre,-ui	a pleca	= abeo,-ire,-ii,-itum
mâine	= cras	a muta	= moveo, ēre,-i,-tum
ceilalţi	= ceteri,-ae,-a	nebun	= insanus,-i
a arde	= caleo,-ēre,-ui	foc	= ignis,-is
bolnav	= aegrotus,-i	zăpadă	= nivis,-is (s.f.)
a se preface	= dissimulo,-are	miere	= mel, mellis (s.n.)
a se întoarce	= reverto,-ĕre,-i,-sum	a promite	= polliceor,-ēri,-itus sum
a mărturisi	= confiteor,-ēri,-essus sum	păstor	= pastor,-oris
cruzime	= crudelitas,-atis	început	= initium,-ii
fricos	= timidus,-a,-um	scuză	= exscusatio,-onis (s.f.)
a recruta	= exercitum scribere	a tuna	= tono,-are,-avi,-atum
albină	= apis,-is		

180 Exerciţii – Acuzativul cu infinitiv

1. Homines sciunt Verrem in Sicilia fecisse multas rapinas. – 2. Spartacus servis persuasit se pro libertate pugnare. – 3. Tribunus vetuit legem ad populum ferri. – 4. Senatores omnes volebant eum Romae manere. – 5. Pueri credent parentes me puni-

visse. – 6. Parentes dixerunt suos pueros in hostibus patriae pugnaturos esse. – 7. Nullos esse deos, inane caelum affirmat Sergius. – 8. Nunquam se cenasse domi Philo iurat. – 9. Credidi te meam sententiam probavisse. – 10. Ubi Iugurtha Roma egrediebatur dixit Romam urbem venalem et mature perituram esse. – 11. Adulescentis est maiores natu vereri. – 12. Maximum est in amicitia superiorem parem esse inferiori. – 13. Fuit fama Themistoclem venenum sua sponte sumpsisse. – 14. Omnibus bonis expedit salvam esse rempublicam. – 15. Constat ad salutem civium inventas esse leges. – 16. Orpheum poetam docet Aristoteles nunquam fuisse. – 17. Cupio in tantis reipublicae periculis me non dissolutum videri. – 18. Parthi se fugere dissimulabant. – 19. Noli putare pigritia me domi manere.

181 Exerciții – Acuzativul cu infinitiv

Transformați expresiile următoare după modelul:

Lucius dixit: „Magister adest".

⟶ Lucius dixit magistrum adesse.

1. „Pulcherrima templa Romae sunt".
2. „Dei Romam iuvant".
3. „Agmen per campum iter facit".
4. „Romanarum mulierum virtutes magnae sunt".
5. „iuvenes pericula non timent".
6. „Romulus Romam condidit".
7. „Hannibal summum in re militari ingenium habuit".

182 Exerciții – Acuzativul cu infinitiv

În fraza: Credo equites mox venturos esse (cred că în curând vor veni cavalerii) înlocuiți cuvântul **equites** prin cuvintele:

consul/consules – collega meus/collegae mei – mors – legiones – uxor tua – auxilium/auxilia – magister – amici – meliora tempora – copiae.

Completiva conjunctivală

Ca și cea infinitivală, are funcție de complement direct fiind strâns legată de regentă, căreia îi completează înțelesul.

Se leagă de regentă prin conjuncțiile:

– ut = să, ca; când este afirmativă.

– ne = să nu, că nu; când este negativă.

1. Urmează în general după verbe ca:

– rogo, -are, -avi, -atum
– oro, -are, -avi, -atum
– postulo, -are, -avi, -atum
– peto, -ĕre, -ii (ivi), -itum
= a cere, a ruga

– moneo, -ēre, -ui, -itum = a sfătui, a îndemna

– admoneo, -ēre, -ui, -itum = a îndemna, a avertiza
– hortor, -ari, -atus sum = a îndemna
– conor, -ari, -atus sum = a încerca
– facio, -ĕre, feci, factum = a face
– operam do, dare, dedi, datum = a-și da silința
– censeo, -ēre, -ui, -um = a fi de părere, a socoti, a crede
– suadeo, -ēre, -si, -sum = a sfătui
– persuadeo, -ēre, -si, -sum = a convinge
– impello, -ĕre, -puli, -pulsum = a îndemna
– incito, -are, -avi, -atum = a împinge, a ațița, a stimula
– moveo, -ēre, -vi, -tum = a împinge, a mișca, a impresiona
– adduco, -ĕre, -xi, -ctum = a strânge, a aduce
– cogo, -ĕre, coegi, coactum = a sili, a constrânge
– subigo, -ĕre, -egi, -actum = a sili
– mando, -are, -avi, -atum = a încredința
– edico, -ĕre, -xi, -ctum = a afirma, a declara
– impero, -are, -avi, atum = a porunci
– scribo, -ĕre, -psi, -ptum = a scrie
– mitto, -ĕre, -si, -sum = a trimite, a recomanda în scris
– concedo, -ĕre, -essi, -essum = a permite, a recunoaște
– permitto, -ĕre, -si, -sum = a permite, a îngădui
– sino, -ĕre, -vi, -itum = a îngădui, a da voie
– opto, -are, -avi, -atum = a alege, a dori
– vollo, velle, volui = a vrea
– nollo, nolle, nolui = a nu vrea
– mallo, malle, malui = a prefera
– exspecto, -are, -avi, -atum = a dori, a aștepta, a spera

Exemple:

Tu fac **ut** tuam valetudinem **cures**. (Cic.Ad fam.XIV,17) = tu fă să ai grijă de sănătatea ta.

Peto **ut diligas** eum, in tuis **habeas**. (Cic.Ad fam. XIII,78) = te rog să-l iubești, să-l socotești dintre ai tăi.

Cura, mi frater, **ut valeas**! (Cic.Ad Q.fr.II,3) = ai grijă, dragul meu frate, să fii sănătos!

Ita fit **ut** omnino nemo esse **possit** beatus. (Cic.Tusc.II,16) = așa se face că nimeni nu poate fi cu totul fericit.

Qui fit Maecenas, **ut** nemo contentus **vivat**? (Hor.Sat.I,1,1-3) = cum se face Maecenas, că nimeni nu trăiește mulțumit?

Videant consules **ne** quid respublica detrimenti **capiat**. (Cic.Phil.V,34) = consulii să vegheze ca republica să nu sufere vreo pagubă.

2. Completiva conjunctivală este cerută și de verbele de temere:

– timeo, -ēre,-ui
– metuo, -ĕre,-ui
– vereor, -ēri,-itus sum
} = a se teme

După aceste verbe completiva se introduce prin conjuncțiile:

– **ut sau ne non** = că nu, când subiectul regentei **vrea** să se întâmple faptul de care se teme;

– **ne** = să nu, când subiectul regentei **nu vrea** să se întâmple faptul de care se teme.

Exemple:

Timeo **ut (ne non)** pater **veniat** = mă tem că nu vine tata (vreau să vină).
Timeo **ne** pater **veniat** = mă tem să nu vină tata (nu vreau să vină).
Vereor **ut** mater **convalescat** = mă tem că nu se face bine mama.
Metuo **ne** sero **veniam** = mă tem să nu vin târziu.

3. Completivă conjunctivală după verbe care exprimă **piedică, îndoială sau refuz**, ca:

– impedio, –ire, –ivi, –itum = a împiedica, a se opune
– prohibeo, –ēre, –ui, –itum = a împiedica, a opri, a înlătura
– obsto, –are, –stiti, –atum = a se opune
– recuso, –are, –avi, –atum = a refuza, a protesta, a respinge
– interdico, –ĕre, –xi, –ctum = a opri, a interzice
– deterreo, –ēre, –ui, –itum = a împiedica
– dubito, –are, –avi, –atum = a se îndoi, a șovăi, a fi nesigur

Completiva se construiește astfel:

– prin ne = să, dacă regenta este afirmativă.
– prin quin sau quominus = că, să, dacă regenta este negativă sau interogativă cu sens negativ.

Exemple:

Impedio **ne** id **facias** = te împiedic să faci aceasta.
Regulus **ne** sententiam **diceret** recusavit = Regulus a refuzat să- și spună părerea.
Facere non possum **quin** cotidie litteras ad te **mittam.** (Cic.Att.XII,27) = nu pot să fac să nu-ți trimit zilnic scrisori.
Quid impediit **quominus venires**? = ce te-a împiedicat să vii?

Completiva conjunctivală:

– ut = să, ca
– ne = să nu, că nu
} după verbe din regentă care înseamnă cerere, rugăminte, constrângere, voință.

– ut
– ne non
} = că nu — după verbele temerii: timeo, metuo, vereor

– ne = să
– quin
– quominus
} = că, să — după verbe de piedică, refuz, îndoială, prohibeo, obsto, recuso, dubito etc.

183 Exerciții – Completiva conjunctivală

1.Non recuso quin omnes quae dicturus sim audiant. – 2. Vereor ut Dolabella ipse satis nobis prodesse possit. – 3. Hortatur eos ne animo deficiant. – 4. Ego vos hortari tantum possum ut amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis. – 5. Deos quaeso ut salva pariam filium. – 6. Operam dabimus ut versus multos Latinos et idem Ciceronis opera legamus. – 7. Quis impedivit quominus frater proficisceretur? – 8. Alexander Graeciae populis imperavit ut divinos ipsi honores decernerent. – 9. Cura ut omnia sint omnino parata. – 10. Cave ne civibus tuis suspicionem des. – 11. Magnopere te hortor ut optimos libros legas. – 12. Improbi semper timent ne poena afficiantur. – 13. Timeo ne non sapientibus viris placeam. – 14. Alexander milites monuit ne multitudine hostium moverentur. – 15. Dux rogavit ut sine mora auxilia mitterentur. – 16. Dux timebat ne legiones in castris relictae hostium impetum sustinere non possent. – 17. Dux, cum nostri pauciores essent, imperavit ut e castris exirent. – 18. Non dubito quin summo ingenio omnes sitis. – 19. Oras me ne falsa parentibus tradam. – 20. Imperavi ut litteras hic et nunc aperires. – 21. Suadeo ut filius tuus cursum honorum ineat. – 22. Metuo ne amici tui facinoribus interfuerint.

184 Exerciții – Completiva conjunctivală

1. Cer să iubești pe prietenul meu. – 2. Tatăl roagă pe cetățeni să nu pedepsească pe fiul său. – 3. Comandantul sfătuiește pe toți să ia armele. – 4. Regele Cretei a poruncit ca Daedalus și fiul acestuia să fie păziți. – 5. Nu mă opun să faci acest lucru. – 6. Nu trebuie să ne îndoim că au existat poeți înaintea lui Homer. – 7. Nu mă îndoiesc că tu vei gândi la fel (același lucru). – 8. N-am împiedicat ca fratele să plece. – 9. Senatul s-a îngrijit ca ajutoarele să fie trimise comandantului fără întârziere. – 10. Comandantul nu se îndoia că legiunile puteau să susțină atacul dușmanilor. – 11. Teama n-a împiedicat ca fratele să aducă ajutor fratelui. – 12. Apele foarte adânci au împiedicat ca armata să treacă fluviul.

Vocabular

a cere = peto, -ĕre, -ii, -itum
a pedepsi = punio, -ire, -ivi, -itum
a păzi = custodio, -ire, -ivi, -itum
a opune = obsto, -are, -stiti, -statum

a lua	= capio, -ĕre, cepi, captum	trebuie	= debet
arme	= arma, -orum	a gândi	= existimo, -are, -avi, -atum
Creta	= Creta, -ae	a pleca	= proficiscor, -i, -fectus sum
a se îngriji	= curo, -are, -avi, -atum	ajutor	= auxilium, -ii
întârziere	= mora, -ae	a susține	= sustineo, -ēre, -ui
atac	= impetus, -us	teamă	= metus, -us
a aduce	= fero, ferre, tuli, latum	adânc	= altus, -a, -um
fluviu	= flumen, -inis	a împiedica	= impedio, -ire, -ivi, -itum

185 Exerciții – Completiva conjunctivală

Folosind cuvintele de la pct.1, formați fraze cu subordonatele de la pct.2 cu care se potrivesc ca sens.

1. Senatus curavit... – Dux imperat... – Dux imperavit... – Dux non dubitabat... – Consul a collega petiit... – Dux timebat... – Fit... – Nox impediit... – Fit... – Altissimae aquae impedierunt... – Metus non impedit...

2. ...ut auxilia sine mora imperatori mitterentur. – ... ut equites e castris impetum facerent. – ... ut equites e castris impetum faciant. – ... ne legiones impetum sustinere non possent. – ... quin ab altero duce hostium oppidum captum esset. – ... ut auxilia mitterentur. – ... ne nostri pauciores hostibus essent. – ... ut fortuna fortes iuvet. – ... ut beneficia non reddantur. – ... ne nostri e castris impetum facerent. – ... ne exercitus flumen transirent. – ... quominus fratri fratres auxilium ferat.

Completiva introdusă prin „quod"

Această subordonată se construiește cu modul **indicativ** având rol de subiect sau obiect al verbului regentei.

Conjuncția **quod** = că, prin care completiva se leagă de regentă, este la origine un pronume relativ neutru în acuzativ, având sensul: relativ la faptul că, cu privire la faptul că, în ceea ce privește faptul că; a fost deci un acuzativ de relație.

Completiva cu **quod** a fost foarte frecvent folosită în latina vorbită, astfel încât ea a pătruns mai ușor în limbile romanice în formare, înlocuind acuzativul cu infinitiv. (cf. franc. *que*, ital. *che*, rom. *că*)

În limba literară această completivă se folosea după verbele care cer în mod obișnuit acuzativul cu infinitiv. Verba affectuum sunt primele verbe care încep să se construiască cu **quod**, paralel cu acuzativul cu infinitiv.

Completiva cu **quod** se folosește:

a. **După verba affectuum**: gaudeo, -ēre, gavisus sum = a se bucura; laetor, -ari, -atus sum = a se bucura; miror, -ri, -atus sum = a se mira; etc. (vezi completiva infinitivală – verba affectuum).

b. În locuțiunile:
- praetereo quod = trec peste faptul că
- accedit quod = se adaugă că
- adde quod = adaugă faptul că
- nisi quod = pe lângă faptul că

c. După expresii impersonale ca: utile est = este folositor.

d. După verbul facere și impersonalele accidit, evenit = se întâmplă când sunt însoțite de adverbe ca: bene = bine; male = rău; commode = bine în bune condiții, amabil; peropportune = foarte bine, în momentul cel mai potrivit.

Exemple:

Dolet mihi quod tu nunc stomacharis. (Cic.Brut.288) = mă doare că acum tu ești supărat.

Bene facis quod me adiuvas. (Cic.De fin III,4,16) = bine faci că mă ajuți.

Utile est quod nescimus quando morituri simus = este folositor că nu știm când vom muri.

Peropportune accidit quod aderam = s-a întâmplat în momentul cel mai potrivit că eram de față.

Laetamur quod vivimus = ne bucurăm că trăim.

Miror quod nemo nostrum sua sorte contentus est = mă mir că nimeni dintre noi nu este mulțumit de soarta sa.

Gratulor tibi **quod** salvus ad tuos rediisti = te felicit că te- ai întors sănătos la ai tăi.

Incolumis **laetor quod** vivit in urbe. (Hor.Sat.I,4,98) = mă bucur că trăiește teafăr în oraș.

Propozițiile interogative

Propozițiile interogative
- directe – cu indicativul și conjunctivul
- indirecte
  - simple – cu conjunctivul
  - duble – cu conjunctivul

Propozițiile interogative directe sunt principale și au predicatul la indicativ sau conjunctiv (potențial sau dubitativ).

Exemple:

Quid agis? = ce faci?
Quo vadis? = încotro mergi?
Quid faciam? = ce să fac? (potențial)
Quis dubitet? = cine s-ar îndoi? (dubitativ)

Propozițiile interogative directe și indirecte încep prin:

a. Pronume interogative: quis = cine, **quid** = ce, **quantum** = cât, **quare** = de ce, **quot** = câți, câte, **uter** = care din doi etc.

Exemple:

Quis nescit? = cine nu știe?
Quid dicis? = ce zici?
Quid agam nescio. (Plaut Mil.863) = nu știu ce să fac.
Pentru **quis? quid?** se găsesc uneori perifrazele: **quis est qui + conjunctivul = quis?** (cine) și **quid est quod + conjunctivul = quid?** (ce)

Exemple:

Quis est qui nesciat? = quis nescit? = cine este care (încât) să nu știe = cine nu știe?
Quid est quod dicas? = quid dicis? = ce este ceea ce zici? = ce zici?

Întrebarea ce? cât de? pe lângă un adjectiv sau adverb se exprimă prin **quam**:

Exemple:

Audi **quam bene** te defendat = auzi ce (cât de) bine te apără.
Quam eximia origo! = ce aleasă origine!
Expertus es **quam caduca** felicitas esset. (Q.Curt.VIII,14) = ai cunoscut cât de trecătoare este fericirea.

b. Adverbe interogative: ubi = unde, **quo** = încotro, **unde** = de unde, **qua** = pe unde, **quot** = câți, câte, **quando** = când.

Exemple:

Interrogo te **unde** veneris = te întreb de unde vii.
Rogitas **quo** ego eam. (Plaut Men.114) = mă tot întrebi încotro mă duc.
Te **quando** exspectemus fac ut sciam. (Cic.Ad fam.XVI,18) = tu fă să știu (dă-mi de știre) când să te așteptăm.

c. Particule interogative: an, ne, nonne, num, si = dacă
An = dacă, dacă nu cumva, este folosită în unele cazuri după verbele: **dubito** = mă îndoiesc; **nescio** = nu știu; **hand scio** =nu știu.

Exemple:

Dubito an aegrotus sit = nu sunt sigur dacă e bolnav.
Haud scio an hoc melius sit = nu știu dacă nu cumva acesta este mai bun (acest lucru ar putea fi mai bun).

Dacă o întrebare simplă, directă sau indirectă, nu conține un pronume sau adverb interogativ, atunci ea primește particulele: **–ne, nonne sau num**, în felul următor:

1. **-ne** (enclitic) = oare, este o particulă interogativă mai generală și răspunsul nu se știe dacă va fi afirmativ sau negativ; vorbitorul nu știe deci cum va fi răspunsul. Fiind enclitică, această particulă este atașată la finele cuvântului cu care începe întrebarea. În întrebarea indirectă **–ne** se traduce: **dacă**.

Exemple:

Estne frater in urbe? = este oare în oraș fratele?
Dic videasne = spune dacă vezi.
Venitne pater? = oare a venit tata?
Xenophon Socratem consuluit sequereturne Cyrum = Xenofon l-a consultat pe Socrate dacă să-l urmeze pe Cyrus.
Nihilne te nocturnum praesidium Palatii, nihil horum ora vultusque moverunt? (Cic.In Cat.I,1) = oare nu te-au mișcat (impresionat) nici paza de noapte a Palatinului, nici privirile acestora?

2. **num** = oare (întrebare directă), **dacă nu (cumva)** (întrebare indirectă). Este așezată la începutul propoziției și așteaptă un răspuns **negativ**.

Exemple:

Num tu id fecisti? = oare tu ai făcut asta? (NU)
Num quis omnia scire potest? = oare poate cineva să le știe pe toate? (NU)
Num negare audes? = oare îndrăznești să negi? (NU)
Lacedaemonii quesiverunt **num** Philippus se esset etiam mori prohibiturus. (După Cic.Tusc.5,14) = Lacedaemonienii au întrebat dacă Filip îi va opri chiar să moară. (NU)
Num quid duas habetis patrias? (Cic.Leg.2,2) = oare aveți două patrii? (NU)

3. **nonne = oare nu** (întrebare directă), **dacă nu cumva** (întrebare indirectă), este mai folosită și așteaptă un răspuns **afirmativ**.

Exemple:

Nonne mors veniet etiamsi eam non vocaveris? = oare nu vine moartea chiar dacă n-o chemi? (DA)
Canis **nonne** similis est lupo? = câinele oare nu este asemănător lupului? (DA)
Nonne Deus omnia videt atque scit? = oare Dumnezeu nu vede și nu le știe pe toate? (DA)
Quaesitum ex Socrate est, Archelaum **nonne** beatum putaret (Cic.Tusc.V.12,35) = a fost întrebat Socrate dacă nu cumva socotește fericit pe Archelau. (DA)
Nonne hunc in vincula duci imperabis? (Cic.In Cat.I,11,27) = oare nu vei porunci ca acesta să fie dus în lanțuri? (DA)

4. **si** = dacă, cu sens interogativ indirect (a nu se confunda cu si condițional), urmează, mai ales la Titus Livius, după verbele:

– tento (tempto), -are, -avi, -atum = a încerca
– experior, -iri, -tus sum = a încerca, a dovedi
– exspecto, -are, -avi, -atum = a aștepta
– conor, -ari, -atus sum = a încerca

Exemple:

Tentata res est **si** primo impetu capi Ardea posset. (T.L.I,77) = s-a încercat (s-a pus problema) dacă Ardea poate (ar putea) fi cucerită la primul atac.
Exspecto **si** veniat = aștept dacă vine (aștept să vină)

DE REȚINUT

1. Întrebările directe care cuprind un sentiment de mânie, dispreț, mirare, etc. se exprimă fără particulă interogativă; tonul singur indică întrebarea.

Exemple:

Ignorabas haec omnia? Patere tua consilia non sentis? (Cic.In Cat.) = nu cunoșteai aceste lucruri? nu simți că planurile tale sunt date pe față?
O, tempora, o, mores! = ce timpuri, ce moravuri!

2. **Interogative și relative**

Deosebirea dintre o propoziție relativă și o propoziție interogativă este că prima determină totdeauna un **nume** (substantiv, pronume, numeral), iar cea de-a doua determină un **verb**.

Exemple:

Novi illos amicos **quibus** uteris (relativă) = cunosc acei prieteni pe care îi folosești. (quibus în ablativ fiind cerut de verbul utor)
Novi **quibus** amicis utaris (interogativă indirectă) = cunosc de ce prieteni te folosești.

3. Toate interogativele indirecte au predicatul la modul CONJUNCTIV.

Propoziția interogativă indirectă dublă

A. Întrebarea dublă se pune când vrem să arătăm, dintre două posibilități, care este cea adevărată.

În acest sens, partea a doua a interogației începe cu conjuncțiile **aut sau vel (-ve, enclitic)** = ori, sau. Prima parte a întrebării începe printr-un pronume interogativ. Verbul este totdeauna la **conjunctiv.**

Exemple:

Ratio docet **quid** faciendum **vel** fugiendum sit = rațiunea ne învață ce trebuie să facem sau de ce trebuie să ne ferim.
Quid primum querar **vel** unde potissimum incipiam = ce să plâng mai întâi sau mai degrabă de unde să încep.

B. Într-o propoziție interogativă dublă **disjunctivă**, cele două părți ale întrebării se exclud una pe alta. Ea este legată de regentă prin următoarele particule:

În prima parte a întrebării		**În a doua parte a întrebării**	
1. utrum 2. -ne	oare, dacă	an = ori, sau, dacă an = ori, sau, dacă	cele mai obișnuite forme
3. – 4. –		an = ori, sau, dacă -ne = ori, sau, dacă	în întrebări scurte

Exemple:

Quaero
1. **utrum** haec mea **an** vestra culpa sit.
2. haec**ne** mea **an** vestra culpa sit.
3. haec mea **an** vestra culpa sit.
4. haec mea vestra**ne** culpa sit.

Întreb dacă aceasta este greșeala mea sau a voastră.

Cogito
1. **utrum** Romam veniam **an** hic maneam.
2. Roma**mne** veniam **an** hic maneam.
3. Romam veniam **an** hic maneam.
4. Romam veniam**ne** hic maneam.

Mă gândesc dacă vin la Roma sau rămân aici.

Răspunsul la întrebări

Pentru a răspunde DA la o întrebare:
1. Se repetă cuvântul la care se referă întrebarea:

Exemplu:

Didicit**ne** frater tuus lectionem? = a învățat fratele tău lecția? Răspuns: dicicit = a învățat.

2. Se întrebuințează particulele: **ita** = așa; **ita est** = așa este; **sane** = da, desigur; **sane quidem** = desigur; **certe** = desigur; **omnino** = cu totul, desigur, într-adevăr; **vero** = în adevăr, desigur; **etiam** = da, desigur.

Exemple:

Visne locum mutemus? = vrei să schimbăm locul?
Răspuns: Sane quidem = da, desigur.

Vicerunt **ne**? = au învins oare? Răspuns: Sane = da
Num venditor iniuste fecit? = oare vânzătorul a făcut ceva incorect?
Răspuns: Ille, vero = el, într-adevăr.

Pentru a răspunde NU la o întrebare:

1. Se folosește negația **non** urmată de cuvântul pe care cade accentul întrebării:

Exemple:

Possumus **ne** omnes beati esse? = putem toți să fim fericiți? Răspuns: **Non** possumus = nu putem.
Potes**ne** dicere quid sit animus? = poți să spui ce este sufletul? Răspuns: **Non** possum = nu pot.

2. Prin **non ita** = nu așa; **minime, minime vero** = deloc, nicidecum; **nihil sane** = de loc; **immo, immo vero** = nu, din contra, mai degrabă, ba nu.

Exemple:

At tu haec credis? = dar tu nu crezi aceste lucruri?
Răspuns: **Minime vero** = deloc.
Num negare audes? = oare îndrăznești să negi?
Răspuns: **Minime** = nu, nicidecum.
Num hoc dicit? = oare a zis aceasta?
Răspuns: **Immo (immo vero)** negavit = nu, din contra, ba nu, a negat.
Causa igitur non bona est? = prin urmare motivul nu este bun?
Răspuns: **Immo** optima = din contra, este foarte bun.
Fuistine apud eum? = ai fost la el?
Răspuns: **Immo vero** (is ad me venit) = ba nu, din contra, (el a venit la mine).

186 Exerciții. Interogative

1. Vir fortis sentit quam dulcis sit libertas. – 2. Numerate quot adversarios habeatis. – 3. Incertum est quam longa nostrum cuiusque vita futura sit. – 4. Te interrogo quota hora est. – 5. Epaminondas moriens a circumstantibus requisivit num cadenti sibi scutum ademisset hostis. – 6. Quis scire potest utrum unus mundus sit an plures sint. – 7. Hostes exspectabant si nostri paludem transirent. – 8. Hic tamen vivit. Vivit? Immo vero in senatum venit. – 9. Nihilne te nocturnum praesidium Palatii, nihil urbis vigiliae moverunt? – 10. Num mundus casu effectus est? – 11. Scire velim legatne an scribit. – 12. Dicite, num vobis illa placeant. – 13. Natura fieret laudabile carmen an arte, quaesitum est. – 14. Nonne Romani apud Zamam Carthaginienses vicerunt? Certe. – 15. Quaero verumne an falsum sit. – 16. Consideres quid tuae rationes postulent. – 17. Cogita quantum nobis exempla bona prosint. – 18. Nescio hoc verum an falsum sit. – 19. Quaero utrum id vestrum an nostrum officium sit. – 20. Unumne huius sceleris putas auctorem esse? –

21. Num ista omnia credis? Minime vero. – 22. Multi quaerebant utrum dignus successor Alexandro insequeretur an totum imperium divideretur.

Propozițiile circumstanțiale

Subordonata temporală

Propoziția circumstanțială de timp are rolul unui complement circumstanțial de timp, arătând momentul în care se petrece acțiunea exprimată de verbul regent.

1. Se introduce (se leagă de regentă) prin conjuncțiile:

– ut, ubi	= când	Se construiesc cu modul indicativ
– ut primum – ubi primum – cum primum – simul – simul ac (atque)	= îndată ce	
– postquam	= după ce	

Exemple:

Ubi haec a tribuno relata sunt, Nero interrogat (Tac.Ann.XV,61) = când acestea au fost comunicate de tribun, Nero întreabă.
Pompeius, **ut** equitatum suum pulsum vidit, acie excessit = Pompeius când a văzut cavaleria sa respinsă, s-a retras din linia de luptă.
Pelopidas non dubitavit, **simul ac** conspexit hostem, confligere = Pelopidas nu a ezitat, îndată ce a zărit dușmanul, să dea lupta.
Cum primum poteris, tua consilia ad me scribas. (Cic.Ad Att.V,10) = îndată ce vei putea, să-mi scrii planurile tale.
Postquam dictator occisus est, bellum civile redintegratum est = după ce dictatorul a fost ucis, a reînceput războiul civil.
Haec **postquam** dixit, abiit = după ce a zis acestea, a plecat.

2. Subordonata temporală se mai leagă de regentă și prin conjuncția **cum**, cu diferite valori:

cum	temporal	= când	Se construiesc cu indicativul
	iterativ	= ori de câte ori	
	istoric	= în timp ce, pe când	– cu imperfectul conjunctiv
		= după ce	– cu m.m.c.p. conjunctiv

Exemple:

Cum Caesar in Galliam **venit**, alterius factionis principes erant Haedui, alterius Sequani. (Caes.B.G.VI,12) = când Caesar a venit în Galia șefii unei partide erau heduii, ai celeilalte erau sequanii.

Cum subit illius tristissima noctis imago... (Ov.Trist.I,3,1) = ori de câte ori îmi vine în minte imaginea prea tristă a acelei nopți...
Cum Cicero consul **esset**, Catilina fecit coniurationem = pe când Cicero era consul, Catilina a făcut o conspirație.
Cum Caesar **oraret** de legibus agrariis, senatores attente audiebant = în timp ce Caesar vorbea despre legea agrară, senatorii ascultau cu atenție.
Cum legati **venissent**, addit ad regem = după ce au venit solii, s-a dus la rege.

3. Alte conjuncții care cer o subordonată temporală:

dum, donec, quoad, quamdiu
- în timp ce, pe când, până ce, cât timp, până când → cu indicativul
- până să, până ce, numai să → cu conjunctivul

Exemple:

Donec eris felix multos numerabis amicos. (Ov.Trist.I,9) = cât timp vei fi fericit vei număra mulți prieteni.
Quod sibi volunt, **dum** id **impetrant**, boni sunt. (Plaut Capt.232) = sunt buni până obțin pentru ei ceea ce vor.
Horatius Cocles impetum sustinuit, **quoad** ceteri pontem **interrumperent** = Horatius Cocles a susținut atacul până ce ceilalți au tăiat podul.
Dum vivit, homo semper sperat = cât timp trăiește, omul speră mereu.

4. Alte conjuncții:
antequam, priusquam = înainte ca, înainte de a
Ambele conjuncții se construiesc cu indicativul când sunt redate fapte sigure și cu conjunctivul când sunt redate fapte nesigure.

Exemple:

Antequam incipias, consulta! = înainte de a începe, gândește- te!
Priusquam se hostes ex terrore ac fuga **reciperent**, Caesar exercitum duxit et ad oppidum Noviodunum pervenit. (Caes.B.G.II,12) = înainte ca dușmanii să se reculeagă din spaimă și fugă, Caesar a dus armata și a ajuns la orașul Noviodunum.

187 Exerciții – Subordonata temporală

1. Facile omnes, cum valemus, recta consilia aegrotis damus. – 2. Eo postquam Caesar pervenit, obsides, arma, servos poposcit. – 3. Ubi murus defensoribus nudatus est, portas succedunt. – 4. Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui, labitur ex oculis nunc quoque gutta meis. – 5. Antequam pro Lucio Murena dicere instituo, pro me ipso pauca dicam. – 6. Dum

habuit, dedit. – 7. Neque fugere destiterunt, priusquam ad flumen Rhenum pervenerunt. – 8. Dum vivimus, vivamus! – 9. Verres, cum rosam viderat, tum ver incipere arbitrabatur. – 10. Cato, quoad vixit, laude virtutum crevit. – 11. Cum nocturna cecinerat, multi pavebant. – 12. Epaminondas, cum vicisset Lacedaemonios apud Mantineam atque ipse gravi vulnere exanimari se videret, quaesivit, salvusne esset clipeus. – 13. Cum miles ero nunquam mea arma foedabo, nunquam meam vitam turpi fuga servabo. – 14. Postquam Caesar in Galliam venit atque legiones in castris collocavit, cognovit omnes hostes coniurare contra populum Romanum. – 15. Solus homo particeps est rationis et cogitationis, cum cetera sunt omnia expertia. – 16. Ut primum signum est datum, nostri in hostem irruerunt. – 17. Ubi maxime gaudebis, metues maxime. – 18. Mendaces, etiam cum verum dicunt, fidem non inveniunt.

188 Exerciții – Subordonata temporală

1. Când Caesar a venit în Galia existau acolo două partide. – 2. Caesar a ajuns la tabăra lui Pompeius, înainte ca Pompeius să observe. – 3. Au întârziat câteva zile până să vină soldații. – 4. Pe Zenon îl ascultam des pe când eram la Atena. – 5. Caesar, după ce a învins pe Pompeius, a trecut în Asia. – 6. Până să fie ucis, Catilina a luptat vitejește. – 7. După ce a vorbit consulului, Catilina a plecat din oraș. – 8. Pe când conspiratorii pregăteau pumnalele, Caesar venea spre senat. – 9. După ce agricultorii harnici lucrau ogoarele roditoare ale vechiului Egipt, ei ofereau zeilor multe sacrificii. – 10. În timp ce Hannibal ataca Saguntul, au venit la el soli romani. – 11. Pe când Hannibal trecea Alpii, au pierit foarte mulți soldați.

Vocabular

acolo	= ibi	pumnal	= pugio, -onis
partid	= factio, -onis (f.)	conspirator	= coniuratus, -i
a ajunge	= accedo, -ĕre, -essi, -essum	a pregăti	= paro, -are, -avi, -atum
a observa	= animadverto, -ĕre, -ti, -sum	harnic	= sedulus, -a, -um
a întârzia	= moror, -ari, -atus sum	a trece	= supero, -are, -avi, -atum
Sagunt	= Saguntum, -i	vitejește	= fortiter
des	= frequenter	Alpii	= Alpes, -ium
a trece	= traicio, -ĕre, -ieci, -iectum	a ucide	= occido, -ĕre, -di, -sum
a pleca	= proficiscor, -i, -fectus sum	a vorbi	= loquor, -i, -cutus sum
a lucra	= laboro, -are, -avi, -atum	a oferi	= praebeo, -ĕre, -ui, -itum
a ataca	= oppugno, -are, -avi, -atum		

Subordonata cauzală

Exprimă cauza sau motivul pentru care se desfășoară acțiunea verbului regent, are deci funcția de complement circumstanțial de cauză.
Se leagă de regentă prin conjuncțiile:

– quod
– quia
– quoniam
– quando
– quandoquidem
– propterea quod

} pentru că, fiindcă, deoarece, → cu predicatul la indicativ cândcauza este reală
→ cu predicatul la conjunctiv când cauza este ipotetică presupus,pe care scriitorul n-o consideră sigură, reală

– cum (cauzal) = fiindcă, deoarece, pentru că → cu predicatul la conjunctiv

Exemple:

Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. (Sen.De ira. I,16) = nici un înțelept nu pedepsește fiindcă s-a greșit, ci ca să nu se greșească.

Omnes laetamur **quod** salvus domum **redieris** = toți ne bucurăm fiindcă te-ai întors sănătos acasă.

Quando illi me insanire **praedicant**, ego me adsimulem insanire. (Plaut. Men.830-831) = deoarece ei tot spun că sunt nebun, să mă prefac că sunt nebun.

Cum vita sine amicis insidiarum et metus **plena sit**, ratio ipsa nos monet ut amicitias comparemus = deoarece viața fără prieteni este plină de curse și teamă, însăși rațiunea ne îndeamnă să pregătim prietenii.

Quoniam omnia commoda nostra, iura, libertatem, salutem denique legibus **obtinemus**, a legibus non recedamus. (Cic.Pro Clu.155) = deoarece toate interesele noastre, drepturile, libertatea și salvarea noastră le obținem prin legi, să nu ne depărtăm de legi.

N.B. 1. Conjuncția cauzală **cum** apare uneori întărită astfel:

– praesertim cum + conjunctivul = mai ales, fiindcă
– quippe cum
– utpote cum } + conjunctivul = cum, întrucât, fiindcă

Exemple:

Nihil enim virtute amabilius... **quippe cum** propter virtutem et probitatem etiam eos, quos nunquam vidimus quodam modo **diligamus**. (Cic.De am.28) = căci nimic nu este mai demn de iubire ca virtutea, deoarece din cauza virtuții și cinstei noi iubim oarecum chiar și pe aceia pe care nu i-am văzut niciodată.

2. Orice conjuncție cauzală poate fi înlocuită de pronumele relativ **qui, quae, quod + conjunctivul.** În acest caz pronumele are sensul conjuncției pe care o înlocuiește. (Vezi propozițiile relative circumstanțiale).

189 Exerciții – Subordonata cauzală

1. Helvetii reliquos Gallos virtute praecedunt quod fere cotidianis proeliis cum Germanis contendunt. – 2. Haedui, quoniam se ab Helvetiis defendere non possunt, legatos ad Caesarem mittunt. – 3. Socrates accusatus est quod iuventutem corrumperet. – 4. Aristides in exsilium abiit quia iustus appellatus esset. – 5. Boni cives mihi gratulati sunt quod rempublicam bene gessissem. – 6. Maiores nostri, cum regum potestatem non tulissent, magistratus annuos creaverunt. – 7. Nam quod hosti appropinquabat, consuetudine sua, Caesar sex legiones ducebat. – 8. Iuventus nomen fecit Periculo mihi, quia mensam, quando edo, detergeo. – 9. Tantalus, quia de sermonibus deorum non tacuerat, poenis aeternis punitus est. – 10. Catilina sociis dixerat: „Spes magna in manibus vestris est. Vos laudo, vobis gratias ago quia vestram iam cognovi virtutem fidemque".

190 Exerciții – Subordonata cauzală.

1. Fiindcă sunt cetățean trebuie să mă supun legilor cetății – 2. Ai prieteni credincioși fiindcă tu însuți ești credincios. – 3. Nu vin la tine pentru că nu am timp. – 4. Caesar a atacat pe helveți fiindcă voia să cucerească Galia. – 5. Rămân fiindcă tu dorești acest lucru. – 6. Îți mulțumesc fiindcă m-ai silit să trăiesc. – 7. Fiindcă ai noștri rezistau, dușmanii au cerut ajutor. – 8. Te temi de dușmani fiindcă nu ai încredere în trupele noastre. – 9. Vrei să mă joc cu tine fiindcă aproape niciodată nu sunt mai iute la alergare. – 10. Fiindcă nu vreți să veniți cu noi, veți rămâne acasă cu copiii.

Vocabular

trebuie	= necesse est	credincios	= fidelis, -e
a se supune	= pareo, -ēre, -ui, -itum	a cuceri	= expugno, -are, -avi, -ati
a ataca	= obsido, -ĕre, -edi	a cere	= peto, -ĕre, -ii, -itum
a nu avea încredere	= diffido, -ĕre, -sus sum	a se juca	= ludo, -ĕre, -si, -sum
a rămâne	= maneo, -ēre, -si, -sum	a dori	= cupio, -ire, -ivi, -itum
a mulțumi	= gratias ago, -ĕre	a sili	= cogo, -ĕre, coegi, coactum
a trăi	= vivo, -ĕre, -xi, -ctum	a rezista	= resisto, -ĕre, -titi, -titum
ajutor	= auxilium, -ii	trupe	= copiae,-arum
iute	= celer,-is,-e		

Subordonata concesivă

Se numesc concesive acele propoziții subordonate care arată o piedică, o împrejurare contrară, care, totuși nu oprește realizarea ideii cuprinse în propoziția regentă.

În regentă se află de obicei unele adverbe corelative (în corelație cu conjuncția care introduce subordonata), ca:

tamen	= totuși	saltem	= cel puțin
at	= dar	nihilominus	= cu toate acestea
certe	= cu siguranță		

Conjuncțiile introductive sunt:

quamquam, tametsi } deși, cu toate că ——→ cu indicativul

În epoca imperială este folosit mai des conjunctivul.

etsi, etiamsi } chiar dacă, deși } cu indicativul pentru concesii reale / cu conjunctiv pentru concesii posibile.

ut, cum, quamvis, licet } deși, oricât, chiar dacă, cu toate că, măcar că } cu conjunctivul

Exemple:

Quamquam abest a culpa, tamen accusatur = deși este lipsit de vină, totuși este acuzat.

Rempublicam tuebimur, **quamquam sumus** iam defatigati. (Cic.Ad fam. XII,25,6) = vom apăra republica deși suntem obosiți.

Tametsi vicisse **debeo**, tamen de meo iure decedam. (Cic.Pro Rosc.27) = deși trebuie să înving, totuși mă voi lipsi de dreptul meu.

Optimi homines faciunt quod rectum est, **etsi** nullum consecuturum emolumentum **vident**. (Cic.Fin.2,14) = cei mai buni oameni fac ceea ce este drept, deși văd că nu vor obține nici un avantaj (profit, câștig).

Etiamsi spes non **subesset**, necessitas tamen stimulare deberet. (Q.Curt.IV,14,22) = chiar dacă n-ar exista speranța, nevoia ar trebui să ne stimuleze.

Ut desint vires, tamen este laudanda voluntas = deși lipsesc puterile, totuși trebuie lăudată voința.

Phocion fuit perpetuo pauper, **cum** divitissimus esse **posset**. (C.Nep.XIX,1-2) = Phocion a fost totdeauna sărac, deși putea să fie foarte bogat.

Quot turpe est, id **quamvis occultetur**, tamen honestum fieri nullo modo potest. (Cic.Of.3,19) = ceea ce este rușinos, deși este ascuns, totuși în nici un fel nu poate deveni cinstit (onest, lăudabil).

Fremant omnes **licet**, dicam quod sentio. (Cic.De orat.I,44,195) = chiar dacă murmură toți, voi spune ceea ce simt.

191 Exerciții – Subordonata concesivă

1. Nonne mors veniet, etiamsi eam non vocaveris? – 2. Ut quaeras omnia, quomodo Graeci ineptum appellent non reperies. – 3. Locus hic apud nos, quamvis subito venias, semper liber est. – 4. Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus. – 5. Quamquam ver appropinquat, nondum adsunt hirundines. – 6. Cum Romani non rogati essent, Graecis ultro auxilium obtulerunt. – 7. At Caesar, etsi nondum eorum concilia cognoverat, tamen... suspicabatur. – 8. Condicio plebis misera erat cum plerique huius ordinis pro patria pugnarent. – 9. Aquila, licet a quibusdam avibus magnitudine superetur, omnes tamen viribus et fortitudine vincit. – 10. Quamquam Aristides iustissimus omnium Atheniensium erat, tamen a civibus ex urbe expulsus est. – 11. Quamvis magnae civis opes sint, si quis in eo culpam invenit, necesse est eum iudicari. – 12. Quamquam haec privincia consuli decreta erat, is nunquam Romam reliquerat. – 13. Quamvis celeriter milites portas clauserint, pauci hostes in castra invaserunt.

192 Exerciții – Subordonata concesivă

1. Deși era deja bătrân, Cato a învățat limba greacă. – 2. Mulți cetățeni, deși au servit statul, au suferit totuși violența cetății. – 3. Cu toate că luptau vitejește, erau totuși în mare pericol. – 4. Omul, deși este înțelept, totuși este necunoscător al multor lucruri. – 5. Nu voi spune, chiar dacă mă rugați oricât. – 6. Cu toate că ți-am cerut ajutorul, nu te-ai grăbit să mi-l dai. – 7. Chiar dacă ai greșit din cauza unui prieten, nu există nici o scuză a greșelii. – 8. Chiar dacă vine moartea, prefer să mor acasă în patrie. – 9. Soldații, deși erau împiedicați tot timpul de frig și ploi, totuși au învins toate (greutățile). – 10. Deși sufletul se îngrozește să-și amintească și fuge de durere, voi începe...

Vocabular

bătrân	= senex, senis	durere	= luctus,-us
a învăța	= disco,-ĕre, dicici, discitum	a se îngrozi	= horreo,-ēre,-ui
a suferi	= subeo,-ire,-ii,-itum	a începe	= incipio,-ĕre,-cepi,-ceptum
a grăbi	= propero,-are,-avi,-atum	necunoscător	= ignarus,-a,-um
a greși	= pecco,-are,-avi,-atum	a da	= do,dare,dedi,datum
greșeală	= peccatum,-i	violență	= vis,vim,vi
înțelept	= doctus,-a,-um	oricât	= usque
scuză	= exscusatio,-onis	a fugi	= refugio,-ĕre,-i,-itum
frig	= frigus,-oris	ploaie	= imber,-bris
suflet	= animus,-i		

Subordonata condițională

Pentru exprimarea unei condiții sunt necesare două propoziții: una principală, care conține concluzia (rezultatul) și cealaltă subordonată, care cuprinde condiția.

Deoarece există o legătură strânsă între cele două propoziții, ele formează o unitate sintactică, numită **perioadă condițională sau ipotetică.**

O particularitate a perioadei condiționale este faptul că, în general, se găsesc aceleași moduri și timpuri în ambele propoziții. Totuși scriitorii nu respectau în totul această particularitate, fiecare fiind liber să-și ex-

prime nuanțele de gândire, starea afectivă, opiniile, ideile, etc. Asemenea abateri se întâlnesc în toate epocile literaturii latine.

Propoziția condițională se leagă de regentă prin conjuncțiile:

si	= dacă	când este afirmativă
si forte	= dacă cumva	
nisi (ni) / si non	= dacă nu	când este negativă
si minus	= dacă cumva nu	
nisi forte	= fără numai dacă din întâmplare	
dum, modo, dummodo	= numai să, numai dacă, cu condiția ca. (Acestea se construiesc cu conjunctivul și conțin și o nuanță temporală).	

Clasificarea subordonatei condiționale

La propozițiile condiționale deosebim trei cazuri:a) cazul real; b) cazul potențial (posibil); c) cazul ireal.

a) **Cazul sau condiția reală**, în care se presupune realizarea cu certitudine a condiției.

Predicatul subordonatei este la modul **indicativ**. În regentă poate fi orice mod personal.

Exemple:

Si vis pacem, para bellum = dacă vrei pace, pregătește războiul.

Naturam **si sequemur** ducem, nunquam aberrabimus = dacă vom urma natura ca conducător, nu vom greși niciodată.

Si iuvenis **laboraveris**, senectutem beatam habebis = dacă tânăr fiind vei fi muncit, vei avea o bătrânețe fericită.

Si post fata **venit** gloria, non propero. (Mart.V.10,12) = dacă gloria vine după moarte, nu mă grăbesc.

b) **Cazul potențial**, în care condiția se consideră posibil de realizat.

Predicatul subordonatei este la **conjunctivul prezent sau perfect**.

Si se poate traduce aici prin: **în caz că, presupunând că**, sau numai **dacă**.

Exemple:

Etiam fera animalia **si** clausa **teneas**, virtutis obliviscuntur. (Tac. Hist. IV, 64, 12) = chiar animalele sălbatice dacă le ții închise, își uită puterea.

Si, quotiens peccant homines, sua fulmina **miserit** Iuppiter, exiquo tempore inermis erit = dacă, ori de câte ori greșesc oamenii, Iuppiter ar trimite fulgerele, în scurt timp va fi fără arme.

Memoria minuitur, **nisi** eam **exerceas** = memoria slăbește dacă n-o cultivi.

c) **Cazul ireal**, în care condiția este socotită contrară realității, irealizabilă.

Predicatul subordonatei este la **conjunctiv imperfect sau mai mult ca perfect**.

Exemple:

Musae **si** Latine loqui **vellent**, Plautino sermone loquerentur. (Quint. X, 1, 99) = dacă muzele ar vrea să vorbească latinește, ar vorbi în limba lui Plautus.

Si Roscius has inimicitias cavere **potuisset**, viveret = dacă Roscius ar fi putut să se păzească de dușmănii, ar trăi.

Si non didicisset, hodie famem a libris non abigeret. (Petron.46,8) = dacă n-ar fi învățat, astăzi n-ar (putea) alunga foamea de la gură.

Si venisses, laetus fuissem = dacă ai fi venit, aș fi fost bucuros.

OBS. **Nisi** după un verb regent negativ, are deseori valoarea unui adverb cu sens restrictiv: **decât**.

Exemplu:

Nemo, **nisi** victor, pace bellum mutavit. (Sall.Cat.LVIII,15) = nimeni nu a schimbat războiul în pace, decât victorios.

193 Exerciții – Subordonata condițională

1. Si tacuisses philosophus mansisses. – 2. Si probus es poenam non meres. – 3. Si hoc faciam, vivam melius. – 4. Si alteram talem victoriam reportavero, mea erit pernicies. – 5. Nulla est excusatio peccati, si amici causa peccaveris. – 6. Manent ingenia senibus, modo permaneat studium et industria. – 7. Oderint dum metuant. – 8. Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. – 9. Magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus intersit. – 10. Nisi te amarem plurimum, non facerem. – 11. Nisi his oculis rem vidissem, non credidissem. – 12. Si urbs capta esset, omnes interfecti essemus. – 13. Nisi his oculis vidissem, non credidissem. – 14. Si auxilia missa essent, vicissemus. – 15. Si dives fuissem, villam magnam emissem.

194 Exerciții – Subordonata condițională

1. Dacă citești, răspunzi bine. – 2. Dacă ai citi, ai răspunde bine. – 3. Dacă ai fi citit, ai fi răspuns bine. – 4. Toate ar zăcea în întunecimi dacă n-ar interveni lumina literaturii. – 5. Omul ar fi fericit dacă ar practica totdeauna virtutea. – 6. Dacă aș avea timp aș veni la tine. – 7. Dacă vrei, poți învăța mai bine. – 8. Dacă avem natura călăuză, nu greșim niciodată. – 9. Dacă ar vedea, ar spune că e un oraș cucerit. – 10. Dacă aș vrea să apăr cauza sărăciei, nu mi-ar ajunge o zi. – 11. Dacă chestiunea ar ajunge la urechea dușmanului, am fi în mare pericol. – 12. Dacă copil (fiind) n-aș fi învățat latinește, n-aș fi putut să citesc cărțile lui Cicero. – 13. Dacă ar fi îndrăznit să vorbească, ar fi fost ascultat de toți. – 14. Dacă ai fi un adevărat prieten, m-ai ajuta.

Vocabular

a citi	= lego,-ĕre,-i,-ctum	întunecime	= tenebrae,-arum
a zăcea	= iaceo,-ēre,-ui	călăuză	= dux,-cis
a greşi	= pecco,-are,-avi,-atum	a apăra	= defendo,-ĕre,-di,-sum
nu ar ajunge	= deficiat	lumină	= lumen,-inis
a ajuta	= auxilium do, dare	a interveni	= accedo,-ĕre,-essi,-essium
a practica	= exerceo,-ēre,-ui,-itum	a cuceri	= capio,-ĕre, cepi, captum
sărăcie	= paupertas,-atis	a ajunge	= pervenio,-ire,-i,-entum
a îndrăzni	= audeo,-ēre, ausus sum		

Subordonata finală

Propoziția subordonată de scop sau finală, exprimă scopul pentru care se desfășoară acțiunea verbului regent.

Este legată de regentă prin conjuncțiile:

– ut = ca să, când e afirmativă

– ne = ca să nu, când e negativă

– quo = ca să, ca prin aceasta să, când în finală este un adjectiv la grad comparativ.

În toate cazurile predicatul este la **conjunctiv**, de obicei **prezentul sau imperfectul.**

Exemple:

Edo **ut vivam**, non vivo **ut edam**. (Quint.IX,3,85) = mănânc ca să trăiesc, nu trăiesc ca să mănânc.

Arator agros colit **ut** segetem **percipiat** = agricultorul cultivă pământul ca să culeagă recolta.

Legibus omnes paremus **ut** liberi esse **possimus** = toți ne supunem legilor ca să putem fi liberi.

Ut ameris amabilis esto! (Ov.Ars am.II,107) = ca să fii iubit, fii amabil (vrednic).

Da argentum huic **ne** male **loquatur**. (Plaut,Asin.473) = dă-i bani acestuia să nu te blesteme.

Adiuva me **quo fiat** facilius. (Ter.Eun.150) = ajută-mă ca să se facă mai ușor.

Ideea de scop poate fi redată și prin alte construcții întâlnite în opere de istorie, filozofie, discursuri, în poezie și chiar în vorbirea populară.

În toate aceste construcții, conjuncția introductivă este înlăturată, iar predicatul finalei se poate pune în:

1. **Genitivul gerunziului** urmat de unul din cuvintele **causa, gratia, ergo.** **Causa** este des folosită, **gratia** mai rar, iar **ergo** aparține limbii arhaice și formulelor de drept.

2. **Acuzativul gerunziului** precedat de prepoziția **ad.**

3. **Genitivul gerundivului** (participiul viitor pasiv) urmat de cuvintele **causa, gratia sau ergo.**

4. **Acuzativul gerundivului** precedat de prepoziția **ad.**

REȚINEȚI: În cazul în care finala nu are complement direct, construcția gerundivală nu este posibilă.

5. **Participiul prezent sau viitor**, după verbe de mișcare în regentă, mai ales **venio** = vin, **redeo** = mă întorc, **mitto** = trimit.

6. **Supin** după verbe de mișcare în regentă.

Construcția gerunzială

Să luăm ca exemplu propoziția:

Cicero in Graeciam venit **ut** claros oratores **audiret** = Cicero a venit în Grecia ca să asculte oratori vestiți.

Trebuie să observăm că predicatul regentei **venit** este verb de mișcare, iar finala are complement direct **claros oratores.**

Așadar finala menționată îndeplinește toate condițiile pentru a fi exprimată prin toate cele 6 modalități de substituire:

1. Cicero in Graeciam venit claros oratores **audiendi causa.** (substituire prin genitivul gerunziului).

2. Cicero in Graeciam venit **ad** claros oratores **audiendum.** (substituire prin acuzativul gerunziului).

Construcția gerundivală

1. Cicero in Graeciam venit clarorum oratorum **audiendorum causa.** (substituire prin genitivul gerundivului).

În acest exemplu au intervenit următoarele schimbări: gerundivul fiind adjectiv (verbal), trebuie să se acorde cu complementul direct pe care îl determină. Acordul se face astfel: complementul direct trece în genitiv iar gerundivul, care este tot în genitiv, se acordă cu complementul în gen și număr.

2. Cicero in Graeciam venit **ad** claros oratores **audiendos.** (substituire prin acuzativul gerundivului).

În această variantă, complementul direct rămâne neschimbat (în acuzativ), iar gerundivul, care este tot în acuzativ, se acordă cu complementul în gen și număr.

Substituirea prin participiu

Substituirea este posibilă, așa cum am arătat, deoarece predicatul regentei – venit – este un verb de mișcare.

1. Legati venerunt pacem **petentes** = au venit soli ca să ceară pace.

Substituirea s-a făcut prin **participiul prezent** care, fiind adjectiv (verbal), s-a acordat în gen, număr și caz cu subiectul (nominativ plural masculin).

2. Legati venerunt pacem **petituri** = au venit soli ca să ceară pace.

Substituirea s-a făcut prin participiul viitor activ, care fiind de asemenea adjectiv (verbal), s-a acordat cu subiectul în gen, număr și caz.

Substituirea prin supin

Pornind de la același exemplu de mai sus, substituirea prin supin este de asemenea posibilă, verbul regent fiind un verb de mișcare – **venerunt.**

Legati venerunt pacem **petitum** = solii au venit ca să ceară pace.

195 Exerciții – Subordonata finală

Traduceți în limba latină și exprimați apoi fiecare propoziție prin toate construcțiile posibile:

1. Soldații luptau ca să apere republica.
2. Pyrrus a trimis un sol la romani ca să ceară pace.
3. Să luptăm ca să obținem victoria.
4. Am venit ca să vedem pe părinții noștri.
5. Întărim patria ca să învingem pe dușmani.

196 Exerciții – Subordonata finală

1. Ut vites poenas, ne tangas res alienas. – 2. Legem brevem esse oportet quo facilius ab imperitis teneatur. – 3. Omnium rerum cognoscendarum cupidus est. – 4. Legati venerunt ad pacem petendam. – 5. Plebes pugnaverunt quo facilius viverent. – 6. Nonnulli, ut timoris suspicionem vitent, remanent. – 7. Legimus ad locos, homines, facta cognoscendum. – 8. Dabo bene discentibus plures libros, ad legendum his diebus. – 9. Ad pacem servandam bellum parare debemus. – 10. Caesar a făcut corăbii ca să treacă fluviul trupele. – 11. Comandantul a trimis cavaleria ca să ceară ajutor de la împărat. – 12. At si hostes ultro impetum facient, parati erimus ad resistendum. – 13. Legati ad Caesarem venerunt gratulatum. – 14. Legati a Saguntinis Romam missi sunt auxilium orantes. – 15. Hic ad suam matrem it ut auxilium petat. – 16. Nostri exercitus fortiter pugnaverunt civitatem liberandi causa. – 17. Incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam. – 18. Sabini eorumque uxores et filiae Romam venerunt ludos spectatum. – 19. Barbari contenderunt ut ingentia saxa de monte in viam iacerent ad cohortes Romanas premendas. – 20. Promisit se amicos suos adducturum esse ut nostro operi intersint. – 21. Romae his diebus maneo ut officium meum faciam. – 22. Ut cives omnes audirent, consul magna voce clamavit. – 23. Fortiter pugnemus ut hostem vincamus.

Subordonata consecutivă

Exprimă un fapt realizat ca o consecință a acțiunii din regentă.

Se introduce prin conjuncțiile:

– ut	= încât, când e afirmativă	se contruiesc numai cu conjunctivul
– ut non	= încât nu, când e negativă	
– quin	= încât să nu, după o regentă negativă	

Această subordonată are de obicei în regentă corelative care o anunță:

– talis	= astfel
– tantus	= atât de mare
– tantum	= atât de mult
– tam	= atât de, așa de
– ita	= așa, astfel
– adeo	= într-atât
– satis	= destul

Uneori însă aceste corelative lipsesc din regentă, urmând ca sensul subordonatei să rezulte din context.

Exemple:

Tanta vis probitatis est, **ut** eam in hoste etiam **diligamus.** (Cic.De am. IX, 29) = atât de mare este puterea cinstei, încât o iubim chiar și la dușman.

Ita vixi, **ut non** frustra me natum **existimem.** (Cic.De sen.XXIII,84) = astfel am trăit, încât socotesc că nu m-am născut în zadar.

Nunquam tam male est Siculis, **quin** aliquid facete **dicant.** (Cic. Verr. IV, 43,95) = niciodată nu le este așa de rău sicilienilor, încât să nu spună ceva glumeț.

Vires ita me deficiebant **ut** mors propinqua mihi **videretur** = așa îmi lipseau puterile, încât mi se părea moartea apropiată.

Subordonata consecutivă mai poate fi introdusă, frecvent chiar, prin pronumele relativ **qui, quae, quod,** cu sensul: **încât.** Predicatul va fi la **conjunctiv.** (Vezi propoziția relativă circumstanțială, pag.285).

OBS. Propoziția consecutivă legată de regentă prin pronumele relativ, poate avea un sens îndoielnic – final sau consecutiv – dacă în regentă lipsește corelativul care să-l precizeze.

Exemple:

Vestrane urbs electa est ad **quam,** cum adirent ex Italia, crucem civis Romani viderent? = oare orașul vostru a fost ales (acela) în care (încât), atunci când sosesc (oameni) din Italia, să vadă chinul cetățeanului roman?

Pronumele relativ cu valoarea lui **ut consecutiv** (încât) se găsește îndeosebi în expresii ca:

– sunt qui	= sunt unii care (încât)
– reperiuntur qui – inveniuntur qui	= se găsesc unii care (încât)
– nemo est qui	= nu e nimeni care (încât)

Exemple:

Nemo est tam ignarus, **qui** id nesciat = nu e nimeni atât de nepriceput care (încât) să nu știe acest lucru.

Reperti sunt duo equites Romani **qui** te ista cura liberarent = s-au găsit doi cavaleri romani care (încât) să te scape de această grijă.

197 Exerciții – Subordonata consecutivă

1. Oppidum fortissimum erat ut non obsideri posset. – 2. Facilius homines reperiuntur qui se morti offerant. – 3. Nullus est Ephesi quin sciat. – 4. Linqua Latina tam pulchra est ut suum studium nobis vera delectatio sit. – 5. Vulpes tam dolosa fuit ut corvum deciperet. – 6. Nemo adeo ferus est ut non mitescere possit. – 7. Patriam sic diligamus ut pro ea omnia pericula suscipiamus. – 8. Ianitor carceris erat tam crudelis ut ex omnium gemitu doloreque certam mercedem sibi compararet. – 9. Parentes tam cupidi erant suos filios videndi, ut ianitori carceris magna pecunia darent. – 10. Nostri tam fortiter pugnaverunt ut hostes, quamquam ipsi pauciores erant, vincerent. – 11. Tanta Etruria opibus erat ut Italiam fama nominis sui implesset. – 12. E tribus sororibus tuis parvissima, sententia mea, adeo pulcherrima est ut eam uxorem ducere cupiam. – 13. Vires ita me deficiebant, ut mors propinqua mihi videretur.

198 Exerciții – Subordonata consecutivă

Din propozițiile juxtapuse formați o singură frază în care să apară o consecință, după modelul:

Stultus est / non intellegit ⟶ Tam stultus est ut non intellegat.

1. Hic homo stultus est / omnes, cum loquitur, rident.
2. Bene Latine loqueris / Romae natus esse videris.
3. Patronus clamat / omnes eum audiunt.
4. Discipuli bene laborabant / magister gaudebat.
5. Asinus miser erat / mori volebat.
6. Flumen altum erat / milites pedibus transire non poterant.
7. Puella pulchra est / nulla pulchrior esse potest.

199 Exerciții – Subordonata consecutivă

1. Nimeni nu este atât de crud încât să nu fie mișcat de lacrimile copilului. – 2. Sunt unii care socotesc că moartea nu este un rău. – 3. S-au găsit unii care (încât) preferă să moară decât să trăiască într-un mod nenorocit. – 4. Cine este atât de prost încât să nu știe că doi și cu doi fac patru. – 5. Nimeni nu este atât de bătrân încât să nu socotească că poate trăi un an. – 6. Nici o putere nu este atât de mare încât să nu poată să slăbească. – 7. Acest mal (țărm) este atât de plăcut încât dorim să rămânem mereu acolo. – 8. Icarus s-a apropiat astfel de soare, încât tatăl său nu l-a mai văzut. – 9. El are atâtea haine, încât nu știe numărul lor. – 10. Cât timp a avut bani, a avut o mulțime atât de mare de prieteni, încât nu-i lipseau nici sfaturile nici laudele. – 11. Vorbești bine latinește încât pari că te-ai născut la Roma. – 12. Ai noștri luptă cu curaj încât dușmanii fug părăsind armele. – 13. Elevii lucrau bine încât profesorul se bucura. – 14. Fluviul era adânc încât soldații nu puteau să-l treacă cu picioarele.

Vocabular

crud	= saevus,-a,-um	a muri	= morior,-iri,-tuus sum
a mișca	= moveo,-ēre,-i,-tum	a trăi	= vivo,-ĕre,-xi,-ctum
a socoti	= puto,-are,-avi,-atum	prost	= stultus,-a,-um
rău	= malum,-i	a slăbi	= debilito,-are,-avi,-atum
bătrân	= senex, senis	a rămâne	= maneo,-ēre,-si,-sum
mal (țărm)	= litus,-oris (s.n.)	a se apropia	= accedo,-ĕre,-essi,-essum
soare	= sol,-is	bani	= pecunia,-ae
haină	= vestis,-is	a vorbi	= loquor,-i,-cutus sum
a lipsi	= deficio,-ĕre,-feci,-fectum	cu curaj	= fortiter
a părăsi	= relinquo,-ĕre,-liqui,-lictum	fluviu	= flumen,-inis (s.n.)
a trece	= trece = transeo,-ire,-ii,-=itum	adânc	= altus,-a,-um
în mod nenorocit	= misere	picior	= pes, pedis

Subordonata comparativă

Exprimă o acțiune sau un fapt cu care se compară acțiunea din regentă, aceasta constituind primul termen al comparației, iar subordonata comparativă al doilea termen al comparației.

Acțiunea poate fi reală cu predicatul la indicativ sau ireală (presupusă) cu predicatul la conjunctiv.

Se introduce prin conjuncțiile:

a. ut, velut, sicut, quemadmodum — după cum, cum, precum ⟶ cu indicativul
ca și cum ⟶ cu conjunctivul

b. ut si, valut si, quasi, tanquamsi } ca şi cum, ca şi când ⟶ cu conjunctivul

c. pronumele: qualis = precum; quantus = cât de mare
quot = cât, câţi, cu cât
adverbele: quo, quam, atque, ac, eo, quotiens, quanto } = ca, decât

În acest caz, în regentă există de obicei corelative care anunţă comparativa ca: **talis, tantum, tot, tam, eo, totiens**, etc. = aşa, atât, cu atât.

d) subordonatele de superioritate sau inferioritate depind de un comparativ (adjectiv sau adverb) şi se introduc prin adverbul **quam** = decât, urmat de indicativ sau conjunctiv.

Exemple:

a) Ego ita ero, **ut** me esse **oportet**. (Plaut Men.891) = eu voi fi astfel aşa cum trebuie să fiu.
Ut sementem **feceris**, ita metes. (Cic.De or.II,261) = cum vei semăna aşa vei culege.
Ibam forte via Sacra, **sicut** meus **est mos**. (Hor.Sat.I,9) = mergeam din întâmplare pe calea sacră după cum mi-e obiceiul.

b) Athenae, **velut si** patria eloquentiae **fuissent**, praestantissimos oratores habuerunt = Atena, ca şi cum ar fi fost patria elocinţei, a avut oratori foarte distinşi.
Quid ego his testibus utor, **quasi** res dubia aut obscura **sit**? (Cic.Caecil.4) = de ce să mă folosesc de aceşti martori, ca şi cum faptul ar fi îndoielnic sau neclar?

c) **Quot** homines, tot sententiae. (Ter.Phorm.454) = câţi oameni atâtea păreri.
Quo maior gloria, **eo** propior invidia. (T.L.XXXV,10) = cu cât este gloria mai mare, cu atât mai aproape este invidia.
Aliter de aliis **ac** de nobis **iudicamus** = despre alţii gândim altfel decât despre noi.
Multi non tales sunt **quales videntur** = mulţi nu sunt aşa cum par.
Hodie tot sumus **quot** heri = azi suntem tot atâţi cât ieri.
Talis est filius **qualis** pater = aşa este fiul ca şi tatăl.

d) Ne plura polliceamur **quam** praestare **possumus** = să nu promitem mai multe decât putem să îndeplinim.
Plus valent argumenta **quam** testes = mai mult valorează dovezile decât martorii.

Depugna potius **quam servias**. (Cic.Ad Att.VII,7) = luptă mai bine decât să fii sclav.
Canis timidus vehementius latrat **quam mordet**. (Q.Curt.VII,4) = câinele fricos mai tare latră decât muşcă.

200 Exerciţii – Subordonata comparativă

1. Haec ita sunt sicut exposuit. – 2. Ut ager quamvis fertilis sine cultura fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus. – 3. Quot caelum stellas, tot habet, tua Roma puellas. – 4. Sic salutas quasi dudum non videris. – 5, Feram ut potero. – 6. Homines quo plura habent, eo cupiunt ampliora. – 7. Talis hominis fuit oratio, qualis vita. – 8. Quanto plus potes, eo moderantius imperio uti debes. – 9. Quantum potes, tantum aude. – 10. Sequani, absentis Ariovisti crudelitatem, velut si coram adesset, horrebant.

201 Exerciţii – Subordonata comparativă

1. În timpul războiului Hannibal trăia ca şi cum ar fi fost soldat de rând. – 2. După cum Demostene a strălucit prin elocvenţă, în Grecia, tot astfel Cicero a fost cel mai mare orator roman. – 3. Cu cât este mai gravă boala, cu atât se caută un medic mai renumit. – 4. După cum am primit de la strămoşi, aşa să transmitem urmaşilor. – 5. Cum e călăreţul, aşa este şi calul. – 6. Se găsesc cu mult mai puţini oratori buni decât poeţi buni. – 7. Să trăieşti astfel cu inferiorul, cum ai vrea ca superiorul să trăiască cu tine. – 8, Aşa scrie, cum vorbeşte. – 9. Suntem impresionaţi de dragostea părinţilor când sunt de faţă, după cum suntem mâhniţi când ei lipsesc. – 10. Sunt popoare care nu trăiesc aşa cum obişnuim noi să trăim.

Vocabular

soldat de rând	= gregarius miles	puţin	= paucus,-a,-um
a străluci	= enitesco,-ĕre,-ui	a vorbi	= loquor,-i,-cutus sum
a primi	= accipio,-ĕre,-epi, ptum	a impresiona	= moveo,-ĕre,-vi,-tum
urmaşi	= posteri,-orum	cal	= equus,-i
călăreţ	= eques,-itis	a trăi	= vivo,-ĕre,-xi,-ctum
boală	= morbus,-i	a fi mâhnit	= conficior,-i,-fectus sum
grav	= gravis,-e	a obişnui	= consuesco,-ĕre,-evi,-etum
strămoşi	= maiores,-um	a transmite	= trado,-ĕre,-didi,-ditum

Propoziţii subordonate care încep cu pronumele relativ

Propoziţii relative circumstanţiale

Propoziţia relativă în care este exprimat gândul altei persoane sau în care apar diferite nuanţe de scop, cauzale, etc. are predicatul la **conjunctiv**.

În acest caz, această propoziţie devine o relativă circumstanţială, care poate fi: **cauzală, concesivă, condiţională, finală** sau **consecutivă**. Deci, în locul

conjuncțiilor respective cu care se introduc de obicei aceste propoziții, apare pronumele relativ **qui, quae, quod**, însă cu înțelesul acestor conjuncții.

Deoarece acest pronume determină tot un nume, el se va acorda cu acesta în număr și gen, cazul fiind acela al funcției pe care o are în propoziție. Se traduce fie prin pronume relativ, fie prin conjuncția corespunzătoare nuanței pe care o exprimă.

REȚINEȚI: Când o subordonată începe cu **pronumele relativ** iar predicatul este la **conjunctiv**, aceasta va fi una din cele cinci propoziții posibile.

Exemple:

Subordonate relative circumstanțiale de cauză

O, fortunate adulescens, **qui** tuae virtutis Homerum praeconem **inveneris**! (Cic. Arch.24) = O, fericit tânăr care (fiindcă) ți-ai găsit pe Homer crainic al virtuții tale.

O, magna vis veritatis, **quae** facile se per se ipsam **defendat**. (Cic. Cael.63) = O, mare putere a adevărului, fiindcă el se apără ușor prin sine însuși.

Philosophiae magnam gratiam habeo, **quae** me contra fortunae impetus **armet** = am o mare mulțumire din partea filozofiei, fiindcă mă întărește împotriva atacului soartei.

Caninius fuit enim mirifica vigilantia, **qui** suo toto consulatu somnum non **viderit**. (Cic. Ad fam.VII,30) – Caninius a fost de o vigilență uimitoare, el care (fiindcă) în tot consulatul său n-a cunoscut somnul.

Tibi gratias ago, **qui** optimum mihi consilium **dederis** = îți mulțumesc fiindcă mi-ai dat cel mai bun sfat.

N.B. În afară de pronumele relativ, se mai folosesc cu conjunctivul și următoarele locuțiuni conjuncționale care au tot sens cauzal:

- quippe qui = ca unul care
- ut qui = cum e firesc de la unul care
- utpote qui = cum e cu putință de la unul care
- praesertim qui = mai ales fiindcă el

Exemple:

Demosthenem admiramur, **quippe qui** patriae amantissimus **fuerit** = îl admirăm pe Demostene ca unul care a fost foarte iubitor de patrie.

Nihil umquam mali loquar de magistro, **praesertim qui** carum me semper fuisse **sciam** = niciodată nu voi vorbi de rău despre profesor, mai ales fiindcă știu că mi-a fost totdeauna drag.

Solis candor illustrior est quam ullius ignis, **quippe qui** in immenso mundo tam longe lateque **colluceat** = strălucirea soarelui este mai luminoasă decât orice foc, ca unul care strălucește în întreaga lume în lung cât și în lat.

Subordonate relative circumstanțiale concesive

Galba, **qui** in collegium sacerdotum **esset**, iudicio publico est condemnatus = Galba, deși era în colegiul preoților, a fost condamnat prin judecată publică.

Tibi auxilio venio ego, **qui** ipse auxilio **egeam** = eu îți vin în ajutor cu toate că sunt lipsit eu însumi de ajutor.

Tum Cethegus, **qui** paulo ante aliquid **respondisset**, ... repente conticuit. (Cic.In Cat.III,10) = atunci Cethegus care (deși) răspunsese ceva... pe neașteptate a tăcut.

Croesus **qui** ditissimus **esset**, non beatam vitam vivebat = Croesus, deși era foarte bogat, nu trăia o viață fericită.

Oppidum, **quod** duo milia militum **defenderent**, tamen captum est = deși îl apărau două mii de soldați, orașul a fos totuși cucerit.

Egomet, **qui** sero ac leviter Graecas litteras **attigissem**, tamen complures Athenis dies sum commoratus. (Cic.De orat.I, 18, 82) = Chiar eu, deși am cunoscut târziu și superficial literatura greacă, totuși am zăbovit la Atena mai multe zile.

Subordonate relative circumstanțiale condiționale

Qui videret ... urbem captam diceret. (Cic.Verr.IV,52) = dacă ar vedea, ar spune că este un oraș cucerit.

Qui deum esse **neget**, eum hominem esse vix putem = dacă el neagă că există Dumnezeu, abia consider că este om.

Subordonate relative circumstanțiale finale

Delectus sum ab universa provincia, **qui** eius iura fortunasque **defenderem**. (Cic.In Caec.div.65) = am fost ales de toată provincia ca să-i apăr drepturile și averile.

Legati missi sunt **qui** pacem **peterent** = au fost trimiși soli ca să ceară pace.

Missi sunt **qui consulerent** Apollinem = au fost trimiși să-l consulte pe Apollo.

Dareus pontem fecit in Istro flumine, **quo** (= ut eo) copias **traduceret** = Dareus a făcut un pod peste fluviul Istru ca să treacă trupele.

Te arcessivi **qui** mihi auxilio **esses** = te-am chemat pe tine care (ca să) să-mi fii în ajutor.

Subordonate relative circumstanțiale consecutive

Nec quisquam est tam opulentus **qui** mihi **obsistat** in via. (Plaut Curc.254) = nu e nimeni așa de puternic care (încât) să-mi stea în cale.

Nullus dolor est **quem** non longinquitas temporis **minuat** ac **molliat**. (Cic. Ad fam. IV,5) = nu există nici o durere pe care (încât) durata timpului să n-o micșoreze și să n-o domolească.

Nulla est enim tanta vis **quae** non ferro ac viribus frangi **possit**. (Cic.Pro Marc.II,3) = nu există nici o forță atât de mare care (încât) să nu poate fi înfrântă prin fier sau putere.

Nullus aptior erat, **qui** de senectute **loqueretur**, quam Cato = nici unul nu este mai potrivit, care (încât) să vorbească despre bătrânețe, decât Cato.

Narrasti rem **quam** intellegere non **possim** = ai povestit un lucru pe care (încât) nu-l pot înțelege.

Circum tam magnum struxit, **qui** plurimos spectatores **caperet** = a construit un circ atât de mare care (încât) cuprindea foarte mulți spectatori.

Nihil est in natura **quod** homini simile **sit** = nu este nimic în natură care (încât) să fie asemănător omului.

Inventi sunt **qui** mori **mallent** quam misere vivere = s-au găsit unii care (încât) preferă să moară decât să trăiască în nenorocire.

Quis tam stultus est **qui nesciat** duo et duo quattuor esse = cine este atât de prost care (încât) să nu știe că doi și cu doi fac patru.

CONSECUTIO TEMPORUM
(Concordanța timpurilor)

Între propozițiile subordonate și regentele lor pot exista trei raporturi temporale:

- simultaneitate (coincidență) – când acțiunea subordonatei se petrece în același timp cu cea din regentă;
- anterioritate (precedență) – când acțiunea subordonatei are loc înaintea acțiunii din regentă;
- posterioritate (succedență) – când acțiunea subordonatei va avea loc ulterior acțiunii din regentă.

Deci raportul temporal este precizat de timpul predicatului din subordonată.

Regulile care stabilesc la ce timp al modului **conjunctiv** va sta predicatul unei subordonate pentru a arăta unul din cele trei raporturi temporale, constituie **„consecutio temporum"**.

În limba latină această „consecutio" se aplică numai la propozițiile subordonate care se construiesc cu **conjunctivul**.

N.B. Aceste reguli se aplică în mod strict numai la subordonatele mai strâns legate de regentele lor, cum sunt:
– completivele conjunctivale – interogativele indirecte – subordonatele finale
În subordonatele consecutive și condiționale ireale nu se aplică „consecutio temporum".

Regulile concordanței timpurilor sunt prevăzute în următorul tabel:

Regula	Timpul în regentă	Timpul în subordonată		
		Acțiune simultană cu cea din regentă	Acțiune anterioară celei din tegentă	Acțiune posterioară celei din regentă
I.	Prezent sau viitor	Conjunctiv prezent	Conjunctiv perfect	A. Conj. prezent al conj. perifrast. active, dacă verbul este activ B. Conjunctiv prezent, dacă verbul este pasiv
II.	Trecut (imperfect, perfect sau m.m.c.p.)	Conjunctiv imperfect	Conjunctiv mai mult ca perfect	C. Conjunctiv imperfect al conj. perifrast active, dacă verbul este activ. D. Conjunctiv imperfect, dacă verbul este pasiv.

Exemple:

În regentă		În subordonată			
			Simult.	Anteriorit.	Posterioritate
I.Prez. Viit.	Nescio Nesciam (Nu știu, nu voi ști)	quis cine	mittat trimite	miserit a trimis	A. missurus sit B. mittatur A. va trimite B. va fi trimis
II. Imperf. Perf. M.m.c.p	Nesciebam Nescivi Nesciveram (Nu știam Nu am știut Nu știusem)	quis cine	mitteret trimitea	misisset trimisese	C. missurus esset D. mitteretur C. va fi trimis D. va fi trimis

OBS. Când acțiunea subordonatei este posterioară (ulterioară) față de cea din regentă, în mod obișnuit se folosesc formele proprii exprimării **simultaneității**. (vezi pct.B și D de mai sus). Dacă însă autorul vrea să scoată în evidență ideea de posterioritate, atunci folosește **conjugarea perifrastică activă**.

Exemple:

1. **Raport de simultaneitate**

– Caesar equitatum **praemittit** qui **videant** ... (Caes,B.G.I,15) = Caesar trimite înainte cavaleria ca să vadă... (Prezent în regentă – Conjunctiv prezent în subordonată).

– **Impetrabis** a Caesare ut tibi abesse **liceat**. (Cic.Ad Att.IX,2,1) = vei obține de la Caesar ca să-ți fie permis a absenta. (Viitor în regentă – Conjunctiv prezent în subordonată).

– **Rogavi** te ut mihi **diceres** = te-am rugat să-mi spui. (Perfect în regentă – Conjunctiv imperfect în subordonată).

2. **Raport de anterioritate**

– Non **dubitamus** quin sapientes felices **fuerint** = nu ne îndoim că cei înțelepți au fost fericiți. (Prezent în regentă – Conjunctiv perfect în subordonată).

– Haud quisquam **quaeret** ... quid **venerim**. (Plaut Amph.130) = nimeni nu va întreba ... de ce am venit. (Viitor în regentă – Conjunctiv perfect în subordonată).

– Cicero consul **reperit** quid consilii Catilina **cepisset** = consulul Cicero a descoperit ce hotărâre luase Catilina. (Perfect în regentă – Conjunctiv m.m.c.p. în subordonată).

3. **Raport de posterioritate**

– **Rogo** te ut mihi dicas qua de causa ad me non **venturus sis** = te rog să-mi spui de ce nu vei veni la mine. (Prezent în regentă – Conjunctiv prezent perifrastica activă în subordonată).

– **Rogavi** te ut mihi diceres qua de causa ad me non **venturus esses** = te-am rugat să-mi spui de ce nu vei veni la mine. (Perfect în regentă – Conjunctiv imperfect perifrastica activă în subordonată).

– Non **dubito** quin haec res mox **conficiatur** = nu mă îndoiesc că acest lucru se va isprăvi curând. (Prezent în regentă – Conjunctiv prezent pasiv în subordonată – vezi pct.B din tabel).

– Non **dubitabam** quin haec res mox **conficeretur** = nu mă îndoiam că acest lucru se va isprăvi curând. (Imperfect în regentă – Conjunctiv imperfect pasiv în subordonată – vezi pct.D din tabel).

202 Exerciții – Consecutio temporum

Traduceți în latină aplicând regula concordanței:

1. Puțini vor fi care (încât) să susțină atâtea eforturi. – 2. Am uitat ce am spus la început. – 3. Spusese soldaților să rămână în tabără. – 4. Sfătuiește să nu-și pună încrederea în Caesar. – 5. Voi răspunde unui prieten care întreabă unde am fost. – 6. N-a fost îndoielnic pentru nimeni că tabăra va fi luată de dușmani. – 7. Nu mă îndoiesc că i-ai spus din ce cauză nu vei merge la el. – 8. Adesea s-a întâmplat să greșim. – 9. Se temea că vor veni hoții. – 10. Haeduii, fiindcă nu puteau să se apere de helveți, au trimis soli la Caesar.

REȚINEȚI: Stabiliți în primul rând timpul verbului din regentă, apoi raportul dintre acțiuni și, în fine, timpul verbului subordonatei.

Vocabular:

a susține = sustineo,-ēre,-ui
a rămâne = maneo,-ēre,-si,-sum
a întreba = interrogo,-are,-avi,-atum
a greși = erro,-are,-avi,-atum
a uita = obliviscor,-i, oblitus sum
a sfătui = admoneo,-ēre,-ui,-itum
îndoielnic = dubium,-ii
a merge = eo, ire, ivi (ii), itum
hoț = fur, furis
efort = labor,-oris
încredere = fiducia,-ae
a se îndoi = dubito,-are,-avi,-atum
a apăra = defendo,-ĕre,-di,-sum
început = initium,-ii
a pune = pono,-ĕre, posui, positum
a lua = capio,-ĕre, cepi, captum
s-a întâmplat = accedit
helveți = Helvetii,-orum

CONSTRUCȚIILE PARTICIPIALE

Subordonatele: **temporale, cauzale, concesive** și **condiționale** pot fi substituite prin participii cu valoare predicativă. Aceste construcții participiale sunt foarte mult folosite de scriitorii latini, atât pentru conciziune cât și pentru varietatea stilului.

Participiala relativă

Când propoziția subordonată (cele de mai sus inclusiv **finala**) nu are propriul ei subiect, acesta aflându-se și în regentă fie ca subiect, fie cu altă funcție sintactică, subordonata poate fi substituită prin construcția **participială relativă** sau **participium coniunctum** (de la verbul coniungo, -ĕre = a lega, a uni).

Cum se face substituirea:

– conjuncția de legătură cu regenta se înlătură.

– predicatul se pune la **participiul prezent** dacă acțiunea este **simultană** cu a verbului regent, sau la **participiul perfect pasiv** dacă acțiunea este **anterioară** celei din regentă. Pentru acțiunea **posterioară** verbului regent se pune **participiul viitor activ.**

ATENȚIE: participiul fiind adjectiv (verbal) se acordă cu cuvântul din regentă pe care îl determină, în gen, număr și caz.

Un participium coniunctum (participiala relativă) se traduce:

– printr-una din cele cinci subordonate; contextul arată care anume este cea mai potrivită.

– prin gerunziu, dacă nu se poate determina de la început felul subordonatei substituite, ex. **vincens, vincentes** = învingând; **victus, victi** = fiind învins, fiind învinși.

Exemple:

– Aliam nunc **mihi** orationem **despoliato** praedicas. (Plaut Asin. 204) = îmi ții acum altă cuvântare după ce am fost jefuit. (Temporală)

– Porsenna, primo conatu **repulsus**, in plano castra posuit. (T.L.II,10) = Porsenna, după ce a fost respins (fiind respins) la prima încercare, a așezat tabăra în câmpie. (Temporală).

– Ita **pugnans**, post paulum concidit. (Caes.B.G.VII,50,1) = în timp ce luptă (luptând) astfel, după puțin timp a căzut. (Temporală).

– Rides nos, Coracine, nil **olentes**. (Mart.VI,55,4) = râzi de noi, Coracine, fiindcă nu mirosim a nimic (nemirosind). (Cauzală).

– Iam **victi** vicimus. (Plaut Cas.510) = am învins deși am fost învinși (fiind învinși). (Concesivă).

– Hostes aliquos ex navi **egredientes** conspexerunt. (Caes.B.G.IV,26,2) = dușmanii au zărit pe unii când ieșeau (ieșind) din corabie. (Temporală).

– Romani saepe ab Hannibale **victi** nunquam desperaverunt = romanii fiind învinși (deși au fost învinși) adesea de Hannibal, nu și-au pierdut niciodată nădejdea. (Concesivă).

Participiala absolută (ablativul absolut)

Când subiectul subordonatei temporale, cauzale, concesive sau condiționale (finala NU) nu se află cu nici o funcție sintactică în regentă, având deci propriul ei subiect, subtituirea se face prin construcția **participială absolută**, numită în mod curent **ablativ absolut.**

Cum se face subtituirea:

– conjuncția de legătură cu regenta se înlătură.

– subiectul subordonatei se pune în ablativ.

– predicatul se pune la participiul prezent dacă verbul este activ (simultaneitate) sau la participiul perfect dacă verbul este pasiv (anterioritate), rareori la participiul viitor; participiul fiind un adjectiv (verbal), se va acorda cu subiectul în gen, număr și caz (abl.)

REȚINEȚI: Atât subiectul cât și predicatul vor fi totdeauna în cazul ablativ. Dacă există și un nume predicativ, acesta va fi tot în ablativ, acordat cu subiectul în gen și număr.

Având în vedere faptul că nu este totdeauna ușor de stabilit, de la început felul subordonatei, această construcție se poate traduce după cum urmează:

a) prin gerunziu când predicatul este la participiu prezent sau cu „fiind" înainte când predicatul este la participiul perfect pasiv (fiind învins, fiind ocupat, etc.)

b) participiul este înlocuit printr-un substantiv din familia verbului respectiv însoțit de o prepoziție (sub, în, la, după), iar subiectul din ablativ trece în cazul genitiv.

Exemple:

Augusto regnante	=	domnind Augustus (a) sub domnia lui Augustus (b) pe când domnea Augustus (temporală)
Vulnerato milite	=	soldatul fiind rănit (a) după rănirea soldatului (b) după ce soldatul a fost rănit (temporală)

OBS. Când predicatul este chiar verbul esse, acesta nu se exprimă deoarece nu are participiu. În acest caz ablativul absolut va fi format din subiect și numele predicativ.
Ex. **Me puero** = când eram copil (eu fiind copil)
Plautus mortuus est Catone censore (Cic.Brut.XV) = Plautus a murit când Cato era cenzor (fiind cenzor).

Exemple:

– **Bellum Gallicum, Caesare imperatore**, gestum est = când Caesar era comandant, s-a purtat războiul galic.

– **Natura duce**, errari nullo pacto potest. (Cic.Leg.I,20) = dacă este conducător natura, nu se poate greși cu nici un chip.

– Natus est Augustus, **Cicerone et Antonio consulibus** = Augustus s-a născut când erau consuli (fiind consuli) Cicero și Antonius.

– **Verona audiente** licet ut dicam. (Mart.I, 7, 2) = cu toate că Verona mă aude (auzind), e permis să o spun.

– **Deficientibus pecuniis**, omnia deficient = dacă lipsesc banii, toate vor lipsi.

– **Coniuratis** pugiones **parantibus**, Caesar in senatum veniebat = în timp ce conspiratorii pregăteau pumnalele, Caesar venea spre senat.

– **Sublata causa**, tollitur effectus = dacă este înlăturată cauza, este înlăturat efectul.

IMPORTANT DE REȚINUT:

Uneori participium coniunctum sau ablativul absolut pot fi traduse prin **substantive și locuțiuni prepoziționale**:

– Moriens = cu limbă de moarte
– Mortuus = după moarte
– Sperans = în speranța de a...
– Timens, metuens, veritus = de frică
– Lacrimans = cu lacrimi în ochi
– Expertus scio = știu din experiență
– Sol oriens, occidens = răsăritul, apusul soarelui
– Sicilia Sardiniaque amissae = pierderea Siciliei și Sardiniei
– Caesar occisus = asasinarea lui Caesar
– Clamor approbantium et admirantium = strigăte de aprobare și admirație
– Ante (post) Christum natum = înainte de (după) nașterea lui Christos
– Ab Urbe condita = de la întemeierea Romei
– Romulo regnante = pe timpul domniei lui Romulus
– Sole oriente = la răsăritul soarelui
– Infecta re = fără ispravă
– Re incognita = fără cercetare
– Me approbante = cu aprobarea mea
– Diis volentibus = cu voia zeilor

– Te absente = în lipsa ta
– Vobis orantibus = în urma rugăminților voastre
– Deo adiuvante = cu ajutorul lui Dumnezeu

203 Exerciții – Construcții participiale

1. Regibus exactis Romae consules creabantur. – 2. Caesar insidias veritus, exercitum castris continuit. – 3. Curio ad focum sedenti magnum auri pondus Samnites adtulerunt. – 4. Interdiu stellas non videmus solis luce obscuratas. – 5. Gallis fortiter pugnantibus, dux ipse in prima acie erat. – 6. Legatis de hac re certioribus factis, dux cum suis copiis hostibus obviam profectus est. – 7. Xerxes, interfectis sacerdotibus, Athenas incendio delevit. – 8. Nostri, eruptione facta, multis eorum interfectis, capto etiam nobili duce, suos incolumes reduxerunt. – 9. Tot milia latrocinantur, morte proposita. – 10. Caesar eas res, pluribus praesentibus, tractari nolebat. – 11. Feliciter ducentis legionibus Romanis, ille vir se dignum praebuit qui rempublicam administraret. – 12. Auro loquente omnis ratio inanis est.

204 Exerciții – Construcții participiale

1. Când soarele răsare, stelele fug. – 2. După ce s-a dat semnalul, toți cetățenii s-au adunat în for. – 3. Când se întoarce primăvara, se întorc păsările migratoare. – 4. Deoarece planul a fost cunoscut, Caesar a dus armata spre fluviu. – 5. Caesar, cu toate că fusese făcut un drum lung, s-a îndreptat spre orașul Noviodunum. – 6. Deoarece timpul a fost terminat, profesorul a ieșit din sală. – 7. Pe Catilina, fiindcă tulbura statul, senatul l-a condamnat la moarte. – 8. Dacă voi face aceasta, voi trăi mai bine. – 9. După ce soldații au fost îmbărbătați, Caesar a început lupta. – 10. Helveții împinși de lipsa tuturor lucrurilor, au trimis soli la Caesar pentru supunere.

Vocabular

a răsări = orior,-iri,-tus sum
primăvara = ver, veris
fluviu = flumen,-inis
a termina (epuiza) = exhaurio,-ire,-si,-stum
a începe = committo,-ĕre,-si,-ssum
supunere = deditio,-onis
a se întoarce = redeo,-ire,-ii,-itum
sală = aula,-ae
a ieși = exeo,-ire,-ii,-itum
luptă = proelium,-ii
a cunoaște = cognosco,-ĕre,-novi,-itum
a se aduna = convenio,-ire,-veni,-ventum
plan = consilium,-ii
a se îndrepta = contendo,-ĕre,-di,-tum
a tulbura = vexo,-are,-avi,-atum
a împinge = adduco,-ĕre,-xi,-ctum
semnal = signum,-i
migrator = migrans,-tis
a face = conficio,-ĕre,-feci,-fectum
a îmbărbăta = admoneo,-ēre,-ui,-itum
lipsă = inopia, -ae

205 Exerciții – Construcții participiale

Traduceți grupele de cuvinte subliniate:
1. **Oratione audita**, cetățenii au rămas uimiți.
2. **Litteris consulis lectis**, senatorii se întrebau ce a vrut să zică.
3. **Romulo interfecto**, senatorii au zis că el a dispărut.

4. **His rebus nuntiatis**, ce va face populația?
5. **Castris relictis**, coloana întreprinde o retragere dificilă.
6. **Urbe capta**, soldații au primit odihnă.
7. **Hannibale victo**, cartaginezii au cerut pace.

Vocabular

a uimi = obstupefacio,-ĕre,-feci,-factum
a întreba = quaero,-ĕre,-sivi,-situm
coloană = ordo,-inis
odihnă = otium,-ii
a cere = peto,-ĕre,-ii,-itum
a rămâne = maneo,-ēre,-si,-sum
a dispărea = evanesco,-ĕre,-cui
populație = multitudo,-inis
a întreprinde = conor,-ari,-atus sum
retragere = regressus,-us
cartaginezi = Carthaginienses,-ium

206 Exerciții – Construcții participiale

1. După ce dictatorul a fost ucis, a reînceput războiul civil. – 2. După cucerirea Corinthului, foarte multe lucruri prețioase au fost jefuite de romani. – 3. Când omul îmbătrânește, îmbătrânesc și simțurile. – 4. Dacă se schimbă numele, despre tine se povestește. – 5. Deoarece ai noștri rezistau, dușmanii au cerut ajutor. – 6. După ce dușmanii au fost învinși, legiunile se întorc acasă. – 7. Când aurul vorbește, orice rațiune este zadarnică.

Vocabular

a ucide = occido,-ĕre,-di,-sum
a reîncepe = redintegro,-are,-avi,-atum
a îmbătrâni = senesco,-ĕre,-ui
a schimba = muto,-are,-avi,-atum
a povesti = narro,-are,-avi,-atum
a se întoarce = redeo,-ire,-ii,-itum
zadarnic = inanis,-e
dictator = dictator,-ris
a cuceri = capio,-ĕre, cepi, captum
a jefui = rapio,-ĕre,-ui,-tum
simț = sensus,-us
nume = nomen,-inis
a rezista = resisto,-ĕre,-titi,-titum
legiune = legio,-onis
a vorbi = loquor,-i,-cutus sum

STILUL DIRECT și STILUL INDIRECT
(Oratio recta – Oratio obliqua)

Când se reproduc întocmai cuvintele cuiva, avem **stilul direct (oratio recta)**.

Ex. – Etenim si mecum patria loquatur: „M. Tulli, quid agis?" = căci dacă patria ar vorbi cu mine: „M. Tullius, ce faci?"

– Solo dixit: „Nemo ante mortem beatus est praedicandus". = Solon a zis: „Nimeni înaintea morții nu trebuie să spună că e fericit".

Vorbirea directă este indicată prin ghilimele.

Stilul indirect (oratio obliqua) citează vorbele cuiva făcându-le dependente de un verb declarandi sau sentiendi, care poate fi uneori subînțeles.

Ex. Solo dixit neminem ante mortem beatum esse praedicandum = Solon a zis că nimeni nu trebuie să spună că e fericit înaintea morții.

Propozițiile din **oratio obliqua** se construiesc după următoarele două reguli:

1. Propozițiile principale narative și enunțiative se pun la **acuzativ cu infinitiv**.

Ex. Dux **se** legatos **misisse** dixit = comandantul a zis că a trimis soli.

2. Toate celelalte propoziții au predicatul la **conjunctiv**. În această categorie intră propozițiile principale imperative, interogative și toate propozițiile subordonate. În toate cazurile se aplică regula „**consecutio temporum**".

Iată un text redat în cele două stiluri:

Stil direct	**Stil indirect**
Haec Caesar ab Ariovisto postulabat: „Primum ne quam multitudinem hominum amplius trans Rhenum in Galliam **traduxeris**; deinde obsides quos **habes** ab Haeduis, **redde**; neve Haeduos iniuria **lacessiveris** neve sociis eorum bellum **intuleris**." Ariovistus Caesari respondit: „Quid mihi **vis**? Cur in meas possessiones **venis**? Ariovistus dixit Caesari: „**Ego** prius in Galliam **veni** quam **tu**. Quid tibi vis? Cur in **meas** possessiones **venis**?	Haec Caesar ab Ariovisto postulabat: primum ne quam multitudinem hominum amplius trans Rhenum in Galliam **traduceret**; deinde obsides, quos **haberet** ab Haeduis, **redderet**; neve Haeduos iniuria **lacesseret** neve sociis eorum bellum **inferret**. Ariovistus Caesari respondit: Quid sibi **vellet**? Cur in suas possessiones **veniret**? Ariovistus dixit Caesari: **Se** prius in Galliam **venisse** quam **illum**. Quid sibi **vellet**? Cur in **suas** possessiones **veniret**?

Pronumele personal de **pers. I** din stilul direct, se exprimă în stilul indirect prin reflexivul **sui, sibi, se, suus** și prin **ipse** (când e la nominativ) accentuat.

Ex. Ariovistus respondit: si **ipse** Caesari non praescriberet, quemadmodum **suo** iure uteretur, non oportere **sese** a Caesare in **suo** iure impediri (Caes.B.G.I, 3,6)= Ariovistus a răspuns: dacă el însuși nu i-ar fi arătat înainte lui Caesar cum să se folosească de dreptul său, că nu se cade să fie împiedicat de Caesar în privința dreptului său.

Pronumele de persoana a **II-a** (tu, vos) din stilul direct, se exprimă în stilul indirect prin **ille** sau **is** și **hic**.

Pronumele de persoana a **III-a** se exprimă de obicei prin **is** dar și prin **ille**.

DE REȚINUT: 1. Dacă verbul propoziției principale este la un timp trecut, atunci în propoziția subordonată imperfectul conjunctiv se traduce uneori prin viitorul I iar mai mult ca perfectul conjunctiv prin viitorul I sau II.

Ex. – Si pacem populus Romanus cum Helvetiis **faceret**, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar **constituisset** atque esse **voluisset** = dacă poporul roman va face pace cu helveții, atunci helveții vor merge în acea parte și vor fi acolo unde îi **va așeza** Caesar și unde **va voi** ca ei să fie.

2. Verbul **inquam, inquit** = zic, zice, se folosește când sunt redate direct cuvintele cuiva (stil direct) și este totdeauna intercalat în vorbire.

Ex. Virtus, virtus, **inquam**, et conciliat amicitias et conservat. (Cic.De am.27,100) = virtutea, virtutea, zic, și împacă prieteniile și le păstrează.

Verbul **aio, ait** = zic, zice, se folosește de obicei în stilul indirect cu subiectul lângă el; în stilul direct se întâlnește numai **ut ait, ut aiunt** = cum, după cum se zice, și anume intercalat.

Ex. – Lupum dedi, **ut aiunt**, custodem ovibus = am pus, cum se zice, pe lup păzitor la oi.

– Stomacho, **ut ait** Homerus, nihil est impudentius = nimic nu este mai nerușinat ca stomacul, cum zice Homer.

ORDINEA CUVINTELOR ÎN PROPOZIȚIE
(Topica)

Legătura dintre cuvinte în limba latină, respectiv funcția fiecărui cuvânt, este indicată de terminații (desinențe) ale declinărilor și conjugărilor. Pentru acest motiv, ordinea cuvintelor în propoziție nu are o valoare gramaticală, ele putând fi așezate mai liber decât în limbile moderne. Astfel propoziția românească: „Profesorul laudă pe elev" se poate traduce: Magister discipulum laudat, sau Discipulum laudat magister, sau Laudat magister discipulum. Înțelesul rămâne același pentru că este determinat nu de ordinea cuvintelor ci, așa cum am arătat, de terminații (desinențe).

Totuși și în latinește ordinea cuvintelor nu este chiar întâmplătoare, pentru că prin această ordine scriitorul urmărește să redea anumite nuanțe ale gândirii, anumite efecte stilistice.

În general ordinea cuvintelor într-o propoziție poate fi de două feluri:

1. Ordinea gramaticală (obișnuită, normală)
2. Ordinea retorică, nuanțată (inversiunea)

În ordinea gramaticală, regula este ca subiectul să stea în fruntea propoziției iar predicatul la sfârșit.

Ex. **Germani** multum ab hac consuetudine **differunt**. (Caes.B.G.VI,21)= Germanii se deosebesc mult de acest obicei.

Ordinea retorică (inversă) se abate de la regula de mai sus și are scopul să scoată în evidență anumite idei pe care scriitorul pune un accent deosebit.

Ex. Aliud iter habemus **nullum** = nu avem nici un alt drum. (Se pune accentul pe faptul că într-adevăr nu există nici un alt drum).

Cu privire la ordinea cuvintelor în propoziția latină se pot da câteva reguli:

1. **Adjectivul** stă înaintea substantivului sau în urma lui. Primul caz are o importanță mai mare. Când zicem: „Domus pulchra" = casă frumoasă, este o exprimare rece, fără nici o nuanță. Când zicem: „Pulchra domus" = frumoasă casă, este o exprimare nuanțată, admirativă.

2. **Atributul genetival** urmează aceeași regulă ca și adjectivul.

Ex. **Corporis** voluptates = plăcerile trupului.
Salus **reipublicae** = salvarea republicii.

3. **Apoziția** se pune de obicei în urma substantivului determinat, în special când are și ea o determinare.

Ex. Homerus poeta, Dionysius Tyrannus, Alexander, rex Macedonum.

4. **Numeralele cardinale** și **ordinale, pronumele demonstrative**, se pun în general înaintea substantivului determinat.

Ex. **Tres** pueri = trei copii; **primo** anno = în primul an; **hic** mons = acest munte.

5. **Pronumele posesiv** și **nehotărât** urmează aceeași regulă ca apoziția, adică se pun în urma substantivului.

Ex. Pater **meus** = tatăl meu; homo **quidam** = un om oarecare.

6. **Negația non** se punte înaintea cuvântului negat.

Ex. Canis **non me** momordit sed fratrem meum = câinele nu pe mine m-a mușcat ci pe fratele meu.

DE REȚINUT: Anumite expresii sunt folosite într-o formă la care nu se face schimbarea ordinei cuvintelor: urbs Roma, populus Romanus, res familiaris, pater familias, ius civile, pontifex maximus, magister equitum, terra marique, ferro inique, tribunus plebis, Senatus Populusque Romanus (S.P.Q.R.), mea sponte, mihi crede etc.

a) **Ordinea complementelor** în propoziție: după subiect și atributul său, urmează complementul circumstanțial, apoi complementul indirect iar complementul direct la sfârșit înaintea predicatului.

Ex. Pater hodie magno cum gaudio filio suo librum donavit = tatăl a dăruit astăzi fiului său o carte cu multă bucurie.

b) **Numele predicativ** stă de obicei înaintea verbului auxiliar, dar îl găsim așezat și după acesta.

Ex. Calcaria equitum Antiochi **aurea** fuerunt = pintenii călăreților lui Antiochus au fost de aur.

Amicitia hominum malorum **fallax** est = prietenia oamenilor răi este înșelătoare.

Iustitia est regnorum **fundamenta** = dreptatea stă la baza conducerii unui stat.

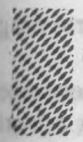
c) **Adverbele** sunt așezate de obicei înaintea cuvântului determinat, altele în urma acestuia.

Ex. Medici **semper** recta consilia aegrotis dant = medicii dau totdeauna sfaturi bune (corecte) bolnavilor.

Ac fuit **antea** tempus, cum Germanos Galli virtute superarent. (Caes.B.G.VI,24) = și a fost înainte un timp când galii întreceau pe germani în virtute (bărbăție).

d) **Conjuncțiile** de coordonare sau subordonare stau totdeauna la începutul propoziției pe care o leagă de cea precedentă. Excepție fac: vero, autem = dar, însă; enim = căci; care stau după unul sau două cuvinte.

e) **Prepozițiile** sunt așezate înaintea cuvântului al cărui caz îl dictează: **in** Galliam eo = merg în Galia; **ad** Caesarem = la Caesar; nihil **sine** deo = nimic fără Dumnezeu.

OBS. **Vocativul** nu stă niciodată la începutul propoziției, ci după unul sau mai multe cuvinte.

Ex. Est igitur, **iudices**, non scripta sed nata lex. (Cic.Pro Mil.10) = există deci, judecători, această lege nu scrisă, ci înnăscută.

Ordinea retorică (inversiunea)

Pentru a sublinia în mod deosebit anumite cuvinte sau idei din vorbirea sa, oratorul, scriitorul sau simplul vorbitor, schimbă ordinea normală a frazei, primul și ultimul loc putând fi ocupat de oricare cuvânt. Prin această schimbare a ordinii cuvintelor în propoziție sau frază, se urmărește deci evidențierea părții mai importante. Astfel vom observa la începutul propoziției, în general, un cuvânt asupra căruia se atrage atenția, fără a se ține seama de funcția lui sintactică. Același cuvânt poate fi plasat și la sfârșitul propoziției.

Ex. **Erant** omnino itinera **duo** = erau în total două drumuri. Caesar pune în fruntea propoziției predicatul, iar numeralul la sfârșit, prin aceasta accentuând faptul că existau numai două drumuri și nu altele.

Scriitorii latini aveau deci libertatea de a plasa cuvintele după alte criterii.

Iată câteva exemple:

1. Predicatul înaintea subiectului: **Pulchrum est** benefacere reipublicae. (Sall.Cat.3) = este frumos să faci bine republicii.

2. Adjectivul înaintea substantivului: **Novam** Ascanius urbem sub **Albano** monte condidit. (T.L.I,3) = Ascanius a întemeiat un oraș nou la poalele muntelui alban.

3. Genitivul înaintea substantivului care îl cere: **Huius pugnae** fama perlata in urbem. (T.L.III,61) = faima acestei lupte s-a răspândit în oraș.

4. Pronumele demonstrativ în urma substantivului: Lex **haec**, quae ad ludos pertinet, est omnium iucundissima. (Cic.Mur.19,40) = această lege, care are legătură cu jocurile, este foarte plăcută tuturor.

5. Un cuvânt oarecare așezat la sfârșitul propoziției pentru a sublinia ideea: Helvetii dicebant sibi esse in animo iter per provinciam facere, propterea quod aliud iter haberent **nullum**. (Caes.B.G.I,7) = Helveții spuneau că au de gând să treacă prin provincie, deoarece nu aveau nici un alt drum.

Pentru a sublinia însemnătatea unei idei, mai existau și alte procedee:

1. Despărțirea cuvintelor care merg împreună: Caesar **omnem ex castris equitatum suis** auxilio misit. (Caes.B.G.IV.37) = Caesar a trimis din tabăra sa în ajutor toate cavaleria.

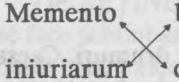
2. Alăturarea cuvintelor care exprimă aceeași idee sau idei asemănătoare, ori contrare: Ut ad **senem senex de senectute**, sic hoc libro ad **amicum amicissimus de amicitia** scripsi. (Cic.De am.1,5) = după cum eu fiind bătrân am scris unui

bătrân despre bătrânețe, tot așa în această carte am scris unui prieten foarte drag despre prietenie.

Topica latină mai prezintă două particularități care sunt cele mai frecvente cazuri de abatere de la ordinea gramaticală a cuvintelor și care dau un aspect particular frazei latine.

1. **Chiasmul** (încrucișare) este o aranjare a cuvintelor din două propoziții într-un sens, apoi invers, astfel încât să se întâlnească tocmai ideile care se opun mai puternic. Astfel ceea ce se află la început în prima propoziție, se găsește la sfârșit în a doua propoziție.

Ex. Memento beneficiorum, iniuriarum obliviscere = amintește-ți de binefaceri, uită de nedreptăți.

Ideile scoase în relief și care se opun între ele:

beneficiorum = binefacerile și iniuriarum = nedreptățile.

2. **Paralelismul** este contrar chiasmului și constă în repetarea aceleiași construcții.

Ex. Ausi sunt **transire** latissimum flumen, **ascendere** altissimas ripas, **subire** iniquissimum locum = au îndrăznit să treacă un fluviu foarte lat, să urce coaste foarte înalte, să traverseze un loc foarte neprielnic.

STILUL FIGURAT

Vocabularul unei limbi ca și structura gramaticală (morfologia și sintaxa) sunt aceleași pentru toți vorbitorii. Totuși oamenii nu vorbesc la fel, nu folosesc fraze tip, chiar dacă materialul lingvistic este unul singur.

Când cineva vrea să-și prezinte ideile sub o formă nouă, mai atrăgătoare și mai frumoasă, folosind același material lingvistic, cu talent, poate exprima o mulțime de nuanțe de gândire, de idei, de sentimente. Acest lucru se datorează diferitelor sensuri ale cuvintelor, îmbinării dintre ele, poziției lor în propoziție, etc.

Această formă, atât de variată, de a exprima idei, atitudini, sentimente, de a înfrumuseța expresiile lingvistice, poartă numele de **stil figurat.**

În stilul figurat întrebuințările cuvintelor în expresii și construcții deosebite, se numesc **figuri.**

Figurile cele mai întrebuințate se reduc la patru feluri:

A) Figuri etimologice
B) Figuri sintactice
C) Figuri de înțeles (tropi)
D) Figuri retorice (de cugetare)

A) Figurile etimologice sunt abaterile de la forma obișnuită a cuvintelor:

1. **Epenteza** (epenthesis) este intercalarea unei litere sau a unei silabe în mijlocul unui cuvânt: **alituum** în loc de **alitum**; **fuvimus** în loc de **fuimus**; **Alcumene** în loc de **Alcmene.**

2. **Diplaziasmul** (diplasiasmus) este reduplicarea unei consoane în mijlocul cuvântului: **repperit** = **reperit** (a aflat); **rettulit** = **retulit** (a raportat).

3. **Paragoga** (paragoge) este adăugarea unei litere sau silabe la sfârșitul cuvântului: **dicier** = **dici** (a fi zis).

4. **Afereza** (aphaeresis) este omiterea unei litere sau silabe la începutul cuvântului: **sum** în loc de **esum, navus** în loc de **gnavus** (harnic, hotărât), **tuli** în loc de **tetuli** (am purtat).

5. **Sincopa** (syncope) este ștergerea unei vocale sau silabe din mijlocul cuvântului: **laudasti** în loc de **laudavisti** (ai lăudat), **dixti** în loc de **dixisti** (ai zis), **vinclum** în loc de **vinculum** (lanț).

6. **Apocopa** (apocope) este omiterea unei litere sau silabe la sfârșitul cuvântului: **dic, duc, fac** în loc de **dice** (zi), **duce** (du), **face** (fă), **tun** în loc de **tune** (tu oare?)

7. **Tmeza** sau **diacopa** (tmesis) este despărțirea unui cuvânt în părțile componente: **per** mihi **gratum** feceris, în loc de mihi **pergratum** feceris (mi-ai face foarte mare plăcere); **septem** subiecta **trioni**, în loc de subiecta **septemtrioni** (așezată spre nord).

8. **Antiteza** (antithesis) este înlocuirea unei litere cu alta: **optumus** = **optimus**; **voster** = **vester**; **minose** = **minore.**

9. **Metateza** (metathesis) este strămutarea – schimbarea locului – a două litere într-un cuvânt: **Vosegus** în loc de **Vogesus** (munții Vosges – Franța), **lapidicinae** în loc de **lapicidinae** (carieră de piatră).

B) Figurile sintactice sunt abateri de la expresia obișnuită:

1. **Anaphora** este repetarea aceluiași cuvânt la începutul mai multor propoziții sau grupuri de cuvinte:

Ex. **Nihilne** te nocturnum praesidium, **nihil** urbis vigiliae, **nihil** timor populi, **nihil** horum ora vultusque moverunt? (Cic. In Cat.I,1) = oare nu te-au mișcat nici ședința de noapte, nici străjile orașului, nici teama poporului, nici fețele și privirile acestora?

2. **Antiteza** (oximoron) este punerea față în față a două idei opuse:

Ex. Amicus **certus** in re **incerta** cernitur = un prieten sigur se vede într-o situație nesigură.

Discors concordia (Ov.Met.I,4,33) = unitate plină de contradicții.

Festina lente = grăbește-te încet.

Cum tacent, clamant = prin faptul că tac, ei strigă.

Summum ius, summa iniuria = suprema dreptate, suprema nedreptate.

3. **Reticența** (aposiopeza) este întreruperea bruscă a vorbirii: „Quos ego... (Verg.Aen.I,135) = pe aceștia eu...

4. **Syllepsa** (brachiologia sau comprehensiunea) este o prescurtare a frazei și anume omiterea aceluiași predicat dintr-o propoziție și exprimarea lui în a doua propoziție:

Ex. Beate vivere alii in alio (subînț. pronunt), vos in voluptate ponitis. (Cic.Fam.II,27,86) = unii socotesc să trăiască fericiți în alt mod, voi socotiți în plăcere.

5. **Ellipsa** constă în omiterea unui cuvânt care se poate uneori subînțelege, de obicei **est** sau **sunt**. Ellipsa este frecvent folosită în proverbe și în vorbirea curentă.

Ex. Homo homini lupus (est) = omul este un lup pentru om. Una salus victis (est) = există o singură salvare pentru cei învinși. Quid multa? (dicam) = ce să mai spun multe?

6. **Pleonasmul** este contrariul ellipsei, adică existența unor cuvinte de prisos. E folosit uneori pentru precizia unei idei:

Ex. Retro redire = a se întoarce înapoi

Vidi oculis meis = am văzut cu ochii mei (Cf.rom: un moșneag bătrân; a repeta din nou; a ieși afară.)

7. **Asyndeton** este omiterea conjuncțiilor de legătură dintre propoziții pentru a da stilului vioiciune:

Ex. Veni, vidi, vici = am venit, am văzut, am învins.

Iubet arma tradi, principes produci. (Caes.B.G. VII,89,3) = poruncește ca armele să fie predate (și) comandanții să fie aduși în față.

8. **Polysindeton** este contrar asyndetonului, adică conjuncția se repetă. Scopul este de a îndrepta atenția asupra fiecărui cuvânt în parte, fraza producând un efect mai puternic:

Ex. Et magister et discipulus = și profesor și școlar. Horae cedunt et dies et menses et anni = se scurg orele și zilele și lunile și anii.

9. **Zeugma** este construirea unui predicat comun pentru două sau mai multe subiecte sau complemente, dar care se referă exact numai la unul din ele (la cel mai apropiat).

Ex. Alii naufragiis alii a servis interfectum Magonem scriptum reliquerunt. (C.Nep.Han.8) = unii ne-au lăsat scris că Mago a pierit în naufragiu, alții că a fost ucis de sclavi; **interfectum** se referă numai la **servis**. După **alii naufragiis** lipsește verbul **peritum** (de la pereo, –ire = a pieri).

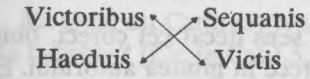
10. **Epiphora** este repetarea aceluiași cuvânt la sfârșitul mai multor propoziții sau grupe de cuvinte:

Ex. Poenos populus Romanus iustiția **vicit**, armis **vicit**, liberalitate **vicit** = poporul roman a învins pe cartaginezi (puni) prin dreptate, prin arme, prin bunăvoință (generozitate).

Cui **dedit**? per quem **dedit**? quantum **dedit**? = cui a dat? prin cine a dat? cât a dat?

11. **Chiasmul** este așezarea crucișă a unor cuvinte: pe de o parte substantiv urmat de adjectiv, pe de alta adjectiv urmat de substantiv, sau subiect – predicat și predicat – subiect.

Ex. Peius victoribus Sequanis quam Haeduis victis accidisse = s-a întâmplat mai rău pentru sequanii învingători decât pentru haeduii învinși.

12. **Geminatio** este repetarea unui cuvânt de două ori în șir pentru a se insista asupra lui:

Ex. **Fuit, fuit** ista quondam in hac republica virtus = a fost, a fost odinioară în această republică, virtutea asta...

Virtus, virtus, inquam, et conciliat amicitias et conservat. (Cic.De am.27,100) = virtutea, virtutea, zic, și leagă prieteniile și le păstrează.

13. **Histeron-proteron** (începutul la sfârșit), este inversiunea a două idei, prin care se pune **înainte** ideea care ar trebui să vină **după**:

Ex. **Moriamur** et in media arma **ruamus**. (Verg.Aen.II,353) = să murim și să ne aruncăm în mijlocul luptei.

14. **Hendiada** este descompunerea unei idei (de obicei un substantiv) în două părți, legate între ele printr-o conjuncție, de obicei **et** sau **–que**. Hendiada se traduce în limba română, transformând unul din substantive în adjectiv sau punându-l la genitiv.

Ex. Nox et umbra (umbra nopții); iuventus et error (greșeala tinereții); scelus et mens (gândul crimei).

Ad memoriam et posteritatem în loc de ad memoriam posteritatis = spre amintirea urmașilor.

15. **Hypallaga** este schimbarea raportului firesc a cuvintelor în altul neobișnuit:

Ex. Capitolio regina **dementes ruinas** parabat. (Hor.Od.I,37) în loc de: Capitolio regina **demens** ruinas parabat = o regină nebună pregătea ruina Capitoliului; **dementes** este acordat cu **ruinas** deși se referă la **regina**.

16. **Aliterația** este alăturarea unor cuvinte care încep cu aceleași inițiale:

Ex. Vis vini = tăria vinului; vi victa vis = puterea învinsă prin forță.

O, Tite, tute Tati, tibi tanta, tyranne, tulisti! (Ennius,Ann.113) = O, tiranule Titus Tatius, ți-ai însușit atât de mari lucruri!

17. **Asonanța** este alăturarea cuvintelor care se sfârșesc cu aceleași litere:

Ex. Omnia paravit, omnia laudavit = pe toate le-a pregătit, pe toate le-a lăudat.

18. **Litota** este exprimarea unei afirmații cu ajutorul a două negații (duplex negatio est affirmatio):

Ex. Non ignorare = a ști

Non immemor = amintitor

Non possum non dicere = pot să spun

C) **Figuri de înțeles** (tropi)

1. **Metafora** este cuvântul folosit cu alt sens decât cel corect, obișnuit, schimbare făcută printr-o comparație ce se petrece în mintea autorului. Este o figură foarte des folosită și de mare efect. (Cf.rom: E o vulpe = șiret).

Ex. **Flos** Italiae = floarea Italiei (tinerimea).

Sedere in **puppi** et **clavum** tenere (Cic) = a ședea la pupă și a ține cârma, în loc de **rempublicam** gubernare.

Fabius **scutum** Romanorum fuit = Fabius a fost scutul romanilor.

2. **Metonimia** este înlocuirea unui cuvânt cu altul în legătură cu el și care i-ar putea servi ca atribut; astfel putem zice **Bacchus** în loc de **vinum**, **Mars** în loc de **bellum** etc.

Așadar putem înlocui:

a) cauza în locul efectului: Ceres = fruges (grâne)

b) efectul în locul cauzei: odores = suffimenta (mirosuri în loc de parfumuri)

c) posesorul în locul obiectului posedat: ardet **Ucalegon** (Verg) = arde casa lui Ucalegon; **tota theatra** reclamant = toți spectatorii strigă.

d) autorul în locul operei: lego **Homerum** = citesc opera lui Homer.

e) abstractul în loc de concret: antiquitas = maiores (antichitatea în loc de strămoșii); iuventus = iuvenes (tineretul în loc de tinerii); vicinitas = vicini (vecinătate în loc de vecini).

3. **Sinecdoca** este înlocuirea generalului prin particular și invers:

a) o parte cu întregul (pars pro toto): tectum = acoperiș, în loc de domus = casă, puppis sau carina = pupă, în loc de navis = corabie; Nestor în loc de senex = bătrân.

b) întregul cu o parte (genus pro specie): poeta în loc de Homerus.

c) singularul cu pluralul și invers: miles = soldat, în loc de milites = soldați; Cicerones în loc de Cicero.

d) un număr precis cu unul imprecis: mille = o mie, în loc de permulti = foarte mulți; terque quaterque = de trei și patru ori, în loc de pluries = de mai multe ori.

4. **Hiperbola** este o comparație exagerată:

Ex. Procella fluctus **ad sidera** tollit = furtuna a ridicat valurile până la stele.

Consilia tua **luce** sunt nobis clariora. (Cis.In Cat.I,3,6) = planurile tale sunt pentru noi mai clare ca lumina zilei.

Nive candidior = mai alb ca zăpada.

5. **Ironia** este figura prin care se înțelege contrariul celor afirmate:

Ex. Nos autem, **fortes viri**, satisfacere reipublicae videmur, si istius furorem ac tela vitemus. (Cic.In Cat.I,1,2) = noi însă, viteji bărbați, părem că facem destul pentru republică dacă evităm furia și armele ăstuia.

D) **Figuri retorice** (de cugetare)

1. **Interogația** este întrebarea retorică prin care se atrage atenția auditorului:

Ex. Quid est Catilina? Num dubitas id, me imperante, facere quod iam tua sponte faciebas? (Cic.In Cat.I.5,13) = ce este, Catilina? Oare stai la îndoială să faci din porunca mea ceea ce erai pe punctul să faci de bunăvoie?

2. **Exclamația** este o strigare a unei persoane emoționate:

Ex. O, fortunatos nimium, sua si bona norint, agricolas! (Verg.Georg.II,458-459) = O, prea fericiți agricultori, dacă și-ar cunoaște bunurile lor!

O, tempora, o, mores! (Cic.In Cat.I,1) = ce timpuri, ce moravuri!

3. **Apostrofa** este figura prin care ne adresăm unor persoane absente, vii sau moarte, la obiecte neînsuflețite pe care le închipuim prezente sau însuflețite și chiar la zei:

Ex. Troiaque nunc stares, Priamique arx alta maneres! (Verg. Aen.II,56) = și acum tu Troia să dăinui iar tu înalta cetate a lui Priam să reziști!

4. **Personificarea** sau **prosopopeea** este figura prin care se dă viață, acțiune, sentimente, unor lucruri neînsuflețite; în imaginația autorului ele vorbesc. Iată un fragment din celebra prosopopee a patriei din primul discurs al lui Cicero împotriva lui Catilina, cap.XI, pag.27:

„...Etenim si mecum patria, quae mihi vita mea multo est carior, si cuncta Italia, si omnis respublica sic loquatur: «M. Tulli, quid agis? Tune eum quem esse hostem comperisti, quem ducem belli futurum vides, quem exspectari imperatorem in castris hostium sentis, auctorem scelerum, principem coniurationis, evocatorem servorum et civium perditorum exire patiere, ut abs te non emissus ex urbem sed immissus in urbem esse videatur?»"

(Căci dacă patria, care îmi este mai dragă decât viața, dacă întreaga Italie, dacă toată republica ar vorbi astfel cu mine: „M. Tullius, ce faci? Oare tu vei îngădui ca cel pe care l-ai descoperit că este dușman, pe care îl vezi că va fi conducătorul războiului, pe care îl simți că este așteptat ca comandant în tabăra dușmanilor, ca autor al crimelor, ca șef al conspirației, ca răzvrătitor al sclavilor și al cetățenilor pierduți, să plece astfel încât să pară că nu a fost scos din oraș de tine, ci că a fost adus în oraș?)

FORMAREA CUVINTELOR

În limba latină cuvintele sunt formate din mai multe elemente:

1. Rădăcina, comună la o mulțime de cuvinte cu același sens general;

2. Sufixul, care precizează înțelesul rădăcinei;

3. Terminația, care indică cazul (la substantive, adjective, etc) sau persoana (terminația personală) la verbe.

4. Prefixul, care este exprimat în general prin prepoziții, indicând nuanțe sau categorii gramaticale noi.

Prefix	Rădăcina	Sufix	Terminația	
	duc	-	o	=eu duc
	duc	eba	m	=eu duceam
	duc	tor	ius	=care servește la tras
	duc	ti	o	=conductă
	duc	-	tor	=călăuză, conducător
	duc	t	o	=conduc
	duc	t	ilis	=ductil, maleabil
e	duc	a	tio	=educație
e	duc	a	trix	=mamă, doică
e	duc	-	o	=eu educ, instruiesc

Pentru formarea cuvintelor, în limba latină există două procedee:

1. **Derivarea** cu ajutorul sufixelor sau prefixelor. Acesta este procedeul cel mai frecvent și mai important; de ex. lauda-tor, lauda- bilis, lauda-tio, etc.

2. **Compunerea**, adică alăturarea a două cuvinte independente, de ex. bene-volus, veri-similis, navem-agere (navigare), etc.

1. Devirarea

Cu ajutorul sufixelor se pot forma din aceeași rădăcină o mulțime de cuvinte: ora-tor, ora-tio, ora-cul-um, etc. Sufixele precizează înțelesul general al rădăcinii, formând anumite categorii de cuvinte. Iată câteva din principalele sufixe nominale:

– **a** servește pentru formarea temelor de declinarea I: fug-a, pugn-a, silv-a, etc.

– **o** formează temele declinării a II-a: serv-o-s (devenit serv-u- s; equ-o-s (devenit equ-u-s) etc.

– **i** formează temele parisilabice de la declinarea a III-a: av-i- s, mar-i-a, etc.

– **tio** formează substantive care arată o acțiune: ac-tio, ora-tio, lec-tio, etc.

– **tas** formează din adjective substantive abstracte, care arată o însușire (calitate): liber-tas, civi-tas, facili-tas, pauper-tas, etc.

– **tudo** formează din adjective sau verbe, substantive care arată de asemenea o calitate: alti-tudo (din altus-a-um), forti-tudo (din fortis-e), pulchri-tudo (din pulcher-chra chrum), etc.

– **tor** formează substantive care arată autorul: lauda-tor, ora- tor, narra-tor, vendi-tor, etc.

– **ilis/bilis** formează adjective care exprimă posibilitatea: ama- bilis, credi-bilis, fac-ilis, sim-ilis, etc.

– **ax** formează adjective care arată înclinarea spre ceva: aud-ax (îndrăzneț), loqu-ax (vorbăreț, flecar), etc.

2. Compunerea

Cuvintele compuse sunt de două feluri:

1. Compuse prin iuxtapunere, în care cuvintele componente își păstrează forma și declinarea:

N. respublica	N. iusiurandum
G. reipublicae	G. iurisiurandi

2. Compuse, cu mult mai numeroase, care nu se pot despărți în elementele componente, dar se pot stabili cu destulă ușurință. Singura vocală care unește aceste cuvinte compuse este –**i**:

magna-i-ficus (din magnum facĕre)

bell-i-gerare (din bellum gerĕre)

lit-i-gium (din litem agĕre)

art-i-ficium (din artem facĕre)

3. Foarte frecvente sunt verbele compuse cu prefixe (cele mai multe fiind prepoziții), care aduc sensuri noi verbului de bază.

Sunt cunoscute compusele verbelor sum, eo, fero, facio etc.

Iată formele compuse ale verbului capio,-ĕre = a lua, a ocupa, a cuceri.

– accipio,-ĕre,-cepi,-ceptum = a primi, a admite
– concipio,-ĕre,-epi,-eptum = a căpăta, a zămisli
– decipio,-ĕre,-cepi,-ceptum = a decepționa, a surprinde
– excipio,-ĕre,-cepi,-ceptum = a scoate, a exclude
– incipio,-ĕre,-cepi,-ceptum = a începe
– percipio,-ĕre,-cepi,-ceptum = a observa, a înțelege
– praecipio,-ĕre,-cepi,-ceptum = a prevedea
– recipio,-ĕre,-cepi,-ceptum = a retrage
– suscipio,-ĕre,-cepi,-ceptum = a sprijini, a înfrunta

FAMILII DE CUVINTE

Cuvintele formate din aceeași rădăcină formează o familie de cuvinte.

Exemplu: familia cuvântului **fabula** = discuție, fabulă, convorbire.

fabularis,-e	=	fabulos
fabulatio, -onis	=	povestire
fabulator, -oris	=	povestitor, fabulist.
fabulor, -ari	=	a vorbi, a povesti, a născoci
fabulosus, -a, –um	=	legendar, mitic, fabulos
fabulose	=	ca din povești

Exemplu: familia cuvântului **civis** = cetățean

civitas, -atis	=	stat, popor, oraș
civilis, -e	=	civic, cetățenesc
civicus, -a, –um	=	de cetățean, civil
civilitas, -atis	=	simplitate, bunătate
civiliter	=	cu bunăvoință
civitatula, -ae	=	drept de cetățenie

Exemplu: familia verbului **sto, -are** = a sta

status, -us	=	repaus
statuo, -ĕre	=	a hotărî
statua, -ae	=	statuie
statura, -ae	=	statură
stator, -oris	=	ordonanță
stabilis, -e	=	ferm, fix, stabil
constituo, -ĕre	=	a așeza, a începe
consto, -are	=	a se opri, a se menține
supersto, -are	=	a fi deasupra
superstitio, -onis	=	superstiție, cult, profeție
obstaculum, -i	=	obstacol, piedică
praesto, -are	=	a ocroti, a sprijini
disto, -are	=	a fi departe, a se deosebi
obsto, -are	=	a împiedica, a se opune

Din cele expuse mai sus rezultă că sistemul latin de formare a cuvintelor constă în folosirea frecventă a sufixelor și prefixelor. Vocabularul latin s-a îmbogățit foarte mult mai ales prin prefixarea verbală (prepozițiile constituind majoritatea acestor prefixe).

VERSIFICAȚIA LATINĂ

Limba latină avea silabe lungi și silabe scurte. Silabele lungi se pronunțau cu o durată de două ori mai mare decât cele scurte. Pentru notarea cantității silabelor, noi folosim semnul „ ¯ “ pus deasupra vocalei din silaba respectivă care arată silabă lungă și semnul „ ∪ “ care notează silabă scurtă. Deci o silabă lungă este egală cu două scurte: „ – “ =„ ∪ ∪ “.

În limba latină unele vocale sunt lungi prin natura lor, adică așa cum sunt pronunțate de toată lumea: frāter, fēmina, fēlix, agrīcola, altele sunt scurte tot prin natura lor: facĭlis, facĭnus, pretĭum, suavĭter.

Totuși durata unei silabe nu depinde numai de cantitatea vocalei (lungă sau scurtă), ci și de sunetele care urmează după vocala respectivă.

Prosodia ne oferă regulile după care se cunoaște cantitatea unei silabe. Cunoașterea acestor reguli este necesară pentru citirea versurilor poeților romani, și chiar pentru accentuarea corectă a cuvintelor.

REGULI PROSODICE

Cantitatea silabelor în general

Sunt silabe lungi:

1. Silabele formate din diftongi: lāudo, cāēlum, āurum, prāēlarus etc.
   Notă: prepoziția **prae** are diftongul **ae** scurt când prefixează cuvinte care încep cu vocală: prăeire, prăeest.

2. Silabele urmate de două consoane sau de o consoană dublă: bēllum, ānnus etc. Consoana a II-a poate să aparțină și cuvântului următor: ridiculūs mus, ād deos.

3. Silaba în care vocala scurtă este urmată de două consoane, sau de consoană compusă **x, z** (lungă prin poziție): ādspēctus, rēx, gāza, pēctus, mōntes.

4. Silaba formată prin contracțiune: cōgo (din co-ago), mālo (din magis volo).

5. Silabele lungi prin natură, notate în dicționare.

Sunt **silabe scurte:**

1. Silabele a căror vocală este urmată de altă vocală (vocalis ante vocalem brevis est): pŭer, mĕus, Italĭa, marĭa, pŭella, animalĭa etc.

2. Silabele scurte prin natură, notate de dicționar.

3. Silabele inițiale, care în compunere se închid: ămicus (în compunere cu **in** se obține **inimicus = a** închis în **i**).

*Notă:*Dacă o vocală este urmată de două consoane, dintre care a doua este **l** sau **r**, ea poate fi socotită și lungă și scurtă, adică sillaba anceps (cu aspect dublu): pătris,Ătlas, căpra.

Cantitatea vocalelor finale

1. **A** final este **scurt**: mensă, musă, bellă, poetă, silvă.
Excepții: **a** final este **lung**:
a) la imperativul verbelor de conj. I: amā, laudā, narrā;
b) la ablativ sg. al decl.I: mensā, poetā, silvā;
c) în adverbele: intereā, frustrā, circā, ultrā, extrā etc.

2. **E** final este în general **scurt**: dominĕ, regĕ, facilĕ, laudarĕ, legĕ etc.
Excepții: **e** final este **lung**:
a) la imperativul verbelor de conj. a II-a: monē, delē, vidē;
b) la ablativ sg. al decl. a V-a: diē, faciē;
c) în adverbele formate din adjective termiante în **–us**: doctē, egregiē (afară de benĕ, malĕ, supernĕ);
d) în monosilabele: mē, tē, sē, ē, dē, nē (afară de encliticele – vĕ, –nĕ, –quĕ.)

3. **I** final este **lung**: puerī, dominī, deī, temporī, audī, venī etc.
(In quasĭ și nisĭ **i** final e scurt).
Excepții: **i** final este **anceps** în: mihĭ, tibĭ, sibĭ, ibĭ, ubĭ.

4. **O** final este în general **anceps**: homŏ, laudŏ, gemŏ, amatŏ etc.
Excepții: **o** final este **lung**:
a) în monosilabe: dō, stō, prō etc.
b) la dativul și ablativul numelor: dominō, bonō, amicō.
c) la adverbele formate din adjectivele terminate în **–us**: continuō, subitō, falsō, omninō, idcircō etc.
O final este **scurt** în: egŏ, duŏ; în adverbele citŏ, modŏ (și compusele dummodŏ, quomodŏ, tantummodŏ) și în verbul cedŏ.

5. **U** final este totdeauna **lung**: senatū, diū, laudatū, genū etc.

Cantitatea silabelor terminate în consoană

I. Următoarele consoane finale fac vocala dinainte **scurtă**:

1. **B** final: ăb, sŭb, ŏb.

2. **D** final: ĭd, apŭd, ăd, illŭd.

3. **L** final: semĕl, animăl, tribunăl, Hannibăl, vĕl, simŭl.
Excepții:
Vocala dinaintea lui **l** este totuși **lungă** în: sōl, sāl, nīl.

4. **R** final: puĕr, fratĕr, patĕr, laudatŭr, legerĕr, tegŏr, dolŏr.
Excepții: Lār, fār, fūr, pār (și compusele impār, dispār, compār), vēr.

5. **T** final: ĕt, ŭt, laudăt, monĕt, venĭt, capŭt.
*Notă:*Silabele terminate în **m** sunt lungi prin poziție dacă cuvântul următor începe cu consoană: deorūm rex, sau se elidează **m**, dacă cuvântul următor începe cu vocală: hominum amor = homin 'amor.

II. Următoarele consoane finale fac vocala dinainte **lungă**:

1. **C** final: dīc, dūc, āc, lāc, hōc, illūc.
Excepții: vocala dinaintea lui **c** final este scurtă în: nĕc, donĕc, făc, și anceps în hĭc.

2. **N** final: ēn, nōn, quīn, proīn.
Excepții: este scurtă totuși dinaintea lui **n** final în:
a) substantivele în **en** al căror genitiv este terminat în -inis: nomĕn, flumĕn, gramĕn, agmĕn.
b) cuvintele compuse cu enclitica **-ne** apocopată: nostĭn' (= nostine = știi oare?), vidĕn' (=videsne = vezi oare?).

3. Silabele terminate în **–s**:
a) silaba **as** finală este totdeauna lungă: mensās, poetās, laudās, pietās, monebās, ferās. Este scurtă în cuvântul anăs, -atis = rață.
b) silaba **es** finală este **lungă**: hominēs, vulpēs, diēs, monēs, laudēs, amarēs, legerēs, capiēs etc.

Excepții: este **scurtă** în:
a) nominativul și vocativul substantivelor în -es de decl. a III- a care fac genitivul în -itis, -etis, -idis: milĕs,-itis, segĕs,-etis, obsĕs,-idĭs, equĕs,-itis etc.
b) persoana a II-a sg. de la prezentul indicativ al verbului esse: ĕs și a compuselor lui: abĕs, adĕs, potĕs, prodĕs etc.
c) prepoziția penĕs.

4. Silaba finală **is** este **scurtă**: cinĭs, canĭs, dulcĭs, legĭs, satĭs, nimĭs, legerĭs etc.
Excepții: este totuși **lungă** în:

a) dativul și ablativul plural: dominīs, servīs, puerīs, nobīs, vobīs.

b) adverbele forīs, gratīs.

c) indicativul prezent pers. a II-a de la verbele de conj. a IV- a: audīs, venīs, abīs; pers. a II-a conjunctiv prezent de la verbul esse: sīs, cu compusele adsīs, possīs; conjunctivele: velīs, nolīs, malīs (să vreau, să nu vreau, să prefer); în vīs = tu vrei, cu compusele: mavīs, quivīs, quamvīs, utervīs etc.

d) monosilabele și numele proprii în **-is** de decl. a III-a imparisilabică: dīs, -itis, līs, glīs, Quirīs, Eleusīs, Salamīs.

5. Silaba finală **os** este **lungă**: honōs, campōs, nepōs, custōs. Este **scurtă** în: compŏs, -otis = stăpân pe ceva; impŏs, -otis = neputincios; ŏs, ossĭs = os.

6. Silaba finală **us** este în general **scurtă**: dominŭs, humŭs, corpŭs, manŭs, laudamŭs, maximŭs. Este **lungă** în:

a) genitivul sg. și nominativul și acuzativul plural de la decl. a IV-a: fructūs, manūs.

b) nominativul substantivelor de decl. a III-a la genitiv păstrează pe u **lung**: virtūs,-ūtis, salūs,-ūtis, tellūs,-ūris, iūs, Iūris.

METRICA

Metrica este știința care explică cum se formează versurile și cum se combină între ele. Ea servește în primul rând la înțelegerea estetică a operelor poetice.

În poezia modernă versul constă din **ritm** și **rimă**.

Poeții romani cunoșteau numai ritmul, adică succesiunea regulată a silabelor lungi și scurte prin urcarea și coborârea glasului (**arsis** = ridicare, silaba lungă care poartă accentul ritmic (ictus), și **thesis** = punere, coborâre, silabe lungi sau scurte care n-au accent ritmic).

Citirea versurilor în acest mod se numește **scandare** (de la scansio = mă sui; scando = mă urc).

Drept unitate cu care măsurăm timpul în poezie, este timpul necesar pentru rostirea unei silabe scurte ∪, numit **unitate metrică** (mora).

O silabă lungă are de obicei valoarea a două unități metrice (două more): — = ∪∪, și poate deci înlocui două silabe scurte.

Reunirea a 2, 3 sau mai multe silabe în cel mai mic întreg care se repetă, formează o **unitate ritmică** și se numește **picior** (pes).

Fiecare picior se compune din două părți: silaba lungă care poartă accentul ritmic (ictus) și silabe lungi sau scurte fără accent ritmic (vezi mai sus **arsis** și **thesis**).

Picioarele cele mai întrebuințate în versificația greacă și latină sunt următoarele:

trocheul	(⊥ ∪)	scrī bīs
iambul	(∪ ⊥)	ămās
spondeul	(⊥ —)	scrī bās
dactilul	(⊥ ∪∪)	scrī bĭmŭs
anapestul	(∪∪ ⊥)	mŏ nĕās

După numărul silabelor componente, picioarele sunt de 2, 3 și 4 silabe. Acestea sunt:

Picioare de 2 silabe:

1. Pyrrhichiul (pirihiul)	(∪ ∪)	mărĕ , bĕnĕ
2. Spondeul	(⊥ —)	trādūnt, ōmnēs
3. Troheul	(⊥ ∪)	bēllă, mēnsă
4. Iambul	(∪ ⊥)	vĭrī, dŏmōs, tăcēs

Picioare de 3 silabe:

1. Tribrachul	(∪ ∪ ∪)	făcĭlĕ, mărĭă
2. Dactilul	(⊥ ∪∪)	flŭmĭnă, tēmpŏrĕ
3. Anapestul	(∪∪ ⊥)	făcĭlēs, ănĭmī
4. Amphibrachul	(∪ ⊥ ∪)	lĕgābĭt
5. Creticul	(⊥ ∪ —)	nōbĭlī, ārbŏrēs
6. Bracchiacul	(∪ ⊥ —)	rŏgātūm
7. Antibracchiacul	(⊥ — ∪)	rōbīgō
8. Molosul	(⊥ — —)	fēlīcēs, prāetōrēs

Picioare de 4 silabe:

1. Proceleusmaticul	∪ ∪ ∪ ∪	făcĭlĭă
2. Peonianul I	⊥ ∪ ∪ ∪	prōsŭbĭgĭt
3. Peonianul II	∪ ⊥ ∪ ∪	rĕnūntĭŏ
4. Peonianul III	∪ ∪ ⊥ ∪	mŏnŭmēntŭm
5. Peonianul IV	∪ ∪ ∪ ⊥	pĕrnŭmĕrō
6. Ionicul mare	⊥ — ∪ ∪	prōrēpsĕrăt
7. Ionicul mic	∪ ∪ ⊥ —	tĕtĭgērūnt
8. Coriambul	⊥ ∪ ∪ —	ēxănĭmōs

9. Antipastul	∪ ⏑ – ∪	rĕcūrvārĕ
10. Diiambul	∪ ⏑ ∪ –	ămāmĭnī
11. Ditrocheul	⏑ ∪ – ∪	însĭdērĕ
12. Epitritul I	∪ ⏑ – –	rĭgāvērĕ
13. Epitritul II	⏑ ∪ – –	mācĕrēscūnt
14. Epitritul III	⏑ – ∪ –	prōvērbĭūm
15. Epitritul IV	⏑ – – ∪	īmpērātŏr
16 Dispondeul	⏑ – – –	dīctātōrēs

Mai multe picioare grupate la un loc într-un șir ritmic care se repetă, formează un **vers** (versus).

Versurile își iau numele după felul picioarelor care predomină. Astfel sunt versuri: dactilice, iambice, trohaice, ionice, coriambice, etc.

Ultima silabă a unui vers este totdeauna indiferentă (anceps) din punct de vedere a cantității. Dacă ultimul picior al unui vers nu este întreg, adică îi lipsește la sfârșit o silabă, versul se numește **catalectic** (catalecticus in syllabam); dacă îi lipsesc două silabe se numește catalecticus in bisyllabum.

Versurile cele mai întrebuințate la greci și romani au fost hexametrul și pentametrul în epopee și elegie, ulterior și în satiră, și trimetrul iambic în tragedie.

Istoricul hexametrului

Nu se cunoaște originea hexametrului. El este cel dintâi vers întrebuințat de greci și apare de la început sub o formă desăvârșită în epopeile lui Homer, *Iliada* și *Odiseea*. Datorită influenței covârșitoare a lui Homer asupra întregii poezii antice, atât la greci cât și la romani, hexametrul a rămas de-a lungul veacurilor cel mai întrebuințat vers în antichitate.

Datorită varietății ritmului și a cezurilor sale, hexametrul este potrivit pentru genurile poetice cele mai diferite. De aceea a fost întrebuințat nu numai în poezia epică (Homer: *Iliada* și *Odiseea*; Vergilius: *Aeneida*) dar și în cea didactică (Hesiod: *Munci și zile*; Vergilius: *Georgice*), în idilă (Theocrit și Vergilius), în satiră (Horațiu și Iuvenal) etc.

La romani hexametrul a fost introdus de primul poet al lor, Ennius (239-169 a.Chr.). Cei mai de seamă reprezentanți ai lui sunt Vergilius și Ovidius, în timpul lui Augustus. La aceștia hexametrul atinge perfecțiunea, mai ales în *Metamorfozele* și *Elegiile* lui Ovidius.

În secolele următoare hexametrul își pierde treptat calitățile sale, până ce decade complet.

Hexametrul, după cum arată numele său, este format din șase picioare, din

care primele patru pot fi dactile sau spondee, al cincilea totdeauna dactil (foarte rar spondeu), iar al șaselea un spondeu sau un troheu. Deci, schematic, un hexametru se prezintă astfel:

1	2	3	4	5	6
⏑ ∪ ∪	⏑ ∪ ∪	⏑ ∪ ∪	⏑ ∪ ∪	⏑ ∪ ∪	– ∪
⏑ –	⏑ –	⏑ –	⏑ –	⏑ –	– ∪

Dactilele dau hexametrului un caracter mai vioi, mai sprinten, potrivit pentru a exprima iuțeala, fuga, graba, iar spondeele dimpotrivă îi opresc avântul, dându-i mai multă energie, impresia de gravitate și demnitate, uneori chiar de tristețe sau groază.

Iată câte un exemplu din fiecare:

Appa	rent	ra	ri	nan	tes	in	gur	gi	te	vas	to	(Verg. Aen)
⏑ –	⏑	–	⏑	–	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪	

Qua	dru	pe	dan	te	pu	trem	so	ni	tu	qua	tit	un	gu	la	cam	pum
⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪

(Verg.Aen.) (vorbind despre cai).

Rar se întâmplă ca piciorul al cincilea să fie un spondeu, de unde și numele de **hexametru spondaic**. În acest caz piciorul al patrulea este de obicei dactil, iar la finele versului se găsește un cuvânt de patru silabe sau un nume propriu:

Con	sti	ti	at	qu(o)o	cu	lis	Phry	gi	(a)	ag	mi	na	cir	cum	spe	xit
⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪		⏑	∪	∪	⏑	–	–	∪

Tun(e)	il	l(e)	Ae	ne	as	quem	Dar	da	ni	o	An	chi	sae
⏑	–	⏑	–		⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	–	–	∪

Hexametrul fiind un vers lung, la scandarea lui se simte nevoia unei pauze în respirație, care se numește **cezură** (de la caedo = tai). Ea împarte versul în două jumătăți numite **emistihuri**.

Un vers hexametru poate avea mai multe cezuri, dar pentru un vers corect este de ajuns una singură după cinci jumătăți de picior (sau după două picioare și jumătate), numită cezura **semiquinară** (lat.) sau **pentemimeră** (gr.)

Non	ob	tus(a)	a	de	o	ges	ta	mus	pec	to	ra	Poe	ni
⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	–	⏑	–	⏑	∪	∪	–	∪

Hexametrul care are două cezuri, din care una după trei jumătăți de picior (sau un picior și jumătate) numită cezură **semitrinară** (lat.) sau **triemimeră** (gr.), și alta după șapte jumătăți de picior (sau trei picioare și jumătate), numită cezură **semiseptenară** (lat.) sau **eftemimeră** (gr., este foarte armonios, cu condiția ca piciorul al treilea să fie dactil.

Ver	a	de	o	fron	di	ne	mo	rum	ver	u	ti	le	sil	vis
⏑	∪	∪	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪

(Verg.Georg.2,322)

După cum am arătat, versurile antice nu au rimă, dar uneori apare în mod excepțional, fie datorită întâmplării, fie pentru a produce un efect. În acest caz apar la cezură și la sfârșitul versului cuvinte cu aceeași terminație, mai ales un substantiv cu un adjectiv sau o apoziție.

Quot	cae	lum	stel	las	tot	ha	bet	tu	a	Ro	ma	pu	el	las
⏑	–	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪

Un fenomen care poate deregla ritmul unui vers este **hiatul**. Când un cuvânt se termină cu o vocală sau cu **m**, iar cuvântul următor începe tot cu vocală sau cu **h**, se produce un sunet neplăcut urechii (hiatus), care se înlătură prin **eliziune**.

Prin eliziune, vocala finală sau **m** a primului cuvânt dispare la scandare, înaintea silabei inițiale a cuvântului următor. Astfel: clara incendia = clar' incendia, vitam exhalans = vit' exhalans, rex divum hominumque = rex div'hominumque.

At	qu(e)	hic	in	gen	tem	co	mi	t(um)	af	flu	xis	se	no	vo	rum
⏑	––		⏑	–	⏑	∪	∪	⏑		–	⏑	∪	∪	⏑	∪
In	ve	ni(o)	ad	mi	rans	nu	me	rum...							
⏑	∪	∪	⏑	–	⏑	∪	∪	–							

În general poeții evită eliziunea monosilabelor, afară de encliticele: –que, –ve, –ne, care se consideră ca făcând parte din cuvintele de care sunt legate.

Când cuvântul al doilea este verbul **est** se elidează de regulă **e** din est: magna est = magna'st, aequum est = aequum'st.

Interjecțiile nu se elidează, nici când după primul cuvânt urmează punct.

Post	ha	bi	ta	co	lu	is	se	sa	mo.	Hic...
⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	–

(Verg.Aen.I,16)

Prea multe eliziuni într-un vers strică armonia și ritmul acestuia. Totuși uneori poeții le înmulțesc cu scopul de a arăta ceva îngrozitor, ca în următorul vers:

Mons	tr(um)	hor	rend(um)	in	for	m(e)	in	gens	cu	i	lu	men	a	demptum
⏑	––		⏑	–	⏑	––		⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪

(Verg.Aen.III,658)

Versul hexametru se termină de regulă printr-un cuvânt de două sau trei silabe. Într-un cuvânt monosilab se termină numai când poetul vrea să exprime ceva deosebit sau ridicol, ca în versul lui Horațiu (Epist.ad Pis.139):

Par	tu	ri	unt	mon	tes	nas	ce	tur	ri	di	cu	lus	mus
⏑	∪	∪	⏑	–	⏑	–	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪

Pentametrul. Acest vers poartă pe nedrept acest nume, fiindcă nu are 5 ci 6 picioare. Cei vechi au socotit, pe lângă cele patru picioare (1,2,3,4), cele două jumătăți din picioarele 3 și 6 ca un singur picior, deci în total 5.

În fapt, pentametrul este un vers compus din 6 dactile, împărțit totdeauna printr-o cezură (diereză) după piciorul al treilea, în două părți egale (emistihuri).

Fiecare jumătate este catalectică, piciorul al 3-lea și al 6-lea având numai câte o silabă; versul fiind de două ori catalectic, se numește **dicatalectic**.

Ultima silabă a versului, cu toate că are un accent, este indiferentă cantitativ (anceps); ultima silabă a primei jumătăți a versului este totdeauna **lungă**.

Dactilele din prima jumătate pot fi înlocuite prin spondee, dar în a doua jumătate rămân totdeauna dactile (2 dactile și o silabă accentuată).

Cezura este totdeauna semiquinară (pentemimeră) – după două picioare și jumătate; ea stă deci exact la jumătatea versului.

Iată schema lui:

⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪
⏑	–	–	⏑	–	–	⏑	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪
Quid	quid		ten	ta		bam	di	ce	re		ver	sus	e		rat
⏑	–		⏑	–		⏑	⏑	∪	∪		⏑	∪	∪		∪

(Ov.Trist.4,10,26)

Pentametrul niciodată nu s-a folosit singur, ci numai împreună cu hexametrul, alternând cu acesta. Reunirea unui hexametru cu un pentametru formează cea mai veche strofă, numită **distih elegiac**. Acesta apare prima dată la poeții din Ionia, Callinus și Archiloc (pe la 700 a.Chr.)

Spre deosebire de hexametrul singur, distihul elegiac servește ca să exprime ideile și sentimentele personale ale poetului și deschide calea poeziei lirice.

La romani, poetul care a scris cele mai frumoase distihuri elegiace este Ovidius (*Tristia* și *Pontica*, scrise în exil la Tomis).

Iată celebrul distih:

Do	nec	e	ris	fe	lix	mul	tos	nu	me	ra	bis	a	mi	cos
⏑	∪	∪	⏑	–	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪
Tem	po	ra	si	fu	e	rint	nu	bi	la	so	lus	e	ris	
⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	⏑	∪	⏑	⏑	∪	∪	∪	

(Ov.Trist. 1,9,5)

Notă. Poeții latini se străduiau să producă un paralelism între cele două părți ale pentametrului, punând la sfârșitul uneia substantivul iar la sfârșitul

celeilalte adjectivul, sau alte cuvinte cu desinențe identice, ceea ce constituia un început de rimă, pe care de altfel, poeții vechi nu o cunoșteau.

O	ti	a	iu	di	ci	o	sem	per	a	ma	ta	me	o
⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏓	⏑	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏓	⏒
Tem	pus	a	mi	ci	ti	ae	fa	ta	de	de	re	me	ae
⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏓	⏑	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏓	⏒
La	bi	tur	ex	o	cu	lis	nunc	quo	que	gut	ta	me	is
⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏓	⏑	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏓	⏒

VERSIFICAȚIA ÎN OPERELE LUI HORATIUS

Odele lui Horatius sunt scrise în două feluri de versuri: **logaedice** și **nelogaedice**.

I. Versuri logaedice

Se numesc logaedice acele serii ritmice foarte variate care se formează din combinarea dactilului (⏑⏓⏓) cu troheul (⏑⏓), și se întrebuințează de obicei în poezia lirică. Sunt de origine greacă și anume din lirica eoliană sau lesbiană. Horatius le-a modificat potrivit spiritului latin făcându-le mai viguroase și mai precise. La el, troheul înaintea dactilului e înlocuit printr-un spondeu.

Versurile logaedice au accentul ritmic pe prima silabă a fiecărui picior, ca în orice vers dactilic sau trohaic.

Sunt **versuri logaedice** următoarele:

1. **Adonicul** (Adonius) format dintr-un dactil și un troheu:

Sper	ne	re	vul	gus
⏑	⏓	⏓	⏑	⏓

Acest vers este folosit numai în cadrul unei strofe, și anume finalul ei.

2. **Aristofanicul** (Aristophanius) provine din adăugarea unui troheu la sfârșitul versului adonic:

Ly	di	a	dic	per	om	nes
⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏑	⏓

3. **Ferecrateul** (Pherecrateus) provine din adăugarea unui troheu la începutul versului adonic, care înaintea dactilului se preface în spondeu:

Vix	du	ra	re	ca	ri	na
⏑	–	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓

4. **Gliconicul** (Glyconeus) este format dintr-un ferecrateu la care se adaugă un troheu catalectic (o silabă):

Nu	dum	re	mi	gi	o	la	tus
⏑	–	⏑	⏓	⏓	⏑	⏑	⏒

5. **Saficul mic** (Saphicus minor) este format dintr-un dactil încadrat de doi trohei (sau dintr-o dipodie trohaică – două picioare – despărțită de un dactil:

Mer	cu	ri	fac	un	de	ne	pos	At	lan	tis
⏑	⏓	⏑	–	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏑	⏒

6. **Alcaicul decasilab** (Alcaicus decasyllabus) este format din doi dactili urmați de doi trohei (sau dintr-un aristofanic având înainte un dactil:

Ver	te	re	fu	ne	ri	bus	tri	um	phos
⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏑	⏓

7. **Alcaicul endecasilab** (Alcaicus hendecasyllabus) – din 11 silabe – provine dintr-un safic mic, din care s-a luat ultima silabă și s-a pus la începutul versului.

Prima silabă din acest vers poartă numele de **anacruză**.

Au	gus	t(am)	a	mi	ce	pau	pe	ri	em	pa	ti
⏓	⏑		⏓	⏑	–	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏒

8. **Asclepiadul mic** (Asclepiadeus minor) de 12 silabe, provine din juxtapunerea unui ferecrateu și a unui aristofanic, ambele catalectice:

E	xe	gi	mo	nu	men	t(um)	ae	re	pe	ren	ni	us
⏑	–	⏑	⏓	⏓	–	⏑		⏓	⏓	⏑	⏓	⏒

9. **Asclepiadul mare** (Aşclepiadeus maior) de 16 silabe, provine dintr-un asclepiad mic, căruia i s-a adăugat între cele două emistihuri, un adonic catalectic:

Seu	plu	res	hi	e	mes	seu	tri	bu	it	Iup	pi	ter	ul	ti	mam
⏑	–	⏑	⏓	⏓	⏑	⏑	⏓	⏓	⏑	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏒

10. **Saficul mare** (Saphicus maior) de 15 silabe, provine dintr-un safic mic, căruia i s-a intercalat un adonic catalectic înaintea dactilului:

O	de	rit	cam	pum	pa	ti	ens	pul	ve	ris	at	que	sol	is
⏑	⏓	⏑	⏓	⏑	⏓	⏓	⏑	⏑	⏓	⏓	⏑	⏓	⏑	⏒

II. Versuri nelogaedice

Afară de versurile logaedice, în opera lui Horatius se mai găsesc următoarele versuri:

1. **Hexametrul dactilic** (vezi pag.316) a fost folosit de Horatius în câteva epode, în satire și epistole.

2. **Tetrametrul dactilic catalectic** este format din ultimele patru picioare ale hexametrului:

Ti	tho	nus	que	re	mo	tus	in	au	ras
⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪

3. **Trimetrul dactilic catalectic** este format din doi dactili și o silabă, deci egal cu al doilea emistih al unui pentametru:

Flu	mi	na	prae	te	re	unt
⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	∪

4. **Archilohicul mare** este alcătuit din patru dactili și din trei trohei; primii trei dactili pot fi înlocuiți cu câte un spondeu:

Sol	vi	tur	a	cris	hi	ems	gra	ta	vi	ce	ver	is	et	Fa	vo	ni
⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪

5. **Tetrametrul trohaic catalectic** format din patru trohei cu ultimul picior catalectic:

Pau	pe	rem	la	bo	ri	bus
⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	∪

6. **Senarul sau trimetrul iambic**, compus din șase iambi:

Be	a	tus	il	le	qui	pro	cul	ne	go	ti	is
∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑

În acest vers, iambul poate fi înlocuit uneori cu:
a) tribrahul (∪ ∪ ∪) în piciorul al doilea;
b) spondeul (⏑ –) în picioarele 1, 3 și 5;
c) dactilul (⏑ ∪ ∪) în picioarele 1, 3;
d) anapestul (∪ ∪ ⏑) în picioarele 1, 5;
Cezura este pentemimeră.

7. **Senarul sau trimetrul iambic catalectic**, format din cinci picioare iambice și o silabă:

Me	a	re	ni	det	in	do	mo	la	cu	nar
∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪

Și în acest vers, iambul poate fi înlocuit ca în senarul iambic cu:
a) spondeul (⏑ –) în picioarele 1 și 3;
b) tribrahul (∪ ∪ ∪) în piciorul 2.
Cezura este pentemimeră.

8. **Quaternarul sau dimetrul iambic**, format din patru iambi:

Ut	pris	ca	gens	mor	ta	li	um
∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑

Și în acest vers iambul poate fi înlocuit cu:
a) spondeul (⏑ –) în picioarele 1, 3;
b) dactilul (⏑ ∪ ∪) în piciorul 1;
c) tribrahul (∪ ∪ ∪) în piciorul 2.

9. **Elegiambul** este format dintr-un trimetru dactilic catalectic (adică un arhilochic mic) și un dimetru iambic:

De	si	nit	im	pa	ri	bus	cer	ta	re	sub	mo	tus	pu	dor
⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑

10. **Iambelegiacul** este alcătuit din aceleași elemente ca și elegiambul, dar în ordine inversă:

Tu	vi	na	Tor	qua	to	mo	ve	con	su	le	pres	sa	me	o
∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	∪	⏑	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪	∪

Gruparea versurilor
(Strofe lirice)

Horatius a folosit versurile fie scriind o odă întreagă într-un singur vers, fie grupând două sau trei versuri într-o formă fixă, care se repetă, și care se numește **strofă** (stropha).

A. Versurile întrebuințate pentru oda întreagă sunt:

1. **Asclepiadul mic**:

E	xe	gi	mo	nu	men	t(um)	ae	re	pe	ren	ni	us.	(Carm.III,30)
⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	⏑		∪	∪	⏑	∪	∪	

2. **Asclepiadul mare**:

Nul	lam,	Va	re	sa	cra	vi	te	pri	us	se	ve	ris	ar	bo	rem
⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	⏑	∪	∪	⏑	⏑	∪	∪	⏑	∪	∪

(Carm.I,18).

B. Prin gruparea versurilor, găsim în opera lui Horatius următoarele strofe lirice:

1. **Strofa safică**, numită așa după numele poetei Sapho din Lesbos, simplă și de o liniște măsurată, este formată din trei versuri safice mici și un vers adonic:

Phoe	be	sil	va	rum	que	po	tens	Di	a	na
⏑	∪	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪	⏑	∪
Lu	ci	dum	cae	li	de	cus	o	co	len	di
⏑	∪	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪	⏑	∪
Sem	per	et	cul	ti	da	te	quae	prae	camur	
⏑	∪	⏑	–	⏑	∪	∪	⏑	∪	⏑	∪

Tem	po	re	sa	cro	(Carm.Saec.1-4)
⏑	–	–	⏑	–	

Strofa safică a fost introdusă în poezia lirică de poetul Catullus. Horatius folosește această strofă în 25 de ode și în *Carmen Saeculare*.

Cezura saficului este pentemimeră, adică după silaba lungă a dactilului:

⏑	–	⏑	–	⏑	–	–	⏑	–	⏑	–

Uneori însă cezura poate fi și după prima silabă scurtă a dactilului:

⏑	–	⏑	–	⏑	–	–	⏑	–	⏑	–

Această cezură o găsim mai ales în cartea a IV-a de *Ode* și îndeosebi în *Carmen Saeculare*; foarte rar în primele două cărți și deloc în cartea a III-a de *Ode*.

2. **Strofa alcaică** după numele poetului Alceu din Lesbos, întrebuințată foarte mult de Horatius, este formată din:

a) două versuri alcaice de 11 silabe;

b) un vers de 9 silabe, format din patru trohei precedați de o silabă lungă (anacruză) și cu troheul al doilea schimbat într-un spondeu;

c) un vers de 10 silabe format din doi dactili și doi trohei.

E	heu	fu	ga	ces	Pos	tu	me,	Pos	tu	me
–	⏑	–	⏑	–	⏑	–	–	⏑	–	–

La	bun	tur	an	ni	nec	pi	e	tas	mo	ram
–	⏑	–	⏑	–	⏑	–	–	⏑	–	–

Ru	gis	et	ins	tan	ti	se	nec	tae
–	⏑	–	⏑	–	⏑	–	⏑	–

Af	fe	re	in	do	mi	tae	que	mor	ti
⏑	–	–	⏑	–	–	⏑	–	⏑	–

(Carm. II, XIV, 1-4)

Cezura în alcaicul de 11 silabe – primele două versuri – este pentemimeră, adică după piciorul al doilea, înaintea dactilului.

3. **Micul sistem asclepiad** este alcătuit din asclepiazi mici:

Mae	ce	nas	a	ta	vis	e	di	te	re	gi	bus
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–

O	et	prae	si	di	(um)	et	dul	ce	de	cus	me	um
⏑	–	⏑	–	–		⏑	⏑	–	–	⏑	–	–

Sunt	quos	cu	ri	cu	lo	pul	ver(e)	O	lym	pi	cum
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–
Col	le	gis	se	iu	vat	me	ta	que	fer	vi	dis
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–

(Carm.I, 1, 1-4)

4. **Marele sistem asclepiad** este format din asclepiazi mari:

Nu	lam	Va	re	sa	cra	vi	te	pri	us	se	ve	ris	ar	bo	rem
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–
Cir	ca	mi	te	so	lum	Ti	be	ris	et	moe	ni	a	Ca	ti	li
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–
Sic	cis	om	ni	a	nam	du	ra	de	us	pro	po	su	it	ne	que
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–
Mor	da	ces	a	li	ter	dif	fu	gi	unt	sol	li	ci	tu	di	ves
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–

(Carm.I,18,1-4)

5. **Prima strofă asclepiadică** formată dintr-un gliconic și un asclepiad mic:

Sic	te	di	va	po	tens	Cy	pri
⏑	–	⏑	–	–	⏑	–	–
Sic	fra	tres	He	le	nae	lu	ci	da	si	de	ra
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–

(Carm.I,3, 1-2)

6. **A doua strofă asclepiadică** este formată din trei versuri asclepiade (12 silabe) și un gliconic:

Di	vis	or	te	bo	nis	op	ti	me	Ro	mu	le
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–
Cus	tos	gen	tis	a	bes	iam	ni	mi	.um	di	u
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–
Ma	tu	rum	re	di	tum	pol	li	ci	tus	pa	trum
⏑	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–	⏑	–	–
Sanc	to	con	ci	li	o,	re	di	(Carm.IV,5,1-4)			
⏑	–	⏑	–	–	⏑	–	–				

7. **A treia strofă asclepiadică** se deosebește de a doua strofă asclepiadică prin faptul că versul al treilea este un ferecrateu:

O fons | Ban du si | ae | splen di di | or vi | tro
⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ | ⏒

Dul ci | dig ne me | ro | non si ne | flo ri | bus
⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ | ⏒

Cras do | na be ris | hae do
⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ | ∪ ⏒

Cui frons | tur gi da | cor ni | bus (Carm.III,13,1-4)
⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ | ⏒

Strofele asclepiade s-au numit astfel după un poet grec de mai târziu, Asclepiades. Părțile lor constitutive sunt cele cinci versuri cunoscute: ferecrateul, aristofanicul, gliconicul, asclepiadul mic și mare, versuri pe care le-au întrebuințat și poeții din Lesbos.

8. **Prima strofă archilochică** este un distih format dintr-un hexametru dactilic și un arhilochic mic:

Dif fu | ge re ni | ves | re de | unt i tam | gra mi na | cam pis
⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ | ∪ ∪ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ⏒

Ar bo ri | bus que co | mae (Carm.IV,7,1-2)
⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ∪ | ⏒

9. **A doua strofă archilochică** este tot un distih compus dintr-un hexametru dactilic și un vers iambelegiac (adică un pentametru dactilic al cărui prin emistih este înlocuit cu patru picioare iambice):

Hor ri da | tem pes | tas | cae | lum con | tra xit et | im bres
⏑ ∪ ∪ | ⏑ – | ⏑ | – | ⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ⏒

Ni ves | que de | du cunt | Io vem | nunc ma re | nunc si lu | ae
∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ⏑ | ⏒

(Epode 13, 1-2)

10. **A treia strofă archilochică** formată dintr-un senar iambic și un vers elegiambic:

Pet ti, | ni hil | me si | cut an | te a | iu vat
∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏒

Scri be re | ver si cu | los | a mo | re per | cus sum | gra vi
⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏒

(Epode 11, 1-2)

11. **A patra strofă archilochică** este un distih format dintr-un archilochic mare și o tripodie trohaică, al doilea vers fiind un senar iambic:

Sol vi tur | a cris hi | ems | gra | ta vi ce | ver is | et Fa | vo ni
⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ | – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ | ⏑ ∪ | ⏑ ⏒

Tra hunt | que sic | cas | ma chi | nae ca | ri nas
∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ | ⏑ ∪ | ⏑ ∪ | ⏑ ⏒

(Carm. I,4, 1-2)

Strofele archilochice se numesc așa după numele poetului Archiloc din Paros.

12. **Strofa alcmanică** numită astfel după numele poetului Alcman din Sardes, care a folosit-o. Este un distih compus dintr-un hexametru dactilic catalectic și un tetrametru dactilic catalectic, care se mai numește și vers **alcmanic** sau **phalisc**:

Quo nos | cum que fe | ret | me li | or for | tu na pa | ren te
⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ | ∪ ∪ | ⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ⏒

I bi mus | o so ci | i co mi | tes que:
⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ⏒

(Carm.I, 7, 25-26)

13. **Strofa safică mare** este formată dintr-un vers aristofanic și un vers safic mic:

Quid la tet | ut ma | ri nae
⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ | ⏑ ⏒

Fi li | um di | cunt The ti | dis | sub la cri | mo sa | Tro iae
⏑ ∪ | ⏑ – | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ | ⏑ ∪ ∪ | ⏑ ∪ | ⏑ ⏒

(Carmen I,8, 13-14)

14. **Strofa hipponacteică sau trochaică** este tot un distih format dintr-un tetrametru trochaic catalectic și un senar iambic catalectic:

Non e | bur ne | qu(e) au re | um
⏑ ∪ | ⏑ ∪ | ⏑ ∪ | ⏒

Me a | re ni | det in | do mo | la cu | nar
∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ⏒

(Carm.II,18, 1-2)

15. **Strofa iambică** este un distih format dintr-un senar iambic și un diametru iambic (4 picioare iambice):

Be a | tus il | le qui | pro cul | ne go | ti is
∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑

Ut pris | ca gens | mor ta | li um
∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑ | ∪ ⏑

(Epode II, 1-2)

16. **Strofa ionică** este formată din:

a) tetrametru ionic mic (∪ ∪ ⏑ –) = 4 picioare

b) 2 versuri trimetru ionic mic (∪ ∪ ⏑ –) = 3 picioare

Mi	se	ra	(rum)	est	ne	qu(e)	a	mo	ri	da	re	lu	dum	ne	que	dul	ci
∪	∪	⏑	–		∪	∪		⏑	–	∪	∪	⏑	–	∪	∪	⏑	–
Ma	la	vi	no		la	ve		r(e)	aut	ex		a	ni	ma	ri		
∪	∪	⏑	–		∪	∪		⏑		–		∪	∪	⏑	–		
Me	tu	en	tes		pa	tru		ae	ver	be		ra	lin	guae			
∪	∪	⏑	–		∪	∪		⏑	–	∪		∪	⏑	–			

(Carm.III,12, 1-3)

Dintre toate cele 16 strofe menționate, cele mai folosite de Horatius au fost strofa alcaică, strofa iambică, a treia și a patra strofă asclepiadică.

PARTEA A II-A

CALENDARUL ROMAN

Istoria nu a păstrat date precise cu privire la apariția calendarului roman Se pare, totuși, că în timpul lui Romulus, legendarul fondator al Romei, romani foloseau un ciclu de 10 luni și 304 zile, pe care îl numeau **annus**.

La început lunile aveau numere de ordine, iar anul începea cu prima zi a primăverii, adică 1 martie. Ulterior ele au căpătat nume astfel: Martius (în cinstea zeului Marte), Aprilis (de la verbul aperire = a deschide, cu referire la deschiderea mugurilor plantelor), Maius (în cinstea mamei lui Mercurius) Iunius (în cinstea Iunonei, soția lui Iuppiter); următoarele luni și-au păstrat în continuare numărul de ordine: Quintilis, Sextilis, September, October, Novem ber, December. Se poate admite că acest calendar ar fi o creație a populației de păstori și agricultori, care în cele două luni de iarnă aveau o activitate neînsem nată.

De la istoricul Titus Livius aflăm că în timpul domniei lui Numa Pompilius urmașul lui Romulus, au fost adăugate anului încă două luni, numite Ianuarius în cinstea zeului Ianus care avea două fețe cu care privea spre trecut și viitor, ș Februarius, care înseamnă „curățire" în legătură cu ritualul curățirii ce se făcea anual la 15 februarie.

Anul începea însă tot la 1 martie, dată ce s-a păstrat până în anul 153 a.Chr când s-a decis ca anul să înceapă la 1 ianuarie.

Acest calendar a fost folosit până cu câteva secole a.Chr. Anul, care avea acum 355 de zile, era apropiat de durata anului lunar de 12 luni. Preoții anunțau în mod public începutul fiecărei luni și deci, a fiecărui an. De la verbul **calare** care înseamnă „a chema, a anunța" s- a format cuvântul **calendae** care indica prima zi a fiecărei luni, când se plăteau dobânzile la sumele datorate înscrise în registrul de datorii – calendarium.

Au urmat o serie de încercări de îndreptare și corectare a calendarului față de anul astronomic, dar și datorită pontifilor în frunte cu Pontifex Maximus, care abuzau și schimbau după bunul lor plac lungimea anului. Dacă aveau prieteni magistrați, le prelungeau mandatul prin intercalări abuzive de zile, sau procedau invers când nu agreiau pe cineva. Aceste abuzuri au condus la un mare decalaj între calendar și anul solar și chiar în fixarea unor sărbători.

Pentru a pune capăt stării haotice din calendar, la inițiativa lui Caesar în anul 46 a. Chr. s-a trecut la reforma acestuia, prin grupul de astronomi condus de Sosigene din Alexandria.

Noul calendar s-a numit **iulian**, după numele lui Iulius Caesar. Acest calendar este folosit și astăzi, dar cu unele îndreptări aduse de Papa Grigore al XIII-lea în anul 1582.

Calendarul realizat prin corecturile aduse de Papă s-a numit **calendar gregorian** sau **stilul nou** care în țara noastră a fost introdus la 1 aprilie 1919 (care a devenit 14 aprilie 1919). Această corectură a fost publicată printr-un decret în Monitorul Oficial nr. 274 din 6 martie 1919, pag. 6114-6115.

Revenind la calendarul roman, menționăm că numele lunilor sunt adjective, acordându-se cu substantivul **mensis** = lună, subînțeles.

Deci: Ianuarius (mensis), Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Iulius, Augustus, September (genit, -bris), October-bris, November-bris, December-bris. (Lunile Quintilis și Sextilis au fost schimbate în Iulius și Augustus, după numele celor doi reformatori ai calendarului, Caesar și Augustus.

1. Fiecare lună are trei zile principale: calendae, -arum, nonae, -arum și idus, –uum, toate având numai forme de plural. (Calendae apar și sub forma Kalendae).

– *Calendae* era prima zi a fiecărei luni.

– *Nonae* era ziua a 7-a în lunile martie, mai, iulie și octombrie și ziua a 5-a în celelalte luni.

Idus era ziua a 15-a în lunile martie, mai, iulie și octombrie și a 13-a în celelalte luni.

La aceste trei denumiri se adaugă numele lunii respective, ca adjectiv în același caz și număr: Calendae (Kalendae) Ianuariae = 1 ianuarie; Nonae Aprilis = 5 aprilie; Idus Iuniae = 13 iunie. (**Atenție**: toate sunt declinabile).

Toate datele calendaristice se socoteau pornind de la aceste trei zile principale, și anume: pentru zilele dintre calendae și nonae, se numărau câte zile înaintea nonelor (inclusiv nonele), pentru cele dintre nonae și idus se numărau câte zile erau înaintea idelor (cuprinzând și idele), și în sfârșit, pentru celelalte zile se numărau zilele dintre ide și calendele lunii următoare (cuprinzând și calendele).

2. Deci: **O zi înainte** de aceste trei zile principale se exprima prin **pridie + acuzativul:**

31 dec. = pridie Calendas Ianuarias (prescurtat pridie Cal. Ian.)
4 ian. = pridie Nonas Ianuarias (pridie Non.Ian.)
12 ian. = pridie Idus Ianuarias (pridie Id.Ian.)

Pentru celelalte zile se arată a câta zi sunt ele înainte de următoarea zi principală (incluzând și ziua respectivă și ziua principală):

3 ian. = dies tertius ante Nonas Ianuarias, de obicei: ante diem tertium Nonas Ianuarias (a.d.III Non.Ian.)
8 ian. = dies sextus ante Idus Ianuarias, de obicei: ante diem sextum Idus Ianuarias (a.d.VI Id.Ian.)

15 ian. = dies duodevicessimus ante Calendas Februarias, de obicei: ante diem duodevicessimum Calendas Februarias (a.d.XVIII Cal.Febr.)

3. **O zi după** cele trei zile principale se arată prin **postridie + acuzativul:**

2 ian. = postridie Calendas Ianuarias (postridie Cal.Ian.) sau ante diem quartum Nonas Ianuarias (a.d.IV Non.Ian.)
6 ian. = postridie Nonas Ianuarias (postridie Non.Ian.) sau ante diem octavum Idus Ianuarias (a.c.VIII Id.Ian.)
14 ian. = postridie Idus Ianuarias (postridie Id.Ian.) sau ante diem undevicessimum Calendas Februarias. (A.d.XIX Cal.Febr.)

4. În **luna februarie** a unui an bisect având 29 zile, zilele de la 14 la 24 se socotesc ca și când februarie ar avea numai 28 de zile; deci:

24 februarie este a șasea zi înainte de calendele lui martie: ante diem sextum Calendas Martias (a.d.VI Cal.Mart.)

25 februarie se socotește a doua oară ca a șasea zi înainte de calendele lui martie și se numește deci: ante diem bis sextum Calendas Martias (a.d. bis VI Cal.Mart.)

Zilele de 26-29 februarie se socotesc, considerându-se februarie cu 29 zile, deci 26 februarie este a cincea zi înainte de calendele lui martie: ante diem quintum Calendas Martias (a.d. V Cal.Mart) ș.a.m.d.

5. La întrebarea „când?", zilele principale se pun în **ablativ**; pridie, postridie și ante diem + acuzativul **rămân neschimbate.**

la 31 dec. = pridie Calendas Ianuarias (pridie Cal.Ian)
la 1 ian. = Calendis Ianuariis (Cal.Ian.)
la 2 ian. = postridie Calendas Ianuarias (postridie Cal. Ian.) sau ante diem quartum Nonas Ianuarias (a.d.IV Non. Ian.)
la 3 ian. = ante diem tertium Nonas Ianuarias (a.d.III Non.Ian.)
la 4(12) ian. = pridie Nonas (Idus) Ianuarias (pridie Non.(Id) Ian.)
la 5(13) ian. = Nonis (Idibus) Ianuariis. (Non. (Id.)Ian.)
la 30 ian. = ante diem tertium Calendas Februarias (a.d.III Cal. Febr.)

6. La întrebarea „de când?" zilele principale se pun în **ex +ablativul.**

La întrebarea „până când?" zilele principale se pun în **ad + acuzativul.**

La întrebarea „pe (pentru) când?" zilele principale se pun în **in + acuzativul.**

Cuvintele pridie, postridie și ante diem + acuzativul după aceste prepoziții **rămân neschimbate.**

De la 1 ianuarie până la 15 martie = ex Calendis Ianuariis usque ad Idus Martias.

Amân pentru ziua de 28 octombrie = confero in ante diem quintum Calendas Novembres.

De la 2 aprilie până la 31 august = ex ante diem quartum Nonas Apriles usque ad pridie Calendas Septembres.

Formule de exprimare a datei moderne în dată romană şi invers

1. Pentru transformarea datei moderne în dată romană:

N (I) – D + 1 (valabilă pentru date până la 5 sau 7 şi 13 sau 15)
U – D + 2 (valabilă pentru date după 13 sau 15)
N = None I = Idus D = data romană
U = ultima zi a lunii respective

Exemple:

4 ianuarie = N – D + 1 = 5 – 4 + 1 = 2
Deci: pridie Nonas Ianuarias
10 martie = I – D + 1 = 15 – 10 + 1 = 6
Deci: ante diem sextum Idus Martias
12 august = I – D + 1 = 13 – 12 + 1 = 2
Deci: pridie Idus Augustos
19 septembrie = U – D + 2 = 30 – 19 + 2 = 13
Deci: ante diem XIII Calendas Octobres
25 februarie = U – D + 2 = 28 – 25 + 2 = 5
Deci: ante diem V Calendas Martias
21 martie = U – D + 2 = 31 – 21 + 2 = 12
Deci: ante diem XII Calendas Apriles

2. Pentru transformarea datei romane în dată modernă:

N + 1 – R (pentru date până la 5 sau 7)
I + 1 – R (pentru date între 5 şi 7 sau 13 şi 15)
U – R + 2 (pentru date după 13 sau 15)
R = data romană N = Nonae I = Idus
U = ultima zi a lunii respective.

Exemple:

a) ante diem XI Calendas Septembres
U – R + 2 = 30 – 11 + 2 = 21 septembrie
b) ante diem IV Idus Ianuarias
I + 1 – R = 13 + 1 – 4 = 10 ianuarie
c) ante diem III Nonas Octombres
N + 1 – R = 7 + 1 – 3 = 5 octombrie
d) ante diem III Calendas Februarias
U – R + 2 = 28 – 3 + 2 = 27 februarie

În lunile martie, mai, iulie şi octombrie: Nonae cad în zilele de 7 ale acestor luni, iar Idus în zilele de 15.

În celelalte luni: Nonae cad în zilele de 5 ale acestor luni, iar Idus în zilele de 13.

Data modernă	ianuarie, august, decembrie cu 31 zile	aprilie, iunie, septembrie, noiembrie cu 30 zile	februarie cu 28 sau 29 zile	martie, mai, iulie, octombrie cu 31 zile
1	Calendis *(Kalendis) Ianuariis (Augustis, Decembribus)*	Calendis *(Kalendis) Aprilibus (Iuniis, Septembribus, Novembribus)*	Calendis *(Kalendis) Februariis*	Calendis *(Kalendis), Martiis (Maiis, Iuliis Octobribus)*
2	A.D. IV	A.D. IV	A.D. IV	A.D. VI
3	A.D. III	A.D. III	A.D. III	A.D. V
4	*Pridie*	*Pridie*	*Pridie*	A.D. IV
5	Nonis *Ianuariis (Aug. Dec.)*	Nonis *Aprilibus (Iuniis, Septembribus, Novembribus)*	Nonis *Februariis*	A.D. III
6	A.D. VIII	A.D. VIII	A.D. VIII	*Pridie*
7	A.D. VII	A.D. VII	A.D. VII	Nonis *Martiis (Maiis, Iuliis, Octobribus)*
8	A.D. VI	A.D. VI	A.D. VI	A.D. VIII
9	A.D. V	A.D. V	A.D. V	A.D. VII
10	A.D. IV	A.D. IV	A.D. IV	A.D. VI
11	A.D. III	A.D. III	A.D. III	A.D. V
12	*Pridie*	*Pridie*	*Pridie*	A.D. IV
13	Idibus *Ianuariis (Augustis, Decembribus)*	Idibus *Aprilibus (Iuniis, Septembribus, Novembribus)*	Idibus *Februariis*	A.D. III
14	A.D. XIX	A.D. XVIII		*Pridie*
15	A.D. XVIII	A.D. XVII		Idibus *Martiis (Maiis, Iuliis, Octobribus)*
16	A.D. XVII	A.D. XVI	A.D. XIV	A.D. XVII
17	A.D. XVI	A.D. XV	A.D. XIII	A.D. XVI
18	A.D. XV	A.D. XIV	A.D. XII	A.D. XV
19	A.D. XIV	A.D. XIII	A.D. XI	A.D. XIV
20	A.D. XIII	A.D. XII	A.D. X	A.D. XIII
21	A.D. XII	A.D. XI	A.D. IX	A.D. XII
22	A.D. XI	A.D. X	A.D. VIII	A.D. XI
23	A.D. X	A.D. IX	A.D. VII	A.D. X
	.....	.....	A.D. bis VI[1]	.....
24	A.D. IX	A.D. VIII	A.D. VI	A.D. IX
25	A.D. VIII	A.D. VII	A.D. V	A.D. VIII
26	A.D. VII	A.D. VI	A.D. IV	A.D. VII
27	A.D. VI	A.D. V	A.D. III	A.D. VI
28	A.D. V	A.D. IV	*Pridie Calendas Martias*	A.D. V
29	A.D. IV	A.D. III		A.D. IV
30	A.D. III	*Pridie Calendas Maias (Iulias, Octombres, Decemb).*		A.D. III
31	*Pridie Calendas Februarias (Septembres, Ianuarias)*			*Pridie Calendas Apriles (Iuniis, Augustas, Novembres)*

[1] În anii bisextili, a căror lună februarie are 29 de zile.

NUMELE LA ROMANI

Cetățenii romani aveau în epoca istorică trei nume; mai precis **praenomen, nomen** și **cognomen.**

De ex. Marcus Tullius Cicero, în care Marcus (M) este praenomen, Tullius este nomen și Cicero este cognomen.

Nomen era numele purtat de ginta de care aparținea cetățeanul. Prin gintă se înțelege o comunitate din care făceau parte toți cei ce aveau la origine același strămoș. Nomen ar corespunde astăzi numelui de familie.

Praenomen este pus înaintea numelui ginții (nomen gentilicium sau nomen gentile), fiind un nume personal care îi deosebea între ei pe membrii unei familii.

La început aceste **praenomina** au fost numeroase. Cu timpul însă ele s-au redus la un număr de 19 care erau abreviate astfel:

A	=	Aulus	Mam.	=	Mamercus
Ann.	=	Annaeus	N	=	Numerius
Ap.	=	Appius	P	=	Publius
C	=	Gaius	Q	=	Quintus
Cn.	=	Gnaeus	Ser.	=	Servius
D	=	Decimus	Sex.	=	Sextus
K	=	Kaeso	Sp.	=	Spurius
L	=	Lucius	Ti.	=	Tiberius
M	=	Marcus	T	=	Titus
M'	=	Manius			

Mai târziu, când descendenții strămoșului comun s-au înmulțit, a apărut al treilea element, **cognomen** care se adăuga la nomen. Prin acest nou element se distingeau între ele familiile aceleiași ginți. De exemplu, familia celebrului orator M. Tullius avea cognomen Cicero; a generalului care a cucerit Galia, C. Iulius, avea cognomen Caesar, a poetului P. Vergilius avea cognomen Maro, etc. Aceste **cognomina** erau inspirate de unele calități sau defecte fizice sau morale, de anumite fapte de arme sau alte activități ale persoanei respective. Acest cognomen corespunde unor porecle, dar în majoritate nu chiar în sensul peiorativ pe care îl au astăzi.

Iată o serie de cognomina:

M. Tullius Cicero (= cicer, –is = năut sau mazăre). Se crede că un strămoș al oratorului ar fi avut pe față o excrescență de mărimea unui bob de mazăre.

P. Ovidius Naso (= nasus, –i = nas). Se crede de asemenea că un strămoș al poetului ar fi avut nasul mare.

Q. Horatius Flaccus (= flaccus, –i = urechiat). Un strămoș al poetului a putut avea urechile mari și depărtate de cap.

C. Iulius Caesar (= caesaries, –ei = chică). Un membru din familie s-ar fi născut cu chică.

Iată și alte exemple de cognomina:

Maximus	=	cel mai mare	Seneca	=	bătrân
Brutus	=	prostul	Varro	=	bădăran
Burrhus	=	roşu la faţă	Macer	=	slabul
Rufus	=	roşcatul	Sulla	=	coapsă delicată
Longus	=	lunganul	Crispus	=	creţul
Carus	=	cel drag	Verres	=	porc, vier
Scipio	=	toiag, baston	Plautus	=	picior plat
Scrofa	=	scroafă	Tacitus	=	tăcutul
Galba	=	de culoare verde spălăcită	Balbus	=	bâlbâitul
Pansa	=	cu fluierul picioarelor încovoiate	Arbiter	=	arbitru, confident
Asina	=	măgăriţă	Scaurus	=	şontorog
Vopiscus	=	născut viu, vorbind de gemeni, când unul e mort	Agrippa	=	născut cu picioarele înainte
Opiter	=	copil căruia bunicul îi ţine loc de tată	Postumus	=	născut după moartea tatălui
Seranus	=	semănătorul	Cordus	=	născut târziu
Cato	=	subtil, viclean	Cotta	=	faţă cu expresie aspră

Mai târziu a apărut un element nou, **agnomen**, care era strict personal și nu se moștenea. Primul care a primit un astfel de agnomen a fost P. Cornelius Scipio, căruia i s-a adăugat **Africanus** pentru că a învins pe catarginezi în Africa; altuia i s-a spus **Macedonicus**, altuia **Numidicus**, lui Cato i s-a spus **Censorius** – care a fost cenzor, fig. critic sever – iar lui Q. Fabius Maximus i s-a spus **Cunctator** – care șovăie, om chibzuit – pentru că după înfrângerea romanilor de cartaginezi lângă lacul Trasimenus, în Etruria, fiind ales dictator, a evitat ciocnirile de mari proporții cu dușmanul, hărțuindu-l prin mici incursiuni.

Femeile nu foloseau cognomen. La început aveau numai praenomen la care ulterior s-a adăugat numele tatălui sau soțului: Caecilia Metelli, Plotina Traiani (Caecilia lui Metellus, Plotina lui Traianus).

Sclavii purtau la început numele stăpânului, cu terminația **por** (din puer) = servus. (Marcipor, Sextipor, Quintipor). Mai târziu au și ei un praenomen la care s-a adăugat nomen-ul stăpânului, urmat de praenomen-ul stăpânului și de cuvântul **servus**: Tiro Tullii Marci servus = Tiro sclavul lui Marcus Tullius.

UNITĂȚI DE MĂSURĂ ROMANE

GREUTĂȚI

La romani unitatea de greutate era **asul** sau **libra (as libralis)** a cărei **greutate era de aproximativ 327 grame.**

Multiplii și submultiplii asului erau foarte numeroși și fiecare avea o denumire proprie.

Multiplii erau:

- Dussis (duo asses) sau dupondium = 2 ași
- Sestertius (sesquitertius) = 2 1/2 ași
- Tressis = 3 și
- Quatrussis = 4 și
- Quincussis = 5 și
- Sexcussis = 6 și
- Septussis = 7 și
- Octussis = 8 și
- Nonussis = 9 și
- Decussis = 10 și
- Vigessis = 20 și
- Trigessis = 30 și
- Centussis = 100 și

Submultiplul principal era **uncia**, care avea a 12-a parte din greutatea unui as, adică 27,265 grame.

Uncia ca unitate principală avea și ea multiplii și submultiplii ei.

Multiplii unciei erau:

- Deunx = 11 uncii
- Dextans = 10 uncii
- Dodrans = 9 uncii
- Bes (bessis) = 8 uncii
- Septunx = 7 uncii
- Semis = 6 uncii
- Quincunx = 5 uncii
- Triens = 4 uncii
- Quadrans = 3 uncii (teruncius)
- Sextans = 2 uncii
- Sescuncia = 1 1/2 uncii

Submultiplii unciei se numeau:

- Semuncia = 1/2 uncie
- Duella = 1/3 uncie
- Sicilicus = 1/4 uncie
- Sextula = 1/6 uncie
- Scripulum = 1/24 uncie

MONEDE

Cele mai vechi „monede" ale romanilor au fost barele de aramă (aes, aeris(n) pe care le cântăreau înași sau libre (as libralis sau aes grave).

Cu cinci ani înaintea primului război punic (262 a.Chr.) s-a introdus moneda de argint, **denarius** = 10 și, având ca submultiplii **quinarius** = 5 și și **sestertius** = 2 1/2 și. Mai târziu denarius a fost mărit la 16 și și ca urmare quinarius la 8 și iar sestertius la 4 și.

După introducerea banilor de argint,se folosea ca monedă de calcul, nu denarius, ci sestertius care era simbolizat prin HS sau LLS = libra libra semis (două libre și jumătate) (H este unirea la mijloc a celor doi L). Sestertius s-a mai numit atunci **nummus sestertius** sau pe scurt **nummus**.

Modul de calcul cu sesterții era următorul:

1. Sumele de la 1 la 999 se notau prin numeral cardinal, deci **quinquaginta sestertii** = 50 de sesterți, **trecenti sestertii** = 300 de sesterți.

2. De la 1000 în sus se întrebuința genitivul plural **sestertiorum** sau prescurtat **sestertium**, însoțit de un numeral cardinal sau distributiv: mille sestertiorum sau sestertium = 1000 de sesterți; duo milia sestertiorum (sestertium) = 2000 de sesterți, Catoni HS VIII milibus lis aestimata est = sestertium octo sau octonis milibus. (Procesul lui Cato a fost calculat la 8000 de sesterți).

În mod obișnuit însă, miile de sesterți se exprimau prin forma **sestertia** (neutru plural, nefolosit la singular), însoțit de un numeral distributiv. Deci simplul cuvânt **sestertia** însemna 1000 de sesterți. De ex. Sestertia octona = 8000 de sesterți.

3. Pentru a exprima 1.000.000 de sesterți se zicea regulat: **decies centena**, subînțelegând milia sestertium.

În mod obișnuit însă se folosea expresia prescurtată decies sestertium, sau sestertium decies, cu centena milia subînțelese. Astfel **sestertium decies** = 1.000.000; **sestertium undecies** = 1.100.000; **sestertium duodecies** = 1.200.000.

În asemenea caz, genitivul plural **sestertium** era considerat ca substantiv, fără plural, dar declinabil.

De exemplu sestertium (N.sg) quadragies relinquitur = rămân 40.000.000 de sesterți; sestertium (Ac.sg.) quadragies accepi = am primit 40.000.000 de sesterți; syngrapha sestertii (G.sg.) centies per legatos facta est = s-a făcut prin delegați o chitanță de 10.000.000 de sesterți; sestertio (Abl.sg.) decies fundum emi = am cumpărat o moșie cu 1.000.000 de sesterți; C. Caesar centies sestertio cenavit uno die = C.Caesar a cinat într-o zi cu 1.000.000 de sesterți.

Când numărul era exprimat în cifre, se folosea tot sestertius simbolizat HS : HS X = decem sestertii = 10 sesterți; HSM = mille sestertii = 1.000 sesterți.

Pentru miile de sesterți (sestertia) se trăgea o liniuță deasupra cifrei:

$HS\overline{X}$ = 10.000 de sesterți; $HS\overline{C}$ = centum (centena) sestertia = 100.000 de sesterți; $HS\overline{\overline{CC}}$ = bis centena milia sestertium (G.pl.) = 200.000 de sesterți.

La sutele de mii liniuța se trage deasupra cifrei dar și asupra simbolului HS, sau numai deasupra cifrei, dar și două linii verticale pe laturile ei.

Deci:

HSXX = sestertii viginti = 20 sesterți
$HS\overline{XX}$ = sestertia vicena sau sestertii viginti milia = 20.000 sesterți
$\overline{HSXX}$ sau $HS|\overline{XX}|$ = vicies (centena milia) sestertium = 2.000.000 de sesterți.
$\overline{HSC}$ sau $HS|\overline{C}|$ = centies (centena milia) sestertium = 10.000.000 de sesterți.

Moneda de aur, numită **aureus** (subînțeles nummus) apărută pe la 217 a.Chr., destul de rară, a fost folosită până la începutul sec. I p.Chr. Pe timpul lui Caesar un aureus era egal cu 100 de sesterți.

Sub împărați folosirea acestei monede s-a generalizat, fiind introdusă de împăratul Constantinus I (288-377) sub numele de **solidus** cu o greutate de 4,55 grame.

MĂSURI

1. Unitatea de măsură pentru lungimi era piciorul (**pes**) = aproape 0,3 m. (0,2957 m), împărțit în 16 submultipli, dintre care mai importanți erau **palmus** = 1/4 din pes și **digitus** = 1/16 din pes.

Multiplii piciorului erau:

– cubitus (cubitum)	=	cotul	(1 1/2 picioare)
– gradus	=	pasul	(2 1/2 picioare)
– passus (pasul dublu)	=	5 picioare	(1,5 m)
– decempeda (prăjina)	=	10 picioare	(3,0 m)
– actus	=	120 picioare	(36,0 m)
– mille passus (mila romană)	=	5000 picioare	(1500 m aprox.)

2. Unitatea de măsură pentru suprafețe de pământ era **iugerum** (iugerul) care totaliza o suprafață de 28,800 picioare pătrate, adică o jumătate de pogon de astăzi.

Submultiplii iugerului erau:

– scripulum (scrupulum) = 100 picioare pătrate, a 288-a parte dintr-un iuger.
– senius sau actus = 1/2 iuger, sau 1/440 picioare pătrate sau 12 1/2 ari.

Multiplii iugerului erau:

Heredium =	2 iugere	=	50 ari
Centuria =	100 heredii	=	5.000 de ari
Saltus =	4 centurii	=	20.000 de ari.

3. Măsura principală de capacitate era **amphora** care reprezenta cam 27 de litri. Se mai numea și **quadrantal** pentru că reprezenta cubul piciorului roman.

Unul din multiplii amphorei era **culeus** = 20 de amphore.

Submultiplii amphorei erau:

Urna	=	1/2 amphoră	= 13,5 l
Modius	=	1/3 amphoră	= 9,0 l
Semimodius	=	1/6 amphoră	= 4,5 l
Congius	=	1/8 amphoră	= 3,38 l
Sextarius	=	1/48 amphoră	= 0,56 l
Hemina (cotyla)	=	1/96 amphoră	= 0,28 l
Quartarius	=	1/192 amphoră	= 0,14 l
Acetabulum	=	1/384 amphoră	= 0,07 l
Cyatus	=	1/576 amphoră	= 0,05 l
Ligula	=	1/2394 amphoră	= 0,01 l

Din aceste măsuri: sextarul, hemina, quartariul, acetabulul, cyiatul și ligula, serveau pentru măsurarea lichidelor dar și pentru solide, modiul și semimodiul numai pentru solide, iar amphora, urna, congiul și culeul numai pentru lichide. Cel mai des folosit era sextariul care avea capacitatea de 0,56 l (cam o jumătate de litru).

ABREVIERI FOLOSITE LA ROMANI

1. Magistraturi şi funcţionari

Aed. Cur.	=	aedilis curulis	Pr.	=	praetor
Aed.Pl.	=	aedilis plebis	Praef.	=	praefectus
Cs. sau Cos.	=	consul	Proc.	=	proconsul
Css. sau Coss.	=	consules	Prop.	=	propraetor
Des.	=	designatus	Quir.	=	Quirites
Imp.	=	imperator	Resp.	=	respublica
Leg.	=	legatus	S.	=	senatus
P.C.	=	patres conscripti	Q.	=	quaestor
Pont Max.	=	pontifex maximus	S.P.Q.R.	=	Senatus Populusque Romanus
P.R.	=	Populus Romanus			
Tr. Pl.	=	tribunus plebis			
Tr.Mil.	=	tribunus militum			

2. Alte abrevieri

Aug.	= Augustus	O.M.	= Optimus Maximus
A.D.	= ante diem	Q.B.F.F.Q.S	= quod bonum, felix faustumque sit
A.U.C.	= ab Urbe condita		
S.C.	= senatusconsultum	A.	= absolvo
D.	= divus	C.	= condemno
D.D.D.	= dono dedit dicavit	N.L.	= non liquet (nu e clar)
Equ. Rom.	= eques Romanus		
F.	= filius		pe buletinele de vot.
H.S.	= sestertius	U.R.	= uti rogas (admit)
Ictus	= iurisconsultus	A.	= antiquo (resping)
Kal., K.	= kalendae	Id.	= idus
Non.	= nonae	N.	= nepos
L	= lex	C.R.	= civis Romanus
Mil.	= miles	H.L.	= haec lex

3. Pe pietre funerare

D.S.P.	= de sua pecunia posuit	B.M.	= bene merenti
D.D.	= dono dedit	Q.V.	= qui vixit

D.S.D.	= de suo dedit	S.T.T.L.	= sit tibi terra levis
P.P.	= pecunia publica	L.S.	= locus sepulturae
H.C.	= hic cubat		

4. În scrisori

S.	= salutem	S.P.	= salutem plurimam
S.D.	= salutem dicit (dat)	D.	= dedi(t) litteras
S.D.P.	= salutem dicit plurimam	S.V.B.E.E.V.	= si vales bene est ego valeo.

ABREVIERI FOLOSITE ASTĂZI

a.c.	= anni currentis (anno currente) – din anul în curs
A.C.	= anno Christi
a.Chr.(n)	= ante Christum(natum)
p.Chr.(n)	= post Christum(natum)
A.D.	= anno Domini
A.M.	= anno mundi
e.c.	= exempli causa (de ex.)
h.l.	= hoc loco (în acest loc)
ib.(ibid.)	= ibidem (tot acolo, în acelaşi loc)
L.S.	= loco sigilii (în locul ştampilei)
M.S.	= manuscriptus (scris cu mâna)
V.	= versus (către, spre)

FORMULE UZUALE GENERALE

Ab initio	= de la început
Ad hoc	= în acest scop
Ad multos annos	= la mulţi ani
Ad utendum	= pentru folosinţă
Aequo animo	= cu sufletul împăcat
Alma Mater	= mama care ne instruieşte (Universitatea)
Ante meridiem	= înainte de amiază
Casus fortuitus	= caz de forţă majoră
Cui prodest?	= cui foloseşte?
Curriculum vitae	= cursul vieţii (autobiografie)
De auditu	= din auzite
De plano	= uşor
Exceptis excipiendis	= exceptând ceea ce trebuie exceptat
Ex tempore	= în afara timpului

Ex professo	= cu competență
Factotum	= administrator, om bun la toate, om de încredere
Grosso modo	= în linii mari, cu aproximație
Id est	= aceasta înseamnă, adică
In extenso	= cu lux de amănunte
In vitro	= în condiții de experiență de laborator
Lapsus linguae	= greșeală de exprimare
Lapsus memoriae	= greșeală datorită memoriei
Magna cum laude	= cu mare laudă
Manu propria	= cu mâna lui
Memento	= ține minte, memorator (în cărți)
Modus vivendi	= mod de a trăi, cale de conciliere, mijloc de existență, sursă de trai
More maiorum	= după obiceiul strămoșesc
Nec plus ultra	= unic, nu există ceva mai bun
Nota bene	= notează bine, fii atent la ce urmează
Post festum	= după sărbătoare, după consumarea evenimentului
Post meridiem	= după amiază
Per fas et nefas	= pe căi drepte și nedrepte, prin orice mijloace
Pro forma	= de formă
Prosit	= să fie de bine, să ne ajute
Quidam	= un oarecare, cineva (folosit ca pseudonim)
Scilicet	= bineînțeles, evident
Sine qua non	= fără de care nu se poate
Statu quo	= neschimbat, în aceeași stare de mai înainte
Stricto sensu	= în sens restrâns, strict
Sub specie	= în aparență
Sub vi	= prin forță, prin constrângere
Summa cum laude	= ce cea mai mare laudă
Una voce	= într-un glas, la unison
Vice versa	= invers, schimbând ordinea
Urbi et orbi	= în Roma și în lume, pretutindeni
Volens nolens	= vrând-nevrând

FORMULE ÎN ADMINISTRAȚIE ȘI JUSTIȚIE

Ab intestato	= de la cineva fără testament
Ad interim	= provizoriu
Ad valorem	= după valoare, după venit (impozite, taxe)
Alibi	= în altă parte (loc diferit de cel în care s-a produs o infracțiune de care este acuzat cineva)
In contumaciam	= în contumacie, în lipsă (condamnare în absența acuzatului)

Nemine discrepante (nemine contradicente)	= fără voturi contra
Pacta sunt servanda	= tratatele trebuie respectate
Post mortem	= după moarte (avansat sublocotenent post mortem)
Sine die	= fără termen
Quid iuris?	= ce lege aplicăm?

FORMULE ÎN BIBLIOGRAFIE

Addenda	= de adăugat, text omis la redactare
Apud	= la, în ediția sau colecția
Confer (cf.)	= compară cu textul alăturat
Corigenda	= de corectat greșeli de imprimare
Editio princeps	= prima ediție (apariție) a unei lucrări
Errata	= greșeli de tipar
Fac simile	= fă la fel, copie identică a unui text
Ibidem (ibid.)	= tot acolo, în același loc citat mai sus
Idem	= același autor citat mai sus
In folio, in quarto, in octavo	= formatul colilor de hârtie pentru tipărirea unei cărți
Infra	= mai jos
Supra	= mai sus
Loco citato (l.c.)(op.cit) sau opere citato	= în locul citat mai înainte
Passim	= ici, colo, în toate părțile în opera citată
Sequens (sq.) sau sequentes (sqq.)	= și următorul, următoarele
Sub voce	= la cuvântul cutare din dictonul citat
v. (vide, vid.)	= vezi și opera citată

PATER NOSTER

(TATĂL NOSTRU)

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in caelo, et in terra.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; et ne nos inducas in temptationem, sed libera nos a malo. Amen.

GAUDEAMUS IGITUR

Gaudeamus igitur
Iuvenes dum sumus;
Post incundam iuventutem,
Post molestam senectutem
Nos habebit humus.

Ubi sunt qui ante nos
In mondo fuere?
Vadite ad superos
Transite ad inferos
Ubi iam fuere.

Vita nostra brevis est,
Brevi finietur;
Venit mors velociter,
Rapit nos atrociter,
Nemini parcetur.

Vivat Academia,
Vivant professores!
Vivat membrum quodlibet,
Vivant membra quaelibet,
Semper sint in flore!

(Denumirea originală a imnului a fost **De brevitate vitae.** Melodia este în ritm de dans tirolez (Ländler) scrisă de un compozitor anonim și care datează cam din sec. XVIII. Face parte dintr-o culegere de cântece studențești de petrecere din Germania.)

ORIGINEA GAMEI MUZICALE

Cel care a perfecționat sistemul de notație a sunetelor muzicale a fost Guido d'Arezzo (cca.997 – cca.1050). Este un călugăr benedictin de la mânăstirea Pomposa (lângă Ferrara) care a predat, începând din 1023 p.Chr. la școala catedralei din Arezzo.

Lui i se datorează meritul de a fi găsit modalitatea de a da un nume fiecărei note muzicale[1].

Întâmplarea a făcut ca, în liniștea mânăstirii Pomposa, călugărul muzician să se oprească asupra unui imn vechi binecunoscut, și să constate că imnul avea șase versete, în afară de ultimul, fiecare începând cu o notă (silabă) imediat superioară celei cu care începea versetul anterior. Acestor șase note le-a dat numele primei silabe cu care începea textul fiecărui verset: Ut, Re. Mi, Fa, Sol, La.

Iată imnul:

Ut quaeant laxis
Resonare fibris
Mira gestorum
Famuli tuorum
Solve polluti
Labii reatum
Sancte Iohannes (Ioannes)

(Ca supușii tăi să poată cânta cu glasuri destinse (slobode) minunile faptelor tale, dă deslegare gurii păcătoase (înlătură vina gurii păcătoase) Sfinte Ioane).

Nota **Si** a fost formată după inițialele celor două cuvinte: Sancte Ioannes. Nota **Si** a fost introdusă în 1482 de teoreticianul spaniol Bartolomeo Ramis de Pareja, iar denumirea simbolică Ut a devenit **Do** în sec. XVII datorită – se crede – muzicianului G. B. Doni (m. 1647), după prima silabă a numelui său.

[1] Ovidiu Drimba – *Istoria civilizației și culturii*, vol.III, Editura Științifică, București 1990, p.576.

CUM PROCEDĂM PENTRU TRADUCEREA UNUI TEXT LATIN

Înainte de a trece la unele îndrumări sau reguli privind tehnica traducerii unui text latin, este necesar să mai amintim câteva caracteristici ale limbii latine, care trebuie avute în vedere:

1. Într-o propoziție latină fiecare cuvânt are terminația cazului, care arată precis funcția lui în acea propoziție; consecința este că plasarea cuvintelor este liberă, putând ocupa orice loc în propoziție, aceasta depinzând și de importanța pe care o are o idee sau un cuvânt care trebuie accentuat în mod deosebit. Această posibilitate existentă în topica latină, reprezintă principala caracteristică a limbii latine.

2. Caracteristic la verbe este faptul că prin desinențele personale: o(m), s, t, mus, tis, nt, la diateza activă și r, ris, tur, mur, mini, ntur la diateza pasivă, ele exprimă foarte precis persoana, fără a fi nevoie de pronume, ca în limbile moderne (fr. je suis, engl.I am, germ. ich bin etc.).

3. Conjugarea verbelor latine este mai sistematic structurată, mai ușor de însușit, pentru că în limba latină sunt puține verbe neregulate; se pot deci formula reguli de formare a fiecărui timp, care, o dată cunoscute, se pot aplica oricărui verb din grupa respectivă. Așadar, în limba latină nu există liste interminabile de verbe neregulate, ca în limbile moderne.

Puținele verbe neregulate s-au păstrat fie datorită rezistenței lor la încercările de regularizare prin analogie, petrecute la celelalte verbe, fie folosirii frecvente în vorbire, cum este cazul verbului sum, esse, fui, care și în limba latină este neregulat, la fel ca în toate limbile.

4. Legătura strânsă între propozițiile subordonate și regentele lor, exprimată prin aplicarea regulei concordanței timpurilor (consecutio temporum), în ceea ce privește aspectul temporal al acțiunilor exprimate de verbele respective.

Având în vedere aceste caracteristici principale, iată câteva îndrumări privind tehnica traducerii unui text latin:

1. Într-o frază căutăm mai întâi verbele, care indică numărul propozițiilor: câte verbe întâlnim în frază, tot atâtea propoziții există.

2. Împărțirea frazei în propozițiile componente.

3. Se trece la traducerea fiecărei propoziții, pe cât posibil în ordinea din limba latină.

4. Cuvintele sunt căutate în dicționar concomitent cu traducerea, pentru a se alege sensul cel mai potrivit cu logica textului.

5. Traducerea începe cu predicatul și prin întrebarea pe care i-o adresăm aflăm subiectul.

6. După aflarea acestor două părți principale ale propoziției, traducem celelalte părți ale ei, fiind atenți la terminații care arată precis funcția lor în propoziție.

7. Conjuncțiile care fac legătura între propoziții sunt de mare ajutor în traducere, precum și pronumele relative sau particulele interogative; trebuie știut că, dintre subordonate, numai completivele infinitivale (acuzativul cu infinitiv) și construcțiile participiale (participium coniunctum și abaltivul absolut) nu sunt introduse prin conjuncții. Când propoziția are conjuncție, aceasta se traduce împreună cu predicatul.

8. Când subiectul este tradus, o dată cu el trebuie traduse și cuvintele care, prin funcțiunea lor, determină subiectul, în principal atributele; dacă acesta este un substantiv, el va fi de obicei în genitiv (al, a cui?), iar dacă este adjectiv, acesta se va acorda în gen, număr și caz cu subiectul.

9. După ce este tradus predicatul, trebuie traduse complementele acestuia, punând întrebări pentru a afla felul lor. Întrebările sunt aceleași ca și în limba română:

– pe cine? ce? – pentru complementul direct

– cui? pentru cine? – pentru complementul indirect

– unde? când? cum? prin ce? încotro? din ce cauză? – pentru complementul circumstanțial (întrebările sunt numeroase).

Desigur, există complemente în diferite cazuri, cerute de unele verbe sau chiar adjective, la care nu se mai pot pune aceste întrebări. Acestea sunt probleme gramaticale specifice limbii latine, care pot fi rezolvate numai dacă vom ști care sunt verbele sau adjectivele respective și ce fel de complemente cer ele (verba memoriae, verba iudicialia, verbe tranzitive în limba română dar intrazitive în latină și invers, unele verbe deponente, adjective cu anumite sensuri etc.).

10. Când propoziția a fost tradusă complet, ea trebuie să aibă un înțeles clar, logic. Orice greșeală în traducere duce la formulări lipsite de sens, aberante.

11. Atenție când se întâlnesc predicate la conjunctiv în subordonate; în majoritatea cazurilor, în traducere, aceste predicate apar la indicativ.

Considerăm ca foarte utile și îndrumările privitoare la tehnica traducerii frazei latine date de profesorii C. Drăgulescu și N.I. Barbu, fost șef al catedrei de filologie clasică la Universitatea din București [1].

[1] M. Marinescu-Himu – *Metodica predării limbii latine*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1964, p. 82.

Prof. C. Drăgulescu:

a) Nu se va începe cu descifrarea textului prin extragerea cuvintelor din dicționar.

b) Se va citi textul pentru a înțelege sensul general al conținutului.

c) Se va face analiza frazei, despărțirea în propoziții și determinarea felurilor.

d) Abia în faza finală se va trece la folosirea dicționarului. În prima fază a traducerii, se traduc cuvintele unul câte unul, ținându- se seama de forma gramaticală la care se găsesc. Se strâng apoi laolaltă într-o propoziție. Se procedează identic și cu celelalte propoziții. Se ține seama de înțelesul diferitelor conjuncții. Abia acum se trece la așternerea traducerii pe hârtie, căutând să realizăm o traducere corectă românească.

Prof. N.I. Barbu:

1. Căutăm un verb la mod personal; 2. o conjuncție sau un pronume relativ; 3. căutăm subiectul verbului tradus; 4. traducem; 5. căutăm complementul sau complementele; 6. căutăm atributul sau atributele; 7. traducem în ordinea următoare: a) conjuncția; b) subiectul; c) atributul; d) predicatul; e) complementul; 8. scriem sau fixăm în minte felul propoziției traduse; 9. punând întrebări propoziției traduse deducem felul propoziției următoare; 10. citim al doilea fragment până la al doilea verb personal; 11. repetăm operația de la pct.7; 12. continuăm pe fragmente; 13. stabilim înțelesul elementelor necunoscute; 14. traducem complet.

Să aplicăm practic aceste recomandări frazei următoare din comentariile lui Caesar: „De bello Gallico". VII, 77,1:

„At ii, qui Alesiae obsidebantur, praeterita die qua auxilia suorum exspectaverant, consumto omni frumento, inscii quid in Haeduis gereretur, concilio coacto, de exitu suarum fortunarum consultabant".

Despărțirea în propoziții și felul lor:

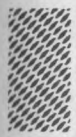
1. At ii... de exitu surarum fortunarum consultabant = propoz. principală
2. qui Alesiae obsidebantur = propoz. relativă-atributivă
3. praeterita die = propoz. temporală (abl.absolut)
4. qua auxilia suorum exspectaverant = propoz. relativă-atributivă
5. consumpto omni frumento = temporală (abl. absolut)
6. (qui) inscii = propoz. relativă- atributivă
7. quid in Haeduis gereretur = propoz.interogativă indirectă
8. concilio coacto = propoz. temporală (abl.absolut)

Traducerea:

„Dimpotrivă, acei care erau asediați la Alesia, după ce a trecut ziua, în care așteptaseră ajutoare de la ai lor, după ce tot grâul a fost consumat, neștiutori de ce se petrecea la hedui, după ce a fost adunat sfatul chibzuiau cu privire la ieșirea lor din situația critică".

Putem deduce așadar, că analiza gramaticală este principala cale prin care se poate observa direct materialul de limbă, să se tragă concluzii și să se aplice regulile învățate în descifrarea unor texte.

Analiza gramaticală prin care mintea este solicitată să răspundă la o serie de întrebări, trebuie să constituie un prilej de exersare a gândirii logice, de aplicare a unor temeinice cunoștințe de morfologie și sintaxă, pentru cunoașterea textului studiat.

IMPORTANT DE REȚINUT

În textele scriitorilor latini se întâlnesc foarte frecvente expresii specifice limbii latine (**latinisme**) a căror prezență produce dificultăți în traducere.

Iată câteva exemple:

a) formate cu verbul **ago,-ĕre, egi, actum** = a face, a duce etc.

agĕre animam	= a-și da sufletul
agĕre boves	= a duce vitele
agĕre delectum	= a recruta trupe
agĕre fulmen	= a arunca trăsnetul
agĕre radices	= a prinde rădăcini
agĕre in fugam	= a pune pe fugă
agĕre secum	= a sta pe gânduri
agĕre cum populo	= a se supune hotărârii poporului
agĕre causam	= a pleda un proces
agĕre aetatem (vitam)	= a-și petrece viața
agĕre dies festos	= a celebra sărbătorile
agĕre fabulam	= a juca o piesă de teatru
agĕre copias	= a pune trupele în marș
agĕre naves	= a face manevre la corăbii
agĕre praedam	= a lua pradă
agĕre ad scelus	= a împinge la crimă
agĕre negotium	= a se ocupa de negustorie
agĕre honores	= a exercita funcții de magistrat
nihi agĕre	= a nu face nimic, a fi leneș

b) formate cu verbul **habeo,-ēre,-ui,-itum** = a avea

habēre in metu	= a se teme
res tuas tibi habe	= ia ceea ce îți aparține (formulă de divorț)
habēre malum	= a se simți rău

habēre verba = a pronunța un discurs
habēre convivium = a da o masă
sic habeto = fii sigur
sic habet = așa este
habēre satis = a se mulțumi
habēre religioni = a-și face scrupule

c) formate cu verbul **facio,-cĕre, feci, factum** = a face

facĕre iussa = a executa ordinele
invitus facĕre = a face împotriva voinței
facĕre versus = a scrie versuri
suum facĕre = a-și însuși
facĕre palam = a divulga, a publica
facĕre mercaturas = a face negoț
facĕre nomen (nomina) = a da garanții pentru o datorie
facĕre lucrum = a obține un câștig
facĕre iacturam = a suferi o pagubă
nihil facio scire = nu țin să știu
certiorem facere = a înștiința, a informa

d) formate cu substantivul **res, rei** = lucru

res secundae = împrejurări favorabile, noroc
res adversae = împrejurări nefavorabile, nenoroc
res populi Romani = istoria poporului roman
res gestae = fapte de arme
res militaris = război, artă militară
res urbanae = preocupări orășănești
mea res est = este treaba mea
ad rem redire = a reveni la subiect
rem dicere = a pleda un proces
ob rem = cu folos
ab re = cu pagubă
e re nata = după împrejurare

e) formate cu verbul **eo, ire, ivi (ii), itum** = a merge

ire foras = a ieși
ire puppibus = a naviga
ire exsequias = a merge la o înmormântare
i malam = du-te la dracu!
i in malam crucem = du-te la dracu!
ire in matrimonium = a se căsători
ire in auras = a se evapora
ire vias = a străbate drumurile
ire in melius = a se îmbunătăți

ire in exemplum = a deveni un exemplu
ire per laudes = a ridica în slăvi
ire ultum iniurias = a se pregăti să răzbune insultele
ire in cassum = a fi zadarnic
ire in lacrimas = a plânge

f) formate cu verbul **sum, esse, fui** = a fi

est ut... = se întâmplă ca...
esse ab aliquo = a fi de partea cuiva
esse novarum rerum = a fi pentru revoluție
est sic, est ita = da, așa este!
id est = adică
est ubi = este timpul (locul) să...
esse in spe = a nădăjdui
meum est! = este datoria mea!
recte est = e bine
in mentem esse = a veni în minte
esse cum imperio = a avea comanda

g) formate cu verbul **venio, -ire, veni, ventum** = a veni

venire in crimen = a fi acuzat.
venire in summum cruciatum = a suferi chinurile cele mai mari
venire in spem = a nădăjdui
venire in consuetudinem = a (se) obișnui
venire in conspectum = a cădea sub ochi
venire in dubium = a se îndoi
in odium venire = a-și atrage ura
in opinionem venire = a ajunge la o părere
in laudem venire = a fi lăudat
ad facta venire = a trece la fapte
venire in manus = a se încăiera
venire contra = a ataca

SĂ NE DESTINDEM PUȚIN

1. Vechii greci încercau deseori să cunoască viitorul consultând oracolele. Ei credeau că în anumite locuri privilegiate, zeii răspundeau întrebărilor lor prin gura unor persoane inspirate; cea mai cunoscută a fost Pythia, preoteasa lui Apollo, de la templul din Delphi.

Din păcate răspunsurile zeului erau de cele mai multe ori neclare ca în acest exemplu dat regelui Pyrrhus, dușmanul romanilor:

Credo te Romanos vincere posse.

Care sunt cele două răspunsuri posibile în această frază?

2. Pe o plajă s-a găsit într-o sticlă un mesaj ale cărui vocale au fost șterse. Puteți restabili mesajul?

M – R – / N – V – M / N – STR – M / D – L – V – T

3. Ce a făcut Amerigo Vespucci când a pus prima dată piciorul pe pământul Americii? Răspundeți în latină: a pus celălalt picior.

4. Doi purici ies din Colosseum, de la spectacol. Alter alteri: „Quomodo domum redibimus? Pedibus an in cane?

5. Doi sclavi se întrebau ce ar face dacă ar fi bogați.

– „Equidem, inquit alter eorum, si mihi magna esset pecunia, ingentem domum plurimosque servos emerem".

– „Equidem, inquit alter, quam celerrime fugerem, nam tantam pecuniam, nisi eam rapuissem, profecto non habeam".

6. Știți care sunt cele 9 muze din mitologia greacă?

7. Am întâlnit într-o bună zi un nebun care tocmai terminase de scris o scrisoare. L-am întrebat:

„Cui epistulum fecisti? „Mihi" – „Quid tibi scripsisti"? – „Nescio, nondum eam accepi".

8. Un paradox este o idee aparent falsă dar care conține o parte de adevăr. Iată un paradox latin:

Gravissimus morbus est vita.

9. Ce înseamnă: **sinecură**; condiție **sine qua non**; o ședință amânată **sine die**; o datorie plătită la **calendele grecești**.

10. Știu și oamenii celebri să se relaxeze:

a) Agesilaus[1] in arundine cum filio puero saepe equitabat. Iuvenis quidam eos sic ludentes deprehendit ac risit.

„Nunc, inquit rex, tace! Cum ipse pater fueris, tum rem intelleges et narrabis".

b) Caesar Augustus, cum animum relaxare cupiebat, aut pisces capiebat aut talis nucibusque ludebat.

c) Domitianus[2] cottidie unam horam sibi seposuit et interea muscas capere atque stilo configere consuevit. Cuidam interroganti: „Quis intus est cum Caesare?, servus respondit: „Hodie ne musca quidem adest".

11. **Umor negru**: Siculus, cui familiaris quidam quaerebatur dicebatque uxorem suam suspendisse se de ficu: „Amabo te (te rog) inquit, da mihi ex ista arbore surculos!

Judicios: Cato, cum percussus est ab eo qui arcam ferebat, cum ille postea diceret: „Cave (atenție) rogavit, num quid aliud ferret praeter arcam".

Logic: Siculus, cui praetor Scipio patronum (avocat) dabat hospitem suum, hominem nobilem sed admodum (complet) stultum: „Quaeso, inquit, praetor; adversario meo da istum patronum, mihi neminem".

12. Epigramă: Difficilis, facilis, iucundus es idem; Nec tecum possum vivere, nec sine te.

Literatura latină nu ne oferă o imagine absolut fidelă a limbajului cotidian al romanilor. Ca și în zilele noastre, existau deosebiri între limba literară mai abstractă, mai căutată, și limba populară. Puțini autori, îndeosebi, Plautus, ne-au transmis prin opera lor expresii pitorești din vorbirea de toate zilele.

Traduceți expresiile următoare și găsiți, eventual, echivalente în limba română [3].

1. Un distrat (peregrinor,-ari = a călători): eius aures peregrinantur.

2. O ceartă inutilă (rixor,-ari = a se certa; lana,-ae = lână; caprinus,-a,-um = de capră): rixantur de lana caprina.

3. Un efort sortit eșecului (piscor,-ari = a pescui): in aere piscatur.

4. Un tip care bravează, care ia în derâdere (dens,-tis = dinte): albis dentibus ridet.

5. Un om care se retrage dintr-o activitate (velum,-i = velă; contraho, -ĕre = a strânge): vela contrahit.

6. Un om înfometat (latro,-are = a lătra): eius stomachus latrat.

7. Un hoț: trium litterarum homo.

---

1 Agesilaus – regele Spartei (398-358 a.Chr.)

2 Domitianus – ultimul împărat al dinastiei Flavilor (81-96 p.Chr.)

3 Jean Cousteix-Salvete, Latin 3-e, Scodel, Paris, 1984

8. Un tânăr stupid (naris,-is = nară; obesus,-a,-um = gros; umflat): naris obesae iuvenis.

9. Un om care face eforturi disperate: manibus pedibusque conatur.

10. A face pe cineva să tacă: occludere alicui linguam.

11. Un om calm (oleum,-i = ulei); tranquillus,-a,-um = liniștit): homo oleo tranquillior.

12. A ataca pe cineva (involo,-are = a zbura contra; capillus,-i = păr): involare in capillos.

13. A fi încurcat în dificultăți (lutum,-i = noroi; haesito,-are = a se opri): in luto haesitare.

14. A salva pe cineva (tabula,-ae = scândură): dare tabulam naufrago.

15. Lipsa memoriei: in aqua scribĕre

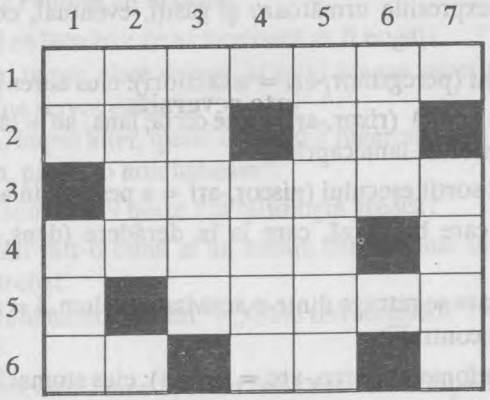
16. A vorbi în zadar: canĕre surdis auribus.

17. A atrage pe cineva (acetum,-i = oțet; perfundo,-ĕre = a înmuia, a scufunda): aceto aliquem perfundere.

Un răspuns al lui Diogene

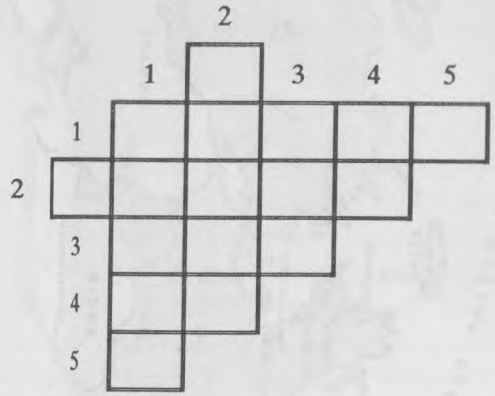
Diogenes aliquando accensam lucernam manu tenens in foro ambulabat, cum meridies esset. A civibus interrogatus, qua de causa lucernam accendisset: „Hominem, inquit, quaero".

IAR... GRAMATICĂ?

Orizontal: 1. Adjectiv care nu are superlativ – 2. Caractertistica infinitivului pasiv al verbelor – A fost al lui Columb (rom.) 3. Un compus al verbului sum la infinitiv. 4. Ei să iubească. 5. ... struere,-xi, –ctum. 6. Pe ei. – Aceștia.

Vertical: 1. Doi - Arta. 2. Sufix + terminație a infinitivului viitor activ al verbelor (sg.fem.). 3. Verb din grupa sentiendi la indicativ prezent pers.II sg. 4. Sufix + terminație a participiului prezent al verbelor (dat.sg.). 5. De noi. 6. Terminația unor adjective care fac comparația cu prefixe. 7. Participiul perfect de la verbul edo,-ere, edi, esum – a mânca (acuz.pl.masc.)

Orizontal și vertical

1. Substantiv cu unele forme după decl. a II-a și a IV-a.
2. Poet legendar grec.
3. De mine.
4. Sufix al participiului viitor activ al verbelor.
5. Consoană.

Cuvinte reversibile

Găsiți formele cuvintelor următoare care se pot citi în sens invers, ca de ex.: non, tot, sau summus: amo – emo – malo – murus – sumo – sedeo – sum – teneo – tego,-ĕre – madidus – mutus,-a,-um – edo,-ĕre.

BRITANNIA
OCEANUS
ATLANTICUS
BELGICA
RHENUS
GERMANIA
SARMATIA
DANUVIUS
GALLIA
Lugdunum
Sarmizegetusa
NARBONENSIS
ALPES
GALLIA
CISALPINA
ILLYRICUM
DAEMATIA
DACIA
Numancia
Massilia
Emporiae
CORSICA
ITALIA
MOESIA
Tomi
PONTUS
EUXINUS
HISPANIA
Roma
THRACIA
Sinope
Saguntum
SARDINIA
PONTUS
MACEDONIA
Thessalia
Croton
CAPPADOCIA
SICILIA
Delphi
ASIA
Ephesus
MESOPOTAMIA
TIGRIS
Hippo Regius
CILICIA
MAURETANIA
NUMIDIA
Carthago
Zama
Olympia
Athenae
SYRIA
EUPHRATES
AFRICA
CRETA
Cyprus
MARE INTERNUM
ROMA CAPUT
ORBIS TERRARUM
JUDAEA
Alexandria
CYRENAICA
AEGYPTUS
NILUS